Kolberg

70

PIEŚNI LUDU POLSKIEGO. SUPL. DO T.1

70

OSKAR Kolberg

DZIEŁA WSZYSTKIE

OSKAR KOLBERG

Dzieła wszystkie

Tomy 1-36

REEDYCJA WYDANIA XIX-WIECZNEGO

Pieśni ludu polskiego
Sandomierskie
Kujawy cz. I-II
Krakowskie cz. I-IV
W. Ks. Poznańskie cz. I-VII
Lubelskie cz. I-II
Kieleckie cz. I-II
Radomskie cz. I-II
Łęczyckie
Kaliskie cz. I
Mazowsze cz. I-V
Pokucie cz. I-IV
Chełmskie cz. I-II
Przemyskie
Wołyń

OSKAR KOLBERG

DZIEŁA WSZYSTKIE

O S K A R K O L B E R G

DZIEŁA WSZYSTKIE

TOM 70

POLSKIE TOWARZYSTWO LUDOZNAWCZE
Wrocław

INSTYTUT im. OSKARA KOLBERGA
Poznań

OSKAR KOLBERG

PIEŚNI LUDU POLSKIEGO

SUPLEMENT DO TOMU 1

INSTYTUT im. OSKARA KOLBERGA
Poznań 2003

WYDANO POD OPIEKĄ NAUKOWĄ POLSKIEJ AKADEMII NAUK
Z DOTACJI KOMITETU BADAŃ NAUKOWYCH

Z rękopisów i ze źródeł drukowanych zebrała i opracowała
AGATA SKRUKWA

Opracowanie muzykologiczne
MACIEJ PROCHASKA

Biblioteka Narodowa
Warszawa
30001001317389

T. 70

BN BIBLIOTEKA NARODOWA

II 720.950

A

© Copyright by:
Instytut im. Oskara Kolberga
Poznań 2003

ISBN 83-910110-8-9

K O M I T E T R E D A K C Y J N Y

Gerard Labuda – przewodniczący, członkowie: Jerzy Bartmiński, Ludwik Bielawski, Czesław Hernas, Bogusław Linette, Zbigniew Jasiewicz, Helena Kapełuś, Bronisława Kopczyńska-Jaworska, Jan Stęszewski

2004 e.p. 30089 nr. inw. 2.231.006

„SUPLEMENTY" DO MONOGRAFII WYDANYCH PRZEZ OSKARA KOLBERGA

Zgromadzone w ogromnym archiwum rękopiśmiennym materiały źródłowe wykorzystał Kolberg za życia do publikacji jedynie w części. Na zrealizowanie pełnego planu wydania zbiorów zabrakło nie tylko środków materialnych, ale i czasu; zamierzenie objęcia badaniami i dokumentacją kultury ludowej całego obszaru dawnej Rzeczypospolitej przerosło skalę życia i możliwości Kolberga, zbieracza, podróżnika, komentatora, redaktora, wydawcy i kolportera swego dzieła w jednej osobie.

W ciągu ponad 50 lat niezwykle intensywnej pracy zbierackiej i badawczej i podczas 33 lat nieprzerwanej działalności wydawniczej w latach 1857–1890 opublikował Kolberg 33 tomy *Ludu* i *Obrazów etnograficznych*, których kontynuację stanowią 3 tomy wydane pośmiertnie z jego spuścizny przez Izydora Kopernickiego i Józefa Tretiaka. Te 36 tomów, składających się na 14 folklorystyczno-etnograficznych monografii regionalnych oraz jedną tematyczną, gatunkową, nie wyczerpuje jednak dorobku Kolberga. Zachowane zbiory rękopiśmienne, ocalałe mimo skomplikowanych ich losów, odkryły i nadal odkrywają nowe, cenne i dotąd nieznane źródła dla folklorystyki i etnografii, które stały się współcześnie podstawą druku kilkunastu nowych monografii nie wydanych przez Kolberga oraz opracowywanej obecnie serii suplementów do tomów przez niego opublikowanych. Rękopisy wykorzystane przez Kolberga do publikacji stanowią natomiast podstawowy materiał do poznania jego warsztatu i metod pracy zbierackiej, badawczej, redakcyjnej i wydawniczej.

Podjęta w roku 1961 edycja *Dzieł wszystkich* Kolberga objęła więc w pierwszej kolejności reedycję wspomnianych 36 tomów, wydanych w XIX i na początku XX wieku, a następnie cykl monografii nowych, publikowanych po raz pierwszy z rękopisów, pozostających w różnych stadiach opracowania Kolberga oraz jego korespondencję, pisma i twórczość muzyczną, a na dalszym, realizowanym obecnie etapie tomy suplementowe do 15 monografii wydanych przez Kolberga i jego bezpośrednich kontynuatorów.

Ponieważ suplement do *Pieśni ludu polskiego* otwiera serię dopełnień do XIX-wiecznych monografii Kolbergowskich, stąd tu właśnie zamieszczamy niezbędne informacje, dotyczące koncepcji i sposobu opracowania suplementów. Dodać jednak należy, że sam tom 70 nie jest dla całej serii typowy; w przeciwieństwie do 14 pozostałych monografii, które mają charakter regionalny, jest to jedyna monografia poświęcona wybranym gatunkom folkloru (tj. balladom i tańcom) z różnych stron Polski[1].

Tomy suplementowe stanowić mają niezbędne dopełnienie źródłowe monografii wydanych przez Kolberga. Każdej z tych monografii odpowiadać będzie zatem tom lub (zależnie od objętości) tomy, w których podstawowe kryterium przydziału materiałów stanowi ówczesny Kolbergowski podział na regiony i granice między nimi, wytyczone praktycznie przez badacza w poszczególnych monografiach. Wszelkie weryfikacje tego założenia, mimo oczywistych niekonsekwencji i trudności Kolberga w tym zakresie, które powodował XIX-wieczny podział admnistracyjny kraju pod trzema zaborami, burzyłyby pierwotny zamysł autora i wypracowany przez niego porządek *Ludu* i *Obrazów etnograficznych*, utrwalony w ramach *Dzieł wszystkich* poprzez ich reedycję.

Każdy z suplementów przynosić będzie dopełnienie do odpowiedniej monografii w sensie dwojakim: publikacji materiału zachowanego w archiwum i dotyczącego danego regionu, a nie wykorzystanego przez

---

[1] Kolejne tomy serii suplementowej: T. 70. *Pieśni ludu polskiego. Suplement do T. 1;* T. 71. *Sandomierskie. Suplement do T. 2;* T. 72. *Kujawy. Suplement do T. 3–4;* T. 73. *Krakowskie. Suplement do T. 5–8;* T. 74. *Wielkie Księstwo Poznańskie. Suplement do T. 9–15;* T. 75. *Lubelskie. Suplement do T. 16–17;* T. 76. *Kieleckie. Suplement do T. 18–19;* T. 77. *Radomskie. Suplement do T. 20–21;* T. 78. *Łęczyckie. Suplement do T. 22;* T. 79. *Kaliskie. Suplement do T. 23;* T. 80. *Mazowsze. Suplement do T. 24–28;* T. 81. *Pokucie. Suplement do T. 29–32;* T. 82. *Chełmskie. Suplement do T. 33–34;* T. 83. *Przemyskie. Suplement do T. 35;* T. 84. *Wołyń. Suplement do T. 36.*

Kolberga do druku, oraz komentarza źródłowego do materiałów wydanych w tomach Kolbergowskich, opartego na zachowanych rękopisach, przede wszystkim z zakresu ich szeroko rozumianej proweniencji. Stąd charakterystyczna dla każdego z suplementów dwudzielność: część pierwsza obejmować będzie niedrukowane zapisy folklorystyczne i etnograficzne, tzw. właściwy suplement, część druga informacje źródłowe, dotyczące wydanych przez Kolberga tekstów i melodii, nie podane w druku lub uwzględnione tam w sposób niepełny, błędny lub niejednoznaczny.

Materiał nowy do części pierwszej, wyłoniony z archiwum Kolberga po drobiazgowej weryfikacji i zgodnie z nadrzędnym dla dzieła kryterium geograficznym, układany jest według przyjętego w monografiach schematu treści w rozdziałach: „Kraj", „Lud", „Zwyczaje", „Obrzędy" itd. oraz zgodnie z zasadami klasyfikacji gatunków folkloru tamże stosowanymi. Oczywiście zawartość i wartość poszczególnych tomów przedstawiać się będzie różnie, zależnie od zasobu i charakteru zachowanych materiałów. Najczęściej brak czy skąpość nowych źródeł do opisu kultury materialnej czy wierzeń i języka wyznaczy w tomie prymat folklorowi, w innych przypadkach – na ogół rzadszych – pieśń i proza ludowa reprezentowane będą skromniej niż np. dokumentacja z zakresu kultury społecznej czy dialektu.

Kwalifikacja do druku materiałów nieopublikowanych przez Kolberga w kolejnych monografiach, a przynależnych do nich zgodnie z kryterium regionalnym i tematycznym, to problem szczególnie złożony i wymagający od wydawców kilku istotnych obwarowań i wyjaśnień.

Przede wszystkim zastrzec należy, że spuścizna Kolberga nie dotrwała do naszych czasów w postaci nienaruszonej, zgodnej ze stanem i porządkiem pozostawionym przez autora *Ludu*. Historia jego archiwum od chwili przekazania go testamentem Akademii Umiejętności w Krakowie i pierwszych działań podjętych przez wykonawcę testamentu Kolberga, Izydora Kopernickiego, znana dziś jedynie w ogólnych zarysach, stanowi odrębny problem, już wcześniej przedstawiony w formie publikacji[1]. Tu przypomnieć należy, że część rękopisów została zniszczona lub zagubiona, zniweczeniu uległ w poważnym stopniu pierwotny Kolbergowski układ manuskryptów w obrębie poszczególnych

[1] Zob. A. Skrukwa *Dzieje spuścizny rekopiśmiennej Oskara Kolberga i jej obecny stan*. W: *Oskar Kolberg. Prekursor antropologii kultury*, Warszawa 1995 s. 37–53.

tek i ich przydział do tych tek, rozdzielone zostały większe całości źródłowe, np. pochodzące z jednej miejscowości zespoły zapisów terenowych czy opisy obrzędów z towarzyszącymi im pieśniami. Tym samym nieznana lub wątpliwa stała się niejednokrotnie przynależność poszczególnych, osobnych dziś kart czy całostek do pierwotnych całości, a nawet związek pojedynczych zapisów z macierzystymi zespołami. Zatarta mogła zostać np. funkcja lub miejsce pieśni w obrzędzie, a także współzależność tekstów i melodii niektórych pieśni.

Ten nieład i niekompletność rękopisów, cechujące dziś archiwum Kolberga i zastane przez wydawców *Dzieł wszystkich*, stanowią – mimo wieloletnich prac inwentaryzacyjnych i badawczych – podstawową trudność przy wyborze i weryfikacji materiału, a także przy jego opracowaniu edytorskim. Dodatkowo komplikuje sprawę fakt, że Kolberg nie pozostawił żadnych wskazówek, dotyczących organizacji swojego warsztatu, żadnych spisów archiwaliów czy uwag roboczych i tym podobnych śladów, które byłyby współcześnie niezmiernie pomocne przy opracowaniu źródeł. Dziś często rozwiązania i decyzje obarczone są więc wątpliwościami, a wnioski mają jedynie charakter hipotez.

I tak np. nie zawsze daje się powiązać pojedyncze, oderwane zapisy bez oznaczonej proweniencji geograficznej z pierwotną całością opatrzoną lokalizacją, co powoduje, że wobec braku innych przesłanek źródłowych zostają – jako nieoznaczone regionalnie – zakwalifikowane do tzw. *Miscellanea*.

Niejednokrotnie czytelne kiedyś dane proweniencyjne dziś są nie do odtworzenia, gdyż zapisane były na kartach zagubionych bądź obecnie zniszczonych, niepełnych czy nieczytelnych. Stosunkowo niewielka ilość zachowanych rękopisów terenowych Kolberga, prymarnych, stanowiących źródło publikowanych tekstów i melodii, sprawia, że utrudniona jest znacznie identyfikacja źródłowa materiału. Zachowane czystopisy mogą stanowić kopie wariantów bliższych lub dalszych, sporządzanych przez Kolberga z zapisów terenowych dziś nieznanych, czego nie można wykluczyć zwłaszcza wówczas, gdy porównanie ich z drukiem wykazuje różnice w zakresie proweniencji geograficznej.

Materiały wyłaniane jako nowe do pierwszej części suplementu nie zostały przez Kolberga wykorzystane do publikacji z kilku powodów. Pierwszy to własna selekcja autorska zbieracza, który musiał liczyć się

z limitowaniem objętości swych książek z powodu wysokich kosztów druku, a więc eliminować część materiału. Wybierał oczywiście zapisy uznane przez siebie za wartościowe, ciekawe, pełne, przydatne, a przede wszystkim reprezentatywne dla kultury opisywanego regionu, pozostałe odrzucał. Kryteria tego wyboru są dziś nie do zrekonstruowania, ponieważ nie dysponujemy pełnym zasobem rękopisów, a ponadto mając jedynie możliwość zewnętrznego ich oglądu, nie znamy przesłanek, którymi kierował się każdorazowo przy selekcji Kolberg jako wydawca.

Kolejnym powodem eliminacji niektórych utworów czy opisów i relacji była cenzura polityczna, surowa aż do absurdu zwłaszcza w zaborze rosyjskim, oraz obyczajowa, gdzie dyktat konwenansu, mimo że dla fokloru w miarę lat łaskawszy, w pewnych granicach nie mógł być przekraczany. Stąd np. nie przeznaczył Kolberg do druku niektórych podań historycznych o wyraźnej wymowie patriotycznej czy pieśni patriotycznych z różnych stron Polski, zachowanych do dziś w wydzielonym, osobnym zbiorze. W zakresie treści drażliwych pod względem obyczajowym czy wręcz obscenicznych stosował metodę wybiegu mniej drastyczną, mianowicie nie pomijał całych utworów, lecz „wykropkowywał" nieprzyzwoite słowa czy fragmenty lub zastępował je (niekiedy może za informatorem) treściowo obojętnymi, pozostawiając domyślności odbiorcy odczytanie prawdziwego sensu.

Wreszcie przyczyną nieopublikowania niektórych materiałów w wydawanych przez Kolberga monografiach był fakt, że pozyskane zostały później, już po ukończeniu druku. Zbieraczem i pasjonatem pozostał Kolberg do końca życia, przybywające ciągle materiały skrupulatnie przechowywał także wówczas, gdy wydał już regionalne tomy, do których mogły się nadawać. Działo się tak w okresie warszawskim (do roku 1870), a szczególnie podczas 14-letniego pobytu w Modlnicy pod Krakowem (1870–1884), potem w samym Krakowie. Możliwości zasilania tek nowymi nabytkami w czasie dorocznych letnich podróży, a także dzięki pomocy korespondentów i amatorów-zbieraczy były praktycznie nieprzerwane, nawet po wydaniu odpowiednich monografii regionalnych. Np. 4-tomowe *Krakowskie* wydane zostało w latach 1871–1875, a przez dalsze 15 lat Kolberg związany był nadal ściśle z miastem i regionem, nadal więc pozyskiwał nowe, dotyczące go materiały i wzbogacał nimi swoje archiwum.

Biorąc pod uwagę okoliczności, które z dzisiejszego punktu widzenia ograniczają lub uniemożliwiają rekonstrukcję pełnego zasobu źródeł Kolberga i zasad ich wyboru do druku, stwierdzić trzeba, że wydawane obecnie tomy suplementowe odbiegają z pewnością, choć w różnym stopniu, od kształtu, jaki nadałby im sam Kolberg jako wydawca. Można przypuszczać, że nawet gdyby swobodnie dysponował objętością swoich tomów i liczył się jedynie z wartością źródłową swoich zbiorów, nie opublikowałby wszystkiego, co zachowało się do dziś w jego zbiorach. Wyeliminowałby prawdopodobnie te materiały, których wartość z ówczesnego punktu widzenia przedstawiałaby mu się jako wątpliwa, a które współczesna folklorystyka czy etnografia w ponad wiek później kwalifikuje czy ocenia inaczej. Innymi słowy, suplementy zawierają materiał zebrany przez Kolberga i zbudowane są według koncepcji monografii regionalnej, przyjętej przez autora *Ludu*, nie jest to jednak opracowanie Kolberga jako redaktora i wydawcy. Współcześnie zaś nie możemy odtworzyć jego równoległej do pracy zbierackiej i badawczej refleksji metodologicznej, świadomości wartości źródeł i znajomości kontekstu kulturowego, opartych na wieloletnich, ciągłych kontaktach z ludem.

Wybór, weryfikacja i opracowanie materiału do druku w tomach suplementowych napotykają obecnie na szereg trudności nie tylko z powodu wymienionych wyżej okoliczności obiektywnych, tj. dzisiejszego stanu rękopisów Kolberga i niezwykle skąpych wskazówek warsztatowych Kolberga-zbieracza i wydawcy. Problemy wymagające szczególnie wnikliwych analiz i ostrożności przy podejmowaniu decyzji mają również swoje przyczyny wewnętrzne, wynikające z charakteru źródeł rękopiśmiennych Kolberga i metod ich dokumentacji, właściwych tamtym czasom.

Zagadnieniem kluczowym do rozwiązania dla współczesnego wydawcy jest interpretacja Kolbergowskich not lokalizacyjnych[1]. Proweniencja geograficzna podawana jest w rękopisach niejednolicie, cechuje ją różny stopień szczegółowości i uogólnienia, zmienne sposoby umiejscawiania faktów i utworów ludowych w zależności od rozmaitych okoliczności badawczych i możliwości dokumentacji. I tak stwierdzić trzeba przede wszystkim, że noty te oznaczają bądź miejsce

[1] Zob. E. Miller *Kolbergowskie metody zbierania i wydawania tekstów ludowych w świetle rękopisów*. Tamże s. 15–35.

pochodzenia danego utworu czy zwyczaju, jego życia i funkcjonowania, bądź też miejsce pozyskania zapisu, a to mogło zdecydowanie różnić się od pierwszego. Kolberg gromadził bowiem materiały i spisywał teksty i melodie również poza granicami badanego regionu, korzystając z każdej nadarzającej się okazji pomnażania swoich zbiorów. Przemieszanie obu zasad: lokalizacji tekstu czy melodii i lokalizacji miejsca ich zapisu sprawia, że dziś często nie wiadomo, z którą z sytuacji mamy do czynienia, co komplikuje rozpoznanie regionalnej przynależności analizowanego materiału. W rękopisach spotyka się też liczne zmiany, poprawki, skreślenia i dopiski, a w rezultacie niejasności w notach lokalizacyjnych i to zarówno w przypadku pojedynczych, opatrywanych metrykami proweniencyjnymi zapisach, jak i w kolejnych wersjach rękopiśmiennych tego samego tekstu czy melodii. Ponadto pierwotne lub brakujące w zapisie prymarnym dane dopełniane są lub poprawiane w czystopisach, niekiedy w wyniku późniejszej weryfikacji czy korekt Kolberga, a obecnie budzić to może wątpliwości co do właściwego odczytania i pierwotnej, i ostatecznej intencji Kolberga. Np. za równie uprawnione i obowiązujące dla dzisiejszego wydawcy uznać można zarówno uszczegółowienie lokalizacji ogólnej, jak i uogólnienie lokalizacji szczegółowej, obserwowane w dwu związanych ze sobą zapisach tej samej pieśni czy opowieści, gdyż w równym stopniu zmiana ta stanowić może wynik świadomej refleksji Kolberga.

Prawidłowy przydział materiałów do konkretnego suplementu regionalnego opiera się, jak wspomniano, na Kolbergowskiej zasadzie podziału przyjętej w jego monografiach. Dodać tu trzeba, że trudności w tym zakresie powoduje nie tylko niejednoznaczność, płynność i różnorodność not lokalizacyjnych w rękopisach, widoczna również w ich relacji do wersji przyjętych w publikacji, ale dodatkowo także nieostrość granic regionów i zmiany, jakim ulegały one w ciągu pięćdziesięciu lat badań Kolberga. Największe dylematy stwarzały tu materiały z pogranicza, jak się okazuje, już samemu Kolbergowi; zdarzało się, że takie materiały z obrzeży publikował w monografiach obu sąsiadujących ze sobą regionów.

Zasadniczy problem przy opracowaniu spuścizny Kolberga do wydania rodzi również specyficzna dla jego zbiorów wielowarstwowość rękopisów. Zachowane manuskrypty pochodzą z różnych stadiów notacji i opracowania, dokumentują rozmaite sytuacje badawcze i zależnie

od nich mają rozmaity charakter: od surowych, pospiesznych zapisów sporządzanych w trakcie badań terenowych od bezpośrednich wykonawców, po staranne i wygładzone redakcyjnie czystopisy. Niekiedy poszczególne pieśni, opisy wesel itp. zachowały się w dwu lub kilku wersjach rękopiśmiennych. Często współzależność tych warstw źródłowych jest dostatecznie wyraźna, by powiązać i zakwalifikować je jako kolejne zapisy tego samego tekstu czy melodii. Czasami jednak zmiany i różnice między poszczególnymi wersjami zapisu mimo znaczących podobieństw czynią ich zależność problematyczną. Trudno wówczas rozgraniczyć, czy mamy do czynienia z wariantami wykonawczymi tej samej np. pieśni lub tańca czy też z wersjami redakcyjnymi ze śladami ingerencji Kolberga, może uzasadnionej okolicznościami dziś nieznanymi.

Równie istotne zagadnienie warsztatu Kolberga, a więc i jego współczesnego wydawcy to proweniencja materiałów pozyskanych od korespondentów i współpracowników, a także pochodzących ze źródeł drukowanych.

Manuskrypty innych zbieraczy przekazane do rąk Kolberga traktowane były w jego dziele równorzędnie z własnymi; podlegały też selekcji i włączane do odpowiednich monografii zgodnie z wyznaczonym przez autora *Ludu* planem i układem, zasilały w różnym stopniu i w różny sposób materiał źródłowy zebrany przez niego samodzielnie. Rękopisy te, przysłane Kolbergowi i rozpoznane autorsko dzięki zachowanej korespondencji czy notatkom poczynionym bezpośrednio na autografach, a także zapisy osób dziś nieznanych, których nie udało się zidentyfikować lub znaleźć o nich bliższych danych, mają bardzo zróżnicowaną postać, repertuar i wartość źródłową. Różnie też były przez Kolberga wykorzystywane; podobnie jak materiały własne, nie wszystkie przeznaczył do publikacji w swoich monografiach. W suplementach traktuje się te źródła zgodnie z praktyką Kolberga, tzn. tak jak jego własne materiały. W szczególnie uzasadnionych przypadkach niektóre rękopisy innych autorów, stanowiące swoisty repertuarowy, środowiskowy czy językowy dokument, publikuje się w suplementach jako całość, rezygnując ze stosowanej przez Kolberga metody segregowania materiału pod kątem treści i włączania odpowiednich fragmentów z tych manuskryptów do poszczególnych rozdziałów monografii.

Prace drukowane wykorzystywał Kolberg w swoich zbiorach i tomach jako kolejne, trzecie źródło materiału, obok rękopisów własnych

i zapisów współpracowników, oraz jako literaturę przedmiotu, do której się odwoływał dla celów przede wszystkim porównawczych. Cytował je bądź jedynie wzmiankował bardzo różnie; są to często zgodnie z XIX-wiecznymi praktykami dane ogólnikowe, np. z podaniem jedynie autora czy tytułu dzieła, niepełne, np. bez rocznika i numeru czasopisma, w którym znalazł się interesujący go artykuł, niejednoznaczne, niedokładne lub błędne, przy czym skala tych błędów jest też rozmaita, wreszcie wtórnie przejęte za innymi badaczami czy pisarzami i nie sprawdzane ponownie przez Kolberga.

Identyfikacja i weryfikacja tych drukowanych źródeł Kolberga, niezwykle różnorodnych i obficie przywoływanych, kończy się niekiedy niepowodzeniem, gdyż do niektórych publikacji, dziś niedostępnych, nieznanych, unikatowych bądź niekompletnych czy zniszczonych, nie udaje się dotrzeć. Czasami jedyny ich ślad odnajdujemy w materiałach Kolberga.

Druga część każdego z suplementów obejmować będzie komentarze do materiałów wydanych przez Kolberga w poszczególnych monografiach, ułożone kolejno według tekstu drukowanego, z odniesieniem do stron, wierszy i numerów pieśni czy bajek. Przypisy te zawierać będą podstawowe informacje z zakresu dokumentacji źródłowej, a więc o rękopisie czy rękopisach, o charakterze i autorze manuskryptu (Kolberg lub inna osoba współpracująca z nim), o dacie, ewentualnym informatorze, o wszystkich danych odczytanych bezpośrednio z rękopisu, a dotyczących proweniencji geograficznej, literackiej, typologii, treści, oceny itd., a także wynikających z korespondencji czy innych źródeł. Znajdą się tu także przypisy, dotyczące istotnych różnic między drukiem a rękopisem oraz ewentualnym źródłem drukowanym. Zaznaczyć należy, że innego sposobu komentowania co do różnic treści i formy wymaga opis etnograficzny, gdzie istotny jest przekaz informacji i faktografia, a różnice formalne mają charakter drugorzędny, redakcyjny, innego zaś teksty folklorystyczne, które jako utwory artystyczne, rządzące się prawidłami literackimi, właściwymi dla swego gatunku (pieśń, bajka, zagadka, przysłowie itd.), wymagają komentarza w znacznie szerszym zakresie, a więc dotyczącego i postaci formalnej, i językowej. Pochodzenie literackie poszczególnych materiałów, podane przez Kolberga w druku w sposób niepełny, błędny, uniemożliwiający lub utrudniający dotarcie do źródła, wskazywać będą współcześnie weryfikowane noty

bibliograficzne prac, z których czerpał, które cytował lub do których się odwoływał.

Rozległość literackich penetracji i studiów Kolberga, rozmaitość i przekrój przywoływanych źródeł i sposobów ich wykorzystania w połączeniu z materiałem zebranym bezpośrednio w trakcie badań terenowych to znowu osobny, ważki problem warsztatu i metod pracy Kolberga. Warto dodać, że współczesna humanistyka oceniła wysoko trafność założenia Kolberga, sięgającego do różnorodnych publikacji, odkrywającego i utrwalającego dziś często zapomniane lub niedostępne źródła dla folkloru i etnografii. Wprawdzie niekiedy zawodziła tu Kolberga intuicja, np. w odniesieniu do niektórych pseudoludowych utworów literackich, ale te potknięcia, zweryfikowane później, nie przesądzają o wartości szeroko zakrojonego warsztatu źródłoznawczego Kolberga.

Komentarze tak pomyślane, uzupełniające drukowane przez Kolberga teksty i melodie o niezbędne informacje źródłowe wydobyte z rękopisów, nie zawierają przypisów dotyczących treści i faktów historycznych, etnograficznych, dialektologicznych itp., podobnie jak w innych tomach *Dzieł wszystkich*, wydawanych obecnie po raz pierwszy z rękopisów i zgodnie z zasadami przyjętymi dla całości współczesnej edycji[1].

Stopień szczegółowości komentarza, w zasadzie określony co do założeń głównych, modyfikowany być może poprzez charakter materiału, który w ramach poszczególnych suplementów, a także dziedzin kultury w nich dokumentowanych jest bardzo zróżnicowany.

Rozdział zachowanego materiału rękopiśmiennego między część suplementową a komentarzową, tj. ustalenie, które rękopisy uznać za publikowane przez Kolberga i jedynie skomentować, a które opublikować jako nowe i dopełniające daną monografię, to zagadnienie także stwarzające szereg trudności, zwłaszcza w przypadku folkloru pieśniowego i muzyki ludowej. Granica między wariantami tekstowymi i melodycznymi pieśni, kwalifikującymi się do druku, jeśli nie były publikowane, a wersjami różniącymi się od siebie, czy to na skutek ingerencji redakcyjnej zbieracza, czy też zmian wykonawczych, bywa często nieostra i trudna do ustalenia. Czasem, zamiast omawiać różnice między

[1] Por. J. Burszta *Spuścizna rękopiśmienna Oskara Kolberga i jej opracowanie*. W: *Pomorze* (DWOK T. 39) s. XV.

zapisami drukowanymi, a odpowiednimi rękopiśmiennymi, za celowsze rozwiązanie przyjęto publikację tej ostatniej wersji.

O nietypowych rozwiązaniach edytorskich, specyficznych dla danego suplementu, a podyktowanych charakterem materiałów dopełniających, mowa jest każdorazowo we wstępie do tomu suplementowego. Wstęp taki zawierać będzie omówienie podróży i badań Kolberga nad danym regionem, pozyskanych zbiorów, współpracy z innymi osobami, wykorzystanej literatury, koncepcji monografii, zachowanych rękopisów i sposobów ich opracowania przez Kolberga. Ponadto w każdym z tomów suplementowych zamieszczona będzie bibliografia prac cytowanych i odnotowanych przez Kolberga w danej monografii i w materiale suplementowym do niej, a także indeks geograficzny oraz indeks incipitów pieśni, oba obejmujące także całość materiału z danego regionu.

Materiały składające się na poszczególne suplementy, zarówno nowe, jak i stanowiące podstawę komentarza, mają rozmaity charakter, niejednolitą wartość źródłową i są – jak wspomniano – bardzo zróżnicowane. W każdym jednak przypadku dopełniają one wydane przez Kolberga monografie, które dopiero wespół z odpowiadającymi im tomami suplementowymi dokumentują cały zachowany zasób zebranych przez niego źródeł do kultury ludowej danego regionu.

Elżbieta Millerowa

Zapisy nutowe Kolberga dotrwały do obecnych czasów w ogromnej liczbie około 27 tysięcy. Stanowią one źródło zarówno opracowania materiału muzycznego do monografii, które Kolberg planował, a których nie zdołał wydać, jak i do suplemetów, dopełniających tomy wydawane przez niego lub w ciągu kilkunastu lat po jego śmierci. W liczbie tej mieszczą się także melodie, już opublikowane przez autora *Ludu* i późniejszych wydawców, które dziś stanowią podstawę opracowania części komentarzowej tomów suplementowych.

Dla Kolberga dokumentacja muzyki ludowej w całym jej bogactwie była, jak sam pisał, pierwszym i podstawowym zadaniem od samego

początku jego działalności zbierackiej. Dlatego zapisów pieśni i melodii instrumentalnych było zawsze w jego zbiorach najwięcej. Szczegółowa inwentaryzacja archiwum Kolberga wykazuje, że niektóre melodie znajdują się tam w dwu, a niekiedy nawet w trzech zapisach. Wiadomo jednak, że nie zachowały się w rękopisach wszystkie materiały muzyczne wykorzystane w tomach *Ludu*, do tego stopnia, że z niektórych regionów są to zaledwie szczątki. W konsekwencji ogranicza to możliwość szczegółowszego poznania warsztatu naukowego Kolberga i jego metod opracowywania i wydawania muzyki ludowej, zmieniających się w ciągu wielu lat pracy.

O zakwalifikowaniu zapisów nutowych, tak jak i wszystkich innych materiałów do konkretnych suplementów decyduje proweniencja geograficzna. Poza melodiami opatrzonymi lokalizacją uwzględnione są także i takie, które dziś nie mają tego wyznacznika umieszczonego bezpośrednio na karcie rękopisu, ale na ich przynależność do określonego regionu wskazują wyniki analiz całych takich zespołów w powiązaniu z zawartością odpowiedniej monografii, z korespondencją Kolberga itp.

Materiał muzyczny związany z danym regionem rozdzielony jest na dwie części: właściwy suplement, obejmujący melodie, które wzbogaciły zbiory Kolberga po oddaniu do druku odpowiedniego tomu lub które w trakcie opracowywania pominął, oraz przypisy źródłowe do materiałów przez niego wydanych. Podział ten jest wynikiem skrupulatnej analizy muzykologicznej rękopisów i konfrontacji ich z muzyczną zawartością Kolbergowskich monografii. W kwalifikacji melodii do jednej z tych części mogą występować trudności wówczas, gdy zachowały się wielokrotne zapisy tej samej melodii, różniące się od druku lub między sobą drobnymi zmianami w linii melodycznej, rytmice lub w tekście pieśni czy w lokalizacji. Kolberg bowiem, redagując swe terenowe zapisy melodii do druku, m. in. w związku z kolejnymi planami wydawniczymi, wprowadzał niekiedy niewielkie zmiany. W rezultacie dysponujemy wieloma warstwami redakcyjnymi, z reguły niekompletnymi. Nieodzowne jest więc rozpoznanie, czy u podstaw owych dwu lub więcej redakcji jest jeden źródłowy zapis melodii, czy też poszczególne zapisy stanowią warianty jednego wątku muzycznego, a więc, czy zostaną obecnie włączone do suplementu jako odrębne jednostki, czy jedynie odnotowane i omówione w przypisach. Problem ten z całą

wyrazistością występuje także przy opracowywaniu przypisów źródłowych do melodii opublikowanych przez Kolberga.

W wydawaniu nowego materiału muzycznego, nie uwzględnionego w tomach Kolbergowskich, obowiązuje postać zapisu z manuskryptu w zakresie formy muzycznej, metrorytmiki, melodyki czy ornamentyki, np. zachowany zostaje zapis melodii ametrycznych, ujętych przez Kolberga w ramy taktów. Prostuje się jedynie oczywiste potknięcia i pomyłki. Materiał muzyczny przeznaczony do druku w uzupełnieniu do monografii klasyfikowany jest według kilku kryteriów, podobnie jak w monografiach współcześnie wydawanych z rękopisów. Wszystkie pieśni i melodie instrumentalne o określonej przez Kolberga funkcji obrzędowej zamieszczane są w rozdziałach „Zwyczaje doroczne" i „Obrzędy rodzinne". Inne melodie, także w wykonaniu instrumentalnym, o ile zapisane są łącznie z tekstem, zebrane są w rozdziałach „Pieśni powszechne" i „Pieśni szlacheckie i miejskie", a wewnątrz tych rozdziałów podporządkowane są klasyfikacji tekstów. Natomiast melodie instrumentalne i wokalne zanotowane przez Kolberga bez tekstu znajdą się w rozdziale „Tańce i melodie bez tekstu". Tam o ich wewnętrznym układzie decydują kryteria muzyczne. W pierwszym rzędzie jest to podział na melodie w metrum parzystym i nieparzystym, z wyodrębnieniem zapisów oznaczonych przez Kolberga nazwą tańca, oraz na melodie w metrum złożonym, zmiennym i na melodie ametryczne. W dalszej kolejności porządkuje się melodie według innych charakterystycznych właściwości. Zasady klasyfikacji przyjęte w obecnej edycji rękopisów odbiegają więc w pewnej mierze od porządku stosowanego przez Kolberga, zwłaszcza gdy chodzi o tańce. Kolberg zamieszczał w tym rozdziale liczne melodie z przyśpiewkami, które obecnie znajdują się prawie zawsze wśród „Pieśni powszechnych".

Przypisy źródłowe w drugiej części tomów suplementowych mają za zadanie przedstawienie zachowanych rękopisów i druków wskazanych przez Kolberga, mających związek z opublikowanymi melodiami. Tu odnotowane są źródła melodii zawartych w monografii, tj. rękopis Kolberga lub innej osoby, o ile taki się zachował, a także nota bibliograficzna druku, jeżeli zapis był zaczerpnięty z publikacji. Jeśli w rękopisach lub w źródłach drukowanych zauważane są różnice w stosunku do melodii zamieszczonych w tomach Kolbergowskich, są one również tutaj wskazane i szczegółowo omówione. Weryfikacja odwołań Kolberga

do literatury muzycznej polskiej i obcej stwarza trudności, niekiedy niemożliwe do rozwiązania. Poszukiwania rękopisów tych utworów, pierwodruków czy późniejszych wydań, z których mógł korzystać Kolberg, niejednokrotnie nie przynoszą rezulatatów, a to z powodu niewielkich nakładów druku, o ile w ogóle dzieła te były drukowane, oraz zaginięcia lub zniszczenia znacznej ilości dawnych źródeł w ciągu ostatnich stu pięćdziesięciu lat. Mimo zasygnalizowanych ograniczeń, które musi uwzględnić współczesny edytor, praca nad drugą częścią tomu suplementowego stanowi bogate źródło refleksji nad warsztatem naukowym i edytorskim autora *Ludu*.

Konstatacje dotyczące pracy Kolberga, charakterystyka źródeł i zachowanego materiału rękopiśmiennego, omówienie zasad opracowania materiału muzycznego przez współczesnego edytora i szczegółów odnoszących się do konkretnej monografii znajdują swoje miejsce we wstępie do każdego suplementu.

Danuta Pawlakowa

„PIEŚNI LUDU POLSKIEGO" OSKARA KOLBERGA

Tom *Pieśni ludu polskiego*, wydany przez Oskara Kolberga w roku 1857, zajmuje szczególne miejsce w jego działalności edytorskiej. W intencji autora rozpoczynał on nowy cykl wydawniczy i poświęcony był przede wszystkim muzyce, tak jak jego poprzednie, dotyczące folkloru publikacje. Stał się jednak ostatnim tak sprofilowanym wydawnictwem, a zawarte w nim teksty pieśni mają dla folklorystki wartość równie wielką, jak zapisy nutowe dla etnomuzykologii. Ponadto tym stereotypowym tytułem opatrzony był zbiór pieśni odmienny od dotychczas wydawanych. Identyczny tytuł miała pierwsza publikacja Kolberga związana z folklorem, drukowana u J.K. Żupańskiego w Poznaniu w latach 1842–1843, podobnie tytułowali swe zbiory inni autorzy, jednak tom Kolberga wydany w 1857 r. był nowatorski pod względem i zawartości, i zastosowanego układu pieśni.

Zainteresowanie Kolberga pieśniami ludowymi od początku biegło kilkoma nurtami. Muzyka ludowa była dla niego, jako dla kompozytora, interesującym i bogatym źródłem ispiracji, a także ważnym i dotąd jeszcze nie penetrowanym polem badań dla teoretyka muzyki. Ten drugi nurt zaznaczony jest już w 1841 r., gdy w recenzji w „Bibliotece Warszawskiej" można było przeczytać: „p. Oskar Kolberg, artysta muzyczny, zajmuje się zebraniem pieśni ludu, a bardziej samych melodii, którymi pragnie oznaczyć i wykazać charakter muzyki słowiańskiej"[1]. Do badań nad muzyką słowiańską, w tym i polską, brakowało jednak źródeł. Romantyczni zbieracze pieśni, Polacy i inni Słowianie, publikowali coraz więcej tekstów i około roku 1839, gdy w prace na tym polu włączył się

[1] [A.J. Szabrański] A.J.S. *Zbiory pieśni ludu z r. 1840.* „Biblioteka Warszawska" 1841, T. 1, s. 163.

Kolberg, można je było liczyć już na kilka tysięcy w osobno wydanych zbiorach i licznych artykułach prasowych. Publikowanie melodii było jednak bardzo rzadkie w całej Słowiańszczyźnie i materiały do badań na tym polu musiał Kolberg gromadzić sam. Jeszcze kilkanaście lat później, we wstępie do *Pieśni ludu polskiego* pisał: „A tak, prawie bez muzyki, rzec można, że zbiory ich objawiły się tylko w pół-życiu, w połowie swojej istoty, bo treść i melodia uzupełniają się, podnoszą wzajemnie, jedną wspólną stanowiąc całość, a często melodia, ta część mniej określona, mniej materialna, stanowi całą piękność pieśni"[1]. Usprawiedliwia zresztą swoich poprzedników i towarzyszy wędrówek w teren: „Czuli snać ci szanowni mężowie potrzebę muzyki do swych zbiorów, lecz będąc przede wszystkim literatami, dbali głównie o wyrazy, a może też mniej z muzyką obeznani, uchylili się od tej pracy, przekazując ją ludziom, z powołania lub zamiłowania szczególnie tej sztuce oddanym"[2]. Autorowi tych słów muzyczne wykształcenie i znakomity słuch pozwalały notować melodie, wykonywane przez wiejskich śpiewaków i instrumentalistów, i dopełniać wydawane drukiem teksty, a także gromadzić źródła do badań nad genezą i charakterem muzyki ludowej. W pierwszym okresie fascynacji folklorem publikacje Kolberga z tego zakresu miały także na celu popularyzację tej muzyki, stąd ozdobne wydanie pierwszych *Pieśni ludu polskiego* drukowanych w Poznaniu w latach 1842–1845 i akompaniament fortepianowy, dołączony wtedy przez niego do wszystkich melodii. Podobnie opracowywał melodie ludowe, wydawane w latach następnych w czasopismach i almanachach.

Plan edytorski, którego realizację rozpoczynała seria pierwsza *Pieśni ludu polskiego*, przewidywał wydanie kilku tomów, prezentujących grupy pieśni wybranych według wyrazistych, choć różnych kryteriów – treści, funkcji, środowiska, sytuacji wykonawczej, np. pieśni miłosne, weselne, wojackie, żartobliwe, żniwiarskie[3]. Poszczególne wątki pieśniowe miały być udokumentowane przez warianty, pochodzące z wszystkich regionów Polski, w których są znane i wykonywane, a melodie podane do druku bez akompaniamentu fortepianowego.

---

[1] O. Kolberg *Pieśni ludu polskiego* (DWOK T. 1), s. V.

[2] Tamże.

[3] O zawartości następnych tomów pisze Kolberg między innymi w liście do J.I. Kraszewskiego z 6 czerwca 1857 r., zob. *Korespondencja Oskara Kolberga* cz. I (DWOK T. 64), s. 73 oraz we wstępie do *Sandomierskiego* (DWOK T. 2), s. 6.

Celem planowanej edycji było stworzenie zespołu źródeł do badania polskiej muzyki ludowej. Pewne informacje o pracy nad pierwszym tomem znaleźć można w nielicznych zachowanych fragmentach jego pierwotnej redakcji. Są to trzy brulionowe urywki wstępu, kreślone i poprawiane, oraz karta z fragmentem opracowania ballad[1]. Nie wiadomo, czy szkice wstępu są bliskie sobie chronologicznie; jeden z nich niewątpliwie znacznie wyprzedza druk. Ten fragment rozpoczyna Kolberg zdaniem: „Od lat kilku przebiegałem kraj", a odpowiednie słowa w druku brzmią: „od lat kilkunastu robiłem wycieczki po kraju". Brulionowa wersja pochodzi więc prawdopodobnie sprzed roku 1849 – wtedy mijało już dziesięć lat od pierwszej wycieczki Kolberga w teren i dokonania pierwszych zapisów melodii ludowych w okolicy Wilanowa. Zatem koncepcja tego cyklu wydawniczego powstawała równolegle do druku na łamach „Biblioteki Warszawskiej" obszernego artykułu pt. *Pieśni ludu weselne*[2]. Już tam zamiarem Kolberga było m. in. zestawienie wariantów pieśni: „gdy muzyka jest tu z tekstem nierozdzielną (bo bez niej żadne wesele nie ma miejsca), przedsięwziąłem skreślić pieśni weselne z melodiami, jakie mi się w różnych okolicach kraju naszego słyszeć zdarzyło, oraz wykazać (ile można) ich warianty, przerabiania, wyskoki, różnorodne napływy, nawet zwichnienia"[3]. Opublikował tam Kolberg jedenaście opisów wesel z 309 tekstami pieśni, z których tylko trzecią część opatrzył zapisem nutowym. Ale w tym obszernym artykule, gdzie wszystkie melodie miały jeszcze akompaniament fortepianowy, uwagę zwracały przede wszystkim podobieństwa i różnice w przebiegu obrzędu, a warianty pieśni znajdowały się w odległych od siebie miejscach i odnalezienie ich dla porównania wymagało nieco poszukiwań. W *Pieśniach ludu polskiego* ten aspekt zbioru przedstawia się jednoznacznie.

Zauważyć trzeba, że poprzednicy Kolberga unikali publikowania wariantów. Starano się raczej prezentować czytelnikom nowe, nieznane

---

[1] Teksty te cytowane są w całości w przypisach do Kolbergowskiego wstępu do T. 1 (zob. przypisy źródłowe, s. 3–6 w tym tomie), a noty o balladach w pierwszym przypisie do wątku, którego dotyczą (zob. przypisy do nr 1, 3, 5, 6, 14 i 36).

[2] Zob. O. Kolberg *Pieśni ludu weselne*. W: *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym* cz. I (DWOK T. 67/1), s. 442–674. Pierwodruk w „Bibliotece Warszawskiej" w latach 1847–1849.

[3] Tamże s. 442.

jeszcze pieśni, czyniąc wyjątki dla tekstów wyraźnie odmiennych czy pochodzących z odległych bądź nie zbadanych jeszcze przez zbieraczy okolic. Żegota Pauli np. pisał we wstępie do *Pieśni ludu polskiego w Galicji*, że porównał swój zbiór z wydanymi już *Pieśniami polskimi i ruskimi ludu galicyjskiego* W. Zaleskiego i wyłączył z niego „mniej odmienne pieśni"[1], K.W. Wójcickiemu wytykał recenzent druk wariantów tekstów, które już znalazły się w zbiorze Zaleskiego[2], a Wójcicki o *Piosnkach ludu wielkopolskiego* J. Lipińskiego pisał: „Co do samego zbioru, mało tu takich, które by już zbiory poprzedników p. Lipińskiego nie obejmowały"[3]. Kolbergowska koncepcja dokumentacji aktualnego stanu folkloru, poprzez publikowanie zbiorów zawierających określony gatunek pieśni z licznymi wariantami poszczególnych wątków, była w tym czasie nowatorska.

Istotny jest także fakt, że omawiany tu program Kolberga powstał około roku 1849, tj. w okresie, gdy entuzjazm wielu współczesnych Kolbergowi zbieraczy i wydawców pieśni przerodził się w niechęć lub obojętność dla kultury ludowej. Tę zmianę nastawienia znacznej części niedawnych apologetów folkloru spowodował m. in. przerażający przebieg rabacji galicyjskiej, a także późniejsza Wiosna Ludów. Jednych wydarzenia te skłoniły do zastąpienia zachwytu nad prostotą, urokiem i dawnością kultury ludowej trzeźwym zastanowieniem się nad rzeczywistym bytem nosicieli tej kultury. Uwidoczniło się to m. in. w zmniejszeniu zainteresowania literaturą ludową na rzecz społecznego i materialnego statusu chłopów. Innych doprowadziło do formułowania nowych tez na temat folkloru. Najwyraźniej, bo krańcowo, tendencja ta doszła do głosu w pracy R. Berwińskiego *Studia o literaturze ludowej*[4]. Berwiński, odmawiając ludowi zdolności twórczych, a przyznając mu jedynie umiejętność przystosowania treści i form zapożyczonych z kultury klas wykształconych, zakwestionował podstawowe tezy romantyków

---

[1] Ż. Pauli *Pieśni ludu polskiego w Galicji*. Lwów 1838, s. nlb. (przedmowa). Zbiór W. Zaleskiego ukazał się we Lwowie w 1833 r.

[2] Anonimowa recenzja *Pieśni ludu Białochrobatów, Mazurów i Rusi znad Bugu* w „Tygodniku Petersburskim" 1839, nr 46. Zbiór Wójcickiego wydany był w Warszawie w r. 1836 w dwu tomach.

[3] [K.W. Wójcicki] Wł. *Piosnki ludu wielkopolskiego*. „Biblioteka Warszawska" 1842, T. 3, s. 631. Zbiór J.J. Lipińskiego ukazał się w Poznaniu w 1842 r.

[4] R. Berwiński *Studia o literaturze ludowej ze stanowiska historycznej i naukowej krytyki*. T. 1–2 Poznań 1854.

o samorodności i rodzimości folkloru, a także jego inspirującej funkcji wobec literatury narodowej. Studium Berwińskiego spotkało się z różnymi ocenami współczesnych. Wójcicki np. odmówił tej pracy jakiejkolwiek wartości, konserwatywny krytyk poznański przyznał najwyższą[1]. Kolberg ze *Studiami* zapoznał się dokładnie. Kilkanaście lat później polemizował z ich zasadniczą tezą[2], ale przemyślał i wykorzystał niektóre zawarte tam wskazówki metodologiczne[3].

Zmniejszenie zainteresowania folklorem ze strony czytelników, a zatem i wydawców, utrudniało Kolbergowi realizację planów. Nie mogąc znaleźć nigdzie poparcia finansowego, zdecydował się sam ponieść koszty wydania pierwszego tomu nowych *Pieśni ludu polskiego*, co dla urzędnika, nie posiadającego kapitału, a tylko doraźne dochody, było bardzo dużym obciążeniem. Z zapowiedzi wydawniczych wynika, że książka była gotowa do druku w roku 1854, o czym donosiła „Biblioteka Warszawska"[4] w styczniu tego roku. Na pewno wtedy była już ustalona koncepcja zbioru, tj. określony rodzaj pieśni, które tom ma zawierać i układ ich w grupach wariantowych. Na pewno wybrana też była co najmniej część pieśni, a ostateczny dobór tekstów i redakcja materiałów mogły zostać zakończone później. Z nielicznych zachowanych fragmentów nieco odmiennej i prawdopodobnie dosyć wczesnej wersji redakcyjnej wynika, że na tym etapie pracy liczba tekstów w grupach była inna od później przyjętej w druku, a grupy wariantów poprzedzone być miały notami, zawierającymi m. in. informacje o zasięgu geograficznym pieśni, odsyłacze do wariantów w zbiorach już publikowanych, a także charakterystykę melodii[5]. Jednak w druku o geograficznym pochodzeniu pieśni i rozprzestrzenieniu wątku informują noty lokalizacyjne nad

---

[1] Zob. T. Brzozowska-Komorowska *Ryszard Berwiński (1819–1879)*. W: *Dzieje folklorystyki polskiej 1864–1918*. Pod redakcją H. Kapełuś i J. Krzyżanowskiego. Warszawa 1982, s. 21–22.

[2] Zob. O. Kolberg *Krakowskie* cz. III (DWOK T. 7), s. XIV–XV.

[3] Znamienne jest, że gdy pod koniec życia bronił materiałowo-dokumentacyjnego charakteru *Ludu*, powołał się m. in. na tę książkę. W roku 1887 w *Odpowiedzi na recenzję H. Biegeleisena* pisał: „Wielce pouczającym jest pod tym względem to, co o przeduczesnej krytyce i w ogóle o manii krytycyzmu i tworzeniu systematów powiada Berwiński w swoich *Studiach o literaturze ludowej*". Pełny tekst tej odpowiedzi zob. *Studia, rozprawy i artykuły* (DWOK T. 63) s. 392.

[4] „Biblioteka Warszawska" 1854 T. 1 s. 184.

[5] Wspomniane tu już noty są cytowane w przypisach do wątków nr 1, 3, 5, 6, 14 i 36.

pieśniami, a odsyłacze do źródeł i wariantów zamieszczone są bezpośrednio po tekstach, których dotyczą. Znana nam dzisiaj wersja redakcyjna tomu musiała być gotowa w połowie roku 1855, na co wskazuje zezwolenie cenzury datowane na 2 lipca tego roku, ale druk zaczął się dopiero jesienią 1856 r., a kolejne zeszyty ukazywały się do czerwca roku następnego.

Pieśni ludu polskiego składają się z dwu części. Pierwsza ma tytuł „Dumy i pieśni", o wyborze zamieszczonych tam utworów decydował gatunek tekstów, w drugiej, o tytule „Tańce", wyznacznikiem była funkcja muzyki. Zawartość części drugiej jest bardziej oczywista: zamieścił tam Kolberg zapisy melodii tanecznych, w większości z tekstami przyśpiewek. Jeżeli chodzi o dobór pieśni do części pierwszej, to przytoczyć trzeba zachowaną we fragmentach pierwotną redakcję wstępu, gdzie teksty tam zebrane scharakteryzował Kolberg następująco: „Wśród tylolicznych i tak rozmaitych pieśni ludu dumy, mające za podstawę wydarzenia domowe, do których klucz zagubiły wieki, można uważać za jeden z najpiękniejszych zabytków przeszłości naszego ludu. Liczba ich jest wielka, treść osnuta już to na prawdziwym zdarzeniu, już na zmyśleniu, które jednak obok wygórowanej fantazyi przybiera niezatartą cechę prawdy"[1]. Jest to opis gatunku zbliżony do określeń podawanych przez Zaleskiego i Paulego[2]. Użycie terminu „ballada" w wieku XIX w polskich publikacjach, poświęconych folklorowi, było bardzo rzadkie, a i u Kolberga pojawia się on sporadycznie, raczej przypadkowo[3] i nie odnosi się do polskich pieśni ludowych. W drukowanym ostatecznie wstępie zaniechał próby zdefiniowania gatunku, pisząc jedynie: „Co do wyrazów pieśni nadmieniam tylko, że znaczenie głębokie dum ludowych, ich

---

[1] Zob. fragment przytoczony w przypisie do wstępu Kolberga, w tym tomie na s. 3.

[2] O terminologii dotyczącej ballad używanej przez pionierów naszej folklorystyki pisze E. Jaworska we wstępie do *Katalogu polskiej ballady ludowej*, Wrocław 1990 s. 8–11.

[3] Omawiając francuską muzykę w *Encyklopedii powszechnej* Orgelbranda (T. IX, Warszawa 1862) pisze m. in.: „Obok tego jednak za Karola W. pełno było we Francji skoczków, komediantów i muzyków wędrownych, recytujących w łacińskiej prozie kościelnej główne zdarzenia dziejów (w balladach) [...]", zob. O. Kolberg *Pisma muzyczne* cz. II (DWOK T. 62) s. 144. W tej samej *Encyklopedii* w artykule *Pieśni ludu* (T. XX, Warszawa 1865) wymienia ballady jako pieśni charakterystyczne dla Szwajcarii i Tyrolu: „Zresztą pełno tu jest po dolinach piosnek miłosnych, satyrycznych oraz ballad i kantyczek" (zob. tamże s. 518). Natomiast w roku 1886 w *Głosie w dyskusji nad referatem P. Chmielowskiego* użył tego określenia dla tekstów literackich – ballad Mickiewicza i Bürgera (zob. O. Kolberg *Studia, rozprawy i artykuły*, DWOK T. 63 s. 417).

estetyczna, lingwistyczna, a często moralna i historyczna wartość, jako należycie dziś oceniona, nie potrzebuje dalszego wywodu"[1], a czytelników odesłał do opinii na ten temat wyrażonych przez poprzedzających go zbieraczy i wydawców folkloru. Zaznaczył tylko: „Jeśli co w tych spostrzeżeniach mogło być mylnego, jak np. twierdzenie W. z Oleska, że lud polski bardzo mało posiada pieśni obszernych, poważnych i obrzędowych, a natomiast obfituje w krakowiaki, które są jakoby odbiciem jego życia, mam nadzieję, że zdanie takie i tym podobne zbiór niniejszy dostatecznie sprostuje"[2]. Rzeczywiście *Pieśni ludu polskiego* były nie tylko wówczas najbogatszym zbiorem polskich ballad ludowych, ale też pozostały takim przez cały wiek XIX. Dalsze badania terenowe unaoczniły Kolbergowi, jak dalece wyczerpał w tym tomie zasób pieśni „obszernych, poważnych" i że zdanie Zaleskiego było zatem w znacznym stopniu prawdziwe.

Również przyśpiewkom poświęcił Kolberg miejsce we wstępie. Wymienił okoliczności, w których są wykonywane, bo mimo tytułu „Tańce" zamieszczone są w tej części tomu liczne „śpiewki krótkie, ucinkowe", jak je nazywa, towarzyszące różnym sytuacjom życiowym. Są wśród nich teksty incydentalne, ulotne, ale są także powszechnie znane i utrwalone w tradycji, równie jak dumy i inne pieśni. Na początku zaznaczył, że pominął teksty rubaszne, które „mimo rozlanego w nich humoru i czucia nie zwasze godzą się z przyzwoitością i dobrym smakiem"[3] i zastrzegł, że i pozostałe mogą budzić zastrzeżenia. W brulionie tej części wstępu znajdujemy jeszcze zdanie opuszczone w ostatecznej redakcji: „Że jednak uważam sobie za obowiązek przedstawić tu wiernie lud, jakim jest, a nie, jakim być powinien, więc je zachowałem"[4]. Na przedstawienie ludu „jakim jest, a nie jakim być powinien" było jeszcze za wcześnie, nie pozwalały na to Kolbergowi obowiązujące wówczas normy obyczajowe oraz jego własne poglądy estetyczne. Mimo tej autocenzury teksty zebrane w *Pieśniach ludu polskiego* wywołały sprzeciw Teofila Lenartowicza, współtowarzysza badań terenowych, któremu Kolberg wysłał do Włoch swoje dzieło.

---

[1] O. Kolberg *Pieśni ludu polskiego* (DWOK T. 1), s. IX–X.

[2] Tamże, s. X.

[3] Tamże, s. X.

[4] Zob. przypis do wstępu Kolberga, w tym tomie s. 6.

Lenartowicz, dziękując za książkę i z nostalgią przymusowego emigranta wspominając młodość w kraju, pisał m.in.: „nie zimnym rozsądkiem przeto, ale wyrobionym uczuciem piękności i wartości rzeczy trzeba sądzić utwory poetyczne, a co nas ujmie niewyszukanym wdziękiem, to niezawodnie będzie miało dłuższą wartość i drukować to należy na pociechę wspólną. Owoż daruj, Drogi Oskarze, ale nie trzymałeś się tej zasady, wydając swój nowy zbiór, znajduję w nim bowiem mnóstwo nędznych wierszydeł, które się nikomu na nic nie przydadzą. Trzeba to było pominąć, dla muzyki jedynie po parę wierszy przytaczając, zresztą zostawiam to Twojemu wyrozumieniu. Jeżeli myślisz, że się to przyda, drukuj, ale mnie się nie zdawało i dlatego ośmieliłem się przedstawić Ci moje zdanie."[1] Kolberg odpowiedział przyjacielowi, że patrząc na ludowe pieśni okiem poety, ma rację, ale wydawane przez niego zbiory mają być źródłem do badań naukowych, więc „takimi, jakimi są, zbieracz je ma przedstawić, nie wolno mu w nich nic dodać ani ująć, jeżeli chce być wierny swemu zadaniu i zyskać zaufanie"[2].

W części pierwszej tomu opublikował Kolberg 444 pieśni, numerując kolejne wątki tekstowe, których jest tam 41. Wariantom zgromadzonym w poszczególnych grupach nadał oznaczenia literowe, ponieważ trzydzieści wątków przedstawionych jest przez więcej niż jeden zapis. Tylko 21 pieśni w tej części to teksty bez zapisu nutowego. Poszerzenie zasięgu własnych badań terenowych i staranne wykorzystanie dostępnych publikacji pozwoliło Kolbergowi przedstawić wybrany gatunek pieśni w wariantach z całej prawie Polski. W części drugiej znalazło się 466 melodii tanecznych, większość z przyśpiewkami. Melodie tańców zapisane zostały wyłącznie przez Kolberga w bliższych lub dalszych okolicach Warszawy, a towarzyszące im przyśpiewki też w większości pochodzą z jego własnych badań terenowych, tylko nieliczne być może zaczerpnął z *Pieśni ludu Białochrobatów* K.W. Wójcickiego.

Jeszcze w pierwotnej wersji wstępu około roku 1849 pisał Kolberg o tekstach zawartych w pierwszej części tomu: „słowa w znacznej części przekazali nam już Wacław Zaleski, Żegota Pauli, K.W. Wójcicki, Konopka, Lipiński i inni, aczkolwiek zataić nie mogę, że i mnie samemu kilka nowych przybyło dum, które w następstwie rozwinąć nie

[1] List T. Lenartowicza z 25 marca 1857 r., *Korespondencja O. Kolberga* cz. I (DWOK T. 64), s. 67–68.

[2] List Kolberga do T. Lenartowicza z 5 maja 1857 r., tamże s. 71.

omieszkam"[1]. W druku zaś czytamy: „Wyznać mi tu wypada, że największą część zamieszczonych słów sam własnym staraniem wraz z nutami wydobyłem z ukrycia naszych zagród. Wszakże obok tego nie omieszkałem wcielić do mego zbioru i tego, co inni skrzętni badacze różnymi czasy nagromadzili, o ile mi się tylko właściwa melodia nawinęła"[2]. Istotnie w tomie tym większość tekstów pochodzi z badań przedsiębranych przez Kolberga w latach 1840–1855 i została zapisana przez niego lub przez jednego z jego towarzyszy.

W połowie roku 1855, gdy książka była gotowa do przedstawienia cenzurze, Kolberg miał już za sobą dwadzieścia pięć lat badań terenowych. Trudno dziś stwierdzić, jak dalece obfite były wyniki tych badań, trudno też dokładnie określić ich zasięg przestrzenny. Kolberg był jeszcze wtedy urzędnikiem i na wyjazdy mógł poświęcić tylko dni świąteczne lub nieliczne urlopy. Przed opublikowaniem *Pieśni ludu polskiego* poznał na pewno regiony znajdujące się w zaborze rosyjskim, i to nie tylko Mazowsze, ale także zakątki odleglejsze od Warszawy, np. okolice Częstochowy i Ojcowa czy Lubelskie. Był także w Poznaniu, w Krakowie i jego okolicy oraz na Podhalu, ale z braku odpowiedniej dokumentacji nie można dziś dokładnie podać tras tych podróży, zwłaszcza z okresu jego zamieszkiwania w Warszawie. Wiadomo też, że notował pieśni także na miejscu, od osób przybyłych do stolicy z różnych okolic. Informatorami mogli być wtedy zarówno członkowie rodzin ziemiańskich, przyjeżdżający do Warszawy, jaki i ich służba, i inni przybysze. Poszerzało to znacznie geograficzny zasięg badań. Ponieważ Kolberg zwykle nie datował swoich manuskryptów, najczęściej nie można ustalić chronologii zachowanych rękopisów i ich związku z określonymi podróżami, aby sprecyzować przynajmniej rok powstania zapisu. Dla niektórych ballad zebranych w pierwszej części tomu pośrednich danych dostarczają informacje z itinerarium[3]. Przyjąć więc można, że zapisy z Wysocego pochodzą z roku 1843, ponieważ najprawdopodobniej był tam Kolberg tylko jeden raz, właśnie w owym roku. Sam Kolberg

---

[1] Zob. przypis do wstępu Kolberga, w tym tomie s. 3–4.

[2] O. Kolberg *Pieśni ludu polskiego* (DWOK T. 1), s. XI.

[3] Zob. *Wykaz podróży Oskara Kolberga*. W: *Korespondencja O. Kolberga* cz. III (DWOK T. 66), s. 704–707.

we wstępie do drugiej części *Mazowsza* wskazał, które spośród ballad[1] zanotowane były w latach 1840–1841. Pewną wskazówką co do okresu, w którym pieśń była zapisana, może też być fakt jej pierwodruku[2] w publikacjach Kolberga wcześniejszych niż tom pierwszy *Pieśni ludu polskiego*, np. w zbiorze wydanym w Poznaniu w latach 1842–1845. Co do innych pieśni brak przesłanek dla ustalenia roku, w którym były zapisane.

Na podstawie inwentaryzacji Kolbergowskiej spuścizny rękopiśmiennej stwierdzić można, że tak jak w wypadku innych publikacji Kolberga, tak i dla *Pieśni ludu polskiego* nie dysponujemy pełnym zespołem zebranych przez niego źródeł. Zachowały się więc tylko niektóre zapisy terenowe, część późniejszych opracowań, nie zawsze dotyczących tych samych pieśni, nie mamy natomiast żadnego fragmentu czystopisu, który oddany został do drukarni. Część tych rękopisów została rozproszona już za życia Kolberga, część została zniszczona przez wykonawców testamentu, część wreszcie zaginęła lub uległa zniszczeniu podczas drugiej wojny światowej. Obecnie w spuściźnie Kolberga odnaleziono zapisy terenowe dla około 130 ballad. Pozostałe manuskrypty to opracowania redakcyjne lub kopie sporządzane przez Kolberga, gdy porządkował swe zbiory albo gdy przygotowywał do druku kolejne publikacje – *Pieśni ludu polskiego* z lat 1842–1845, których ciąg dalszy drukowany był w „Przyjacielu Ludu", oraz *Pieśni ludu obrzędowe*[3] i *Pieśni ludu weselne*. Rękopisy terenowe z okresu poprzedającego wydanie *Pieśni ludu polskiego* są to zwykle arkusze złożone na pół, dziś często już rozdzielone na dwie odrębne karty. Notując pieśni ze słuchu, Kolberg zapisywał zwykle lokalizację ogólną w prawym górnym rogu karty. Była to nazwa miejscowości, w której dokonywał zapisu, albo miejscowości, z której pochodził informator, jeżeli spotkał się z nim np. w Warszawie. Niekiedy przy poszczególnych pieśniach notował też lokalizację bezpośrednio nad nutami czy tekstem. Rękopisy terenowe z pełnym tekstem pieśni lub jego dłuższymi fragmentami zachowały się

[1] O. Kolberg *Mazowsze* cz. II (DWOK T. 25) s. I, jako zapisane w tych latach wymienia pieśni 5b, 6a, 15d, 22g, 24c i d, 25m, 35a, 36a i 40b z T. 1.

[2] Dotyczy to pieśni 16a, b, c i d, natomiast pieśń 9a drukowana była w „Przyjacielu Ludu" w 1846 r.

[3] O. Kolberg *Pieśni ludu obrzędowe. Kogutek, gaik, okrężne*. W: *Album literackie, Pismo zbiorowe*. Warszawa 1848, s. 331–350, przedruk w: *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym* cz. I (DWOK T. 67/1), s. 402–441.

dla około 90 ballad, a około 40 zawiera tylko nuty z incipitem tekstu lub pierwszą zwrotką. Prawdopodobnie w początkowym okresie wypraw w teren, gdy zamiarem Kolberga było uzupełnienie o muzykę drukowanych zbiorów tekstów pieśni, nie usiłował zapisywać pełnych tekstów, sądząc, że utrwalił je już Zaleski czy Wójcicki. Po części przyczyną też może być to, że słysząc kolejny wariant znanej sobie pieśni, bardziej zainteresowany muzyką, notował tylko melodę, która była nowością w jego zbiorach. Czasem taki stan może być wynikiem współpracy z towarzyszem badań terenowych. Teofil Lenartowicz po otrzymaniu od Kolberga *Pieśni ludu polskiego* tak wspominał w liście wspólny pobyt w Wysocem w roku 1843: „zdawało mi się, że jeszcze chodzimy razem po Wysoce[m] i Mokrym Lesie, Ty za nutami, a ja za słowami, i że wieczorem, jak wówczas, porządkujemy nasze zbiory w słomianym dworcu p. Ludwika Norwida"[1]. Nie wiadomo, czy pieśni notował wtedy Lenartowicz dla Kolberga, czy dla własnych celów, ale zachowały się teksty, m.in. ballad[2] włączonych przez Kolberga do *Pieśni ludu polskiego*, zapisane nieznaną dziś ręką w miejscowościach wymienionych w cytowanym tu liście. Być może, rękopisy te sporządził Lenartowicz lub Ludwik Norwid w tym czasie, gdy melodie notował Kolberg. Taka współpraca z towarzyszącą mu w terenie osobą jest udokumentowana w zespołach rękopisów z innych regionów, a także we wspomnieniu pierwszych lat badań, przywołanym w roku 1885 we wstępie do *Mazowsza*: „A znaleźli się (zwłaszcza gdy horyzont badań się rozszerzał) prawie zawsze do wędrówek naszych towarzysze, tymże samym ku rzeczom sielskim ożywieni duchem, przelewający dosadnie na papier dziarskie typy i fizjognomije lub kreślący z zamiłowaniem myśli i wyrażenia poetyczne, tak szczodrze w tych pieśniach i tych przysłowiach rozrzucone. Taką to wędrówkę czterodniową z Warszawy do Czerska odbyliśmy w Zielone Świątki r. 1841 w towarzystwie ś.p. Józefa Konopki, ś.p. Walentego Zakrzewskiego i ś.p. Emila Jenikiego. Takie też i w następnych latach, zwracając się w inne Warszawy i Pragi okolice razem z T. Lenartowiczem, ś.p. Norwidem, ś.p. Ign. Komorowskim, jak niemniej z malarzami: W. Gersonem, ś.p. Karolem Markonim i ś.p. bratem

---

[1] List T. Lenartowicza z 25 marca 1857 r., jw., s. 66.

[2] Są to zapisy ballad 5n, 8d, 11a, 14m, 16l, 16m i 20c. W roku 1968 wykonano ekspertyzę grafologiczną rękopisów nieznanego autora, wśród których są te pieśni, jednak ani nie potwierdziła ona autorstwa Lenartowicza, ani go nie wykluczyła.

moim Antonim, że już zamilczymy o wycieczkach, w późniejszym dokonywanych czasie"[1]. We wstępie do drugiej części tej monografii pisze wyraźniej: „W przedmowie do tomu I [*Mazowsza*] wspomnieliśmy o rozpoczęciu poszukiwań etnograficznych w okolicach Warszawy w latach 1840–41. Znaczną część spisanych wówczas przez nas i naszych towarzyszy pieśni (tekstu i nut) zamieściliśmy w wydanym w r. 1857 dziele *Pieśni ludu polskiego* (*Lud* seria I), a w szczególności pieśni pod numerami: 5b, 6a, 15d, 22g, 24c, d, 25m, 35a, 36a, 40b"[2]. Sądzić można, że towarzysze podmiejskich wycieczek zapisywali raczej teksty niż muzykę. Z wymienionych przez Kolberga osób muzykami byli E. Jenike i I. Komorowski, pozostali to malarze i literaci. Dziś, wobec zaginięcia większości rękopisów i braku wskazówek Kolberga w tym zakresie, niemożliwe jest ustalenie autorstwa poszczególnych zapisów pieśni, a także dat i okoliczności ich powstania.

Wśród rękopisów, które mają związek z *Pieśniami ludu polskiego*, znajdujemy dwa wykonane przez nieznanych autorów. Jeden to wspomniane już zapisy pieśni bez melodii z Wysocego i Mokregolasu, wykonane przez nieznanego autora i przez Kolberga. Rękopis ten zawiera głównie ballady, spośród których dziewięć[3] wydanych zostało w *Pieśniach ludu polskiego*. Drugi to zapisy z lokalizacją „z powiatu bialskiego, spod Brańska, Glinnik". Zawiera on sześć melodii z pierwszymi zwrotkami tekstów, z których trzy wydane są w *Pieśniach ludu polskiego*[4]. O okolicznościach wykonania tych zapisów ani o ich autorze nie mamy dziś żadnych informacji.

Jak już wspomniano, gromadząc materiały do planowanej serii wydawniczej, korzystał Kolberg także z literatury i w pierwszej części poświęconej balladom nieco ponad siedemdziesiąt tekstów ma swe źródło w zbiorach jego poprzedników. Poza przywołanymi we wstępie publikacjami Zaleskiego, Paulego, Wójcickiego, Konopki i J. Lipińskiego, z których pochodzi od kilku do kilkunastu tekstów pieśni, wskazać

---

[1] O. Kolberg *Mazowsze* cz. I (DWOK T. 24), s. VII nlb.

[2] O Kolberg *Mazowsze* cz. II (DWOK T. 25), s. I.

[3] Siedem tekstów zanotował nieznany autor (zob. przypis 2 na s. XXIX), dwa (11c i 18e) Kolberg, on też wpisał notę lokalizacyjną.

[4] Zapisane są tam pieśni 3t, 5h i 14h.

jeszcze trzeba zbiory J. Lompy, R. Fiedlera i L. Zejsznera[1], skąd zaczerpnął po jednym lub po dwa teksty, a przede wszystkim rękopis Gustawa Gizewiusza[2], który był źródłem około trzydziestu pieśni. Dokładne ustalenie, które teksty pochodzą z jego własnych badań, a które zaczerpnął ze zbiorów poprzedników, jest trudne ze względu na sposób wykorzystania tych różnych źródeł i dokumentowanie tego w druku oraz z powodu obecnego stanu jego archiwum. Postać not bibliograficznych, zwykle bardzo skrótowych, zamieszczanych przez Kolberga pod tekstem, nie wskazuje, czy oznaczają one odesłanie do źródła tekstu, czy do wariantu w zbiorach już opublikowanych. Jedynie odsyłacze do rękopisu *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy* informują precyzyjniej: „ze zbioru ks. Gizewiusza". Porównanie tekstów drukowanych w *Pieśniach ludu polskiego* ze zbiorami poprzedników Kolberga pozwala jednak stwierdzić, że tylko nieliczne odsyłacze dotyczą wariantów, a większość oznacza źródło, oraz że niektóre, nieliczne, przedruki nie są opatrzone odpowiednimi notami.

Sposób wykorzystania pieśni drukowanych lub pochodzących z rękopisów poprzedników Kolberga jest bardzo różny. Wielokrotnie mamy do czynienia z wiernymi przedrukami, w niektórych przypadkach stwierdzamy skróty lub inne zmiany oraz uzupełnienia. Te ostatnie polegają przede wszystkim na łączeniu tekstu zapisanego przez innego zbieracza z własnoręcznie zanotowną melodią, o czym Kolberg wspomina we wstępie: „nie omieszkałem wcielić do mego zbioru [...], o ile mi się tylko właściwa melodia nawinęła". Szczegółowsze analizy wskazują też na możliwość kompilacji w obrębie samego tekstu, jest to jednak praktyka znacznie rzadsza. Przykładem najwyraźniejszym, bo dotyczącym około trzydziestu tekstów, jest potraktowanie jako źródła *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy* Gizewiusza. Manuskrypt ten został Kolbergowi powierzony przez Wójcickiego, który około roku 1844 otrzymał go od autora. We wstępie Kolberg pisze, że rękopis Gizewiusza wzbogacił

---

[1] J. Lompa *Kilka pieśni ludu górnośląskiego*. „Przyjaciel Ludu" R. 12: 1845 nr 38; L. Zejszner *Pieśni ludu Podhalan czyli Gorali tatrowych polskich, zebrał i wiadomość o Podhalanach skreślił...* Warszawa 1845; R. Fiedler *Kilka pieśni ludu polskiego w Dolnym Szląsku*. „Przyjaciel Ludu" R. 13: 1846 nr 11, 13 i 16.

[2] Rękopis ten jest opublikowany, zob. G. Gizewiusz *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy w parafiach ostródzkiej i kraplewskiej zbierane od 1836 do 1840 roku*. Z rękopisu opracowała, wstępem i komentarzami opatrzyła D. Pawlak. Poznań 2000.

zbiór „trzydziestu kilku melodiami i znaczną ilością tekstu"[1], ale stwierdzenie to odnosi się raczej do całości posiadanego wówczas przez niego materiału folklorystycznego, nie tylko do *Pieśni ludu polskiego*. W tym tomie około trzydziestu tekstów, nie melodii, ma swe źródło w zapisach Gizewiusza. Odsyłacze daje Kolberg tylko przy 24 pieśniach, ale porównanie obu zbiorów wykazuje, że z *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy* pochodzić może jeszcze sześć następnych pieśni[2]. Dwukrotnie, gdy tekst niewątpliwie pochodzi z rękopisu Gizewusza, przypuszczać można, że usunięcie w druku noty o źródle spowodował brak miejsca na stronie[3]. W pozostałych wypadkach – o ile przypuszczenia co do źródła są słuszne – powód braku takiej noty jest niezrozumiały.

Część tekstów, zaczerpniętych z rękopisu Gizewiusza i z innych, wydanych drukiem zbiorów pieśni, ma w *Pieśniach ludu polskiego* postać zgodną z oryginałem. Nie dotyczy to cech gwarowych, np. mazurzenia, które Kolberg w tym okresie usuwał w druku prawie całkowicie także z własnych zapisów. W części tekstów zaczerpniętych z rękopisu Gizewiusza i ze zbiorów innych autorów zauważamy nieliczne odmianki, drobne uzupełnienia lub opuszczenia, a także błędy powstałe w trakcie sporządzania odpisu albo w druku, ale pieśni te pozostają w zasadzie tożsame. Część tekstów niewątpliwie pochodzących z *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy*, ma jednak u Kolberga zapis nutowy, tam nie odnotowany, i odmienną niż u Gizewiusza lokalizację[4]. Podobnych przykładów dostarczają przedruki z *Pieśni ludu polskiego w Galicji* Ż. Paulego[5]

---

[1] O. Kolberg *Pieśni ludu polskiego*, s. XI.

[2] Są to pieśni 3r, 5pp, 7q, 9n, 12z, 14k, zob. przypisy źródłowe do nich w tym tomie; zaskakujące podobieństwo wykazuje też tekst 8y (z lokalizacją „od Mławy") z pieśnią nr 34 w zbiorze Gizewiusza *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy*, s. 48.

[3] Zob. w T. 1 teksty nr 5pp na s. 61–62 i nr 14k na s. 179.

[4] Są to pieśni 3r (od Lubawy), 7q (od Dobrzynia nad Drwęcą) i 9k (od Lubawy); Gizewiusz zapisywał głównie w Kraplewie i pieśniom z jego rękopisu daje Kolberg zwykle lokalizację: „od Osterode" lub: „od Osterode (Kraplewo)".

[5] Zob. przypisy źródłowe do pieśni 1e, 5bbb, 7n, 9c, 12k, 25g, 37b i 38f. Zachowała się notatka Kolberga, w której podał on lokalizacje dla części tekstów ze zbioru Paulego, przytaczane są one w przypisach do pieśni, których dotyczą. Informacje tam zapisane mogą pochodzić bezpośrednio od Paulego, z którym Kolberg spotkał się w Krakowie. Rozbieżności istniejące między danymi z tej notatki, a lokalizacjami widniejącymi nad pieśniami w T. 1, wskazują, że Kolberg w druku podawał miejsce zapisu melodii.

i z *Pieśni ludu krakowskiego* J. Konopki[1]. Przyjąć trzeba, że w takich wypadkach lokalizacja oznacza miejsce, skąd pochodzi zapisana przez Kolberga melodia. Niewielka część tekstów jest jednak prawdopodobnie kompilacją dwu lub nawet trzech zapisów Gizewiusza[2], kilka może też być kompilacją tekstów ze zbiorów Paulego czy Wójcickiego. Wiele lat później, omawiając pieśni litewskie wydane przez G.H.F. Nesselmanna, tak Kolberg oceniał próby konstruowania tekstu pieśni z kilku wariantów: „Formowanie jednego całkowitego tekstu z kilku tekstów, czyli wariantów pokaleczonych lub niezupełnych, pochodzących czasem z miejsc wielce od siebie odległych, by uzyskać w całości tekst poprawny, jak to kilkakrotnie uczynił Nesselman, ma tę wadę, że łącząc teksta różnych okolic z sobą, zaciera właściwości ich miejscowe"[3]. Sądzić można, że w okresie przygotowywania do druku *Pieśni ludu polskiego*, tj. w latach 1849–1855, traktował teksty pieśni z większą swobodą niż później, tym bardziej że sam zainteresowany był przede wszystkim muzyką. Słyszał wielokrotnie w terenie, że ludowi wykonawcy używali melodii do różnych tekstów, a te same pieśni śpiewali na różne melodie, że kolejne wykonania pieśni konieczne, aby badacz mógł zapisać i melodię, i wielozwrotkowy tekst, nigdy nie były identyczne. Ponadto do praktyki Kolberga należało dopytywanie o melodię konkretnej pieśni, której tekst (czy tylko pierwszą zwrotkę) przedstawiał wykonawcy. W tej sytuacji indagowana osoba, pochodząca nawet z tej okolicy, w której był niegdyś zapisany tekst, nie zaśpiewała pieśni tak samo, jak wcześniej informatorzy Gizewiusza, Paulego czy J.J. Lipińskiego. Wiadomo też, że np. w czasie pobytu w Modlnicy notował melodie do pieśni zapisanych parę lat wcześniej przez Konopkę w tej samej wsi i prawdopodobnie w wykonaniu tych samych śpiewaków. Wtedy też nie mogło to być wykonanie identyczne. Jak już zaznaczono, niewątpliwe są zabiegi polegające na łączeniu tekstu z druku z własnoręcznie

---

[1] Ze zbioru J. Konopki *Pieśni ludu krakowskiego*, Kraków 1840, zaczerpnął Kolberg teksty 6l, 8a, 9a, 16d i 28a, dwa z nich mają w u Konopki zapisy nutowe (8a i 9a), melodie pozostałych zanotował Kolberg, dla pieśni 16d zachował się jego zapis terenowy. Konopka zapisywał teksty w Modlnicy, w druku u Kolberga tylko pieśń 28a ma odmienną lokalizację: „od Olkusza", skąd prawdopdodobnie pochodziła melodia.

[2] Zob. przypisy źródłowe do pieśni 6f, 6g, 7r, 14k, 22l, 24g.

[3] Zob. O. Kolberg *Pieśni ludu litewskiego*. W: *Studia, rozprawy i artykuły* (DWOK T.63) s.310, pierwodruk w tomie III „Zbioru Wiadomości do Antropologii Krajowej" w 1879 r.

zanotowaną melodią, bo na konstatacje takie pozwala cytowana już wypowiedź Kolberga, porównanie tekstów i stan zachowanych źródeł. Kilkakrotnie co najmniej mamy też do czynienia z kompilacjami wewnątrz tekstu, ale wobec braku pełnej dokumentacji, tj. całego zasobu zapisów terenowych, i przy skąpych wskazówkach metodologicznych Kolberga na temat własnego warsztatu niemożliwe jest dziś bezsporne ustalenie faktu kompilacji. Dodać też trzeba, że ówczesne zainteresowania folklorem nie podlegały jeszcze współczesnym rygorom naukowym, a metody zapisu i edytorstwa pieśni dopiero się kształtowały.

Podobnie jak dla ballad, tak i dla tańców zachowało się niewiele pierwotnych zapisów terenowych, znacznie więcej jest późniejszych opracowań. Największą ilość tekstów znajdujemy w dwu zespołach: jeden to obszerny, bo liczący 25 kart, rękopis zatytułowany *Obertasy i mazurki*, przechowywany w tece 16 *Radom, Opatów, Sandomierz*, a zawierający ponad 1800 jedno- lub dwuzwrotkowych przyśpiewek bez melodii, drugi to liczący 34 karty i ponad 2800 przyśpiewek rękopis pt. *Krakowiaki i polki* z teki 13 *Kraków*[1], również bez melodii. Przyśpiewki do obertasów i mazurków z teki 16 w większości pochodzą z własnych zapisów Kolberga i jak wskazują lokalizacje odnotowane dla pojedynczych tekstów lub ogólne dla większej ich liczby, zapisane zostały na terenie Królestwa Polskiego – na Mazowszu, w Radomskiem, Kieleckiem, Kaliskiem, na Kujawach. Rękopis ten stanowił prawdopodobnie rodzaj podręcznego zbioru przyśpiewek, w którym spisał kolejno teksty pochodzące z różnych rękopisów terenowych. Skorelowany on jest przez Kolberga z olbrzymim zespołem melodii, przechowywanym dziś w tece 33 *Miscellanea*, a liczącym ponad 2600 zapisów. Melodie z tego rękopisu połączone są wzajemnymi odsyłaczami z tekstami przyśpiewek z *Obertasów i mazurków*. Podobny charakter ma rękopis *Krakowiaków*. Zawiera on znacznie więcej tekstów, ale pochodzących w większości ze zbiorów poprzedników Kolberga; są tam bowiem kolejno przepisane przyśpiewki, opublikowane w rozdziałach „Krakowiaki" m.in. w zbiorach Konopki, Zaleskiego, Paulego, Zejsznera i innych, dopiero w końcowej partii, od nr 1957 do 2445, zamieszczone są teksty z własnych

[1] W obu rękopisach w numeracji tekstów są liczne błędy, a niektóre teksty powtarzają się, ponadto Kolberg niekiedy dwuzwrotkowe teksty dzielił w druku na dwa lub łączył kilka pod wspólną melodią, dlatego liczba przyśpiewek zawartych w tych zespołach podana być może tylko w przybliżeniu.

badań Kolberga. Te ostatnie pochodzą przeważnie z Mazowsza i innych regionów leżących w zaborze rosyjskim, znacznie mniej liczne są zapisy z Krakowskiego. Również te przyśpiewki powiązane są odsyłaczami z zespołem melodii z teki 33 *Miscellanea*. W obu rękopisach są też liczne odsyłacze wewnętrzne do wariantów oraz sporadyczne notatki poświadczające opublikowanie poszczególnych tekstów w *Pieśniach ludu polskiego* i w później wydawanych tomach *Ludu*.

Nieliczne zachowane rękopisy terenowe, zawierające przyśpiewki, stosunkowo łatwo przypisać odpowiednim tekstom opublikowanym przez Kolberga w części drugiej *Pieśni ludu polskiego*. Poza brzmieniem tekstu, wskazówką jest także nota proweniencyjna i melodia. Natomiast, gdy mamy do czynienia z opracowanymi już zapisami, np. ze scharakteryzowanymi tu krótko zbiorami przyśpiewek do obertasów i do krakowiaków, a także z odpisami Kolberga z druków, sytuacja nie jest już tak jasna. Wynika to z samego charakteru przyśpiewek, krótkich, pojawiających się w licznych odmiankach, a równocześnie dość trwałych i szeroko znanych, więc notowanych przez wielu zbieraczy. Dlatego znajdując dziś w odpisach Kolberga z *Pieśni ludu Białochrobatów* Wójcickiego lub z innego drukowanego zbioru tekst identyczny lub bardzo bliski opublikowanemu wśród tańców, nie możemy mieć pewności, czy odpis ten był rzeczywiście podstawą druku w *Pieśniach ludu polskiego*. Jeżeli nie zachował się zapis terenowy tekstu, nie wiemy, czy Kolberg połączył zapisaną przez siebie melodię z tekstem zanotowanym przez kogoś innego, czy też zapisał sam i melodię, i tekst, a zbieżność wynika z żywotności motywu przyśpiewki w całym regionie.

Dokumentacja, jaką opatrzył Kolberg pieśni w tym tomie, poza skróconymi notami bibliograficznymi, odnoszącymi się i do źródeł pieśni, i do wariantów zamieszczonych w innych zbiorach, to jedynie noty lokalizacyjne. Od początku badań Kolberg przywiązywał dużą wagę do określenia proweniencji geograficznej pieśni. W początkowym okresie kontaktów z folklorem sądził, że m. in. poprzez dokładne wypytanie wykonawców pieśni będzie możliwe określenie miejsca, gdzie ona powstała. W pierwotnej wersji wstępu pisał: „Po wyśpiewaniu melodyj nie zaniedbałem ze śpiewaka wybadać pochodzenie pieśni, jej początek, dawność i rozgałęzienie w okolicy"[1]. W dalszym ciągu zastrzegał

[1] Zob. przypis do wstępu Kolberga, w tym tomie s. 4.

się jednak: „Stąd też miejsce wyrażone obok pieśni w większej części mogłoby uchodzić za jej właściwe gniazdo, ze względu, że ją tam nasamprzód słyszano, chociaż rzecz nie zawsze tak się ma, bo zaprzeczyć nie podobna, że i okoliczne sioła posiadają toż sam[e], podobne, bardziej oryginalne lub piękniejsze jej warianty, a to według miejscowego usposobienia i uświęcenia". W wersji drukowanej stwierdza znacznie ostrożniej: „[...] wszędzie wskazałem miejsce, gdzie wysłuchaną została. Wymienioną wieś lub miasto (a raczej okolicę ich) po większej części uważać można za miejsce, gdzie ze szczególnym zamiłowaniem pieśń tę lub ową śpiewają. Nie zawsze jednak w tym miejscu powstała [...]"[1]. W świetle tej wypowiedzi noty lokalizacyjne podane w druku nad pieśniami można traktować jako informacje o miejscu zapisu, „wysłuchania", utożsamianego z miejscem funkcjonowania, co wielokrotnie potwierdzają zachowane rękopisy. Zdarzają się jednak rozbieżności między lokalizacją odnotowaną dla danej pieśni w druku i w rękopisie. Może to wynikać ze specyficznych okoliczności powstania niektórych zapisów, gdy miejsce ich wykonania i miejscowość, z której pochodził wykonawca nie były tożsame. Jak już wspomniano, Kolberg notował pieśni nie tylko na wsi, w czasie tak cenionych przez romantyków wędrówek „z kosturem w ręku", ale także w wielu innych sytuacjach, gdy wykonawcy znajdowali się poza swoim środowiskiem i stałym miejscem pobytu. Wtedy czasem w rękopisie terenowym poza notą oznaczającą miejsce zapisu (lokalizacja ogólna karty), nad poszczególnymi pieśniami notowne bywają także konkretne lokalizacje dotyczące tej właśnie pieśni. Te ostatnie mogły być też uwzględnione dopiero w ostatecznej redakcji przeznaczonej do druku, którą dziś nie dysponujemy.

W druku nad melodią lokalizacja odnotowana jest zwykle dwuczłonowo, najpierw podana jest okolica („od Warszawy", „od Ostrołęki", „od Torunia"), potem uściślona jest miejscowość (nazwa wsi, jednej lub kilku). Na końcu tomu dołączył Kolberg jeszcze obszerne zestawienie: „Tabella miast i osad miejskich, o których uczyniono wzmiankę w niniejszym zbiorze, z wykazaniem ich położenia geograficznego". Zawarte są tam wszystkie nazwy miejscowości, które służyły do określenie okolicy, ale większość to takie, o których w *Pieśniach ludu polskiego* nie ma żadnej wzmianki i z których Kolberg przed drukiem tego tomu nie

[1] O. Kolberg *Pieśni ludu polskiego* (DWOK T. 1), s. VI.

miał jeszcze materiałów. Tabela ta pomyślana była zapewne jako rodzaj klucza z dziedziny geografii do planowanej kilkutomowej edycji pieśni. Mogła ona zostać dołączona do tomu już w trakcie druku. W recenzji napisanej po wydaniu dwu zeszytów, a więc przed ukończeniem całości, J. Sikorski zwracał uwagę autorowi: „Oznaczenie miejscowości, skąd pieśń i melodia wzięte, także wyraźniejsze by się zdało. Mało to objaśnia, gdy przeczytamy, że te pieśni od Dzikowa, Łagowa, Kowalewa itd., bo któż wie, o jakim Dzikowie, Łagowie i Kowalewie mowa. Nawet małe miasteczka wymienione niewiele pomogą, bo o wielu z nich mało kto słyszał, mianowicie jeśli trochę odleglej od środka kraju leżą"[1]. Kolberg, syn kartografa, autora atlasu Królestwa Polskiego, korzystający w swych podróżach m. in. właśnie z map ojca, nie miał problemów z ustaleniem położenia tych miast i miasteczek i być może, właśnie uwaga Sikorskiego spowodowała, że zamieścił taki spis miejscowości dla wygody użytkowników wszystkich zaplanowanych tomów.

W prospekcie poprzedzającym druk *Pieśni ludu polskiego* zaznaczony jest fakt, że tom ten zawiera kolorowe ryciny ubiorów ludu. Ryciny te miały zachęcić do kupowania książki, podnieść jej atrakcyjność. Podkreślić jednak trzeba, że Kolberg przywiązywał dużą wagę nie tylko do estetycznych walorów ilustracji, ale także do ich wartości dokumentacyjnych. Nazwiska autorów szkiców, według których ilustracje te były wykonane, podał na dodrukowanej wiele lat później nowej stronie tytułowej[2]. Byli nimi Antoni Kolberg, brat Oskara, artysta malarz, i Karol Marconi, również malarz, przyjaciel Antoniego i Oskara, towarzysze wycieczek podmiejskich z początkowego okresu badań terenowych. Podstawą litografii zamieszczonych w tomie były jednak dopiero rysunki piórkiem kolorowane akwarelą wykonane przez Wojciecha Gersona na podstawie owych szkiców. Kolberg w roku 1885, w przytoczonym tu już wstępie do *Mazowsza*, wymienia wprawdzie także Gersona wśród towarzyszy swoich podmiejskich wycieczek, jednak malarz ten, urodzony w 1831 r., nie brał w nich udziału od początku jak Antoni Kolberg i Karol Marconi. Pierwowzory rycin z *Pieśni ludu polskiego* mogły więc powstać w pierwszych latach badań terenowych, nawet już w roku 1842. Druk rycin zlecił Kolberg renomowanej firmie J.H.G. Rau u. Sohn

[1] Recenzja J. Sikorskiego przytoczona jest w aneksach, zob. s. 134 w tym tomie.

[2] Tę kartę tytułową przedstawia ilustracja zamieszczona we wstępie do fotooffsetowej reedycji *Pieśni ludu polskiego* z roku 1961 (DWOK T. 1) po s. VIII.

w Dreźnie, z którą współpracował także później przy druku ilustracji do *Ludu*. Oryginały rysunków Gersona zachowały się do dziś[1], można więc porównać je z XIX-wiecznym drukiem i przedrukiem w fotooffsetowej reedycji tego tomu. Akwarele Gersona opatrzone są szczegółowymi notatkami o kolorach poszczególnych części ubioru, przeznaczonymi dla wykonawcy barwnych litografii. Sam Kolberg nie był całkiem zadowolony z gotowych odbitek rycin, bowiem pisał do ich wykonawcy w Dreźnie: „Litografia numerów 1 i 6 jest wykonana wprawdzie z dużą znajomością rzeczy i ładnie, jednakże niezupełnie wiernie z oryginałem; szczególnie co się tyczy twarzy. Proszę zrozumieć, że ubiorów narodowych z dobrze wykonanych rysunków (a tak było z pewnością w wypadku wiadomych numerów) nie wolno ani o włos zmieniać w konturach, gdyż w ten sposób zatraca się często prawdziwy charakter obrazu, co przy tego rodzaju rysunkach stanowi rzecz najważniejszą, a przy numerach 1 i 6, jakkolwiek tylko nieznacznie, jednak naruszono to"[2]. Starania Gersona i Kolberga o wysoką jakość rycin zostały docenione przez recenzentów, zwłaszcza Kraszewskiego i Wójcickiego. Ten ostatni pisał: „Przyznać musimy, że pierwszy raz dopiero ujrzeliśmy i postacie, i kostiumy z całą ścisłością i wiernością oddane, w ogłaszanych bowiem dotąd zbiorach ubiorów polskich mieliśmy lalki tylko wystrojone i ufryzowane"[3].

Za wykonanie rycin Kolberg zapłacił 450 rub. sr., co stanowiło znaczną część kosztów druku[4], które w całości wyniosły 1600 rub. sr. Była to dodatkowa okoliczność, która poza świadomością wartości własnej pracy sprawiała, że bardzo poważnie potraktował promocję *Pieśni ludu polskiego*. Przed drukiem w kilku pismach

---

[1] Rysunki Gersona do ilustracji 1–2 i 4–10 znajdują się obecnie w Muzeum Etnograficznym im. F. Kotuli w Rzeszowie; wydawcy *Dzieł wszystkich* otrzymali ich fotoreprodukcje dzięki życzliwości p. Katarzyny Markiewicz z Muzeum Oskara Kolberga w Przysusze. Zob. ryc. 1–4 w tym tomie. Zob. też: K. Ruszel *Rysunki Wojciecha Gersona polskich strojów ludowych w zbiorach Muzeum Okręgowego w Rzeszowie*. „Polska Sztuka Ludowa" R. XXXIII: 1979 nr 3, s. 161–170.

[2] Brulion listu Kolberga do A. Karsta z 20 listopada 1856 r. *Korespondencja O. Kolberga* cz. I, s. 62–63, tu przytoczony jest przekład z s. 63. Zob. ryc. 1 i 4 w tym tomie oraz ryc. 1 i 6 w T. 1.

[3] Recenzja K. W. Wójcickiego przytoczona jest w aneksach, zob. s. 158 w tym tomie.

[4] Takie sumy podaje Kolberg w liście do A. Grozy z 20 czerwca 1859 r., zob. *Korespondencja O. Kolberga* cz. I, s. 90–91.

zamieszczono prospekty[1], informujące o zawartości i warunkach przedpłaty, a zaprzyjaźniony muzyk i krytyk muzyczny, Maurycy Karasowski, opublikował pierwszą recenzję[2] już na podstawie rękopisu książki. Druga napisana była również przez muzyka, Józefa Sikorskiego, po ukazaniu się dwu zeszytów. Następne, autorstwa J.I. Kraszewskiego, K. Estreichera, K.W. Wójcickiego i dwie anonimowe w prasie poznańskiej, ukazały się już po wydaniu książki. Nie rozchodziła się ona szybko, Kolberg pisał w połowie roku 1859, że z nakładu 1000 egzemplarzy zostało mu około 400, a dwadzieścia lat później w liście do księgarza w Petersburgu, że książka ta „w niewielkiej tylko liczbie egzemplarzy pozostała do zbycia"[3].

Po wydaniu *Pieśni ludu polskiego* opracowywał pieśni przeznaczone do następnych tomów i szukał na nie nakładcy. Zajmowanie się przez autora także sprawami wydawniczymi, pochłaniało za wiele czasu i wysiłku kosztem badań i twórczej pracy nad zbiorami. O wysokim stopniu zaawansowania drugiego tomu świadczą odsyłacze do niego zamieszczone kilkakrotnie w tomie pierwszym, a także zachowane w różnych zespołach rękopisów karty, na których zanotowane są warianty tego samego wątku lub pieśni o określonej funkcji obrzędowej z całej Polski. Po paru latach Kolberg zmienił jednak plany i postanowił wydawać zbiory pieśni pochodzących z jednego tylko regionu, wzbogacone o wiadomości o ich najbliższym kontekście kulturowym, tj. o opisy obrzędów i zwyczajów, co jak wiadomo, około roku 1865 przekształcił ostatecznie w program *Ludu*. Seria[4] pierwsza *Pieśni ludu polskiego* pozostała serią jedyną.

---

[1] Zob. aneks I, s. 123 w tym tomie.

[2] Jest ona zamieszczona w aneksach, zob. s. 124–128 w tym tomie, tam również pozostałe recenzje, zob. s. 124–150.

[3] List Kolberga do M. Wolffa z 10 listopada 1879 r., *Korespondencja O. Kolberga* cz. II (DWOK T. 65), s. 277.

[4] Kolberg dla określenia tomów używał mylącej dziś nazwy „seria". Oddając do druku w 1862 r. *Sandomierskie*, dał mu tytuł *Lud w jego zwyczajach, obrzędach, zabawach, pieśniach, muzyce i tańcach. Seria I Sandomierskie*. Ostateczna karta tytułowa z roku 1865 zawierała już pełny tytuł *Lud, jego zwyczaje...*, ale nadal była to seria 1. Dopiero wydając w latach 1867–1869 *Kujawy*, uznał je za serię 3 i 4 *Ludu*, włączając w tę edycję drukowane dziesięć lat wcześniej *Pieśni ludu polskiego* jako tom pierwszy, a *Sandomierskie* jako tom drugi. Wydrukował też nową kartę tytułową dla *Pieśni*, zob. przyp. 2 na s. XXXVII.

Współcześni Kolbergowi ocenili *Pieśni ludu polskiego* wysoko. Uwaga recenzentów skupiła się głównie na muzycznej stronie dzieła, ponieważ zawierało ono niebywałą liczbę blisko 900 melodii, niektórzy z nich wypowiadali się ponadto jako profesjonaliści. W recenzjach podkreślano zwłaszcza ową ilość zapisów muzycznych oraz nowatorstwo publikacji skupiającej liczne warianty poszczególnych wątków, pochodzące z odległych nieraz zakątków. Niektórzy jednak kwestionowali przydatność tak dużej liczby wariantów, zwłaszcza gdy różnice, jakie między nimi zauważali, były niewielkie.

Według dziś przyjętych kryteriów, przedstawionych przez Elżbietę Jaworską w *Katalogu polskiej ballady ludowej*, do ballad zalicza się trzydzieści trzy wątki spośród zawartych w *Pieśniach ludu polskiego* czterdziestu jeden[1]. Tomy *Ludu* wydawane następnie przez Kolberga przynosiły dalsze warianty pieśni zawartych w tomie pierwszym i nowe wątki balladowe, tam nie reprezentowane. Jednak *Pieśni ludu polskiego* pozostały największym zbiorem polskich ballad. Współczesna folklorystyka pieśniom tym poświęciła wiele uwagi, co w drugiej połowie XX wieku zaowocowało cennymi opracowaniami, dotyczącymi całego gatunku i poszczególnych wątków[2]. Zasób tekstów zgromadzony przez Kolberga w połowie XIX w. pozwolił po ponad stu latach zbudować ich model gatunkowy w pracy Jadwigi Jagiełło *Polska ballada ludowa*[3]. Był też bogatym źródłem do opracowanego przez E. Jaworską *Katalogu polskiej ballady ludowej*, a wręcz podstawowym do przygotowanej następnie przez tę autorkę antologii[4].

Zasadniczą część tomu stanowią przypisy źródłowe do materiałów opublikowanych w *Pieśniach ludu polskiego*. Tom ten nie zawiera

---

[1] Balladami nie są więc pieśni nr 1, 2, 10, 13, 27, 36, 39 i 41.

[2] Zob. m. in. Cz. Hernas *O przystosowaniu formuły poetyckiej*. „Literatura Ludowa" 1975 nr 3 s. 3–13, oraz hasła poświęcone poszczególnym wątkom w *Słowniku folkloru polskiego* (Warszawa 1965): H. Kapełuś *Jasio konie poił* i *Maliny*, J. Krzyżanowskiego *Bajka śpiewanka, Karczmareczka nasza, Krakowianka, król i kat*, oraz R. Wojciechowskiego *Kalinka w dole stojała, Na podolu biały kamień, Pan starosta pojechał, Pod jaworem, pod zielonym, Służył Jasio u pana, Stała się nam nowina, Tam pod Warszawą na błoniu, Ty pójdziesz górą, W kotły, bębny zabębniono, Wdowa dwór buduje, Z tamtej strony jezioreczka.*

[3] J. Jagiełło *Polska ballada ludowa*. Wrocław 1975.

[4] *Polska ballada ludowa. Antologia*. Wybrała i opracowała E. Jaworska. Kraków 1991.

dopełnienia materiałowego, bowiem wszystkie zachowane w rękopisach ballady i melodie taneczne z przyśpiewkami, których Kolberg nie wydał drukiem, znalazły swe miejsce bądź w nowych monografiach regionalnych, bądź w suplementach do monografii wydanych w XIX w., zgodnie z zasadą, że nadrzędny dla Kolbergowskiego *Ludu* jest regionalny układ materiałów. W przypisach zawarto informacje o wykorzystanych przez Kolberga źródłach, możliwe do odtworzenia na podstawie rękopisów przechowanych w jego archiwum oraz wskazówek bibliograficznych zamieszczonych w tomie.

Jak już poprzednio zaznaczono, przetrwała do naszych czasów tylko część rękopisów zawierających teksty wydane przez Kolberga w *Pieśniach ludu polskiego*. Są to niektóre zapisy terenowe oraz różne wersje redakcyjne, niekiedy tych samych pieśni, które są w manuskryptach terenowych, ale częściej innych, których pierwotny zapis zaginął. Zachowały się także odpisy Kolberga ze źródeł drukowanych, również niekompletne, oraz inne zespoły tekstów, służące Kolbergowi do pracy nad *Pieśniami ludu polskiego*, choć nie bezpośrednio do druku. Zachowały się też niewielkie fragmenty z wcześniejszego stadium opracowania tego tomu. Rękopisy te obecnie rozproszone są w kilkunastu następujących tekach[1], należących do zasadniczej części spuścizny rękopiśmiennej Kolberga: 2 – *Mazury Podlaskie*, 4 – *Łomża, Augustów, Tykocin, Bielsk*, 5 – *Płock, Dobrzyń, Pułtusk, Kurpie*, 7 – *Kujawy, Gostynin, Łęczyca*, 8 – *Kalisz, Sieradz, Piotrków, Wieluń*, 12a – *Podgórze*, 13 – *Kraków*, 16 – *Radom, Opatów, Sandomierz*, 33, 35, 36, 42 i 43 – *Miscellanea*. Wymienione teki przechowywane są w Archiwum Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego we Wrocławiu, w każdej z nich materiał podzielony jest na kilka podteczek, noszących sygnatury tego archiwum, a karty liczbowane są w obrębie podteczek. Dwa zespoły znajdują się poza tym archiwum, rękopis pt.: *Zeszyt do studiów muzycznych* przechowywany jest w zbiorach Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego, a rysunki Gersona w zbiorach Muzeum Etnograficznego im. F. Kotuli w Rzeszowie.

Opublikowane przez Kolberga teksty pieśni i przyśpiewek porównano z odnalezionymi w rękopisach. Przeprowadzone analizy całych zespołów i pojedynczych zapisów pieśni wskazują różnego rodzaju

[1] Spis wszystkich tek Kolberga znajduje się we wstępie J. Burszty do tomu *Pomorze* (DWOK T. 39) s. IX–X.

różnice między rękopisem a drukiem. W zapisach ze słuchu często interiekcje (da, ej, oj) zanotowane są tylko w pierwszym wierszu, w następnych już nie, podobnie inne powtarzające się elementy zwrotek. Te braki Kolberg uzupełniał, redagując ostateczną wersję tekstu. Natomiast przygotowując do druku kolejny wariant pieśni, opuszczał niekiedy część zwrotek, zastępując je odsyłaczem, gdy uznał, że bardzo podobne fragmenty są w tekstach sąsiednich. W zapisach terenowych cechy wymowy gwarowej (np. zanik nosowości, mazurzenie, pochylenie samogłosek) zaznaczone są niekonsekwentnie, ponadto niektóre formy (np. brak kropki nad *z*, brak kreseczki nad *o*) mogą być wynikiem pośpiechu przy zapisywaniu ze słuchu, a nie świadomą notacją cech miejscowego dialektu. W początkowym okresie badań Kolberg nie przywiązywał jeszcze dużej wagi do możliwie dokładnego odtworzenia wymowy informatorów, a w druku w *Pieśniach ludu polskiego* na ogół stosował w tym zakresie formy poprawnościowe, choć też niekonsekwentnie. Podobne różnice wykazuje porównanie tekstów wydanych przez Kolberga z ich źródłowymi zapisami w zbiorach poprzedników.

Przypisy ułożone są w kolejności takiej, w jakiej następują pieśni w tomie, i odsyłają do strony, na której znajduje się komentowany tekst, przy czym przypisy do wstępu Kolberga jako odnośnik mają podany wiersz, a w przypisach do pieśni i tańców po liczbie strony odnośnikiem jest numer pieśni lub melodii. Na początku znajduje się informacja o autorstwie i charakterze zapisu oraz sygnatura zachowanego rękopisu albo nota bibliograficzna druku, z którego tekst pochodzi. Następnie podane są różnice między źródłem a drukiem w zakresie lokalizacji, zapisu nutowego i tekstu.

Podano zawsze notę lokalizacyjną z rękopisu, jeżeli była inna niż w druku, albo informację, że w rękopisie jej brak. Z odmiennymi w stosunku do druku danymi lokalizacyjnymi lub z ich brakiem częściej spotykamy się w zapisach przyśpiewek tanecznych, zwłaszcza w czystopisach. Może to wskazywać, że tekst z rękopisu nie był źródłem, ale zapisem innej wersji wykonawczej lub bardzo bliskiego wariantu z innej miejscowości. Jak już wspomniano, powszechność niektórych przyśpiewek i ich krótki tekst nie zawsze pozwalają jednoznacznie ustalić związek między rękopisem a drukiem.

Po komentarzach dotyczących muzyki przytoczono te fragmenty tekstu, które Kolberg opuścił, a także notatki dotyczące wykonania,

wyjaśnienia słownikowe itp., jeżeli były zanotowane w rękopisie. Przytoczono także odsyłacze do wariantów pominięte w druku. Wszystkie odsyłacze do zbiorów folklorystycznych, tj. zarówno zamieszczone przez Kolberga w tomie, jak i pochodzące z rękopisów, zostały sprawdzone, a ewentualne błędy w tym zakresie sprostowano. W przypisach podane są także drobne odmianki tekstu, m. in. warianty słów dopisane obok pierwszej wersji, a także sprostowania błędów druku, mające znaczenie dla prawidłowego zrozumienia tekstu. Podobny zakres mają przypisy do tekstów, których źródłem były drukowane i rękopiśmienne zbiory poprzedników Kolberga. Brakujące fragmenty tekstu uzupełniano jednak wtedy, gdy zapis innego autora był źródłem bezspornym; nie przytaczano zaś odmianek lub uzupełnień, gdy przypuszczać można, że w *Pieśniach ludu polskiego* Kolberg zamieścił kompilację kilku tekstów.

Nie komentowano natomiast różnic w zapisie wymowy. Nie zaznaczano więc, że np. Gizewiusz w tej samej pieśni notuje „reda" i „rada", a u Kolberga jest dwukrotnie: „reda", u Lipińskiego jest „pon", „pojechoł" obok „mam" i „zaraz", co Kolberg poprawił na „mom" i „zaroz", nie odnotowywano też sytuacji odwrotnych, gdy np. zapis u Paulego jest bliższy wymowie gwarowej niż jego przedruk w *Pieśniach ludu polskiego*. Nie komentowano też różnic w brzmieniu interiekcji lub ich braku w rękopisie.

W pierwszym przypisie do każdego wątku balladowego podano odsyłacze do wariantów, zamieszczonych przez Kolberga w monografiach regionalnych (tomy 2–36 *Dzieł wszystkich*) oraz do tomów zawierających pieśni, a wydanych w ramach *Dzieł wszystkich* z rękopisów (tomy 39–57 i 67).

W części komentarzowej tomu zamieszczone są w aneksach recenzje na temat *Pieśni ludu polskiego* opublikowane w prasie warszawskiej, lwowskiej i poznańskiej. Na końcu zaś znajdują się indeksy i bibliografia obejmujące tom pierwszy i obecny suplement do niego.

Agata Skrukwa

W okresie romantyzmu idea poszukiwania korzeni kultury narodowej znalazła odzwierciedlenie w żywym zainteresowaniu folklorem. Wieś spostrzegana była wtedy jako miejsce, w którym zachowywane i rozwijane są tradycje, oraz obszar gdzie przenoszone są z pokolenia na pokolenie istotne dla tożsamości narodowej elementy kulturowe. Powszechna fascynacja przejawami dawnej kultury narodu doprowadziła w pierwszej połowie XIX wieku do zebrania i wydania drukiem wielu zbiorów ludowych i tradycyjnych pieśni zarówno w Polsce, jak i w innych krajach Europy. Publikacją o znaczeniu wyjątkowym dla polskiej folklorystyki stały się wydane drukiem w 1857 roku *Pieśni ludu polskiego* O. Kolberga.

„Muzyka jest głównym przedmiotem niniejszego zbioru. Do każdej pieśni dołączam właściwą jej nutę. Uderzony wcześnie oryginalnością i krzepkością pieśni ludowych, od lat kilkunastu robiłem wycieczki po kraju w celu skrzętnego i wiernego ich spisywania; to też pochlebiam sobie, że w nieprzebranem u nas źródle melodyj zaczerpnąłem najciekawszy jej zapas; taki przynajmniej, jaki już potrafi dokładnie odznaczyć muzykalność ludu naszego. Oddaję nutę w nieskażonej prostocie (tj. o ile skażenie nie pochodzi z winy śpiewających), tak jak wybiegła z ust ludu, bez żadnego przystroju harmonijnego, bo mam przekonanie że najdzielniejszą jest w samorodnej, niczem nie zmąconej czystości, jak ją natura natchnęła"[1].

Cytowane słowa wskazują główną ideę, która przyświecała Kolbergowi podczas gromadzenia materiału i redagowania *Pieśni ludu polskiego*. Spośród wszystkich przejawów kultury ludowej właśnie pieśni znajdowały się wtedy w centrum zainteresowania Kolberga. Był wykształconym muzykiem, doskonale zaznajomionym z historią i teorią muzyki i jednocześnie człowiekiem wykazującym szczególną wrażliwość artystyczną. Jako jeden z pierwszych zawodowych muzyków zwrócił uwagę na specyfikę i oryginalność polskiego folkloru, mając jednocześnie świadomość jego ogólnosłowiańskich korzeni. Wobec pionierskich, przesyconych romantycznymi ideami działań, podjętych na polu folklorystyki polskiej przez jego poprzedników, praca Kolberga jawi się jako działalność niezwykle świadoma, metodyczna i konsekwentna, mająca już znamiona nowoczesnego, naukowego widzenia folkloru.

---

[1] O. Kolberg *Pieśni ludu polskiego* (DWOK T. 1), s. V–VI.

Cechą charakterystyczną całości zebranych przez niego materiałów, już w okresie przygotowywania *Pieśni ludu polskiego* jest przede wszystkim ich ilość oraz rozmaitość gatunkowo-tematyczna. Wielką wartością Kolbergowskich zbiorów jest też to, że dokumentują one ważny etap rozwoju polskiej kultury w trudnym dla narodu okresie rozbiorów. Zbiory materiałów folklorystycznych Kolberga to obraz życia polskiej wsi, obrzędów i twórczości ludowej połowy XIX wieku. Folklor muzyczny charakteryzuje, jak wiadomo, wyjątkowa wariabilność i swoboda, polegająca na przejmowaniu i jednoczesnym przetwarzaniu ustnej tradycji oraz absorbowaniu wpływów zewnętrznych. Ta cecha ludowej twórczości powoduje jej zmienność i ulotność, dlatego zgromadzone przez Kolberga zapisy muzyki ludowej posiadają wartość unikatową. Jednocześnie *Pieśni ludu polskiego* z 1857 roku to dokumentacja świadcząca o trwałości rodzimych tradycji, przechowywanych i rozwijanych w kulturze ludowej. Sam Kolberg cel swoich badań określił następująco: „Śledzenie szczegółowe rozwoju melodyj, jej przyczyn i nastepstw, należy do historii i filozofii muzycznej i może mieć miejsce dopiero po jak najdokładniejszym zebraniu melodyj nie już jednego ludu, ale wszystkich innych ludów. Nim to nastąpi, rozpatrzenie się w tym, co się pozyskało, do nader ciekawych doprowadzić nas może wniosków, rozszerzających wiedzę i estetykę muzyczną".[1]

Z wyjątkiem prac Kolberga polskie zbieractwo z I poł. XIX wieku skupiało się przede wszystkim na podaniach, bajkach i tekstach pieśni ludowych, nieliczne są wydania pieśni z muzyką. Najbardziej znane zbiory pieśni: Wacława Zaleskiego[2], Kazimierza Wójcickiego[3], Józefa Konopki[4], Jana Józefa Lipińskiego[5], przy dość dużej ilości tekstów zawierają niewiele melodii. Muzykę do pieśni zawartych w publikacji Zaleskiego opracował Karol Lipiński[6]. Zapisy muzyczne zamieszczone

---

[1] Tamże, s. VI.

[2] [W. Zaleski] Wacław z Oleska *Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego z muzyką instrumentowaną przez Karola Lipińskiego*. Lwów 1833.

[3] K.W. Wójcicki *Pieśni ludu Białochrobatów, Mazurów i Rusi znad Bugu z dołączeniem odpowiednich pieśni ruskich, serbskich, czeskich i słowiańskich*. Warszawa 1836.

[4] J. Konopka *Pieśni ludu krakowskiego z rycinami i muzyką*. Kraków 1840.

[5] J.J. Lipiński *Piosnki ludu wielkopolskiego*. Poznań 1842.

[6] K. Lipiński *Muzyka do „Pieśni polskich i ruskich ludu galicyjskiego" zebranych i wydanych przez Wacława z Oleska*. Lwów 1833.

w zbiorze Wójcickiego przygotowywał Ignacy Feliks Dobrzyński. Autorzy muzycznych opracowań znajdujących się w publikacjach J. Konopki i J.J. Lipińskiego nie są znani. Zapisy muzyczne pieśni ludowych we wszystkich wymienionych zbiorach składają się z melodii z dodanym akompaniamentem fortepianowym. Publikacje Żegoty Paulego[1] i Ludwika Zejsznera[2] obejmują tylko teksty bez zapisów muzycznych. W tych zbiorach, w których znajduje się opracowany akompaniament do melodii pochodzenia ludowego, zaznaczył się element popularyzatorski. W dobie porozbiorowej wydawanie pieśni w postaci śpiewników miało być nie tylko dokumentacją folkloru muzycznego, lecz służyło także dyskretnemu pobudzaniu uczuć patriotycznych. Utylitarny charakter muzycznej części tych wydań nie przekreśla ich wartości dokumentacyjnej. Również w pierwszej pracy Kolberga zawierającej melodie ludowe, tj. w *Pieśniach ludu polskiego* wydanych w latach 1842–1845 u J.K. Żupańskiego[3] w Poznaniu, wszystkie melodie posiadają akompaniament fortepianowy. Zbiór ten wyróżnia się na tle wymienionych wcześniej w sposób znaczący, gdyż zamieszczona w nim liczba melodii przekroczyła osiągnięcia każdego z poprzedników.

Kolberg był więc początkowo kontynuatorem praktyki edytorskiej wprowadzonej przez poprzedników, do których dorobku odniósł się z szacunkiem we wstępie do *Pieśni ludu polskiego*. Poszedł jednak dalej niż wcześniejsi wydawcy folkloru muzycznego, dokumentując niewspółmiernie większy zasób melodii ludowych i ich ogromne zróżnicowanie. Dla Kolbergowskich zbiorów pieśni sprzed 1857 r. zachowała się częściowa dokumentacja w postaci rękopisów potwierdzających ludowe pochodzenie drukowanego przez badacza materiału muzycznego. Takie bezpośrednie, rękopiśmienne dowody nie zachowały się do muzycznej części zbiorów jego poprzedników. Niemożliwe jest dziś ustalenie, czy materiał muzyczny w tychże zbiorach pochodzi z badań terenowych i w jakim stopniu oddaje repertuar wykonawców ludowych[4]. Wyjątkiem

---

[1] Ż. Pauli *Pieśni ludu polskiego w Galicji*. Lwów 1838.

[2] L. Zejszner *Pieśni ludu Podhalan czyli tatrowych polskich*. Warszawa 1845.

[3] O. Kolberg *Pieśni ludu polskiego zebrał i rozwinął...* Poznań 1842–1845. Przedruk w: *Pieśni i melodie w opracowaniu fortepianowym*. Cz.I (DWOK T.67) s. 1–224

[4] Zob. uwagi o zapisach muzycznych zawartych w zbiorze Wójcickiego w *Posłowiu* do fotoofsetowej reedycji tego zbioru: Wrocław 1976, T.II, s.XLII. O zapisach nutowych w zbiorze J. Konopki zob. reedycja fotoofsetowa: Wrocław 1974, s.XXXIII.

jest tutaj rękopiśmienny zbiór Gustawa Gizewiusza, w którym znajdują się zapisy melodii dokonane ze słuchu. Prowadzone przez Kolberga badania terenowe dowiodły po części prawdziwości i autentyczności repertuaru pieśniowego zawartego w publikacjach poprzedników.

Wydawane następnie przez Kolberga w latach 1847–1849 *Pieśni ludu weselne* oraz *Pieśni ludu obrzędowe* zawierają już dość dokładne opisy obrzędów, a repertuar tam zamieszczony wyraźnie pokazuje zmianę w nastawieniu zbieracza. Autor zwraca uwagę na nierozerwalną więź między wytworami ludowej kultury muzycznej a obrzędowością i obyczajowością ludową. Doświadczenia Kolberga w ciągu pierwszych lat pracy terenowej (1839–1849) spowodowały ewolucję jego postawy badawczej – z kolekcjonera pieśni ludowej, stawał się muzycznym etnografem.

Kolejna publikacja, czyli wydane w 1857 roku *Pieśni ludu polskiego*, stała się pełnym wyrazem tej ewolucji. Obfitość zebranych przez lata materiałów dała Kolbergowi możliwość szerszej analizy tekstów i występujących w nich wątków, co znalazło odzwierciedlenie w koncepcji edytorskiej tej publikacji. Metoda wydawnicza, zastosowana w tym zbiorze polegała na prezentacji tekstu i melodii bez harmonizacji. Podobnie jak we wcześniejszych swoich publikacjach odnotował Kolberg przy każdej melodii miejscowość, z której pochodzi dany zapis. Tom ten obejmuje w pierwszej części dumy czyli ballady, w drugiej tańce z przyśpiewkami. Wyznacznikiem układu w części pierwszej są wątki tekstów balladowych – warianty tekstowe i muzyczne poszczególnych pieśni zebrane zostały w grupach objętych wspólnym numerem. Stosując taką metodę porządkowania pieśni ludowych, Kolberg okazał się pierwszym badaczem, który zwrócił uwagę na wariantowość polskiego folkloru muzycznego. Tak pomyślany zbiór tekstów i odpowiadających im melodii miał być materiałem do studiów porównawczych. Celem nadrzędnym pozostawało dokumentowanie muzycznej kultury ludowej bez obcych jej dodatków, tj. akompaniamentu fortepianowego[1]. Melodie zostały podane w formie zapisów monofonicznych, z oznaczeniem pewnych elementów związanych z interpretacją (fermaty, zmiany metrum, dogrywki instrumentalne). Taki ustystematyzowany układ pragnął nadać Kolberg także swoim następnym publikacjom, co ostatecznie miało doprowadzić

[1] O. Kolberg *Pieśni ludu polskiego* (DWOK T. 1), s. V–VI.

do kompleksowego udokumentowania i sklasyfikowania form polskiego folkloru muzycznego, poprzez porównawcze zestawienie wariantów tekstowych tych samych pieśni z melodiami, pochodzącymi z poszczególnych regionów.

Poprzedzające tę publikację zbiory miały na celu dokumentację oraz upowszechnianie konkretnego repertuaru pieśniowego i tanecznego, stąd też opatrywano zapisy ludowych melodii partią fortepianu. W *Pieśniach ludu polskiego* dokumentowanie stało się celem nadrzędnym, zmieniła się także jego forma. Mniej lub bardziej zasobne zbiory różnych pieśni zostały zastąpione zwartą gatunkowo i formalnie publikacją, poprzedzoną wstępem świadczącym o dogłębnej i wyjątkowej w tamtym czasie znajomości folkloru polskiego. Kolberg skupił się w swojej publikacji na tych elementach twórczości ludowej, które stanowią jej immanentną cechę. Swoje spostrzeżenie o rozmaitości, wariantowości i wielowątkowości twórczości ludowej przełożył na konstrukcję tomu oraz zawarł we wstępie do publikacji. *Pieśni ludu polskiego* są pierwszym przykładem zastosowania typologii w polskiej folklorystyce. Sporządzenie takiego zestawienia wątków tematycznych i wariantów tekstowych oraz melodycznych wymagało wnikliwej analizy muzycznej i szerokiej orientacji w repertuarze ludowym. Można stwierdzić, że zastosowana w *Pieśniach ludu polskiego* koncepcja wydawnicza miała charakter muzykologiczny i folklorystyczny, ponieważ praca redakcyjna polegała tu na porządkowaniu i systematyzowaniu określonego materiału muzycznego i tekstowego. Autor podjął także próbę jego skomentowania poprzez opis i porównawcze odesłania. *Pieśni ludu polskiego* były pierwszym, systematycznym zestawieniem polskich ballad ludowych. Poprzez ukazanie wzajemnych zależności w funkcjonowaniu melodii i tekstów, starał się Kolberg wykazać związek słowa i muzyki. Był to także pierwszy zbiór pieśni, w którym zarówno tekst, jak i muzyka zaistniały równoprawnie, w podobnych proporcjach ilościowych. Całość poprzedził autor wstępem, traktującym po części o interpretacji muzyki ludowej, a także komentującym zastosowaną formę zapisu[1].

Jednym z ciekawszych fragmentów wstępu, który nie został jednak przez współczesnych Kolbergowi zrozumiany właściwie, były uwagi na

[1] Zob. autorski komentarz do stosowanej formy zapisu nutowego i związku tegoż zapisu z inetrpretacją wykonawców dotyczący tempa, dynamiki, charakteru oraz rytmiki, tamże s. VII.

temat podobieństwa tonalnego systemu muzyki ludowej do starogreckich skal modalnych[1]. Autor zauważa tam podobieństwo, nie stwierdza jednak identyczności obu systemów tonalnych. Zdanie Kolberga: „Zwracam tylko uwagę na melodie, w których pewne stosunki tonów do siebie przypominają podobnież stosunki tonów w systemacie starogreckim" jest próbą opisu zjawisk tonalnych w okresie, kiedy nie wypracowano jeszcze współczesnego nazewnictwa muzykologicznego. W praktyce i teorii muzycznej pierwszej poł. XIX wieku, na której wychował się Kolberg jako muzyk i kompozytor, istniały określenia dla zjawisk zachodzących w systemie dur-moll oraz przejęta po dawnych wiekach wiedza o systemach modalnych starożytnej Grecji i średniowiecza. Wszelkie zjawiska dźwiękowe (interwałowe), które nie pasowały do stosowanego w muzyce artystycznej systemu harmonicznego, stawiały teoretyków muzyki przed trudnym zadaniem wypracowania nazewnictwa odpowiadającego badanym problemom. Kolberg używa sformułowania „przypominają stosunki tonów", nie stawia więc tezy o rzekomym pochodzeniu polskiego folkloru muzycznego od muzyki starożytnej. Wstęp był kierowany do osób zainteresowanych muzyką, które posiadały już pewien zasób wiedzy o niej. Określenie „skale kościelne" lub „skale starogreckie" miało być zobrazowaniem nie tyle podobieństwa samej materii muzycznej, co zjawisk interwałowych, zachodzących w budowie melodii. Przypisywanie Kolbergowi teorii o genetycznym związku polskiej muzyki ludowej z muzyką starożytną, jak odczytali to niektórzy recenzenci, jest z pewnością nadużyciem. Należy traktować takie porównania jedynie jako swobodne rozważania folklorysty, które będąc świadectwem wielkiej erudycji, nie wykraczają jednak ponad etap przednaukowej refleksji. Były to jego osobiste koncepcje, rozwijane także w następnej publikacji[2], nie mające jednak charakteru teorii naukowej.

W rozważaniach wstępnych w *Pieśniach ludu polskiego* zawarł Kolberg kilka cennych spostrzeżeń, dotyczących praktyki wykonawczej oraz ogólne uwagi o pochodzeniu i funkcjonowaniu repertuaru w poszczególnych regionach. Badacz zwrócił uwagę na istotną cechę folkloru muzycznego, jaką jest zmienność i wariabilność oraz podatność ludowych wykonawców na wpływy zewnętrzne. Uwagi, odnoszące

[1] Tamże s. VI.

[2] O. Kolberg *Sandomierskie* (DWOK T. 2) s. 14.

się do cech śpiewu ludowego, takich jak tempo, natężenie, metryczność lub jej brak oraz zjawiska ruchowe towarzyszące wykonaniu[1], ukazują Kolberga jako uważnego i spostrzegawczego badacza muzyki ludowej. Opisy stosowanych środków interpretacji, także te odnoszące się do szczegółów wykonawczych, współtworzą obraz dziewiętnastowiecznego śpiewaka ludowego. Wspomina też Kolberg o trudnościach związanych z zanotowaniem muzyki, których przyczyną była nieczytelna intonacja dźwięków. Zaznacza, iż zmuszony został w takich przypadkach do retuszowania melodii; ślady takiej pracy odnajdujemy w jego rękopisach. Nie bez znaczenia są także uwagi Kolberga o swobodzie rytmicznej, która cechuje wykonania ludowych artystów[2].

Po przedstawieniu swobodnej i ogólnej charakterystyki tańców polskich omawia autor pokrótce i fragmentarycznie instrumentarium ludowe. Opisuje także pewne cechy wykonawstwa instrumentalistów ludowych, powtarzanie i wariacyjne przetwarzanie jednej melodii oraz swobodne przechodzenie z jednej melodii do następnej[3]. Autor informuje czytelników, że podczas tańców skrzypcom grającym w kapeli towarzyszą także basy. Opis taki uznać dziś można za wyjątkowo ubogi. Trudno stwierdzić, dlaczego tak wrażliwy, doświadczony i obdarzony doskonałym słuchem i pamięcią muzyczną badacz folkloru nie próbował utrwalić muzykującej kapeli ludowej. Nie ma podstaw do twierdzenia, jakoby nie był w stanie ze słuchu spisać choćby krótkich fragmentów repertuaru grającej kapeli. Musiał to być świadomy wybór, podobnie jak zasada dotycząca nienotowania nazwisk informatorów oraz daty badania terenowego.

W tym miejscu trzeba podkreślić, że był to okres, w którym nie ukształtowały się jeszcze metody badań i każdy ze zbieraczy wypracowywał system pozyskiwania i notowania materiału folklorystycznego, taki jaki był dla niego najbardziej praktyczny. O początkach swoich badań pisze Kolberg następująco: „Co do sposobów zbierania i zdobywania tych pieśni, tyle tylko powiem, że niemało przy tym zaznałem trudności, a nawet i przykrości. Trudności te leżały w nieufności naszego ludu, w niechęci, jaką ma do powierzania swoich pieśni obcemu (tak nazywa

---

[1] O. Kolberg *Pieśni ludu polskiego* (DWOK T. 1) s. VI–VII.

[2] Tamże, s. VIII.

[3] Tamże, s. IX.

każdego w paltocie lub surducie), w jego niecierpliwości okazywanej przy powtarzaniu kilkakrotnym jednejże zwrotki itp. Nieraz przyszło mi w brudnej izbie, przy obawie o własna skórę wśród duszącego dymu, bez światła prawie stenografować ulatujące dźwięki skrzypka i nieraz w lesie na pniu drzewa lub w polu na własnym kolanie albo na karku towarzysza wędrówki wpisywać nuty – a przy tym usuwać podejrzenia nastręczające się często co do szkodliwych niby celów lub skutków mego zbierania itd."[1]. Dość szybko więc zaczął badanie swe organizować inaczej: „Więc podróże moje były obmyślane i uplanowane z góry, do przyjaciół i znajomych obywateli kraju w różnych mieszkających okolicach (lub do innych, za tychże listem rekomendacyjnym). Przybywszy tam badałem najprzód i kaptowałem sobie ludzi dworskich, którzy ośmieleni w służbie dworskiej, byli skorsi do pogawędki i śpiewu, a zrozumiawszy, o co rzecz chodzi, namawiali i sprowadzali innych ze wsi, iż za napitek i wynagrodzenie udawali się w tym celu do dworu, lub pozwalali do swojej przychodzić chaty. Ponieważ wszędzie nader gościnnie byłem przyjmowany i konie do dalszej wycieczki miałem prawie zawsze na pogotowiu, przeto koszta takich podróży (ponoszone z oszczędzonych na zajęciach lub pracach moich pieniędzy) nie były zbyt wielkie, a czasami ograniczały się jedynie na datkach włościanom za pozyskane materiały."[2] Wynikiem tych podróży Kolberga była rosnąca ilość zanotowanych melodii. Na podstawie zachowanych zapisów ze słuchu można stwierdzić, że Kolberg niezwykle precyzyjnie notował wszelkie odmiany i warianty melodii, używając dla tego celu całego znanego sobie warsztatu teoretyczno-kompozytorskiego. Można więc przyjąć, że brak zapisu współbrzmiącej kapeli wynikał z opisanych w powyższych wypowiedziach badacza trudnych warunków pracy i pośpiechu, a także z chęci pozyskania jak najbogatszego i najbardziej różnorodnego materiału melodycznego i tekstowego. Przyjęta przez Kolberga zasada nienotowania brzmienia kapel ludowych nie była z pewnością skutkiem braku umiejętności muzycznych.

Interesujące są także sformułowania, używane we wstępie do określenia gatunków i form tanecznych i instrumentalnych oraz obejmujące różne aspekty wykonawstwa ludowego. Kolberg prawdopodobnie

---

[1] List Kolberga do J.I. Kraszewskiego z 6 VI 1857 roku, *Korespondencja O. Kolberga* cz. I (DWOK, T. 64), s. 74.

[2] O. Kolberg *Szkic autobiografii*, rkp. w Bibl. PAN, sygn. 2183, k. 68.

jako pierwszy wprowadził kilka nazw wywodzących się bezpośrednio z nomenklatury stosowanej przez twórców ludowych[1], nie przypisując im nazw zaczerpniętych z teorii i historii muzyki.

Wszelkie uwagi zawarte we wstępie, zwłaszcza te dotyczące niektórych aspektów wykonawstwa ludowego, są niezwykle istotne dla właściwej interpretacji zapisów muzycznych Kolberga, tych zamieszczonych w druku oraz zachowanych w manuskryptach, stanowią jednocześnie świadectwo doskonałej znajomości przedmiotu. Krótka analiza muzycznej części wstępu Kolberga pokazuje, jak osobliwe podejście prezentował na tle współczesnych mu badaczy folkloru, dla których muzyka była jedynie dodatkiem do zbiorów pieśni. „Muzyka jest głównym przedmiotem niniejszego zbioru", to zdanie może właściwie streścić całą postawę Kolberga jako autora, folklorysty i dokumentalisty życia muzycznego wsi w okresie pracy nad *Pieśniami ludu polskiego*. Przedstawiony w tej publikacji materiał muzyczny był i pozostanie użyteczny jako znaczący dokument do historii polskiego folkloru, jeśli tylko potraktujemy go jako źródło opisujące pewien etap historycznego rozwoju muzyki ludowej.

Wśród zachowanych rękopiśmiennych zapisów muzycznych Kolberga tylko niektóre można powiązać z materiałem zawartym w części pierwszej tomu pt. „Dumy i pieśni". Większą ilość odpowiedników w manuskryptach autora posiadają melodie zamieszczone w części drugiej pt. „Tańce". Archiwum Kolbergowskie dotrwało w stanie niekompletnym, dlatego udokumentowanie wszystkich zapisów muzycznych z tomu pierwszego nie jest dziś możliwe. Spośród rękopiśmiennych zapisów melodii jako podstawowe wyodrębnić należy te, które zanotowane zostały ze słuchu[2]. Kolberg utrwalał melodie zgodnie ze współczesną mu notacją, posługując się w praktyce systemem zapisu muzycznego, jaki znany był w XIX wieku, a wypracowany został w podobnej formie w wieku XVIII. Melodie wraz z odpowiadającymi im tekstami spisane są na poliniowanych odręcznie kartach lub na papierze nutowym. Zapisy melodyczne utrwalone są zazwyczaj ołówkiem lub inkaustem, bardzo drobnym, pospiesznym, ale czytelnym pismem. Jeśli chodzi o zapisy

---

[1] Zob. *Pieśni ludu polskiego*. (DWOK T. 1), s. VIII: „Oberek, wyrywas, wykrętacz, zawijacz, drygant...", na s. IX: „przodownik i przodownica, o których mówi się że *rej wodzą*", oraz cały akapit opisujący instrumentarium ludowe na s. IX.

[2] Dla potrzeb prac nad edycją tomów *Dzieł wszystkich* dla zapisów ze słuchu używane jest określenie „rękopisy terenowe".

melodii instrumentalnych (bez tekstu), to notował je Kolberg niekiedy w całych kompleksach systemów nutowych, co pozwala na domniemanie, że mogły pochodzić od jednego wykonawcy lub od jednej grupy wykonawców. Prawie wszystkie melodie pieśni były zapisywane jako jedna zwrotka melodyczna, a ewentualne odmiany w innych zwrotkach oznaczone były na pięciolinii mniejszymi nutami. W części „Dumy i pieśni" jest jeden tylko przykład pieśni, w której zmiany w poszczególnych zwrotkach są na tyle istotne dla konstrukcji muzycznej, że Kolberg zdecydował się na ich zanotowanie i umieszczenie w druku[1]. Alternatywne wersje taktów notowane były także w taktach dopisanych nad pięciolinią lub też za właściwą melodią, z notatką „lub".

Niektóre zapisy rozszerzone zostały o wersje alternatywne, dotyczące jakiegoś większego fragmentu, a czasem nawet całej melodii, można więc sądzić, iż badacz, wsłuchując się powtórnie w melodię, zapisywał jej fragment lub całość ponownie, ponieważ mógł prześledzić swój pierwotny zapis i zweryfikować jego poprawność. Takie autorskie korekty bywają oznaczone w rękopisach terenowych słowem: „lepiej". Poprawki dotyczą zarówno zmian wysokości dźwięków, jak i czasu ich trwania oraz związanego z tym podziału metrycznego. Duża ilość skreśleń i dopisywanych nut skłaniała często Kolberga do notowania literowych oznaczeń dźwięków nad niewyraźnym lub pokreślonym zapisem. Jeśli zmiana dotyczyła alteracji jakiegoś dźwięku, co działo się szczególnie często w przypadku tych melodii, których skala odpowiadała minorowej, krzyżyk lub bemol umieszczany był nad nutą. Taka forma zapisu może być współcześnie interpretowana różnie:

— wykonanie było nieprecyzyjne, zniekształcało dokładną wysokość dźwięku[2],
— Kolberg oswojony z równomierną temperacją stroju mógł niezbyt dokładnie interpretować dźwięki w stroju naturalnym,
— wykonawca mógł stosować alterowane dźwięki i formuły diatoniczne zamiennie w różnych zwrotkach lub odcinkach.

W druku melodie są najczęściej publikowane z tymi wprowadzonymi alteracjami, co uniemożliwia wskazanie, która z proponowanych interpretacji jest najpewniejsza. Niewykluczone, że na takim, a nie innym

---

[1] Zob. przypis źródłowy do numeru 7w na s. 28 oraz ryc. 5 w tym tomie.

[2] O. Kolberg *Pieśni ludu polskiego* (DWOK T. 1), s. VIII.

sposobie zapisu zaważyły po trochu wszystkie wymienione przyczyny. Trudno dziś jednoznacznie rozsądzić, które wersje dopisywane przez Kolberga mają charakter autorskich poprawek, które natomiast odnotowują zmiany wprowadzane przez wykonawcę. Za dość pewną wskazówkę można uznać cytowane powyżej słowa „lepiej" i „lub" notowane przy zapisach.

Kolberg nie wpisywał w rękopisach terenowych metrum, jednak z podziału taktowego i wartości rytmicznych porządek metryczny wynika bardzo wyraźnie. W czystopisach i drukach melodie wtłoczone są w ścisłe relacje metrorytmiczne. Jeśli niektóre dźwięki były konsekwentnie przedłużane przez wykonawcę, zaznaczał to Kolberg fermatą. W rękopisach terenowych takie zmiany są zapisywane inaczej, dźwięki rzadziej mają fermaty, a częściej określoną wartość rytmiczną, wnioskować więc należy, iż zapisy terenowe oddają dokładniej sposób wykonania.

Funkcją zapisu terenowego było, jak można sądzić, utrwalenie konkretnego repertuaru; taki był przecież w ogóle cel Kolberga jako badacza – folklorysty muzycznego. Przez to, co dziś określa się jako repertuar, rozumiał pewien zasób pieśni, tańców, przyśpiewek, funkcjonujący w ustnej tradycji danego regionu. W rozumieniu ówczesnym wykonawcy ludowi, przekazując pieśni z pokolenia na pokolenie, mogą je jednak „zniekształcać", czyli samo wykonanie nie ma charakteru wytworu artystycznego, a jest jedynie formą przekazu: pieśniową lub taneczną, związaną z obrzędem lub określoną czynnością. Dokumentacja muzyczna sporządzana ze słuchu musiała jednak opierać się na wykonaniu, stąd też rękopisy terenowe najbliższe są współcześnie rozumianej rejestracji, nie będąc jednocześnie dokładną transkrypcją wykonania. Dopiero w następnym etapie prac następowało zarówno systematyzowanie materiału, jak i jego redagowanie, co wiązało się czasem z wprowadzaniem istotnych zmian w stosunku do zapisu prymarnego, jakim był manuskrypt terenowy.

Kolbergowski zapis folkloru muzycznego nie odzwierciedlał w pełni charakteru wykonania, jego szczegółów interpretacyjnych, chyba że cechy wykonawcze (zawieszenia metrorytmiczne, zmiany wysokości dźwięków) miały charakter stały, konsekwentnie stosowany przez muzyka, czyli w rozumieniu Kolberga – ściśle były związane ze strukturą danej pieśni lub tańca. Na poziomie zapisu terenowego te cechy mogły

być traktowane równorzędnie z pewną, charakterystyczną dla danego wykonawcy formą interpretacji. Zapis terenowy Kolberga, pomimo jego wieloznaczności, braków, a czasem umowności i szkicowego charakteru, może dokładniej oddawać sposób wykonania i interpretację niż opracowywany w dalszej kolejności czystopis i w końcu druk. Kolberg jako wykształcony muzyk i kompozytor obdarzony był wyjątkowo dobrą pamięcią muzyczną i doskonałym słuchem, dlatego jego zapisy terenowe uważać należy za dokładne i wierne pod względem wysokości dźwięków, ich wzajemnych relacji interwałowych i metrorytmicznych. Mimo widocznego pośpiechu zapisy Kolberga są na ogół czytelne i zrozumiałe. W wielu z nich badacz starał się rozwiać wątpliwości, dotyczące niewyraźnego fragmentu zapisu, i dopisywał literowe nazwy dźwięków nad pięciolinią, o czym wspomniano już wyżej. Nieliczne są w rękopisach terenowych zapisy niepełne, uszkodzone bądź mające taką ilość poprawek i skreśleń, że trudno je obecnie odczytać we właściwy sposób.

Wśród zapisów terenowych, dokonanych ze słuchu, nie zawsze dziś można wskazać te, które stały się podstawą druku melodii umieszczonych w *Pieśniach ludu polskiego*. Wskazówką do identyfikacji rękopisów mogą być nazwy miejscowości umieszczone przez autora na kartach, nie przesądzają jednak one ostatecznie o tym, czy dany rękopis był podstawą druku. Dotyczy to zwłaszcza rękopisów, które mają odnotowaną tylko lokalizację ogólną[1]. Lokalizacja na karcie rękopisu terenowego może być inna niż w druku i mimo tej różnicy oba zapisy melodii uznawane są za tożsame, jeśli podobieństwo pomiędzy melodiami jest wystarczające. Ustalenie dokładnego źródła dla każdej melodii nie zawsze jest możliwe, gdyż nie wiadomo dziś, iloma zapisami danej melodii dysponował Kolberg i który z posiadanych przez niego manuskryptów stał się podstawą druku[2]. Niektóre z zapisów posiadają zbieżną lokalizację oraz wyraźne związki w budowie melorytmicznej,

---

[1] Określenie „lokalizacja ogólna" stosowane jest do nazwy geograficznej odnoszącej się w rękopisie do wszystkich melodii zanotowanych na danej karcie lub dużej ich grupy.

[2] Zob. np. przypis źródłowy do numeru 1a na s. 7 w tym tomie, tam komentarz do zapisu melodii w rkp. terenowym z teki 43, sygn. 1352, k. 21 z lokalizacją ogólną „Kromnów", w *Pieśniach ludu polskiego* melodia opublikowana z lokalizacją „w Mazowszu i Krak.: powszechnie znana", lokalizacja na tej karcie wskazuje Mazowsze, jednak różnice między zapisami nie pozwalają na stwierdzenie identyczności obu melodii.

zostały jednak poddane przez Kolberga opracowaniu. Na przykład w zapisie ze słuchu oznaczony jest wartościami rytmicznymi dokładny czas trwania zatrzymywanych przez wykonawcę dźwięków, które w druku zastąpione zostały fermatami, stąd mogą występować między zapisami różnice w ilości taktów[1]. Nawarstwienie podobnych różnic może utrudnić lub nawet uniemożliwić identyfikację melodii.

Spośród rękopisów[2] terenowych, zawierających materiał opublikowany w *Pieśniach ludu polskiego*, zapisy muzyczne z teki 7 (sygn. 1156, k. 1 i 2) są szczególnie interesujące. Karty te nie zawierają żadnej informacji o lokalizacji. Rękopis sporządzony został ołówkiem na poliniowanym odręcznie papierze, na którym widnieją także wcześniejsze zapisy muzyczne przeznaczone pierwotnie do opracowania fortepianowego; te jednak nie zostały zamieszczone w tomie pierwszym. Tylko ołówkowe zapisy muzyczne mają swoje odpowiedniki w rozdziale „Tańce". Na górze karty pierwszej znajduje się również ołówkowa notatka Kolberga: „Mateusz Glunek". Jest to jeden z niewielu przypadków, w których możemy domniemywać, iż badacz zapisał imię i nazwisko muzyka, wykonawcy kilkunastu melodii, zanotowanych na tej karcie. Większość zapisów z kart 1–2 znalazła się wśród tańców w tomie pierwszym we wspomnianym wyżej rozdziale, niektóre zostały przez Kolberga opublikowane w wydanych później tomach *Mazowsza*. W przypadku tego jednego rękopisu terenowego mamy prawo przypuszczać, że zawiera zapisy muzyczne dokonane ze słuchu i wykorzystane w *Pieśniach ludu polskiego*. Dodatkowym argumentem są tutaj tylko nieznaczne różnice, występujące między zapisem terenowym, a jego ostateczną wersją zamieszczoną w druku. Rękopisy terenowe z innych tek charakteryzują się większą ilością różnic, które nie wykluczają ich jako źródeł, nie pozwalają jednak na stanowcze twierdzenie o ich bezsprzecznym związku z melodiami wydrukowanymi w tomie pierwszym.

Zachowały się także inne rękopisy Kolberga, stanowiące kopie notatek poczynionych ze słuchu lub też będące odpisami druków

---

[1] Zob. przypis źródłowy do numeru 7w na s. 28 w tym tomie, w rękopisie terenowym z teki 43, sygn. 1352, k. 44, za pomocą wartości rytmicznych zaznaczony jest dokładny czas trwania dźwięków, w druku w tomie pierwszym zapis uległ uproszczeniu poprzez użycie fermat.

[2] Sygnatury rękopisów, służących do opracowania komentarzy do *Pieśni ludu polskiego* podane są każdorazowo w przypisie źródłowym do danej pieśni lub tańca. Nazwy tek, w których się znajdują i miejsce ich przechowywania zob. s. XLI w tym tomie.

i rękopisów muzycznych innych autorów. Nie zachowały się jednak żadne czystopisy Kolberga, które można uznać za podstawę druku dla melodii zamieszczonych w *Pieśniach ludu polskiego*. Niektóre z drukowanych ballad posiadają swoje odpowiedniki wśród rękopisów sporządzonych dla wcześniejszych wydań pieśni z akompaniamentem. Nie mogą być one jednak rozpatrywane jako podstawa druku dla *Pieśni ludu polskiego* z 1857 roku.

Inną grupę stanowią zapisy nutowe, zachowane w wielkim zespole rękopiśmiennym w tece 33 (sygn. 1305). Prawie wszystkie melodie tam zamieszczone były przeznaczone do kompozytorskiego opracowania akompaniamentu fortepianowego. Ponad dwa i pół tysiąca zapisów muzycznych przechowywanych w tej tece to w istocie rodzaj „muzycznego magazynu" melodii ludowych, przepisanych bądź z własnych rękopisów terenowych Kolberga, bądź też – znacznie rzadziej – z druków innych autorów. Pochodzą one z różnych regionów kraju. Wiele melodii zamieszczonych w tym zespole rękopiśmiennym z lokalizacją warszawską lub też mazowiecką znalazło się w rozdziale „Tańce". Niektóre z zapisów opatrzone są notatką Kolberga wskazującą numer, pod którym melodia ta została wydrukowana. Także lokalizacje odnotowane nad poszczególnymi melodiami w dużej części odpowiadają tym, które wskazane są w tomie pierwszym.

Ciekawym rękopisem jest karta ze szkicami kompozytorskimi Kolberga w *Zeszycie do studiów muzycznych*, przechowywanym w Bibliotece Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego (sygn. 1209^2, k. 37v.). Na karcie tej oprócz fragmentów kompozycji znajdują się również zapisy kilku melodii ludowych z incipitami tekstów. Zostały one odpisane przez Kolberga ze zbioru J.J. Lipińskiego *Piosnki ludu wielkopolskiego*, rękopis ten nie jest więc zapisem ze słuchu. Melodie te z pełnymi tekstami pieśni zamieszczone zostały w części pierwszej *Pieśni ludu polskiego* z odsyłaczami do zbioru Lipińskiego. Różnica między drukiem Lipińskiego i Kolberga dotyczy tylko szczegółów (np. zmiana metrum z $\frac{3}{8}$ na $\frac{3}{4}$) nie wpływających na konstrukcję melodii.

Jedynym niekolbergowskim rękopisem jest karta przechowywana w tece 4 (sygn. 1134, k. 2) opatrzona lokalizacją „Z powiatu bielskiego, spod Brańska, Glinnik". Zawiera ona zapisy kilku melodii do ballad z podpisanym tekstem pierwszej zwrotki, sporządzone przez nieznanego autora. Charakter zapisu świadczy o rzetelnym muzycznym

przygotowaniu osoby notującej melodie (oznaczenia temp, fermaty, porządek metrorytmiczny), nie udało się jej jednak zidentyfikować.

Osobnym problemem jest sposób korzystania Kolberga ze zbiorów pieśni innych autorów, zarówno rękopiśmiennych, jak i wydanych drukiem. W *Pieśniach ludu polskiego* badacz wykorzystał muzykę z następujących źródeł: W.A. Sowiński *Chants polonais nationaux et populaires avec accompagnament de piano ou de harpe* (Paris 1830), K. Lipiński *Muzyka do „Pieśni polskich i ruskich ludu galicyjskiego" zebranych i wydanych przez Wacława z Oleska* (Lwów 1833), K.W. Wójcicki *Piesni ludu Białochrobatów, Mazurów i Rusi znad Bugu* (Warszawa 1836), G. Gizewiusz *Pieśni ludu znad Górnej Drwęcy zbierane od 1836 do 1840 roku* (rękopis), G. Gizewiusz *Pieśni, które lud wiejski w okolicach Osterode w Prusach Wschodnich śpiewa* („Przyjaciel Ludu" 1839), J. Konopka *Pieśni ludu krakowskiego* (Kraków 1840), J.J. Lipiński *Piosnki ludu wielkopolskiego* (Poznań 1842).

Kolberg wypisywał ze wspomnianych zbiorów pieśni z melodiami oraz same teksty, wzbogacając te ostatnie o melodie zdobyte podczas własnych badań. W drukowanych zbiorach wymienionych autorów wszystkie melodie posiadają akompaniament fortepianowy, pominięty przez Kolberga. Wyjątkiem jest tutaj rękopis Gizewiusza, który obok tekstów zawiera także monofoniczne zapisy melodii zanotowanych ze słuchu. Rękopis ten stawiał dodatkowe wymagania Kolbergowi, ze względu na szkicowy często zapis muzyczny. Interpretacja, której dokonał Kolberg, była w kilku przypadkach jednym z możliwych sposobów odczytania tekstu muzycznego[1]. Kolberg uzupełnił więc drukowane zbiory poprzedników oraz potwierdził w swej publikacji żywotność i ludowe pochodzenie zamieszczonych przez nich pieśni, choć przyjęta przez niego koncepcja edytorska w zasadniczy sposób odbiega od wykorzystanych publikacji.

Kilka melodii zamieszczonych w rozdziale „Tańce" posiada autorskie odesłania do dzieł scenicznych z I poł. XIX wieku, w których można odnaleźć elementy ludowe. Ponieważ duża część zbiorów Biblioteki Teatru Narodowego zaginęła lub uległa zniszczeniu podczas ostatniej wojny, nie powiodło się ustalenie wszystkich źródeł wskazanych

[1] O problemie wykorzystywania zapisów muzycznych Gizewiusza przez Kolberga zob. D. Pawlak wstęp do: G. Gizewiusz *Pieśni ludu znad Górnej Drwęcy*. Poznań 2000, s. XXI–XXVII.

przez autora. Odesłania Kolbergowskie mają często charakter skrótowy i niełatwo obecnie ustalić, które konkretnie utwory wskazywał odsyłaczami[1]. Trudno dziś stwierdzić, czy Kolberg korzystał z rękopisów autorskich, czy dokonywał swoich zapisów ze słuchu podczas przedstawień. Większość śladów, które udało się odnaleźć, wskazują raczej tę pierwszą możliwość. Szerszego omówienia wymaga jeden z tańców, zamieszczony jako nr 461. Jest on udokumentowany rękopisem terenowym, w którym znajduje się melodia zanotowana ze słuchu, taka sama jak w druku. Zamieszczone w książce odesłanie „Mazurek (Elsnera)", udało się potwierdzić. W operze Józefa Elsnera *Król Łokietek, czyli Wiśliczanki* melodia duetu Zosi i Salusi jest identyczna z pierwszymi ośmioma taktami tańca nr 461. W rękopisie Kolberga z teki 36 (sygn. 1322, k. 4 i 5) odnaleźć można także wspomnianą melodię pośród innych zapisów, pochodzących z różnych dzieł scenicznych polskich kompozytorów. W przypadku utworu Elsnera zapis muzyczny znajdujący się w rękopisie na karcie czwartej, zaczerpnięty został z pracy M. Karasowskiego *Rys historyczny opery polskiej*[2]. Melodia zamyka się tam w ośmiu taktach, podobnie jak zapis zamieszczony w publikacji Karasowskiego. Drugi zapis tej melodii, znajdujący się w tej samej tece na karcie piątej, został wykonany na podstawie manuskryptu Elsnera. W rękopisie tym za ośmioma taktami znajduje się jeszcze dwanaście taktów dogrywki instrumentalnej[3]. Zapis Kolberga na karcie piątej jest identyczny z zachowanym w autografie *Króla Łokietka*, znajdującym się w Bibliotece Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego. Można więc domniemywać, że badacz miał dostęp do partytury tego utworu i z niej przepisał dwadzieścia taktów duetu, który to zapis umieścił wśród odpisów z innych oper. Na karcie piątej i na sąsiednich znajduje się kilkadziesiąt pieśni i tańców, w tym także wiele pochodzących z dzieł scenicznych. Charakter tego rękopisu wskazuje, że Kolberg dokonywał odpisów bezpośrednio z partytur tych utworów. Przy obecnym stanie zachowania

---

[1] Zob. przypis do numeru 462 i 463 na s. 120 w tym tomie.

[2] M. Karasowski zamieścił także w swej publikacji przykłady muzyczne zaczerpnięte z *Pieśni ludu polskiego*, co świadczy o wzajemnej recepcji i bliskich zainteresowaniach obu autorów. Zob. M. Karasowski *Rys historyczny opery polskiej*. Warszawa 1859, s. 243, 244 oraz 412.

[3] Zob. także przypis do numeru 461 na s. 120 w tym tomie.

druków i rękopisów z tego okresu niewielkie są szanse na odnalezienie innych podobnych powiązań. Podstawą druku wspomnianej melodii nr 461 w tomie pierwszym stał się jednak pierwotny zapis terenowy, czyli dokonana ze słuchu rejestracja folkloru muzycznego z okolic Warszawy. Nie wiadomo, czy to Elsner inspirował się folklorem z okolic Warszawy, czy też fragment popularnej ówcześnie opery przeniknął do repertuaru obiegowego. Wskazane przez Kolberga powiązanie stanowi z pewnością interesujący przykład przenikania się kultury popularnej i wysokiej w XIX wieku. Czasem odesłania autora nie są jednak dokładne, jak jest to widoczne przy tańcu nr 463, gdzie notatka „Mazur (Stefaniego)" nie pozwala wywnioskować, czy chodziło Kolbergowi o Jana Stefaniego czy też o Józefa. Dodatkową trudność stanowi fragmentaryczny stan zachowanej twórczości obu kompozytorów.

Zamieszczone w aneksie do tego tomu recenzje współczesnych Kolbergowi, są interesującą, chociaż dość specyficzną lekturą. W większości wypowiedzi recenzentów wyraźny jest zachwyt nad ogromem pracy Kolberga, widocznym w *Pieśniach ludu polskiego*. W tekście Józefa Sikorskiego zwracają uwagę dwie kwestie: pierwsza to podziw dla dzieła, wzbogacony o elementy dziewiętnastowiecznego marketingu[1], druga to niezrozumienie przez recenzenta idei Kolberga. Sikorski stara się doradzać autorowi „ulepszenie" przyjętego systemu. Z wypowiedzi recenzenta jesteśmy w stanie jednak wyciągnąć wniosek o zupełnym niezrozumieniu przez niego specyfiki materii, jaką jest ludowa twórczość. Propozycja Sikorskiego to w zasadzie postulat ograniczenia ilości wariantów, dodania basu cyfrowanego (sic!) do melodii pieśni i przyjęcia jakiegoś jasnego systemu porządkującego pieśni, bo zastosowany przez Kolberga jest dla recenzenta niezrozumiały[2]. Tego rodzaju uwagi dowodzą niezbicie, że Kolbergowskie widzenie folkloru, poparte głęboką znajomością problemu, było zjawiskiem wyjątkowym na skalę ogólnokrajową. Jeszcze mniej trafne spostrzeżenia odnaleźć można w anonimowej recenzji, w której porównanie interwaliki niektórych pieśni do systemu skal modalnych zostało zinterpretowane przez recenzenta jako próba

[1] Sikorski z właściwym sobie zaangażowaniem pisze: „A rób sobie co chcesz, ale kup." Zob. recenzja w aneksie, s. 132 w tym tomie.

[2] Tamże, s. 133–134 w tym tomie.

powiązania polskiego folkloru muzycznego z muzyką starogrecką. O bezasadności takiej interpretacji tekstu Kolberga wspomniano już wcześniej. Powracają w niektórych recenzjach także postulaty o potrzebie opracowania akompaniamentu do pieśni i zbytecznej ilości wariantów oraz niezrozumiałym systemie edycyjnym przyjętym w publikacji. Recenzje te są interesującym obrazem ówczesnego stanu świadomości społecznej, dotyczącego kultury ludowej i jej specyfiki.

Opracowanie przypisów źródłowych poprzedzone zostało porównaniem zapisów muzycznych, zamieszczonych przez Kolberga w druku z zachowanymi w jego archiwum rękopisami oraz sprawdzeniem odsyłaczy. Na podstawie przeprowadzonej analizy poszczególne zapisy rękopiśmienne melodii zostały przyporządkowane konkretnym pieśniom i tańcom. Za tożsame uznano te melodie, które posiadały lokalizację identyczną jak druku lub bliską lokalizację ogólną oraz znaczne podobieństwo struktury melorytmicznej, wykluczające wariant. W kilku przypadkach opublikowano całą melodię w takiej wersji, w jakiej znajduje się w rękopisie, ponieważ przypuszczać należy, że Kolberg dokonał zmian redakcyjnych w stosunku do pierwotnego zapisu. Przykłady muzyczne melodii, które w rękopisie zanotowane są w transpozycji, zostały przetransponowane w przypisach o interwał odpowiadający wersji drukowanej. Sposób notowania przednutek[1] w przykładach muzycznych został zachowany zgodnie z rękopisem. W omówieniach rękopisów terenowych pominięto problem braku oznaczeń metrycznych, co jest ogólną cechą zapisów ze słuchu, podobnie jak brak oznaczeń niektórych ozdobników, które znajdują się w druku, ale nie ma ich w manuskryptach. W taktach nieczytelnych lub pokreślonych przez Kolberga oznaczenia literowe dźwięków zanotowane nad nutami potraktowano jako wersję obowiązującą, ustaloną ostatecznie przez badacza. Nie odnotowano także przypadkowego braku pauz w zapisie rękopiśmiennym, który wynikał z pośpiesznego notowania melodii. W przypisach opisane zostały wszelkie inne różnice zachodzące między drukiem a rękopisami. Omówienia melodii przepisanych przez Kolberga

[1] Kolberg często nie przekreślał przednutek, dlatego nie można dziś jednoznacznie stwierdzić, czy wszystkie zanotowane przez niego przednutki mają być przednutkami krótkimi. Po przepisaniu do czystopisów Kolberg najczęściej przekreślał te ozdobniki, jednak niektóre rozpisywane były jako wartości rytmiczne mieszczące się w metrum.

z innych źródeł odnoszą się do najistotniejszych parametrów muzycznych, jak: wysokość dźwięku, metrorytmika, interwalika, nie podawano natomiast nieludowych określeń wykonawczych nie uwzględnionych przez Kolberga (oznaczenia tempa itp.). Należy jednakże przypomnieć, że nie wszystkie omówione zapisy rękopiśmienne można z bezwarunkową pewnością potraktować jako źródło do *Pieśni ludu polskiego*, mogą one bowiem być bliskimi wariantami zamieszczonych w druku melodii.

Maciej Prochaska

PRZYPISY ŹRÓDŁOWE DO „PIEŚNI LUDU POLSKIEGO"

1. „Od Warszawy (Czerniaków)", rys. W. Gersona

2. „Od Warszawy (Ołtarzew)", rys. W. Gersona

3. „Od Warszawy (Raszyn)", rys. W. Gersona

4. „Od Warszawy (Rakówu)", rys. W. Gersona

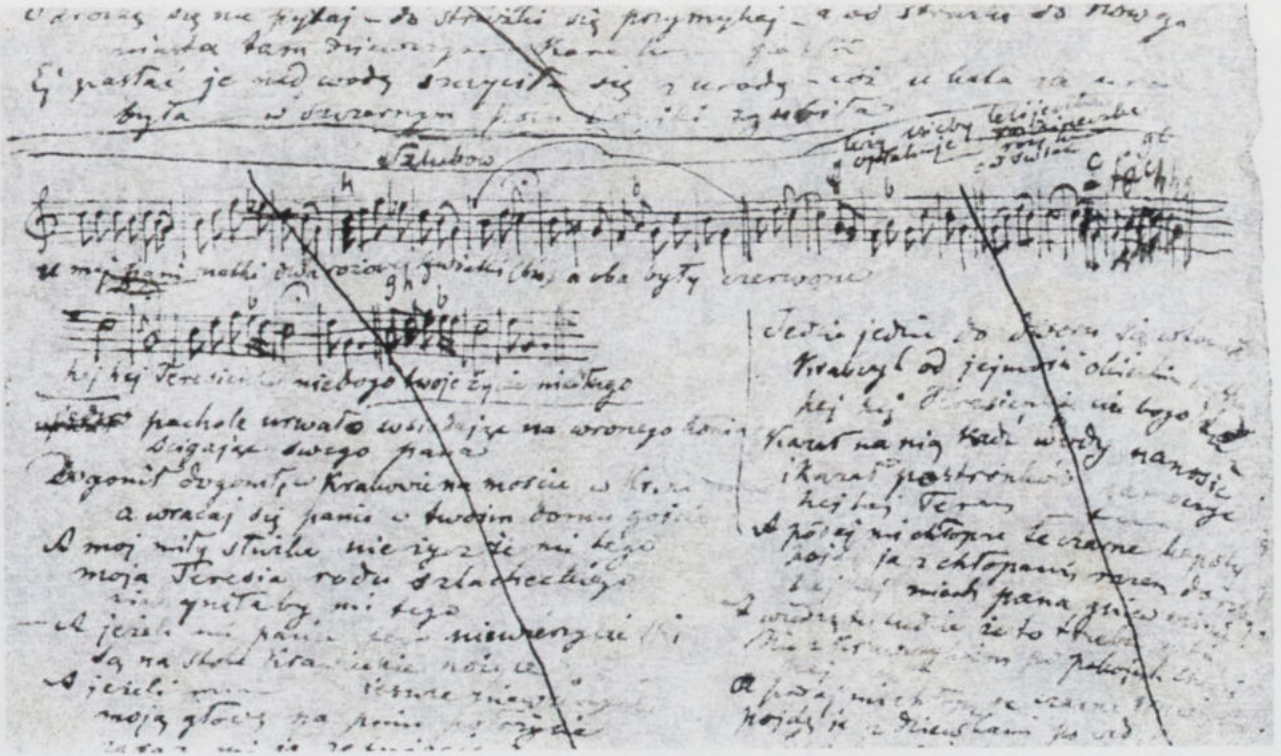

5. Rękopis terenowy Kolberga, fragment, zob. pieśń 7w na s. 105–108 w T. 1.

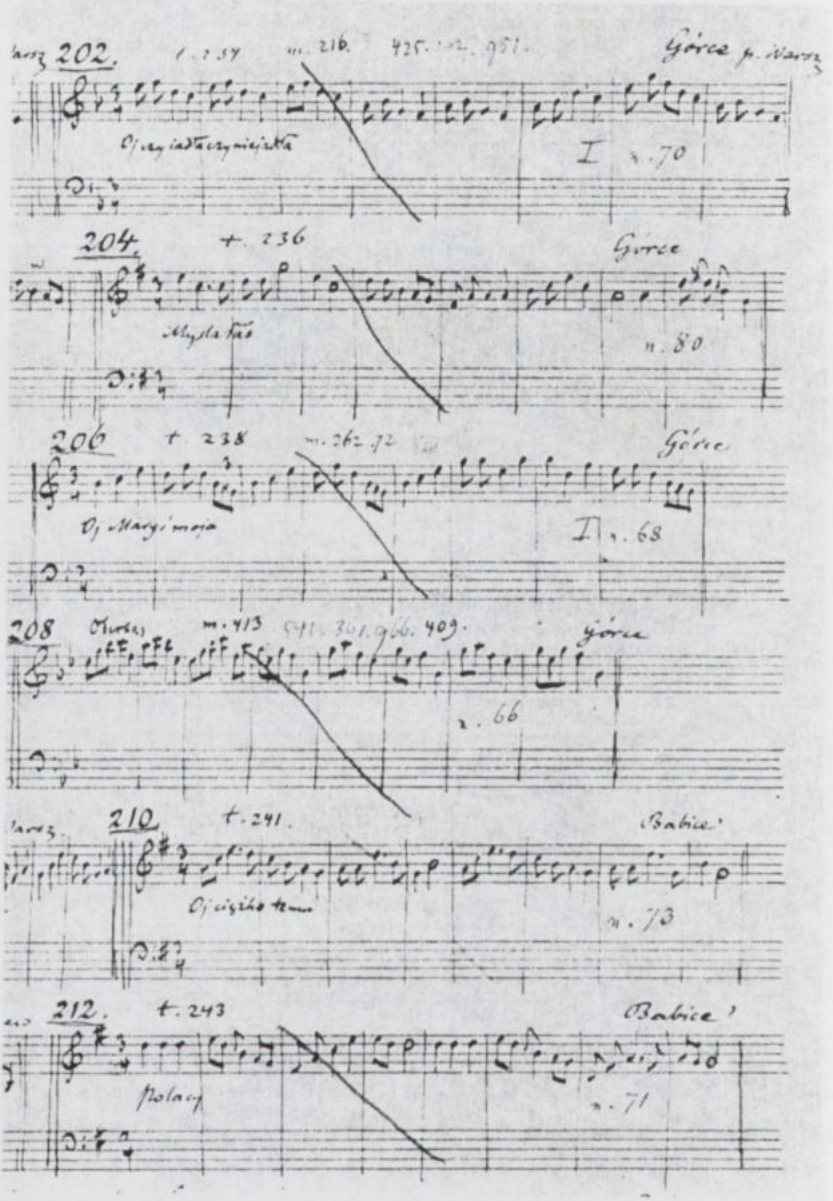

6. Rękopis Kolberga, fragment, zob. melodie nr 66, 68, 70, 71, 73 i 80 na s. 330–334 w T. 1.

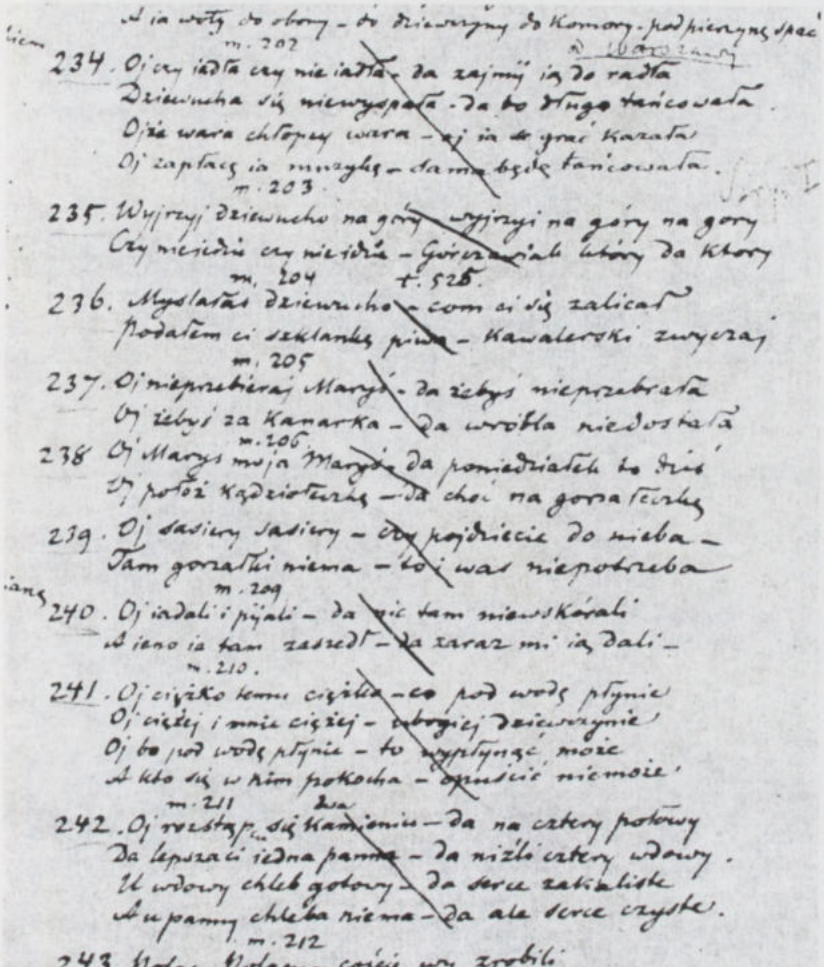

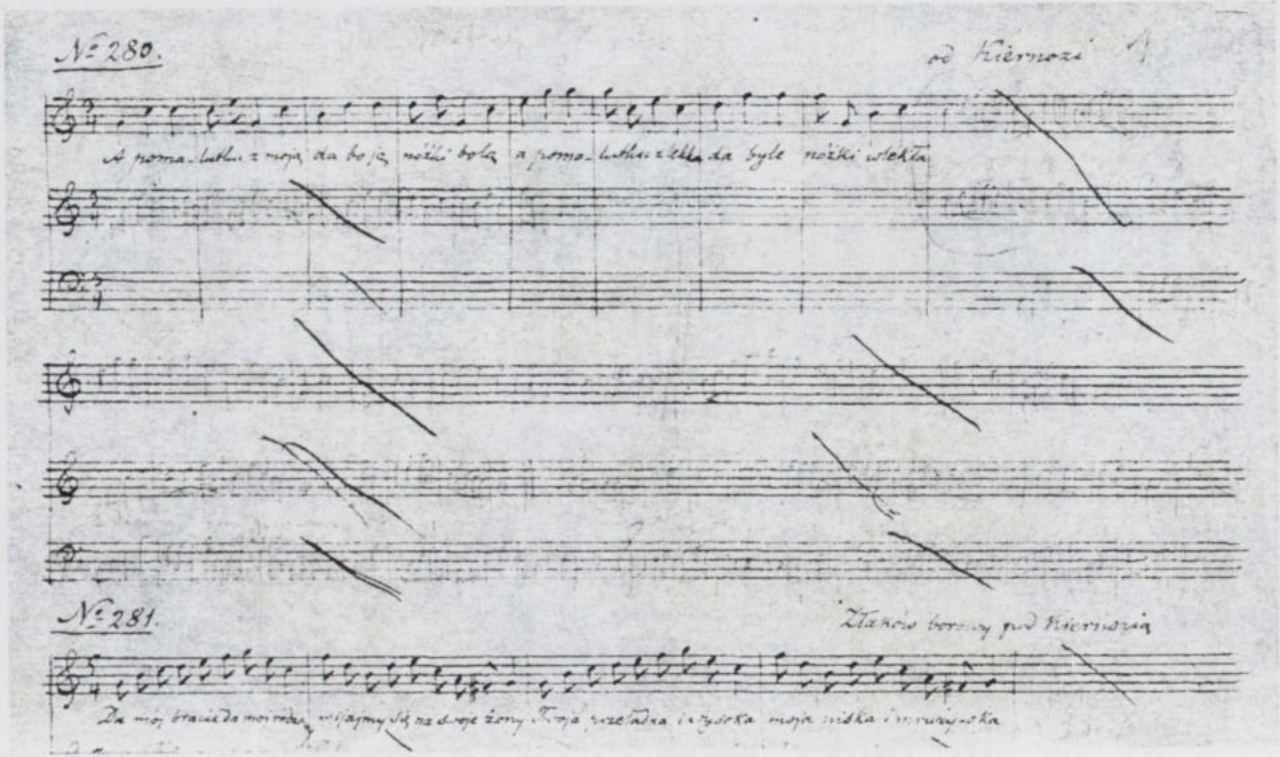

8. Rękopis terenowy Kolberga, fragment, zob. melodie 160, 162, 164, 166 i 167 na s. 358–360 w T. 1.

PRZYPISY ŹRÓDŁOWE DO „PIEŚNI LUDU POLSKIEGO"

Wstęp (s. V–XI)

s. V – Zachował się fragment wcześniejszej redakcji wstępu do zbioru ballad, był on napisany prawdopodobnie około roku 1849 (teka 35, sygn. 1314, k. 1):

„Wśród tylolicznych i tak rozmaitych pieśni ludu dumy, mające za podstawę wydarzenia domowe, do których klucz zagubiły wieki, można uważać za jeden z najpiękniejszych zabytków przeszłości naszego ludu. Liczba ich jest wielka, treść osnuta już to na prawdziwem zdarzeniu, już na zmyśleniu, które jednak obok wygórowanej fantazyi przybiera niezatartą cechę prawdy. Starożytność wielu z tych pieśni zdradzają bądź wyrażenia pojedyncze, bądź też sam tok opowiadania; pieśń taka im dawniejsza, tym więcej zawiera alegorycznych i symbolicznych porównań i przenośni, tym szczodrzej dziwaczną nastrzępiona bywa fantazją (*bizarrerie*). O ile pieśni te pod względem tekstu nieskażonemi doszły naszych czasów – jest rzeczą badacza. Tu chodzi głównie o muzykę. A właśnie muzyka dla swej krótkości[1] i dobitności mniejszym ulec mogąca zmianom i tylko wariantami swymi przypominająca prowincję, w duchu której powstała i gdzie się zakorzeniła, łatwiej może od tekstu zdoła dowieść ich dawności. Tą tedy myślą powodowany zająłem się przede wszystkim zebraniem i wiernym skreśleniem tej ostatniej, zwłaszcza gdy słowa w znacznej części przekazali nam już Wacław Zaleski, Żegota Pauli, K.W. Wójcicki, Konopka, Lipiński i inni, aczkolwiek

[1] nadpisane nad skreślonym: „prostoty".

zataić nie mogę, że i mnie samemu kilka nowych przybyło dum, które w następstwie rozwinąć nie omieszkam. Starannie wyświecić początek, wpływ i ważność tych melodyj będzie skutkiem obecnych około zachowania ich zabiegów i popchnie naprzód wszelkie badania historyczno-muzyczne. Na tej drodze okaże się, czy co do rytmiczności istniało jakiekolwiek powinowactwo dawnych słowiańskich śpiewów ze starogreckimi, co się pozostawia gorliwości muzykalnego uczonego, chcącego się zanurzyć w pomrokę niecofnionych wieków. Melodie, do niniejszego dołączające się, postępują najczęściej w takcie wolnym trzyćwierciowym (metr molossyczny – polonez) lub wolnym czteroćwierciowym (metr powolny spondaiczny – duma); jeśli zaś są weselszej natury, przybierają już to takt trzyósemkowy albo prędki trzyćwierciowy z akcentem na złej części lub na wszystkich trzech częściach (metr trocheiczny – mazur i obertas), już prędki czteroćwierciowy (a raczej czteroósemkowy) z akcentem na złej lub do[brej] części (metr prędszy spondaiczny – krakowiak i polka). Niekiedy nawet, acz bardzo rzadko, napotykamy dwa lub więcej takich metrów naprzemian w jednej i tej samej pieśni."

s. V w. 1–3g – Pełne noty bibliograficzne zbiorów pieśni opracowanych przez wymienionych tu autorów zob. zestawienie „Prace cytowane i odnotowane przez O. Kolberga", s. 153 w tym tomie.

s. VI w. 1g – Zachował się fragment wcześniejszej redakcji tej części wstępu (teka 35, sygn. 1314, k. 3), napisany prawdopodobnie około roku 1849:

„Od lat kilku przebiegałem kraj w różnych kierunkach dla zbierania pieśni. Wszędzie prawie była ich wielka obfitość i śmiało rzec mogę, że co wieś to pieśń i to nie jedna, ale nieprzebrane źródło. Po wyśpiewaniu melodyj nie zaniedbałem ze śpiewaka wybadać pochodzenie pieśni, jej początek, dawność i rozgałęzienie w okolicy. Częstokroć po dworach znajdowały się w służbie śpiewaczki z oddalonych stron będące, które tym samym wiele z okolic rodzinnych i lat dawnych umiały śpiewów, lubo i w nowym siedlisku miejscowych pouczywszy się, którą to okoliczność zapytane przy wykonaniu wyraźnie wymieniały[1].

[1] W rkp. to zdanie kilkakrotnie poprawiane, a ostatnia część („którą to okoliczność...") prawdopodobnie w końcu skreślona.

Stąd też miejsce wyrażone obok pieśni w większej części mogłoby uchodzić za jej właściwe gniazdo ze względu, że ją tam nasamprzód słyszano, chociaż rzecz nie zawsze tak się ma, bo zaprzeczyć nie podobna, że i okoliczne sioła posiadają toż sam[e], podobne, bardziej oryginalne lub piękniejsze jej warianty, a to według miejscowego usposobienia i uświęcenia. Bywa i to, że pieśń niejedna z dalekiego zakątka kraju przywędrowawszy do stolicy lub przeniesiona w zupełnie przeciwną stronę i tam dopiero na kończynach kraju oparła i upowszechniła się. Ponieważ działanie to od wieków w różnych kierunkach i na rozmaity sposób się odbywało, przeto ślady rozlicznych melodycznych wędrówek w tych dziwnych a chaotycznych uplotach wykryć, byłoby to samo, co chcieć szczęśliwie wyjść z labiryntu lub odwiązać gordyjski węzeł.

Wszelako na podstawie osiągniętych już rezultatów troskliwy badacz będzie w stanie wnioskować o pochodzeniu i dawności wielu pieśni, potrafi zbadać koloryt miejscowy, różny wpośród różnych prowincyj, tysiączne odcienie i waryjanty do pierwotnego sprowadzić źródła i jakim gdzie korytem pieśń mogła płynąć, pokazać.

Pochlebiam sobie, że niniejszy zbiór jako bogaty materiał pod wielu względami do tego przyczynić się zdoła, uzupełniać go przeto z każdym dniem i przygotować jako środek do powyższych celów jest moim najusilniejszym staraniem, aby tylko moje chęci wzbudziły zapał ku rzeczy i wywołały współpracowników, a niewątpliwie rzucane bez ustanku ziarno pięknego kiedyś doczeka się plonu.

Po wsiach po większej części tylko śpiewają kobiety i dzieci, do których policzyć należy młodych parobków, pastuchów i chłopców, wdawać się bowiem w bałamuctwo na trzeźwo nie odpowiada godności mężczyzny; w karczmie dopiero przy kieliszku puszcza on wodze swojej niczym niepohamowanej wesołości i wtenczas to sypią się jak grad śmiechy, żarty, podrygiwania, dowcipne ucinki, krzyki, wrzawa, hałas, a do tego skrzypek dryndolić musi."

s. X w. 8g – Zob. [W. Zaleski] Wacław z Oleska *Pieśni polskie i ruskie*, s. XXXIV–XLII.

w. 13g i nast. – Ta część wstępu zachowała się w innych wersjach redakcyjnych (teka 36, sygn. 1320, k. 115), prawdopodobnie chronologicznie bliskich dacie druku tomu: „Między piosneczkami, które lud w tańcu i przy ochocie nuci, wiele jest takich, których zdrowy rozsądek i przyzwoitość powtórzyć mi zabraniają. Ale i między tymi, które pozostały, jeszcze niejedna się znajdzie mało znacząca, nawet licha. Że jednak uważam sobie za obowiązek przedstawić wiernie tu lud jakim jest, nie zaś jakim być powinien, więc je zachowałem[1]. Powiedziawszy wyżej o ludu w czasie tańca śpiewach winienem zarazem był wskazać, co śpiewa, bez czego jasnego pojęcia nikt by sobie o tym zrobić nie mógł, tym bardziej...

Wszakże i w tych słowach znajdzie się nieraz niezwykły sposób zapatrywania się na świat i ludzi, dużo humoru, sarkazmu, ironii, nie mniej pewna oryginalność w układzie i wierszowaniu[2].

Ucinki takie nie zawsze lud w tańcu lub przy kieliszku nuci, owszem, słyszeć się one dają i podczas żniw, sianożęci, przy robocie w ogrodzie, przy dojeniu krów, w czasie jazdy, przy kołysce, przy paszeniu bydła. Wiele z nich jest owocem chwilowego natchnienia, podnieconego[3] trunkiem i miejscowymi stosunkami i bez mojej stenografii przepadłyby pewnie na zawsze, inne wszakże są znane i śpiewane powszechnie, na równi z dłuższymi pieśniami i dumami.

Przytaczam tu słowa dla wskazania, jak je lud śpiewa, to jest w jaki sposób łączy sylaby z nutami, gdzie robi przycisk (akcentuje), gdzie wzmacnia lub osłabia, jaki tok i obrót im lud nadaje, jak je lud układa i w wiersz splata.

Słowa i treść piosneczek ucinkowych przy tańcu nuconych nieraz są tego rodzaju, że na nie ani zdrowy rozsądek (sens), ani przyzwoitość zgodzić się nie mogą. Wiele podobnych piosnek musiałem odrzucić, lecz..."

s. XI w. 12g – Rękopis G. Gizewiusza *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy w parafiach ostródzkiej i kraplewskiej zbierane od 1836 do 1840*

---

[1] Słowa „więc je zachowałem" w rkp. skreślone.

[2] W rkp. skreślony cd. zdania: „i dziwne łączenie sylab z muzyką".

[3] Nad tym nadpisane: „pobudzonego".

roku znajduje się w zbiorach Biblioteki PAN w Krakowie (ze spuścizny Oskara Kolberga), odsyłacze Kolberga sprawdzono z wydaniem: G. Gizewiusz *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy*. Z rękopisu opracowała, wstępem i komentarzami opatrzyła D. Pawlak. Poznań 2000.

Dumy i pieśni (s. 3–306)

s. 3–12 wątek nr 1– Warianty w DWOK: T. 4 nr 210, T. 12 nr 401, 402, T. 21 nr 121, T. 27 nr 344, T. 40 nr 351, T. 67/1 nr 156, 583.

W rkp. (teka 33, sygn. 1308/I, k. 31), który jest fragmentem wcześniejszej redakcji tego tomu, tekst jednego z wariantów tej pieśni (zob. przypis do nr 1f) poprzedzony jest notą: „P[ieśń] 2: *Wezmę ja kontusz, wezmę ja żupan*. Pieśń ta, jedna z najdawniejszych i najpiękniejszych w naszym kraju, znaną jest powszechnie. Lud ją śpiewa z tak mało znaczącymi odmianami w nucie i tekście, że ogłaszać je byłoby zbytecznym, z tego powodu umieściłem tu tylko najbardziej używaną melodią. Nadmienić wypada, że lud pozwalając sobie niekiedy (acz bardzo rzadko) tak zwanego trawestowania, czyli przekształcania najpoważniejszych pieśni, dopuścił się tego i przy niniejszej, jak to następująca próbka z okolic Rożana w Płockiem dowodzi". Tu w rkp. tekst najbliższy wariantowi opublikowanemu pod nr 1f, a następnie odsyłacz do *Pieśni ludu Białochrobatów* K.W. Wójcickiego, jak w druku pod tekstem 1a.

s. 3 nr 1a – Źródłem był zbiór W. Zaleskiego i opracowana przez K. Lipińskiego muzyka do niego, zob. K. Lipiński *Muzyka do „Pieśni polskich i ruskich ludu galicyjskiego"*, Lwów 1833, s. 108, nr 97 i [W. Zaleski] Wacław z Oleska *Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego*, s. 286–288. Wariant pierwszej zwr. w zbiorze K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, w T. 1, s. 131. U K. Lipińskiego w t. 6 na pierwszą miarę zamiast dwóch ósemek h^1 są dwie ósemki d^1. U Zaleskiego w tekście w zwr. 2 w. 3: „taj" zamiast „oczki", w zwr. 4 w. 4: „sądzi" zamiast „sędzia".

Zapis nutowy także w rkp. terenowym Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 21) z lokalizacją ogólną: „Kromnów", bez tekstu,

w rkp. takty 2–4 niewypełnione, w t. 5 na drugą miarę zamiast ósemki f^2 jest e^2 z dopisaną małą nutą f^2, w t. 6 na pierwszą miarę zamiast ósemek h^1 są ósemki d^2.

s. 5 nr 1b – Źródłem była wskazana odsyłaczem pieśń drukowana w art. G. Gizewiusza *Pieśni, które lud wiejski w okolicach Osterode w Prusach Wschodnich śpiewa*, „Przyjaciel Ludu" R. 6: 1839, nr 7, zob. G. Gizewiusz *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy*, Poznań 2000, s. 147, nr 143. U Gizewiusza zapis melodii kwartę czystą niżej, w t. 3 na ostatnią miarę jest alternatywna wersja: d^2, t. 5 i 6:

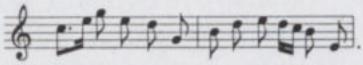

W tekście u Gizewiusza w 1 zwr. w. 2: „różany" zamiast „różowy", po zwr. 4 cd.:

„Ty pojdziesz drogą,
a ja gościńcem,
ty będziesz panią
przy nowem dworze.

Ty będziesz panią
przy nowym dworze,
a ja będę księdzem
w nowym klasztorze.

Przede mną będą
czapeczki zdyjmać,
a ciebie będą
w ręce całować.

Oblokę mundur,
szablą przepaszę,
pojdę do dziewczyny,
pojdę do jedyny,
tam się ucieszę."

s. 5 nr 1c – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 10) z lokalizacją: „Szyce", tam zapis nutowy i tekst zwr. 1, 4–5 i 7 oraz fragmenty zwr. 2–3. W rkp. t. 2 taki sam jak t. 1, t. 3 i 4:

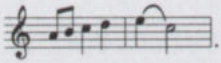

W zapisie tekstu w rkp. w zwr. 1 w. 2: „piękny" zamiast „drobny", w zwr. 7 w. 3: „za ciebie dziewczyno, za c[iebie] j[edyna]".

s. 7 nr 1d – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 45) z lokalizacją ogólną: „Łyskornie", tam zapis nutowy z incipitem: „Czegoż ty płaczesz", źródłem tekstu był wskazany odsyłaczem zbiór J.J. Lipińskiego *Piosnki ludu wielkopolskiego*, Poznań 1841, s. 14, na s. 131 wariant, oba teksty u Lipińskiego bez melodii.

W rkp. zapis nutowy niepełny, tylko t. 1–5 z notatką „etc.", w t. 3 nie ma małej nuty, t. 5:

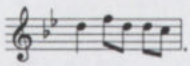

U Lipińskiego na s. 14 cd. tekstu:

„Czegoż to płaczesz,
czegoż wyrzekasz,
Marysiu moja?
Jakże nie mam płakać,
jak nie mam wyrzekać,
nie będę twoja.

Będziesz, Marysiu,
będziesz Marysiu,
będziesz dalibóg,
rają mi cię ludzie,
dobrzy przyjaciele,
naprzód sam Pan Bóg.

Choćby mi grali,
choćby trąbili
wszyscy trębacze,
gdzie się obrócę,
gdzie się obrócę,
za tobą płaczę."

s. 8 nr 1e – Źródłem tekstu był zapis Ż. Paulego wskazany odsyłaczem, lokalizacja dla tej pieśni w notatkach Kolberga dotyczących zbioru Paulego (teka 12a, sygn. 1190, k. 6) jak w druku. Odsyłacz do pieśni „Zielona ruta, jałowiec" dotyczy zbioru Kolberga: *Pieśni ludu weselne* opublikowanego w „Bibliotece Warszawskiej" w latach 1847–1849, zob. *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym* cz. I (DWOK T. 67/I) s. 480, nr 320 i s. 509–511, nr 345. U Paulego po zwr. 4 cd.:

„Ty pójdzies drógą, ty pójdzies drógą,
a ja gościńcem,
ty będzies panną, ty będzies panną,
a ja młodzieńcem.

Jak ci pomrzewa, jak ci pomrzewa,
każewa sobie
złote litery, złote litery
wybić na grobie.

Kto pójdzie przez grób, kto pójdzie przez grób,
przecyta sobie:
Miłe zakochanie, miłe zakochanie
leży w tym grobie."

s. 8 **nr 1f** – Rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1308/I, k. 31), tam tekst bardzo bliskiego wariantu poprzedzony notą (cytowaną tu w pierwszym przypisie do tego wątku), z której wynika, że jest to wariant „z okolic Rożana w Płockiem". W rkp. pod tekstem odsyłacz: „patrz K.W. Wójcicki *Pieśni ludu Białochrobatów* T. 1 s. 131 z melodią", tam wariant tekstu, ale bez zapisu nutowego. W rkp. w zwr. 1 w. 1: „Wezmę ja kontusz, wezmę ja żupan", w zwr. 2 w. 1: „Wyszła dziewczyna, wyszła jedyna", w zwr. 3 w. 3: „Czego się wydziwiasz, czego mnie wykpiwasz", w zwr. 4 w. 1 zamiast „jak się nie rumienić" jest: „jakże nie wykpiwać", w zwr. 6 w. 4 dwa inne warianty: „lub: na gołą rękę, [albo] za twoją rękę", w zwr. 8 w. 1 zamiast „panie" powtórzone „wezmiesz".

s. 12 **wątek nr 2** – Wariantów tekstu w zbiorach Kolberga nie odnaleziono.

s. 12 **nr 2** – Źródłem był rękopis G. Gizewiusza, s. 117–118, zob. G. Gizewiusz *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy*, Poznań 2000, s. 197, nr 195. W rkp. Gizewiusza zapis nutowy słabo czytelny, częściowo nieurytmizowany, por. odczytanie melodii i komentarz do niej D. Pawlak, jw. W tekście u Gizewiusza w zwr. 1 w. 1: „Kochaneczku", w. 5: „wpierwu" zamiast „wpierwéj", w zwr. 3 w. 7: „żalem" zamiast „wielce".

s. 13–26 **wątek nr 3** – Warianty w DWOK: dodatek w T. 1 s. 301 nr 3dd, 3ee, T. 12 nr 423, T. 16 nr 480, T. 22 nr 222, T. 25 nr 242, T. 27 nr 345, T. 28 nr 316, T. 39 nr 167, T. 40 nr 352, 600, 601, T. 42 nr 1466, T. 45 nr 937, 939, T. 46 nr 367, T. 50 nr 388, T. 52 nr 657, T. 67/1 nr 99, 99a.

W rkp. (teka 33, sygn. 1308/I, k. 31), który jest fragmentem wcześniejszej redakcji tego tomu, znajduje się notatka wstępna do wariantów tego wątku: „P[ieśń] 4 *Stała się nam nowina.* Najbardziej upowszechnioną jest ta duma w Wielkopolsce i Mazowszu, lecz i w innych prowincjach, choć rzadziej, bywa śpiewaną.

Melodia umieszczona w zbiorze Wójcickiego i w moich *Pieśniach l[udu] p[olskiego]* wyd[anych] w Poznaniu nr [100] najczęściej się słyszeć daje, nr 26 i po części 29 są jej wariantami, najpiękniejsze atoli bez zaprzeczenia jest mel. nr 27, z tym wszystkim przypomina nr..., zaś mel. nr 28 i jej wariant są bardzo charakterystyczne, nawet w swej monotonii. [Zob.] K.W. Wójcicki *Pieśni ludu Białochrobatów* T.I, s.115, słowa i melodia [oraz] T.II, s.304, J. Lipiński *Piosnki ludu wielkopolskiego*, s.6, tekst i melodia."

Kolberg odsyła tu do melodii opublikowanej w *Pieśniach ludu polskiego* wydanych w Poznaniu w latach 1842–1845, zob. *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym* cz.I (DWOK T.67/I) s.171–173, nr 99 i 99a, której odpowiada melodia nr 3a w *Pieśniach ludu polskiego* z 1857 r. Pozostałe odwołania do numerów pieśni dotyczą zasobu wariantów pierwotnie przewidzianego do wydania i numeracji pieśni odmiennej od ostatecznie zastosowanej w edycji, nie można więc dziś ustalić, o które melodie chodziło w tej nocie.

s.13 **nr 3a** – Źródłem był zbiór K.W. Wójcickiego wskazany odsyłaczem, z zapisem nutowym na wklejce przed s.115. Melodia ta sama co u Wójcickiego, ale zanotowana sekundę wielką wyżej w: K. Lipiński *Muzyka do „Pieśni polskich i ruskich"*, s.183, nr 160, z tekstem w zbiorze W. Zaleskiego wskazanym odsyłaczem Kolberga. U A. Sowińskiego w zbiorze *Chants polonais nationaux et populaires*, Paris 1830, s.2, nr 1, wariant melodii opracowany na dwa głosy z akompaniamentem fortepianowym oraz wariant tekstu.

W zbiorze Wójcickiego w zwr.3 w.2: „i tak pani śpiewała", w zwr.8 brak wiersza wariantowego, w zwr.9 w.1: „Po konikach woronych", brak zwr.10, w zwr.13 brak wiersza wariantowego, w zwr.30 w.1: „Wyjechali za Miechów" (u Zaleskiego: „za Rzeszów").

s.16 **nr 3c** – Źródłem był zbiór J.J. Lipińskiego wskazany odsyłaczem. Odpis melodii z pierwszą zwrotką tekstu w *Zeszycie do studiów muzycznych* (rkp. Kolberga w zbiorach WTM, sygn.1209^2, k.37v.). U Lipińskiego w zwr.2 w.2: „nasiała" zamiast „posiała", tekst opuszczony przez Kolberga po zwr.5:

„Jadą, jadą panowie,
nieboszczyka bratowie.

Po czemeś je poznała,
czyliś z niemi gadała.

Po konikach lewronych,
po siodełkach czerwonych.

Przyjechali przed wroty:
Co to za krew na drodze,
na trzewiczku, na nodze?

Dziewka kury rzezała,
a ta krew ją tryskała
na trzewiczek, na nogę.

Choćbyś ich sto zabiła,
nie taka by krew była.

Pani, pani bratowo,
dzieś nam brata podziała?

Na wojnęm go posłała,
pieniędzym mu nadała.

A my z wojny jedziemy
i brata nie widziemy.

Siadaj z nami bratowa,
nieboszczyka katowa."

dalej u Lipińskiego zwr. 23, 24 i 26, zwr. 25 zamieszczona tam w przypisie z uwagą: „Inni dodają jeszcze", po zwr. 26 trzy następne:

„Poczekajcie mnie chwilę,
aż się po ten pas schylę.

Nie będziesz się schylała,
boś go nie kupowała.

Kupował go braciszek,
nasz nieboszczyk Franciszek."

Wariantowa zwr. 24 („Ci mnie bracia wykupią...") u Lipińskiego w przypisie z uwagą: „inni tutaj dodają".

s. 16 nr 3d – Rkp. terenowy Kolberga (teka 33, sygn. 1308/II, k. 27), bez lokalizacji, tam zapis nutowy z incipitem tekstu. W rkp. w t. 8 na drugą miarę alternatywna wersja małymi nutami: dwie szesnastki c^2 i b^2, po t. 10 zanotowane jeszcze trzy takty:

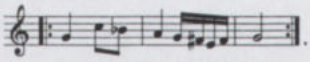

s. 17 **nr 3g** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 35, sygn. 1315/A, k. 9) z lokalizacją ogólną: „Chochołów, Tretki", tam zapis nutowy i zwr. 1–4 tekstu. W rkp. w t. 4 na drugą miarę dwie szesnastki zanotowane małymi nutami, a wersją podstawową jest ósemka a^1, w t. 5 przy nucie d^2 inna wersja małymi nutami: dwie szesnastki h^1 i d^2.

s. 18 **nr 3i** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 18) z lokalizacją ogólną prawdopodobnie „Mierzęcice" (karta uszkodzona), tam zapis nutowy z pierwszą zwr. tekstu. Nad melodią winno być „od Bytomia", nie „Bytonia". W rkp. w t. 1 na drugą miarę zamiast d^1 jest fis^1, w t. 2 i 9 zamiast czterech ósemek: $h^1 a^1 g^1$ fis^1 są dwie ćwierćnuty: $h^1 a^1$.

s. 18 **nr 3k** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 18) z lokalizacją ogólną prawdopodobnie: „Mierzęcice" (karta uszkodzona), tam zapis nutowy z pierwszą zwr. tekstu. W rkp. t. 1:

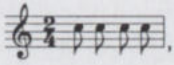

t. 6:

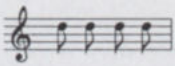

s. 18 **nr 3l** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 45) z lokalizacją ogólną „Łyskornie pod Wieluniem", tam pod zapisem nutowym pełny tekst. W rkp. melodia zanotowana sekundę wielką wyżej. Tekst po zwr. 7 brzmi:

„Gdzieś nam brata podziała?
Na wojnęm go wysłała.

My też z wojny jedziemy,
a brata nie widziemy.

I ciebieć my weźmiemy,
i dzieci nie zostawiemy.

Zajechali w ciemny las,
opadł ci ją złoty pas.

Siadaj z nami bratowa,
nieboszczyka katowa.

A jakże ja siadać mam
kiedy dzieci drobne mam.

Poczekajcie bratowie
aże się po pas schylę.

Nie będziesz się schylała,
boś go nie kupowała.

Kupował go Franciszek,
nasz nieboszczyk braciszek."

BIBLIOTEKA NARODOWA BN

s. 19 **nr 3m** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 36, sygn. 1322, k. 3) z lokalizacją ogólną: „Siekierki pod Kostrzynem, Swarzędz", tam zapis nutowy z pierwszą zwr. tekstu. Kolberg w nocie pod melodią odsyła do pieśni „Stoi jawor zielony", podając nr 23h i 23i, jakie te pieśni zapewne miały we wcześniejszej redakcji tomu, zob. pieśni nr 15. W rkp. w t. 3 na drugą miarę zamiast d^2 i e^2 jest e^2 i f^2.

nr 3n – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 67) z lokalizacją: „[od] Panków", tam zapis nutowy z fragmentami tekstu. Zachował się rkp. tej melodii z akmpaniamentem (teka 33, sygn. 1308/I, k. 29, nr 40) z lokalizacją „Truskolasy pod Kłobuckiem", zob. *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym* cz. II (DWOK T. 67/II), s. 15, nr 607. Zamieszczony pod tekstem odsyłacz do pieśni „Cztery konie Jasio miał" powinien być pod pieśnią 3p, zob. przypis do niej.

W rkp. z teki 43 w t. 1 pod fis^1 jest druga nuta: d^1, na trzecią miarę zamiast fis^1 jest g^1, w t. 5 na trzecią miarę inna wersja zanotowana małymi nutami: dwie ósemki d^1 i fis^1, w t. 8 na drugą miarę zamiast ćwierćnuty a^1 są dwie ósemki a^1 i fis^1. Fragmenty tekstu w rkp. z teki 43:

„Stała się nam nowina,
pani...
Schowała go w ogrodzie,
siała rutkę na grobie.
R... leli...
... tylo jak i ja.
Jakże ja rosnąć mam,
kiej pode mną leży pan."

s. 19 **nr 3o** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 50) z lokalizacją: „Rudlice pod Wieluniem", tam zapis nutowy i w. 1–2 tekstu. W rkp. t. 1–2:

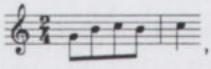

w t. 8 zamiast g^2 jest e^2.

s. 20 **nr 3p** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 43) z lokalizacją nad pieśnią: „Drożdżyn pod Płońskiem", tam zapis nutowy

i tekst zwr. 1–5, 9–15 i 17–25 oraz fragm. zwr. 6–8 i 16. W innym rkp. (teka 33, sygn. 1308/I, k. 12, nr 142) ta sama melodia z lokalizacją: „Gromadzyn pod Płońskiem" i tekstem: „Cztery konie Jasio miał", zob. też przypis do pieśni 15i.

W rkp. z teki 43 zapis nutowy w innym metrum:

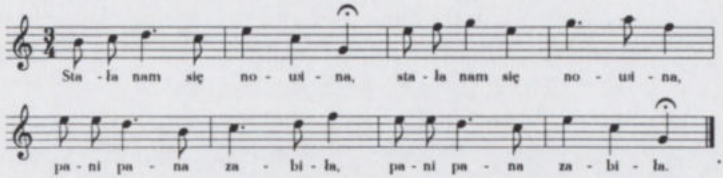

W rkp. tekstu z teki 43 w zwr. 2 w. 2: „i lelij nasiała", w zwr. 3 w. 2: „wyższa" zamiast „wyżej", w zwr. 5 w. 2: „kto" zamiast „gość", zamiast zwr. 16: „Kłaniam, kłaniam, bratowa, gdzieś te kury podziała, [kłaniam, kłaniam, bratowa,] co je dziewka rzezała", zwr. 18 i nast. są wariantem wskazanego przez Kolberga tekstu 3b, a końcowy fragment w rkp. ma luki, tekst od zwr. 18:

„Siadaj z nami bratowa,
nieboszczyka katowa.

Jak ja z wami siadać mam,
kiedy drobne dziatki mam.

Czekajta, bracia, ze chwilę,
aż się po ten pas schylę.

A my dziatki bierzemy
i z tobą precz jedziemy.

Ujechali w ciemny las,
opadł ci ją złoty pas.

Nie tyś ci go sprawiała,
co się będziesz [schylała].

Sprawił ci go Fran[ciszek...]
Gryź, bratowa, orzechy,
a tyla twojej pociechy."

s. 21 nr 3r – Źródłem tekstu był rkp. G. Gizewiusza, s. 174–176, zob. G. Gizewiusz *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy*, Poznań 2000, s. 57, nr 43. U Gizewiusza jeszcze zwr. 33:

„Sprawił ci go braciszek,
było imię Franciszek."

s. 22 **nr 3s** – Źródłem tekstu był rkp. G. Gizewiusza, s. 4–6 oraz fragmenty na s. 47, zob. G. Gizewiusz *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy*, Poznań 2000, s. 55–56, nr 42. U Gizewiusza w zwr. 15 w. 1: „Oj, są, moja pani, są", w zwr. 23 tylko „Oj, są, pana żałują", zwr. 26–27 z wariantu zapisanego na s. 47, na s. 4–6 te zwr.: „Daj, bratowa, kurzyny, od bratowej czarniny. Jakże ja wam jej dać mam, czeladzi ją zjeść dałam", w zwr. 28 w. 1: „prowoza", w zwr. 35 w. 2: „nasz nieboszczyk Franciszek".

s. 23 **nr 3t** – Rkp. nieznanego autora (teka 4, sygn. 1134, k. 2) z lokalizacją: „z powiatu bielskiego, spod Brańska, Glinnik". W rkp. w t. 3 zamiast półnuty z fermatą jest ćwierćnuta i pauza ćwierćnutowa, w t. 5 na drugą miarę zamiast d^2 jest e^2 oraz zamiast h^1 jest c^2.

s. 27 **wątek nr 4** – Wariantów tekstu w zbiorach Kolberga nie odnaleziono.

s. 27 **nr 4** – Źródłem tekstu był wskazany odsyłaczem zbiór K.W. Wójcickiego. U Wójcickiego zwr. 10–12 tworzą dwie zwr. trzywierszowe.

s. 27–71 **wątek nr 5** – Warianty w DWOK: dodatek w T. 1 s. 302 nr 5ccc, 5ddd, T. 6 nr 208, 336, 337, T. 12 nr 131, T. 16 nr 473, 474, T. 19 nr 453, 454, T. 22 nr 223, T. 25 nr 244, T. 26 nr 386, T. 27 nr 346, T. 28 nr 317, T. 40 nr 353–355, T. 41 nr 1118, T. 42 nr 1465, T. 45 nr 941, 947, 951, 955, T. 46 nr 369, 370, T. 48 nr 108, T. 50 nr 397–400, T. 67/1 nr 593. Zob. też przypis do nr 6i.

W rkp. (teka 33, sygn. 1308/I, k. 31), który jest fragmentem wcześniejszej redakcji tego tomu, znajduje się notatka wstępna do wariantów tego wątku: „P[ieśń] 1 *Jaś koniki poił, Kasia wodę brała*. Pieśń ta, jakkolwiek upowszechniona w całej Polsce (a nawet Rusi), najwięcej jednak bywa śpiewaną w dawnym Mazowszu i na Podlasiu, mniej może nieco w Wielko- i Małopolsce. Melodie nr 1, 2, 4, 5, 6 i 9, jak się tu pokazuje, są wariantami i na odległą starość wskazują już to prostotą śpiewu, już tonem minorowym, a raczej przejściem nagłym z majoru do minoru (z subkwarty do subtercji). Mel[odia] nr 7, acz odmienna od tamtych rytmem, nie mniej wszakże dawna, jest jedną z najcharakterystyczniejszych. Równie ciekawą jest mel. nr 8 z Prus Wschodnich

w formie poloneza. W Łęczyckiem i Kaliskiem, jak to nr 10, 11 i 12 dowodzą, rytm z $\frac{3}{4}$ przechodzi na takt cały (nr 11 napisany jest dla łatwiejszego czytania w $\frac{2}{4}$ takcie). Toż samo stosuje się do Wielkopolski i Krakowskiego, tylko że tu melodie nr 13, 14 [i] 17 znacznie jaśniejszy przybierają koloryt. Co do mel. nr 13, to zdaje się być wariantem nr 20 lub odwrotnie. Pieśń ta zamieszczoną jest w następujących zbiorach: K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, T. 1 s. 78 z melodią [?], s. 234, T. II s. 298, Wacława z Oleska [W. Zaleskiego] *Pieśni [polskie i ruskie] ludu galicyjskiego* s. 483, Ż. Paulego *Pieśni ludu polskiego w Galicji* s. 92, J. Lipińskiego *Piosnki ludu wielkopolskiego* s. [34]." W ostatecznej redakcji Kolberg zmienił kolejność pieśni w tomie, nie można więc ustalić odpowiedników wymienionych tu przez niego numerów. W zbiorze K.W. Wójcickiego zapis nutowy w T. II na wklejce przed s. 169 do wariantu tekstu zbliżonego do nr 5 aaa.

s. 30 nr 5d – Rkp. terenowy Kolberga (teka 33, sygn. 1308/II, k. 27), tam zapis nutowy z incipitem: „Jasio konie poił" bez lokalizacji. W rkp. w t. 4 zamiast półnuty g^1 jest h^1, w t. 6 zamiast ćwierćnuty z kropką i ósemki (w druku błędnie szesnastka) są dwie ćwierćnuty.

s. 31 nr 5e – Źródłem tekstu był prawdopodobnie wskazany odsyłaczem zbiór K.W. Wójcickiego. U Wójcickiego w zwr. 1 w. 1: „paniczek" zamiast „Jasieńko", w zwr. 2 w. 1: „Anuleczka", w zwr. 3 w. 1: „Anulu", w zwr. 4 w. 3: „matula", w zwr. 15 w. 3: „twojej" zamiast „mojej", w zwr. 18 w. 3: „i wrzucił ją, wrzucił", w zwr. 19 w. 3–4: „jeszcze ja, Jasieńku, téj śmierci nie godna".

s. 33 nr 5f – Rkp. terenowy Kolberga (teka 2, sygn. 1124, k. 18) z lokalizacją ogólną: „Głuchy", tam takty 1–8 z incipitem „Jasio konie". W rkp. w t. 4 i 8 przy nucie c^2 jest przednutka h^1, w t. 6 na pierwszą miarę przy ósemce c^2 jest alternatywna wersja z nutą e^2.

s. 35 nr 5h – Rkp. nieznanego autora (teka 4, sygn. 1134, k. 2) z lokalizacją ogólną: „z powiatu bielskiego, spod Brańska, Glinnik". W rkp. melodia zanotowana w metrum $\frac{3}{8}$, z jednym bemolem przy kluczu, w t. 1 i 3 na drugą miarę zamiast h^1 jest b^1.

s. 36 nr 5i – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 21) z lokalizacją ogólną: „Kromnów", tam zapis nutowy mieszczący się w ośmiu taktach, z incipitem: „Jasio konie poił". W rkp. w t. 6 na

drugą i trzecią miarę wersja taka jak w druku oraz małe nuty c^2 i a^2, w t. 7 na pierwszą miarę także mała nuta g^1, w druku alternatywne wersje małych nut rozpisane w dodanych taktach 9–12.

s. 37 **nr 5l** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 22) z lokalizacją ogólną: „Chochołów", tam zapis nutowy i tekst w. 1–2 zwr. 1, fragm. zwr. 2–3, zwr. 11–14 oraz fragm. 15–16. W rkp. w t. 6 zamiast ćwierćnut h^1 i g^1 jest półnuta h^1. W tekście w rkp. w zwr. 1 w. 2: „wodę" zamiast „wódkę", z zwr. 2–3 w rkp. tylko fragm.: „nie ma woli", „I zawędrowali do ciemnego boru", w zwr. 11 i 13 w w. 3: „Kasiu", w zwr. 15 w. 4: „w stawek" zamiast „w stawiczek".

s. 37 **nr 5m** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 42) z lokalizacją ogólną: „Rozogi (w Prusach)", tam zapis nutowy z tekstem zwr. 1–10, 13 i fragm. 11 i 14 oraz nieczytelnymi fragm. innych. W rkp. melodia zanotowana w dwu wersjach metrorytmicznych, druga wersja pominięta w druku przez Kolberga:

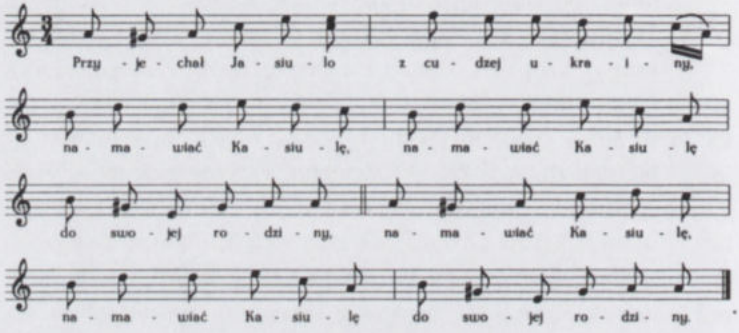

W rkp. tekstu w zwr. 3 w. 4: „miały i co nosić", w zwr. 11 w. 3–4 tylko: „wrzucił... w dunaj gł...", w zwr. 12 w. 1–2 tylko: „Za... na kole", w w. 3: „Jasiulku", po zwr. 12 początek następnej: „Nie...", w zwr. 14 w. 3–4 tylko: „Nado...", po zwr. 14 nieczytelny incipit zwr. następnej.

s. 38 **nr 5n** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 37) z lokalizacją ogólną: „Mokrylas", tam tekst zwr. 1–3, 7, 10–15, 17–22, 24–26 i fragm. 4 i 16, bez zapisu nutowego. W rkp. w zwr. 2 w. 1–2: „Ona mała była, namówić się dała", w zwr. 3 w. 3 poprzedzony: „bo", w zwr. 4 tylko: „Nabierz", w zwr. 7 w. 2: „złoto

na goli" z wyjaśnieniem „na podorędzi", w zwr. 11 w. 3: „daleczko Jasieńko", w zwr. 12 w. 4: „po dunaju w trzcinie", w zwr. 15 w. 1: „Przyjechał Jasieńko", w. 4: „ze swojego stroju", w zwr. 18 w. 1: „Wziął ci ją Jasieńko" (tak samo w. 1 zwr. 19 i 20), w. 4: „złote jej pierścieńce", zwr. 21: „Fartuszek jedwabny zawiesił na kole, ratuj mnie, Jasieńku, ratuj mnie, sokole", zwr. 25–27:

„Nadobną dziewczynę po smugu taczali,
Jasieńka, skurwysyna, po polu ganiają.

[Nadobnej dziewczynie] w dzwony dzwonią,
[Jasieńka, skurwysyna,] 6 końmi gonią.

[Nadobną dziewczynę] do grobu stawiają,
[Jasieńka, skurwysyna,] po polu targają."

s. 41 **nr 5p** – Źródłem tekstu był wskazany odsyłaczem zbiór W. Zaleskiego.

s. 42 **nr 5q** – Źródłem tekstu był wskazany odsyłaczem zapis Ż. Paulego, w notatkach Kolberga dotyczących zbioru Paulego (teka 12a, sygn. 1190, k. 1 i 6) ta pieśń ma lokalizację: „znad Dunajca (N. Sącz)". Odesłanie do zbioru pieśni słowackich Kollara powtórzył Kolberg za Paulim, który cytuje w przypisie fragment słowackiej pieśni „Hory, hory, čierne hory" ze zbioru: P.J. Šafařik, J. Kollár, J. Benedikti-Blahoslav *Písně světské lidu slovenského v Uhřích*, Pešt 1823–1827, zob.: *J. Kollar Národnie spievanky*, Bratislava 1953, D. II, s. 50–51.

s. 43 **nr 5r** – Źródłem tekstu był wskazany odsyłaczem zbiór K.W. Wójcickiego.

s. 44 **nr 5s** – Źródłem tekstu był wskazany odsyłaczem zbiór K.W. Wójcickiego, zob. tam w T. 1 s. 82–83.

s. 46 **nr 5u** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 10) z lokalizacją ogólną: „Szyce". W rkp. w zapisie nutowym nieregularny podział na takty, w t. 2 na pierwszą miarę zamiast półnuty z kropką jest półnuta, w t. 6 zamiast całej nuty jest półnuta. W tekście w rkp. w zwr. 7 w. 3: „szabeleczki" zamiast „za szabelkę", po zwr. 11 początek następnej: „Przy...".

s. 47 nr 5w – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 8) z lokalizacją ogólną: „Chmielnik". W rkp. w zapisie nutowym w t. 2 zamiast *cis*^{2} jest c^2, brak wersji zanotowanej małą nutą *fis*^{2}, pierwotny zapis t. 5–8 skreślony przez Kolberga:

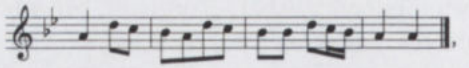

w t. 8 oraz w jego wariantowej wersji zamiast ósemki i ćwierćnuty z kropką są dwie ćwierćnuty. W zapisie tekstu w rkp. w zwr. 4 w. 4: „wcale odchodziła", w zwr. 7 w. 2: „Ze mnie główka boli" (prawdopodobnie omyłka wykonawcy), w zwr. 8 w. 3–4 tylko: „będzie miał...", w zwr. 9 w. 3–4: „oj, da, Kasiunia sobie w drogę zabierała", w zwr. 13 w. 1: „Jasio ci powiedział", w zwr. 17 w. 4: „to bym sam popłynął", w zwr. 18 w. 2: „głęboki" zamiast „głęboczki".

s. 50 nr 5aa – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 22) z lokalizacją ogólną: „Rakutów", tam tekst zwr. 1, 6–8, 10 i 15 oraz fragm. zwr. 3, 9, 11–14 i 16, bez zapisu nutowego. W rkp. w zwr. 6 w. 1: „I wywędrowali", w zwr. 7 w. 3 i 4: „wróćmy", w zwr. 8 w. 1–2: „Nie na tom wędrowali, żebym się wracali", w zwr. 10 w. 4 tylko: „obrączuszki", po zwr. 10 w rkp. fragmenty następnych: „... boczki... Daruj... I zawiesił fartuszek na kole, ... pocieszenie moje", w zwr. 15 w. 1–2: „Nie na tom cię wrzucił, żebym cię ratował", po zwr. 15 tylko fragment: „... w sieci...".

s. 53 nr 5ee – Źródłem tekstu był wskazany odsyłaczem zbiór K.W. Wójcickiego, zob. tam T. 2 (nie 1) s. 298, u J.J. Lipińskiego w tekście drobne odmianki w stosunku do zapisu Wójcickiego podane częściowo przez Kolberga w nawiasach w zwr. 8, 12 i 14. U Kolberga w zwr. 4 w. 1–2 wariantowe w stosunku do obu wskazanych publikacji, u Wójcickiego: „Mamula myślała, że Kasińka spała, a Kasińka z Jasiem nocką wędrowała", u Lipińskiego: „Matuleńka myślała, że Kasinka spała, a Kasinka nockę z Jasiem wędrowała", w zwr. 11 w obu zbiorach w w. 4: „z wody" zamiast „na ląd", w zwr. 15 w obu zbiorach w. 3: „a Jasia hultaja".

s. 54 nr 5ff – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 50) z lokalizacją ogólną: „Rudlice, Niemierzyn", pod mel. tylko incipit: „Jasio konie poił", pełny tekst zapisany niżej. W rkp. melodia

zanotowana sekundę wielką niżej, w t. 1 pierwotny zapis: trzy ćwierćnuty $e^2e^2fis^2$, w t. 2 na trzecią miarę zamiast dwóch ósemek jest ćwierćnuta h^1, w t. 6 na trzecią miarę łuk między ósemkami, tak samo w t. 8, tam na trzecią miarę ostatnią nutą zamiast gis^1 jest a^1 bez wersji alternatywnej.

W rkp. tekstu w zwr. 2 w. 4: „co pod nami nosić", w zwr. 4 w. 4: „do swej matki dworu", w zwr. 5 w. 2: „żebym wracała", w zwr. 6 w. 4: „głęboczki", w zwr. 7 w. 3–4: „wziął ci szabelki, przeciął ci na troje", w zwr. 8 w. 2: „do olszowej ławki".

s. 55 nr 5gg – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 67) z lokalizacją ogólną: „Panki", tam melodia z tekstem zwr. 1–5 i 8 oraz fragm. zwr. 6–7. W rkp. w t. 11 nie ma małej nuty, w tekście w zwr. 1 w. 3: „wędrowali oba", w zwr. 3 w. 4 obok: „tonąć" dopisane w nawiasie: „płynąć"

s. 56 nr 5ii – Rkp. terenowy Kolberga (teka 47, sygn. 1358, k. 30) bez lokalizacji (zachowana tylko połowa karty, inne teksty tam zapisane mają w kopiach rkp. lokalizację: „Mąkolin"), tam fragmenty tekstu. W rkp. po zwr. 11 fragment następnej: „oj, mówić sobie Boże wszechmogący", w zwr. 13 w. 2: „I jęła się sama", po zwr. 14 fragment następnej: „A natenczas ci rybacy przypłynęli... [wy-łow]ili".

s. 57 nr 5kk – Rkp. Kolberga (teka 5, sygn. 1137, k. 69), tam wśród pieśni weselnych zapis nutowy z tekstem: „A gdzie jedziesz Jasiu? Do Torunia, Kasiu" z lokalizacją: „Działyń". Pod mel. notatka Kolberga: „nuta Ser. I, nr 5kk (str. 57)". Pod tekstem w odsyłaczu do pieśni „Gdzie to jedziesz Jasiu" winno być: *Pieśni ludu polskiego*, nr 36 (nie 37). W rkp. w t. 2 przy ćwierćnucie e^2 inna wersja rytmiczna: dwie ósemki e^2 zanotowane małymi nutami.

s. 59 nr 5oo – Źródłem tekstu był rkp. G. Gizewiusza, s. 183–186, zob. G. Gizewiusz *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy*, Poznań 2000, s. 34, nr 22. U Gizewiusza brak w zwr. 4 w. 3–4, w zwr. 7 w. 1: „Matula", w zwr. 19 w. 1: „wrzucał" zamiast „wrzucił", po zwr. 22 następna, opuszczona przez Kolberga: „Mili rybaczkowie, siecie zakładajcie, nadobną dziewczynę na ląd wyrzucajcie."

s. 61 nr 5pp – Źródłem tekstu był rkp. G. Gizewiusza, s. 231–234 i 367–368, zob. G. Gizewiusz *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy*, Poznań 2000, s. 32, nr 21. U Gizewiusza w zwr. 10 w. 1:

„Mateczka", w zwr. 17 w. 4: „psie, rozumie głupi", tak samo w zwr. 19 i 21, w zwr. 24 w. 1–2: „I wziął ci ją, i wziął za jej oba boczki", w zwr. 25 w. 3: „zdrajca", w zwr. 28 w. 4: „na ląd wyrzucili", w zwr. 30–32 w. 3: „zdrajcę", w zwr. 30 i 31 w. 4: „sto koni ścignęły".

s. 63 **nr 5qq** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 153) z lokalizacją ogólną: „Rzeczyca", tam tekst zwr. 2–10 oraz fragmenty zwr. 1 i 11–12. W rkp. w zwr. 1 w. 3: „Jasio", w zwr. 6 w. 4: „kiej" zamiast „gdzie", po zwr. 7 fragment następnej: „Nie na tom..." oraz zwr. 8: „Rybacy, rybacy sieci zarzucili, rybacy skoczyli, sieci zarzucili", w zwr. 9 w. 1–2: „Kasineczce grają, Kasi dzwonią", w zwr. 10 w. 1: „go" zamiast „Jasia".

s. 69 **nr 5aaa** – Źródłem tekstu był zapis Ż. Paulego wskazany odsyłaczem, według notatek Kolberga dotyczących zbioru Paulego (teka 12a, sygn. 1190, k. 6) ta pieśn ma lokalizację: „z Wadowickiego". U K.W. Wójcickiego wariant tekstu.

s. 71 **nr 5bbb** – Źródłem tekstu był wskazany zapis Ż. Paulego, w odsyłaczu winno być: s. 90–91. Według notatek Kolberga dotyczących zbioru Paulego (teka 12a, sygn. 1190, k. 6) ta pieśń ma lokalizację „od Krosna, [cyrkuł] jasielski". U Paulego w zwr. 7 w. 3: „se" zamiast „sa", zwr. 12 w przypisie jako wariantowa, tam także wariant zwr. 11, w którym w. 3–4: „jak to źle wędrować od ojca, od matki".

s. 71–115 **wątek nr 6** – Warianty w DWOK: T. 4 nr 215, T. 6 nr 334, T. 12 nr 419, T. 28 nr 318, T. 40 nr 356, 357, 595, 596, T. 42 nr 1832, T. 45 nr 935, T. 57/1 nr 1551, T. 67/1 nr 87, 609, 610.

W rkp. (teka 33, sygn. 1308/I, k. 31), który jest fragmentem wcześniejszej redakcji tego tomu, zachowała się nota, dotycząca wariantów tego wątku: „P[ieśń] 3: *W tym jednym dworze, co się tamój stało.* Najbardziej znaną jest w Mazowszu, na Podlasiu, w Sandomierskiem i Krakowskiem. Nuta ma wiele podobieństwa z nr 13. W zbiorze J. Konopki *Pieśni ludu krakowskiego*, s. 121, prócz tego w zbiorze moim *Pieśni l[udu polskiego]* wydanym w Poznaniu nr 88 z melodią". Wariant ze zbioru Konopki zamieścił Kolberg w T. 1 pod nr 61, wariant wydany przez Kolberga

w Poznaniu w latach 1842–1845 zob. *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym* cz. I (DWOK T. 67/I) s. 152, nr 87.

s. 72 **nr 6b** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 2, sygn. 1124, k. 21) z lokalizacją: „Praga pod Warszawą". W rkp. w t. 4 zamiast ćwierćnuty z kropką i ósemki są dwie ćwierćnuty, w tekście w zwr. 6 w. 3: „mój Jasieńku".

Pieśń także w rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1308/I, k. 21, nr 115) z akompaniamentem, zob. *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym* cz. II (DWOK T. 67/II), s. 17, nr 609.

s. 72 **nr 6c** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 39) z lokalizacją ogólną: „Czepielew, Maków". W rkp. melodia w metrum $\frac{2}{4}$, zanotowana sekundę wielką wyżej, w t. 5 zamiast ćwierćnuty jest ćwierćnuta z kropką i jako wersja podstawowa ósemka c^2, a jako wersja alternatywna dwie ósemki d^1 i c^2. W rkp. tekstu w zwr. 1 w. 1: „A i w tem mieście", w zwr. 5 w. 1: „jej" zamiast „ją".

s. 75 **nr 6f** – Zob. rkp. G. Gizewiusza, s. 39 (zapis nutowy) i 43–44, 199–201 i 555–556 (tekst) oraz G. Gizewiusz *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy*, Poznań 2000, s. 25, nr 17 (mel.) i nr 17–19 (tekst). U Gizewiusza zapis nutowy niekompletny: brak dokładnej rytmizacji, zaznaczone są kreski taktowe i kropki przy nutach oraz przednutki.

Porównanie tekstu nr 6f z rkp. Gizewiusza, podanym przez Kolberga jako źródło, wskazuje, że tekst opublikowany w *Pieśniach ludu polskiego* może być kompilacją trzech zapisów tego wątku ze zbioru Gizewiusza, zob. tam nr 17–19.

s. 76 **nr 6g** – Źródłem był rkp. G. Gizewiusza, s. 47, zob. G. Gizewiusz *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy*, Poznań 2000, s. 30, nr 20. U Gizewiusza są dwa zapisy nutowe, pierwszy niekompletny (brak rytmu, metrum, zaznaczone są kreski taktowe i przednutki) opublikował Kolberg w metrum czteromiarowym, drugi zapis u Gizewiusza ujęty jest w metrum $\frac{3}{4}$ i został zamieszczony przez Kolberga jako wariant rytmiczny, inne odczytanie tej melodii i komentarz do niej D. Pawlak zob. jw. Na marginesie tekstu Gizewiusz zapisał fragmenty jego kolejnego wykonania, częściowo wprowadzone przez Kolberga do tekstu głównego. Ze s. 47 rkp. Gizewiusza zwr. 1–4 i 9–10 tekstu, pozostałe są fragmentami

innych wariantów tamże (por. przypis do pieśni poprzedniej oraz teksty nr 17–20 w *Pieśniach ludu znad górnej Drwęcy*, s. 25–32).

s. 78 **nr 6i** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 54) z lokalizacją ogólną: „Zbiersk", tam zapis nutowy z incipitem: „Jasio konie poił". W rkp. melodia w metrum $\frac{2}{4}$, w t. 3 zamiast ósemki b^1 są dwie szesnastki: b^1 i d^2, w t. 5 na drugą miarę zamiast f^2 jest d^2, w t. 6 na trzecią miarę zamiast dwóch ósemek g^1 i f^1 jest ćwierćnuta f^1.

s. 80 **nr 6l** – Źródłem tekstu był wskazany w odsyłaczu zapis J. Konopki.

s. 81 **nr 6n** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 2, sygn. 1124, k. 26) z lokalizacją ogólną: „Gończyce". W rkp. melodia zanotowana w metrum $\frac{2}{4}$, w t. 1 na pierwszą miarę dwie wersje rytmiczne, podstawowa jak w druku i alternatywna: dwie ósemki zamiast ćwierćnuty, w t. 3 na pierwszą miarę przy drugiej nucie także inna wersja: h^1. W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1308/I, k. 21, nr 116) melodia z akompaniamentem fortepianowym, zob. *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym* cz. II (DWOK T. 67/II) s. 18, nr 610. W zapisie tekstu (z teki 2) w zwr. 4 w. 3: „Ach, mój Jasiu, mój kochany", w zwr. 7 w. 2 i 3: „tu", zamiast „tam", w zwr. 9 w. 4 bez „tém".

s. 83 **nr 6p** – Tekst w rkp. terenowym Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 153) z lokalizacją ogólną „Rzeczyca", tam w zwr. 2 i 4 tylko fragmenty.

s. 84-115 **wątek nr 7** – Warianty w DWOK: dodatek w T. 1 s. 303 nr 7ee, 7ff, T. 4 nr 216, T. 12 nr 431, T. 16 nr 484, T. 18 nr 303, 304, T. 21 nr 118, 119, T. 22 nr 224, T. 25 nr 243 a, b, T. 27 nr 347, T. 28 nr 319, T. 39 nr 164, T. 40 nr 358, 603, T. 45 nr 954, T. 50 nr 386, 387, T. 67/1 nr 1609.

s. 85 **nr 7b** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 2, sygn. 1124, k. 18) z lokalizacją: „Zakroczym", tam zapis nutowy z incipitem tekstu i fragm. zwr. 8. W rkp. melodia zapisana sekundę wielką wyżej, w t. 1, 3, 5 i 6 zamiast rytmu punktowanego równe ósemki, w t. 7 na drugą miarę alternatywna wersja: dwie ósemki c^2 i h^1, ostatni takt w rkp:

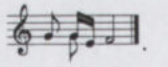

s. 87 **nr 7c** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 28) z lokalizacją ogólną: „Miedniewice", tam zapis nutowy i fragmenty zwr. 1–7. W rkp. w t. 1 na drugą miarę zamiast h^1 jest g^1, w t. 2 na trzecią miarę przy ostatniej nucie alternatywna wersja h^1, t. 3:

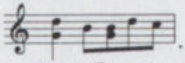

W tekście w rkp. w zwr. 1 w. 2: „swoje" zamiast „maleńkie", w zwr. 4 w. 1: „Dogoniło pana staroście w Krakowie na moście", w w. 4: „krawiec", w zwr. 5 w. 2: „koniki".

s. 88 **nr 7d** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 25 nr 126) z lokalizacją: „Sokule i Józefów", tam zapis nutowy z wariantem pierwszej zwr.: „Wyjeżdża pan z chartami na pole i zostawił pode dworem to małe pachole, by mu dworu pilnował". W rkp. w t. 1 trzy pierwsze nuty: e^2 d^2 c^2, w t. 5 na drugą miarę brak wersji alternatywnej, w t. 7 na pierwszą miarę przy drugiej ósemce inna wersja: g^2.

s. 90 **nr 7f** – Źródłem tekstu był wskazany odsyłaczem zbiór *Piosnki ludu wielkopolskiego* J.J. Lipińskiego. U Lipińskiego w zwr. 7 w. 2: „spodniczek oblekła", w zwr. 9 w. 1: „sznurowane", nie: „sznurowe".

s. 91 **nr 7g** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 65) z lokalizacją ogólną: „Chrząblice", tam zapis nutowy z fragmentami tekstu. W rkp. melodia zanotowana sekundę wielką wyżej, w t. 3 na drugą i trzecią miarę alternatywne wersje: e^1 i c^1, w t. 5 na drugą miarę przednutka a^1, t. 7:

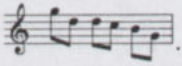

Tekst pierwszej zwr. w rkp. pod nutami:

„I wyjechał pan z chartami na pole,
zostawił przy dworze pachole."

niżej powtórzony incipit i cd.:

„Wyjechał pan z chartami na pole
I ...
I wjechał ci pan na dziedziniec w wrota,
a mały krawczyna okienkiem wylata.

Ach, la Boga, pan jedzie.
A pani się też tak bardzo ulękła,
aże swe spodnice na ręby oblekła
i trzewiczki wspak wzuła.
I wyszła się panu na dziedziniec kłaniać (bis):
A witajże mój mężu.
A moja Kasiuniu, nie bądźże mi rada,
a masz ci ty tu swego sąsiada
i krawczynę ze sobą etc.
A dawno to było do kądziele chodzić,
a nie z krawczyną się po pokoju wodzić,
ach, Kasiuniu niebogo, nie czynić było tego etc.
A dawno to było do rodziny pisać,
a nie z krawczykiem się pod pierzyną ściskać,
ach, Kasiulu niebogo..."

s. 92 nr 7h – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 64) z lokalizacją: „Białków pod Kołem", tam zapis nutowy z incipitem tekstu: „Wyjechał pan z chartami na pole". W rkp. w t. 1 na trzecią miarę alternatywna wersja: d^1, w t. 3 na trzecią miarę alternatywna wersja: d^1, w t. 7 na drugą miarę zamiast h^1 jest c^1.

s. 92 nr 7i – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 54 i 55) z lokalizacją ogólną: „Zbiersk". W rkp. melodia zanotowna kwartę czystą wyżej, w t. 1 zamiast ćwierćnuty z kropką jest ćwierćnuta i zamiast ostatniej ósemki cis^2 ćwierćnuta d^2 i alternatywne dwie ósemki: d^2 i c^2, w t. 7 dwie ostatnie ósemki są połączone łukiem. W tekście w rkp. w zwr. 2 w. 1: „Pani się prędko zrozumiała", w zwr. 3 w. 1: „Pachole się skoro zrozumiało", w zwr. 5 w. 2: „tego" zamiast „takiego", w zwr. 12 w. 1: „chodzić" zamiast „bieżeć", w w. 2: „w komóreczce siedzieć" zamiast „po kómorze leżéć", w zwr. 14 w. 1–2: „Było dawniej po wodeczkę chodzić, nie z krawczykiem w komóreczce leżeć", w zwr. 18 brak noty po 3 w.

s. 94 nr 7k – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 50) z lokalizacją ogólną: „Rudlice pod Wieluniem", tam zapis nutowy z incipitem tekstu: „Wyjechał pan z chartami w pole". W rkp. w t. 7 na pierwszą miarę zamiast a^1 i c^2 dwa razy h^1.

s. 95 nr 7l – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 70) z lokalizacją ogólną: „Panki", tam zapis nutowy z tekstem zwr. 2, 8–11 oraz fragmentami zwr. 1, 3–7 i 12–14. W rkp. w t. 1 zamiast ćwierćnuty dwie ósemki, w t. 2 na pierwszą miarę zamiast ósemek ćwierćnuta d^2, w t. 3 zamiast h^1 jest a^1. W zapisie tekstu w rkp. w zwr. 1 tylko: „I wyjechał pan starosta ze psem i na pole", w zwr. 2 w. 2: „jaskot" zamiast „łoskot", w zwr. 3–7 tylko fragmenty: „Dogo[niło]... szlacheckiego... Moja p... nożyce... I pan się też tak...", w zwr. 8 w. 2: „krawczyk ucieka, biere go ochota", w zwr. 9 w. 3: „trzewicki", w zwr. 11 w. 2–3: „kiedyś ty tu miała insego sąsiada, sąsiada innego, krawczyka najmilszego", w zwr. 12–13 fragmenty: „Dalej pachole, listy i kałamarz, będę pisała do rodz[iny]", w zwr. 14 w. 2: „nie z krawczykiem się po pokoju wodzić".

s. 95 nr 7m – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 18) z lokalizacją ogólną: „Mierzęcice", tam zapis nutowy z tekstem zwr. 1–3 i 8–9 oraz fragmenty zwr. 4–7. W rkp. w t. 4 na pierwszą i drugą miarę zamiast $d^2e^2d^2a^1$ są nuty: $c^2d^2e^2d^2$. W tekście w rkp. w zwr. 2 w. 1: „Jak się pani dowiedziała", w. 4: „będziem mieć czas z pokojem", w zwr. 3 w. 1: „Jak ci się pachole zwiedziało", w. 3: „za panem j[echało]", w zwr. 4–7 tylko fragmenty: „Dogoniło p... na lipowym moście" i „A moje pachole, nie gadaj mi tego".

s. 96 nr 7n – Źródłem tekstu był wskazany odsyłaczem zapis Ż. Paulego, w zbiorze K.W. Wójcickiego wariant. Według notatek Kolberga dotyczących zbioru Paulego (teka 12a, sygn. 1190, k. 1 i 6) ta pieśń ma lokalizację „[cyrkuł] wadowicki, Kalwaria" (k. 1) i „Lanckorona" (k. 6). U Paulego w zwr. 3 w. 4: „prędzej" zamiast „pilniej", w zwr. 9 w. 2: „innego" zamiast „inszego", zwr. 14 zamieszczona w przypisie z notatką: „w niektórych stronach tak kończą".

s. 98 nr 7o – Rkp. terenowy Kolberga (teka 2, sygn. 1124, k. 14) z lokalizacją ogólną: „Podłęż, Samogoszcz", tam zapis nutowy i fragmenty tekstu. W rkp. t. 7:

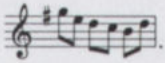

W zapisie tekstu fragmenty zwr. 1, 6, 7 i 9 oraz zwr. następnej: „[Nie teraz Kasiu] po wodeczkę [chodzą]".

s. 99 nr 7q – Źródłem tekstu był rkp. Gizewiusza, s. 162–163 i 470–472, zob. G. Gizewiusz *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy*, Poznań 2000, s. 60–62, nr 45 (tam zwr. 3 i 8–14), oraz wariant nr 44 na s. 60 (tam zwr. 1–2). U Gizewiusza w zwr. 2 brak w. 2, w zwr. 10 w. 1: „rękawiczki" zamiast „rękawki".

s. 100 nr 7r – Źródłem tekstu był rkp. G. Gizewiusza, s. 470–472 z uzupełnieniem na s. 487 i s. 162–163, zob. G. Gizewiusz *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy*, Poznań 2000, s. 58–62, nr 44 (tam zwr. 1–7 i zwr. 10–19, przy czym zwr. 1–2 i 15 z wariantu) i nr 45 (tam zwr. 8, 10). U Gizewiusza na s. 470 w zwr. 5 w. 1: „czy" zamiast „wy", w zwr. 10 w. 2: „co rozkażę chłopom do roboty", na s. 162 rkp. ten w.: „co ja pójdę z dziewką do roboty", w obu wariantach brak w zwr. 16 w. 4.

s. 102 nr 7t – Źródłem tekstu był wskazany odsyłaczem zbiór K.W. Wójcickiego. U Wójcickiego w zwr. 9 w. 1 bez słowa „złoty".

s. 105 nr 7w – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 44) z lokalizacją: „Szlubow[o]", tam zapis nutowy i tekst zwr. 1–12 oraz fragmenty zwr. 13–20. W rkp. w pierwszej części pieśni t. 8:

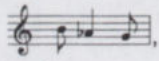

t. 11 zanotowany jako dwa takty:

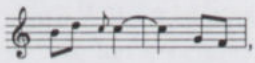

w drugiej części pieśni zamiast t. 8–13 są trzy takty:

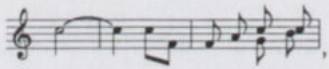

w refrenie (zapis nutowy u dołu s. 106) w t. 1 na pierwszą miarę zamiast d^2 jest c^2, w t. 6:

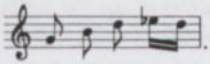

W zapisie tekstu w rkp. w zwr. 2 w. 1 tylko: „Jedno pachole urwało", w zwr. 10 w. 3–4 bez „mi", tak samo w zwr. 12, w zwr. 13–20 tylko fragmenty: „białe manele", „do kądziele", „pióro i kałamarz", „do rodziny", „leży kieby lelijeczka, opłakuje rodzineczka" oraz kilka wyrazów nieczytelnych.

s. 108 **nr 7x** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 40) z lokalizacją ogólną: „Czepielew". W rkp. w t. 1 alternatywna wersja: cztery ósemki a^1 i dwie ósemki e^2 i c^2. W zapisie tekstu w rkp. w zwr. 3 w. 1: „pana" zamiast „go", w zwr. 4 w. 3 bez „z kim", w zwr. 5 w. 1: „Ach, mój paniczu", w. 2: „służeczkę" zamiast „sługę", w zwr. 9 w. 2: „to już ci pani na marach leżała".

s. 109 **nr 7y** – Źródłem tekstu był zbiór W. Zaleskiego wskazany odsyłaczem, w którym powinien być pełny pseudonim: „Wacław z Oleska". U Zaleskiego w zwr. 6 w. 3: „rodzineńko".

s. 110 **nr 7z** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 153) z lokalizacją ogólną: „Rzeczyca", tam melodia i tekst zwr. 1–8 oraz fragmenty zwr. 9–10. W rkp. w t. 5 na drugą miarę alternatywna wersja małymi nutami: c^2 i h^1. W tekście w rkp. w zwr. 8 w. 3 bez „i postronki", w zwr. 9 w. 2 bez „wnet" i bez w. 3, w zwr. 10 tylko: „Nim się rodzi..." i „na marach leżała".

s. 114 **nr 7dd** – Źródłem tekstu był wskazany odsyłaczem zapis Ż. Paulego. W notatkach Kolberga dotyczących zbioru Paulego (teka 12a, sygn. 1190, k. 6) ta pieśń ma lokalizację „z Sandeckiego". W zbiorze Wójcickiego wariant. U Paulego w zwr. 8 w. 4: „głębokiego".

s. 115–133 **wątek nr 8** – Warianty w DWOK: T. 4 nr 212, 213, T. 6 nr 350, 351, T. 12 nr 406–411, T. 16 nr 324, 475, T. 19 nr 455, 456, T. 21 nr 114–116, T. 22 nr 226, T. 25 nr 245, T. 26 nr 387, T. 27 nr 348, 349, T. 28 nr 320, T. 39 nr 148–151, T. 40 nr 359, 359[a], 602, 609, T. 41 nr 1116, 1117, T. 42 nr 1827, 1828, T. 43 nr 32, T. 45 nr 936, 943, 958, T. 50 nr 383, 384, T. 57/1 nr 1540, 1541, 1543, T. 67/1 nr 75, 141, 585, 597.

s. 115 **nr 8a** – Źródłem był wskazany odsyłaczem zapis J. Konopki. U Konopki (w dodatku nutowym s. 3, nr 7) w t. 3 zamiast półnuty jest ćwierćnuta i pauza ćwierćnutowa, w t. 9 na drugą miarę zamiast dwóch ósemek jest rytm punktowany, w t. 10 tak samo jak w trzecim.

s. 116 nr 8b – W rkp. Kolberga (teka 8 sygn. 1159, k. 8), z lokalizacją: „Złaków Kościelny pod Łowiczem" zapis nutowy z pierwszą zwr. tekstu. Tam melodia w metrum $\frac{4}{4}$, w t. 4 zamiast nuty g^1 jest pauza półnutowa, w t. 5 jest półnuta h^1 i trzy ćwierćnuty $h^1g^2fis^2$, t. 7–8:

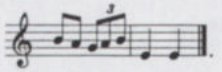

W rkp. pod melodią odsyłacz do *Pieśni ludu polskiego* wydanych w latach 1842–1845, zob. *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym* cz. I (DWOK T. 67/I) s. 130, nr 75.

W zbiorach Wójcickiego i Paulego warianty tekstu, tekst ze zbioru Ż. Paulego ma według notatek Kolberga (teka 12a, sygn. 1190, k. 6) lokalizację: „od Wojnicza".

s. 117 nr 8d – Tekst w rkp. nieznanego autora (teka 43, sygn. 1352, k. 36) z lokalizacją „Mokrylas" uzupełnioną przez Kolberga, tam zwr. 1–16 i 18–26. W rkp. w zwr. 5 w. 2: „kiedy takiego", w zwr. 12 w. 2: „bym ci tego nie dawała", w zwr. 13–14 tylko: „Cicho, bracie, upiłeś się, na poduszki, prześpijże się", w zwr. 26: „Nie na to ja zapłakała, żebym ci teraz ucirała".

s. 118 nr 8e – Rkp. terenowy Kolberga (teka 2, sygn. 1124, k. 18) z lokalizacją ogólną „Głuchy". W rkp. melodia zanotowana w innym metrum:

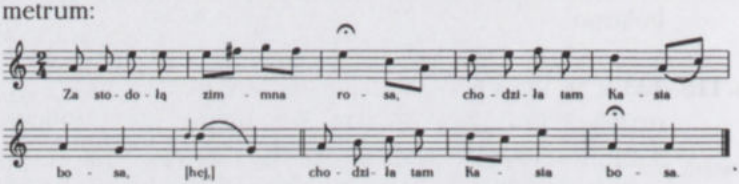

W zapisie tekstu w rkp. w zwr. 1 bez: „hej", zwr. 5 w. 2 bez drugiego: „daj że", w zwr. 8 w. 1: „A czemże mam struć", w zwr. 11 w. 1: „przykrywą", w zwr. 16 w. 2: „nazrządzała".

s. 119 nr 8f – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 42), z lokalizacją ogólną: „Rozogi (w Prusach)". W rkp. w t. 3 zamiast ósemki i dwóch szesnastek są trzy ósemki, w t. 4 na pierwszą miarę zamiast g^2 jest a^2, w t. 7 inna rytmizacja: najpierw dwie ćwierćnuty, potem dwie ósemki. W zapisie tekstu w rkp. w zwr. 8 w. 2: „pojedzie" zamiast „przyjedzie".

s. 120 **nr 8h** – Źródłem był zbiór Wójcickiego wskazany odsyłaczem. U Wójcickiego są to dwa warianty tekstu, pierwszy – zwr. 1–11, drugi – zwr. 12–20. U Wójcickiego w t. 7 na drugą i trzecią miarę ćwierćnuta z kropką i ósemka„ w zapisie tekstu w zwr. 9 w. 2 u Wójcickiego: „braciszek", nie „brat".

Warianty tej melodii z tekstem „Idzie żołnierz borem lasem" (zob. przypis Kolberga pod tekstem na s. 121) z Mazowsza zob. T. 25, s. 119, nr 269, T. 27, s. 336, nr 375 i T. 41, s. 99, nr 141.

s. 121 **nr 8i** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1308/I, k. 10 nr 73) zapis nutowy z lokalizacją: „od Kałuszyna i Wodyń", z podpisaną pierwszą zwr. tekstu, przygotowany do wpisania akompaniamentu. W odsyłaczu do zbioru K.W. Wójcickiego Kolberg wskazuje jeden z zamieszczonych tam wariantów, inne zob. odsyłacze przy nr. 8b.

s. 124 **nr 8o** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 22) z lokalizacją ogólną: „Chochołów", tam zapis nutowy z fragmentami tekstu: początek zwr. 1, zwr. 12 i fragmnety zwr. 13. W rkp. melodia zanotowana w metrum $\frac{3}{4}$, t. 3 i 4:

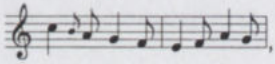

brak t. 5 i 6. W zapisie tekstu w rkp. w zwr. 12 w. 1: „panny", nie „panie", tak samo w zwr. 13.

s. 125 **nr 8q** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. [13a]) z lokalizacją „Lubień", tam zapis nutowy z incipitem: „Na Podolu biały kamień, Podolanka...". W rkp. w t. 6 zamiast półnuty z kropką są półnuta i ćwierćnuta.

s. 126 **nr 8s** – Wskazany w odsyłaczu wariant tekstu ze zbioru Ż. Paulego ma według notatek Kolberga (teka 12a, sygn. 1190, k. 1) lokalizację: „[cyrkuł] tarnowski, z Wojnicza", wariant pierwszej zwr. zamieszczony przez Paulego w przypisie ma według notatek Kolberga (tamże k. 6) lokalizację: „od Bochni". Warianty w zbiorze Wójcickiego wskazane także przy pieśni nr 8b. W odesłaniu do *Ludu polskiego* Gołębiowskiego winno być s. 34–36, tam tekst identyczny z wariantem zamieszczonym przez K.W. Wójcickiego w T. 1 s. 73–75.

s. 127 **nr 8t** – Źródłem obu tekstów opublikowanych pod tym numerem był wskazany odsyłaczem zapis Ż. Paulego, w notatkach

Kolberga dotyczących zbioru Paulego (teka 12a, sygn. 1190, k. 6) ma on lokalizację „z Sandeckiego", odnosi się ona prawdopodobnie do obu tekstów. Drugi tekst u Paulego w przypisie. W zbiorze Wójcickiego wariant tekstu. U Paulego w zwr. 6 w. 3: „miłego" zamiast „samego", w zwr. 15 w. 3: „bez ciebie", w zwr. 16 w. 1: „Oj, miła, najmilsza", w tekście wariantowym w zwr. 1 u Paulego nie ma w. 1–2.

s. 129 **nr 8x** – Źródłem tekstu był rkp. G. Gizewiusza *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy* s. 51–52 i uzupełnienia s. 201, zob. G. Gizewiusz *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy*, Poznań 2000, s. 47, nr 33. U Gizewiusza w zwr. 1 i 2 „Podolanka" i „Podoleniec", zwr. 4: „Otruj brata rodzonego, będziesz miała mię samego", zwr. 7 u Gizewiusza brak, w zwr. 15 w. 3–4 z uzupełnień na s. 201 rkp., tam: „A wy, szewce, nie śpiewajcie", w zwr. 19: „Strułaś", „strułabyś".

s. 130 **nr 8z** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 152) z lokalizacją ogólną: „Rzeczyca", tam tylko zwr. 6–7, 10 i 12. Zwr. 7 w rkp.:

„Przynieśże go w fartuszku,
ugotujże go w garnuszku."

s. 130 **nr 8aa** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 153) z lokalizacją ogólną: „Rzeczyca", tam zapis nutowy z incipitem tekstu. W rkp. w t. 6 zamiast dwóch ósemek a^1 i gis^1 jest ćwierćnuta a^1, tak samo w t. 10, gdzie zamiast dwóch ósemek jest ćwierćnuta gis^1.

s. 130 **nr 8bb** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 153) z lokalizacją ogólną: „Rzeczyca", tam tylko fragmenty tekstu:

„Na Podolu biały kamień...
otruj brata rodzo...
urwij wieza[!] zieloneg[o],
bieżże tam do p...
narób piwa 2 sklenicy"

s. 133–143 **wątek nr 9** – Warianty w DWOK: T. 12 nr 420, T. 16 nr 481, T. 27 nr 354, 355, T. 28 nr 322, T. 40 nr 360–363, T. 45 nr 940, 959, T. 67/1 nr 132.

s. 133 **nr 9a** – Źródłem był wskazany odsyłaczem zapis J. Konopki, w „Przyjacielu Ludu" R. 13: 1846, nr 6, opublikował Kolberg tę pieśń z akompaniamentem, zob. *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym* cz. I (DWOK T. 67/I) s. 237, nr 132. U Konopki (w dodatku nutowym s. 2, nr 5) w t. 2 i 6 na trzecią miarę oraz w t. 7 na drugą miarę zamiast ćwierćnut są ósemki i pauzy ósemkowe.

s. 134 **nr 9b** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 71) z lokalizacją: „Osuch[ów]", tam tylko zapis nutowy z incipitem: „Śniło się dziewczynie na łóżeczku śpiący" (por. 2 zwr.). W zbiorach Zaleskiego i Wójcickiego warianty tekstu.

s. 134 **nr 9c** – Źródłem tekstu był wskazany odsyłaczem zapis Ż. Paulego. Według notatek Kolberga dotyczących zbioru Paulego (teka 12a, sygn. 1190, k. 6) tekst ten ma lokalizację „od Kent, Żywca, Bochni". U Paulego w zwr. 3 w. 3: „na środku tej wody".

s. 135 **nr 9d** – Źródłem tekstu był wskazany odsyłaczem zbiór W. Zaleskiego. U Zaleskiego „Marysia" zamiast „Kasiunia", w zwr. 2 w. 1–2: „Śniło się Marysi na łóżko leżącéj", zwr. 4–5 nie ma.

s. 136 **nr 9g** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 2, sygn. 1124, k. 18) z lokalizacją ogólną: „Siedlce". W rkp. melodia zanotowana sekundę wielką wyżej, w t. 1–3 wersja podstawowa inna niż w druku:

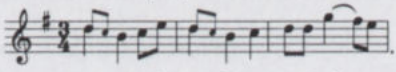

W zapisie tekstu w zwr. 1 w. 3: „a że" zamiast „że jej", w zwr. 4 w. 3 poprawnie „morza".

s. 138 **nr 9i** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 41) z lokalizacją: „Łomża, Myszyniec", tam melodia z 1 zwr. tekstu. W rkp. t. 3–4:

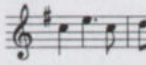

t. 6–7:

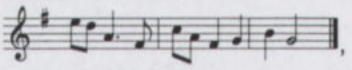

pod t. 5–8 tekst: „że jej Jasio utonął po morzu płyn[ący]".

s. 138 **nr 9k** – Źródłem był art. Gizewiusza *Pieśni, które lud wiejski...*, nr 5, tam tekst i wariant melodii w metrum $\frac{2}{4}$, w rkp. Gizewiusza s. 241–242 tylko tekst, zob. G. Gizewiusz *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy*, Poznań 2000, s. 37, nr 23. U Gizewiusza w zwr. 7 w. 4:

„boki, serce jego", w zwr. 9 w. 3: „a to małe dzieciąteczko", nie ma zwr. 10–11.

s. 139 nr 9l – Źródłem tekstu był wskazany odsyłaczem zbiór J.J. Lipińskiego. U Lipińskiego w zwr. 7 w. 4: „uczynił ją panią".

s. 140 nr 9m – Źródłem tekstu był rkp. G. Gizewiusza, s. 241–242 (zwr. 1–10) i s. 245–246 (zwr. 11–15), zob. G. Gizewiusz *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy*, Poznań 2000, s. 37–38, nr 23 i 24. Te same zwr. 1–9 znajdują się już w wariancie 9 k, natomiast opuszczone tu początkowe zwr. z wariantu na s. 245–246 zamieścił Kolberg jako nr 10 h. U Gizewiusza w wariancie na s. 241–242 w zwr. 2 w. 1: „on odjedzie", w zwr. 7 w. 4: „boki, serce jego", w zwr. 8 w. 2: „wysokiego", w zwr. 9 w. 1: „I wydarła, wydarła". W wariancie na s. 245–246 początek tekstu jak zwr. 1–6 pieśni nr 10h, następnie zwr:

Spuściła się z mostu,
z mostu wysoczkiego,
obaczyła Jasiuleczka
mieczem przebitego.

Po niej w rkp. Gizewiusza w wariancie na s. 245–246 tekst zwr. 9 i 11–15 pieśni nr 9m. W rkp. Gizewiusza w zwr. 9 w. 1: „Onemu wyjęła".

s. 141 nr 9n – Kolberg nie wskazuje źródła tekstu, był nim rkp. G. Gizewiusza, s. 588–589, zob. G. Gizewiusz *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy*, Poznań 2000, s. 39, nr 25. U Gizewiusza w zwr. 4 w. 3: „złoty strzelec", w zwr. 8 w. 3: „oj" zamiast „sy".

s. 141 nr 9o – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 22) z lokalizacją ogólną: „Chochołów", tam zapis nutowy z incipitem: „Chowała", niżej fragmenty tekstu: zwr. 2–5 i fragmenty 1, 6 i 7. W rkp. w t. 6 na trzecią miarę zamiast ćwierćnuty g^2 są dwie ósemki: g^1 i e^2, t. 7–8:

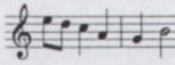

w t. 12 zamiast a^1 jest h^1. W zapisie tekstu w rkp. w zwr. 1 tylko: „Chowała gołąbka w tej nowej komorze", w zwr. 2 w. 1: „chowała" zamiast „chowałam", w. 3–4: „wyleciał, poleciał etc.", w zwr. 6 tylko w. 3–4, w zwr. 7 tylko w. 1–2.

s. 143–148 wątek nr 10 – Warianty w DWOK: T. 25 nr 247, T. 27 nr 353, T. 28 nr 321, T. 40 nr 364.

s. 143 nr 10b – Rkp. terenowy Kolberga (teka 2, sygn. 1124, k. 28) z lokalizacją ogólną: „Sokół". W rkp. w t. 2 zamiast ósemki a^1 jest h^1, w t. 6 i 10 na drugą miarę dwie ósemki jak w druku i ćwierćnuta e^2 jako wersja alternatywna, w t. 8 i 12 ćwierćnuta a^1 i półnuta g^1, po t. 12 zanotowane jeszcze dwa takty:

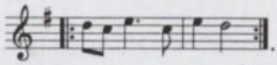

W zapisie tekstu w zwr. 2 w. 4 raczej: „zabaczyła".

s. 145 nr 10d – Źródłem tekstu był wskazany odsyłaczem zbiór W. Zaleskiego, u Zaleskiego w zwr. 2 w. 3: „gołąbek" zamiast „gołąbeczek", w zwr. 3–5 zamiast powtórzenia 3 w. (pod t. 6): „jedyna woła".

s. 146 nr 10g – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 40) z lokalizacją ogólną: „Czepielew", tam zapis nutowy i zwr. 1–2 i 4–6 tekstu. W rkp. t. 5:

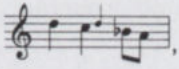

w t. 6 na drugą miarę a^1 jako wersja podstawowa, brak alternatywnej wersji z c^2. W zapisie tekstu w rkp. zwr. 2: „I usiadł ci jej wyżej na dębie, ona go woła: dyś, dyś, gołębie", zwr. 3 brak, w zwr. 6 w. 4: „gruszek" zamiast „groszku".

s. 147 nr 10h – Źródłem tekstu był rkp. G. Gizewiusza, s. 245–246, zob. G. Gizewiusz *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy*, Poznań 2000, s. 38, nr 24, zapis ten wykorzystany został przez Kolberga także do uzupełnienia tekstu pieśni nr 9m (zob. przypis do niej). W rkp. Gizewiusza cd.:

„Spuściła się z mostu,
z mostu wysoczkiego,
obaczyła Jasiuleczka
mieczem przebitego.

Onemu wyjęła,
sama się przebiła,
a to małe dzieciąteczko
na wodę puściła."

Dalej u Gizewiusza tekst drukowany przez Kolberga jako zwr. 11–15 nr. 9m.

s. 148–151 wątek nr 11 – Wariantów tekstu w zbiorach Kolberga nie odnaleziono.

s. 148 nr 11a – Tekst w rkp. nieznanego autora (teka 43, sygn. 1352, k. 36–37) z lokalizacją ogólną: „Wysoce" i dopiskiem Kolberga: „pod Ostrowem w Płockiem". W rkp. w zwr. 2 w. 2: „rok" zamiast „dolę", w zwr. 5 w. 2: „jeślim" zamiast „jeślić", w. 3: „zaślijcież mu, zaślijcież mu".

s. 149 nr 11b – Odesłanie pod tekstem do serii II odnosi się do planowanego, ale nie wydanego następnego tomu *Pieśni ludu polskiego*, nie udało się odszukać w zbiorach Kolberga pieśni „Tamój za dworem" z podobną melodią.

s. 150 nr 11c – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 39 – zapis nutowy i k. 36–37 – tekst) z lokalizacją: „z Rozogów". W rkp. melodia zanotowana w metrum $\frac{2}{4}$, w t. 3–4 inne metrum i rytmizacja:

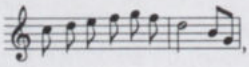

w t. 7–8 inna rytmizacja:

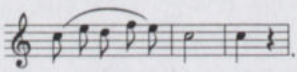

Pod melodią incipit „Moja matulu, moja kochan[a]", zwr. 1–7 zanotował Kolberg na innej karcie, zwr. 8–9 brak. W rkp. po pierwszej zwr. notatka: „całe bis", odnosząca się do w. 3–4 (Kolberg notował tekst w zwrotkach dwuwierszowych). W rkp. w zwr. 4 w. 3: „to malenieczkie", w zwr. 5 w. 3 brak: „powiedz Jasiowi", w zwr. 6 w. 2: „jużci" zamiast „jużem", w zwr. 7 w. 4: „dziecku koszulkę uszyła".

s. 151–168 wątek nr 12 – Warianty w DWOK: dodatek w T. 1 s. 302–303 nr 12dd, T. 4 nr 217, 218, T. 6 nr 341, T. 10 nr 81, T. 11 nr 42, T. 12 nr 426–429, T. 16 nr 482, T. 18 nr 305, T. 21 nr 120, T. 22 nr 227, T. 26 nr 35, 92, 311, 389, T. 27 nr 50, 356, T. 28 nr 323, T. 39 nr 24, 25, T. 40 nr 365–366, 597–599, T. 41 nr 1119, T. 45 nr 952, T. 48 nr 145, T. 50 nr 412–416, T. 57/1 nr 1664, T. 67/1 nr 399.

s. 151 **nr 12a** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 42) z lokalizacją ogólną: „Czepielew". W rkp. melodia zanotowana sekundę małą niżej, w t. 1 na drugą miarę zamiast d^1 jest es^1, w t. 4 zamiast f^2 jest es^2. W zapisie tekstu w rkp. w zwr. 10 w. 2: „malutkie dziecię", w zwr. 12 w. 2: „co ci w czypeczek główkę zawito", zwr. 13: „Matka mnie moja zawiła, bo mnie głowenka bolała", po zwr. 14 dodatkowa zwr. – powtórzenie wiersza 2 zwr. 14 i w. 1 zwr. 15.

s. 152 **nr 12c** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 43) z lokalizacją: „Drożdżyn", tam zapis nutowy i pierwsza zwr. tekstu.

s. 153 **nr 12g** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 63) z lokalizacją ogólną: „Jeżew". W rkp. w t. 8 zamiast dwóch ósemek i półnuty jest ćwierćnuta z kropką, ósemka i ćwierćnuta. W zapisie tekstu w rkp. zwr. 2: „I tam Kasinka kole niego chodziła i małe dziecię nosiła", w zwr. 3 w. 1: „wrzuciła", w zwr. 4 w. 1: „łapali", w zwr. 6 w. 1: „rąbeczku" zamiast „wianeczku", prawdopodobnie omyłkowo, w zwr. 11 w. 2 nad „mateńka" dopisane „ojciec".

s. 154 **nr 12i** – Źródłem tekstu był wskazany odsyłaczem zbiór K.W. Wójcickiego, tam lokalizacja „z nad Bugu". U Wójcickiego w zwr. 4 w. 1: „Ciś Marysiu do Bugu". W zbiorze W. Zaleskiego wariant tekstu.

s. 156 **nr 12k** – Źródłem tekstu był zapis Ż. Paulego wskazany odsyłaczem, według notatek Kolberga dotyczących zbioru Paulego (teka 12a, sygn. 1190, k. 1 i 6) tekst ten ma lokalizację „od Dzikowa, Rozwadowa, Sącza" (k. 6) i „Łącko" (k. 1).

s. 157 **nr 12m** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 29) z lokalizacją ogólną: „Miedniewice", tam zapis nutowy z incipitem tekstu: „Tam za Warszawą".

s. 158 **nr 12o** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 53) z lokalizacją: „Rudlice", tam zapis nutowy i pełny tekst pieśni. W rkp. w t. 1 zamiast g^2 jest f^2, w t. 3 zamiast g^2 jest d^2, po mel. z dopiskiem „albo" zanotowana alternatywna wersja dla t. 4–6:

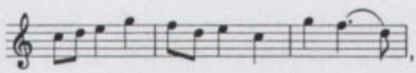

i dla t. 10–12: 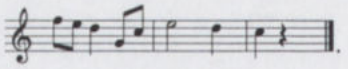

W rkp. pod zapisem nutowym tekst:

„Pod Krakowem czarna rola na błoniu,
wywija tam Jasineczek na koniu.
Po tej rolce Kasineczka chodziła,
malutenkie dzieciąteczko nosiła.
I znalazła taką wodę u młyna
to dzieciątko malutenkie wrzuciła.
Po tej wodzie dwaj rybacy chodzili,
to dzieciątko malutenkie wyjęli.
We dwa dzwony na porynku dzwonili,
ażeby się miejskie panny schodzili.
A do rady, miejskie panny, do rady,
wrzuciłyście dzieciąteczko do wody etc."

Na marginesie i pod tekstem dopisane fragmenty cd.:

„Zakwitła przed burmistrzem brzezina,
zapłakała burmist[rzanki] cała rodzina.
Zakwit ci przed burm[istrzem] biały kwiat,
a płakał burm[istrzanki] cały świat."

Potem dwie zwr. jak 13 i 14 w druku. W zbiorze K.W. Wójcickiego wariant tekstu.

Nie odnaleziono w zbiorach Kolberga pieśni „Od Krakowa czarna chmura" (zob. przypis pod tekstem na s. 159) z melodią taką, jak nr 12 o w T. 1.

s. 159 nr 12p – Źródłem tekstu był artykuł R. Fiedlera *Kilka pieśni ludu polskiego w Dolnym Śląsku*. „Przyjaciel Ludu" R. 16: 1846, nr 16. U Fiedlera w zwr. 7 w. 2: „toch ją sobie tem czepiczkiem ściągała", w zwr. 10 w. 1: „wrzuciła", w zwr. 13 w. 1: „rózdżeczką".

s. 160 nr 12q – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 16) z lokalizacją ogólną: „Mierzęcice, Przeczyce". W rkp. w t. 3 zamiast h^1 jest c^2 i zamiast g^1 jest h^1, w t. 7 jest alternatywna wersja: $d^2c^2h^1$.

Odesłanie do pieśni weselnej: „Z wieczora ja jabłoneczkę sadziła" w serii II dotyczy planowanego i przygotowywanego w rękopisie drugiego tomu *Pieśni ludu polskiego*, ostatecznie jednak nie drukowanego, wariant tej melodii z tekstem „Z wieczora ja jabłoneczkę sadziła" zob. *Kujawy* cz. I (DWOK T. 3) s. 318, nr 103.

s. 161 nr 12s – Źródłem był zbiór J.J. Lipińskiego wskazany odsyłaczem, odpis melodii w *Zeszycie do studiów muzycznych* (rkp. Kolberga w zbiorach WTM, sygn. 1209[2], k. 37v). U J.J. Lipińskiego melodia w metrum $\frac{3}{8}$, w odpisie Kolberga w metrum $\frac{3}{4}$. W tekście u Lipińskiego w zwr. 12 w. 1: „burmistrzowna", w zwr. 13 w. 1: „mój ojcze" zamiast „tatuleńku", po zwr. 14 zamiast zwr. 15–17 u Lipinskiego: „Dalej tak samo, odmieniając tylko wiersz: Zobaczyła swego brata, stanęła. Oj, ratuj mnie, mój braciszku, ratuj mnie itd. Zobaczyła swoją sióstrę, krzesną, kończą zaś [tu zwr. 18 i 19 opublikowane przez Kolberga]".

W odsyłaczu do wariantu w zbiorze Wójcickiego winno być: T. 2 (nie 1) s. 293. Odesłanie do pieśni weselnych dotyczy prawdopodobnie tekstu zamieszczonego w artykule Kolberga: *Pieśni ludu weselne*, zob. *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym* cz. I (DWOK T.67/I) s. 575, nr 399.

s. 164 nr 12w – W przypisie pod tekstem Kolberg odsyła do planowanej, ale nie wydanej serii II *Pieśni ludu polskiego*; odnalezione w zbiorach Kolberga warianty pieśni „A z wieczora czarna chmura" mają inne melodie.

s. 165 nr 12y – Źródłem był rkp. G. Gizewiusza, s. 180–181 zwr. 1–5, 7–8 i 11–13) i s. 205–206 (zapis nutowy), zob. G. Gizewiusz *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy*, Poznań 2000, s. 78, nr 61 – por. tam odczytanie melodii i komentarz do niej D. Pawlak, s. 82, nr 63 – por. tekst. U Gizewiusza w zwr. 3 w. 1: „we wianku" zamiast „mają wianki", w zwr. 11 w. 2: „ugruntować", w zwr. 13 w. 2: „wiosołeczką".

s. 166 nr 12z – Źródłem tekstu był rkp. Gizewiusza, s. 29, zob. G. Gizewiusz *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy*, Poznań 2000, s. 77, nr 60. U Gizewiusza w zwr. 8 w. 2: „a burmistrzowna" z nadpisanym „wojtowna", bez „jedna", w zwr. 9 w. 1 obydwa razy: „Coż" zamiast „co", zwr. 10: „Oj, nic ci mnie, nic ci mi, jeno te ludzie zmyślili, że mi głoweczkę okryli".

s. 166 **nr 12aa** – Źródłem tekstu był rkp. G. Gizewiusza, s. 355–356 i 111, zob. G. Gizewiusz *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy*, Poznań 2000, s. 81, nr 62b (tam tekst zwr. 1–13 i 16–17) i s. 83, nr 64 (tam wariant w. 2 zwr. 13 i zwr. 14–15). Tekst obu pieśni z rkp. Gizewiusza wydany także w dodatku w *Mazurach Pruskich* (DWOK T. 40) nr 597 i 599. U Gizewiusza w zwr. 6 w. 1: „ten młodszy brat", po zwr. 12 następna jak 10.

s. 169–173 **wątek nr 13** – Warianty w DWOK: dodatek w T. 1 s. 304 nr 13i, T. 12 nr 430, T. 18 nr 306, T. 25 nr 252b, T. 39 nr 165, 166.

s. 169 **nr 13a** – Źródłem był zbiór J.J. Lipińskiego wskazany odsyłaczem, odpis melodii w *Zeszycie do studiów muzycznych* (rkp. Kolberga w zbiorach WTM, sygn. 1209^2, k. 37v). U Lipińskiego w zwr. 1 w. 2: „Jasieńko", w zwr. 7 w. 2: „to był" zamiast „ty był".

s. 170 **nr 13d** – Źródłem tekstu był rkp. G. Gizewiusza, s. 371, zob. G. Gizewiusz *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy*, Poznań 2000, s. 130, nr 118. U Gizewiusza jako cd. tej pieśni jest zapisany tekst:

> „Nie chciała jeść maku ani pasternaku z olejem,
> wolała spatu do nowej chatu z Jędrzejem.
> Jędrzej nie może, pożal się B[oż]e, ja rada,
> wyskoczę sobie po rownej drodze, hej da da."

Tekst pieśni z rkp. Gizewiusza wydany także w dodatku w *Mazurach Pruskich* (DWOK T. 40) nr 555.

s. 172 **nr 13g** – W nocie pod tekstem Kolberg odsyła do *Pieśni weselnych*, prawdopodobnie chodzi o przygotowywany dalszy tom *Pieśni ludu polskiego*, w *Pieśnich ludu weselnych* opublikowanych przez Kolberga w „Bibliotece Warszawskiej" nie ma tego tekstu.

s. 173 **nr 13h** – Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 5 nr 188) z lokalizacją ogólną: „Sierpc".

s. 173–188 **wątek nr 14** – Warianty w DWOK: T. 6 nr 338–340, T. 12 nr 421, 422, s. 327, T. 16 nr 479, T. 25 nr 248, T. 26 nr 390–393, T. 28 nr 324, 325 s. 295, T. 39 nr 158–161, T. 40 nr 368, 369, 607, 608, T. 41 nr 1111–1113, T. 42 nr 1834, T. 46 nr 368, T. 47 nr 184, T. 50 nr 375, T. 55 nr 808, T. 67/1 nr 589.

W rkp. (teka 33, sygn. 1308/I, k. 31), który jest fragmentem wcześniejszej redakcji tego tomu, znajduje się notatka wstępna do wariantów tego wątku: „P[ieśń] 7 *Służył Jasio u pana*. Dawna to duma pełna smutku i prostoty, rozlaną jest po całym kraju i wszędzie z równym zamiłowaniem przez lud bywa śpiewaną, w Krakowskiem jednak rzadziej się słyszeć daje. Wszystkie tu przytoczone melodie zdają się z jednego płynąć źródła, są to odmiany jednejże nuty, stosownie do okolic rozmaicie śpiewanej. [Warianty zob.:] Wójcicki *Pieśni ludu Białochrobatów* T. I, s. [56 i T. II, s. 295], *Pieśni ludu polskiego* wydane w Poznaniu [w latach 1842–1845] u Żupańskiego nr [64, zob. *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym* cz. I, DWOK T. 67/I, s. 115, nr 64], nuta tu jest niewłaściwą, bo raczej do nr... należąca, J. Lipiński *Piosnki ludu wielkopolskiego* s. [56]." W ostatnim zdaniu Kolberg pozostawił wolne miejsce zamiast numeru pieśni w zbiorze wydanym w latach 1842–1845 w Poznaniu.

s. 174 **nr 14a** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 64) z lokalizacją ogólną: „Brudzyń pod Brudzewem, Marulew". W rkp. w t. 4 gis^1 jako alternatywna wersja do pierwszej nuty, w t. 6 jako alternatywna wersja dla pierwszej nuty h^1, w t. 7 zamiast dwóch szesnastek jest ósemka gis^1. W zapisie tekstu brak zwr. 5, w zwr. 12 w. 2: „to bym zmówił: Wierzy Bóg", w zwr. 14 w. 1–2: „Kasienko" i „słoweńko", w zwr. 15 w. 1: „cały" zamiast „pełen", w w. 2: „Kasi" zamiast „Jasiu", w zwr. 19 w. 2 „moja Kasia w czerwieni", w zwr. 20 w. 2: „moja Kasia w czepeczku".

s. 174 **nr 14b** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 64) z lokalizacją: „Białków i Kościelec", tam zapis nutowy z incipitem: „Służył sługa u pana za wielkiego dworzana", źródłem tekstu był zbiór J.J. Lipińskiego wskazany odsyłaczem. W rkp. w t. 1 na drugą miarę drugą ósemką jest h^1, w t. 5–6 alternatywna wersja małymi nutami: ćwierćnuty a^1h^1 i półnuta c^2. U Lipińskiego w zwr. 1 w. 1: „Służył Jasio u pana", po w. 2 każdej zwr.: „|:tydy rydy dana:|" i powtórzenie 2 w.

s. 175 **nr 14c** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 48) z lokalizacją ogólną: „Walichnowy", tam zapis nutowy z incipitem tekstu i pełny tekst zapisany niżej. W rkp. melodia zanotowana kwartę czystą wyżej. W przypisie pod tekstem Kolberg odsyła

do wariantów melodycznych, zob. pieśni nr 15a, d, g, m, n, o. W zapisie tekstu w rkp. w zwr. 3 w. 2: „z wojny w rok" i nad ostatnim słowem nadpisane „zdrowy", w zwr. 11 w. 2: „dzisiaj" zamiast „a dziś".

s. 176 nr 14d – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 70) z lokalizacją: „Panki". W rkp. w t. 1 na drugą miarę alternatywna wersja h^1. W zapisie tekstu w zwr. 2 w. 2 „Andzi" oraz zwr. następna: „Wyszły panny w zieleni, już twa Andzia śpi w ziemi", w zwr. 6 w. 1: „Handziu, Han[dziu], Handziulko", tak samo w zwr. 8, w zwr. 11 w. 2: „jakeś ty" zamiast „jakeście".

s. 176 nr 14e – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 29) z lokalizacją ogólną: „Miedniewice", tam zapis nutowy z pierwszą zwr. tekstu: „Służył Jasio u pana za starszego dworzana". W rkp. w t. 8 dwie ćwierćnuty a^1. W nocie pod pieśnią Kolberg odsyła do wariantów tekstu.

s. 178 nr 14h – Rkp. nieznanego autora (teka 4, sygn. 1134, k. 2) z lokalizacją „z powiatu bielskiego, spod Brańska, Glinnik". W rkp. w t. 4 zamiast f^1 jest fis^1.

s. 178 nr 14i – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 43) z lokalizacją ogólną: „Czepielew", tam zapis nutowy i fragmenty tekstu. W rkp. w t. 4 zamiast g^1 jest gis^1, takty 5–8:

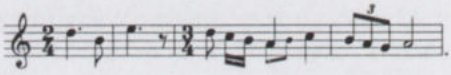

Tekst w rkp.:

„Służył Jasio u pana
za starszego dworzana.
...
A ja ci ją wysłużył,
zaraz się z nią ożenił.
...
Czy mi się śni, czy li ja,
czy mi Kasia nie żyje,
czy [nieczytelne dwa słowa]
...
Ja z konika nie zsiądę,
aż się z Kasią obaczę.
Żebym wiedział gdzie jej...

A czyż to wy słychali,
żeby zmarli gadali.
Nie...
Są pierścienie na stole,
schowaj, Jasiu, to twoje.
Są obrusy na ścianie,
schowaj, Jasiu, kochanie.
Są obrazy na ścianie,
módl się, Jasiu, kochanie.
Zagrajcież jej w organy...".

s. 179 nr 14k – Źródłem był rkp. G. Gizewiusza, s. 100–101 i s. 294–295, zob. G. Gizewiusz *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy*, Poznań 2000, s. 63–68, nr 47 (zwr. 1, 3, 5–7, 9–10, 12, 14–16, 18, 21 i 25–26) i nr 48 (zwr. 1–2, 4–6, 8, 11, 13–14 i 16–24). Por. odczytanie melodii i komentarz do niej D. Pawlak tamże, s. 63.

s. 180 nr 14l – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 42) z lokalizacją ogólną: „Rozogi (w Prusach)", tam zapis nutowy i tekst zwr. 1–10, 12–14, 17–22, fragmenty zwr. 11, 15–16 oraz wariant zwr. oznaczonej w druku: „niektórzy dodają". W rkp. w t. 2 wersja alternatywna:

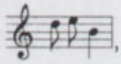

t. 5–7 inaczej urytmizowane:

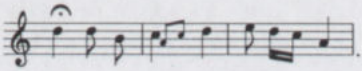

W zapisie tekstu w rkp. w zwr. 4 w. 2: „roczku" zamiast „roku", w zwr. 6 tylko: „Wyjdź do mnie, Kasiu, kochanko", w zwr. 7 w. 1: „młodsza treść", w zwr. 8 w. 2: „na jej grobie lilije", w zwr. 15 i 16 tylko pierwsze wiersze, w zwr. 18 przed w. 1: „Kasiu, Ka[siu], Ka[sieńko]", zwr. 20–21 w odwrotnej kolejności, w zwr. nlb. w 2 w. „już" zamiast „śpi" i zamiast w. 3–4: „jaka taka w czepeczku, moja Kasia w grobeczku".

s. 181 nr 14m – Rkp. nieznanego autora (teka 43, sygn. 1352, k. 37) obejmujący tekst od zwr. 8 do końca, z uzupełnieniami Kolberga: lokalizacja „Mokrylas", pierwsza zwrotka i w. 3–4 wariantu oznaczonego w druku „kończą niektórzy". W rkp. w zwr. 10 brak

w. 1, w zwr. 15 w. 2: „na jej grobie lilije", w zwr. 18 tylko „pod nim koniczek ukląkł", w zwr. 19 w. 1: „Kasiu, Kasiu, serdeńko", w. 3 brak, zwr. 22: „Zadzwońcie jej w wielki dzwon, mojej Kasi wieczny dom", pod tym w. 1–2 wariantu oznaczonego „kończą niektórzy" i dopisane przez Kolberga w. 3–4 tego wariantu.

s. 182 **nr 14o** – W rkp. Kolberga (teka 5, sygn. 1136, k. 65), bez lokalizacji, zapis nutowy z incipitem tekstu: „Służył Jasio u pana". W rkp t. 2–4:

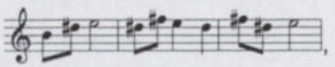

w t. 5 zamiast e^1 jest e^2.

s. 183 **nr 14p** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 2, sygn. 1124, k. 14) z lokalizacją ogólną: „Podłęż, Samogoszcz". W rkp. w t. 7 zamiast ósemki i dwóch szesnastek są dwie ósemki: e^1 i gis^1, w zapisie tekstu pod t. 3 i 6: „u wielkiego".

nr 14q – Ballada „Stała się nam nowina", do której Kolberg odsyła w nocie pod tekstem, ma w T. 1 nr 3.

s. 186 **nr 14z** (oznaczenie pieśni błędne, winno być 14x) – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 154) bez lokalizacji (karta uszkodzona, prawdopodobnie zapisy miały lokalizację ogólną „Rzeczyca"). W rkp. w t. 3 i 6 tylko wersja dużych nut. W zapisie tekstu w rkp. w zwr. 10 w. 2: „nad" zamiast „na", w zwr. 13 w. 2: „inszej", zwr. 14 brak, a po zwr. 12 tekst:

„Kaś te suknie podziała
coś je ode mnie miała.
Dałam ci je w organy,
żeby mi ładnie grały.
Kaś ten sygnet [podziała]...
Dałam... we dzwony...".

s. 186 **nr 14y** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 154) bez lokalizacji (karta uszkodzona, prawdopodobnie zapisy miały lokalizację ogólną „Rzeczyca"), tam zapis nutowy z incipitem: „Służył Jasio u pana, hej, hej" i słowem: „lilije" pod ostatnim taktem. W rkp. w t. 3 brak wersji z małą nutą.

s. 188 **nr 14cc** – Ballada „Stała nam się nowina", do której Kolberg odsyła w nocie pod pieśnią, w T. 1 ma nr 3.

s. 188–194 wątek nr 15 – Warianty w DWOK: T. 4 nr 211, T. 12 nr 403–405, T. 19 nr 458, T. 22 nr 225, T. 25 nr 249, T. 26 nr 395, 396, T. 27 nr 351, 352, T. 28 nr 326, T. 40 nr 370, T. 45 nr 949, 957, T. 57 nr 1552, T. 67/1 nr 183, T. 67/II nr 619.

s. 190 nr 15d – Źródłem tekstu był wskazany odsyłaczem zbiór K.W. Wójcickiego. U Wójcickiego w zwr. 1 w. 1: „Nie mam matki rodzonej", zapewne omyłkowo.

s. 191 nr 15g – Rkp. terenowy Kolberga (teka 36, sygn. 1324, k. 11) z lokalizacją: „Kromnów", tam zapis nutowy z incipitem: „U mej matki", zanotowanym po skreślonym: „Świeci miesiąc?". W rkp. po t. 8 zanotowane jeszcze cztery takty:

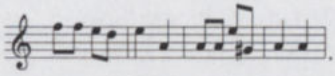

W innym rkp. terenowym Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 20), z lokalizacją ogólną: „Kromnów", zapis nutowy jak w T. 1 z incipitem: „Świeci miesiąc".

s. 191 nr 15h – Źródłem tekstu był rkp. G. Gizewiusza, s. 527, zob. G. Gizewiusz *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy*, Poznań 2000, s. 41, nr 28. U Gizewiusza w zwr. 5 w. 2: „głowkę" zamiast „głowę".

s. 192 nr 15i – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 54 – zapis nutowy z incipitem „Stoi jawór" i k. 55 – pełny tekst) z lokalizacją ogólną: „Zbiersk". W rkp. w t. 2 na pierwszą miarę zamiast ćwierćnuty g^1 są dwie ósemki: $g^1 h^1$. W zapisie tekstu w rkp. zwr. 2: „Leży na nim Jasienko (bis), leży, leży, choruje, Kasiu moja, ratuj mnie", w zwr. 3 w. 1: „Czemże ja cię ratować", w zwr. 9 w. 2: „ci" zamiast „ja", zwr. 12: „Ja żałobę o ziemię, a z innym się ożenię".

W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1308/II, k. 21, nr 85) melodia z akompaniamentem, zob. *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym* cz. II (DWOK T. 67/II), s. 36, nr 619, tam melodia jak w T. 1.

Odsyłacz do pieśni „Cztery konie Jasio miał" dotyczy prawdopodobnie pieśni, która miała być zamieszczona w jednym z następnych, jednak nie wydanych tomów *Pieśni ludu polskiego*. Wariant tej melodii z tekstem „Cztery konie Jasio miał" zob.

Mazowsze cz. II (DWOK T. 26) s. 250 nr 327, zob. też przypis do pieśni 3p.

s. 193 nr 15k – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 18) z lokalizacją ogólną: „Mierzęcice". W rkp. w t. 1 zamiast trioli ósemkowej są dwie ósemki g^1, podobnie w t. 3, gdzie zamiast trioli są dwie ósemki c^2 i d^2. U W. Zaleskiego wariant tekstu.

s. 195–206 wątek nr 16 – Warianty w DWOK: dodatek w T. 1 s. 305–306 nr 16y, 16z, T. 4 nr 219, T. 6 nr 335, T. 12 nr 425, T. 16 nr 483, T. 22 nr 228a, T. 42 nr 1467, T. 46 nr 362, T. 48 nr 112, T. 50 nr 381, 382, T. 57 nr 1568, T. 67/1 nr 74, 112, 112 a–d, T. 67/II nr 611–614.

s. 195 nr 16a – W rkp. Kolberga (teka 8, sygn. 1160, k. 367), z lokalizacją: „Chochołów pod Żychlinem", melodia z akompaniamentem zapisana sekundę wielką wyżej, zob. *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym* cz. I (DWOK T. 67/I) s. 199, nr 112. Pierwodruk w *Pieśniach ludu polskiego* wydanych przez Kolberga w latach 1842–1845.

Źródłem tekstu był zbiór K.W. Wójcickiego wskazany odsyłaczem. U Wójcickiego w zwr. 2: „wianuszek" zamiast „wianeczek", w zwr. 6 w 1: „Oj, idźże ty, uroczy koniu", w zwr. 7 w. 1: „wrony koniu" zamiast „że nikomu", w zwr. 9 w. 1: „Gorzkaż" zamiast „gorzkać".

Odesłanie pod tekstem do pieśni „Cztery lata wiernie służył" dotyczy prawdopodobnie melodii zamieszczonej wśród wariantów pieśni „Z tamtej strony jezioreczka" w *Pieśniach ludu polskiego* wydanych w latach 1842–1845, zob. *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym* cz. I (DWOK T. 67/I) s. 203, nr 112C.

s. 196 nr 16b – W rkp. Kolberga zapis z akompaniamentem (teka 8, sygn. 1160, k. 368), z lokalizacją: „Piątek w Łęczyckiem", zob. *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym* cz. I (DWOK T. 67/I) s. 202, nr 112B, pierwodruk w *Pieśniach ludu polskiego* wydanych przez Kolberga w latach 1842–1845. W rkp. w t. 7 zamiast drugiej ósemki e^2 jest *cis* ^{2}.

s. 196 nr 16c – W rkp. Kolberga zapis z akompaniamentem (teka 8, sygn. 1160, k. 367), z lokalizacją: „od Żychlina i Kutna", zob. *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym* cz. I (DWOK

T.67/I) s.128, nr 74, pierwodruk w *Pieśniach ludu polskiego* wydanych przez Kolberga w latach 1842–1845.

s.197 **nr 16d** – W rkp. Kolberga zapis z akompaniamentem (teka 8, sygn.1160, k.368), z lokalizacją: „Modlnica pod Krakowem", z pierwszą zwr. tekstu, zob. *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym* cz. I (DWOK T.67/I) s.202, nr 112A, pierwodruk w *Pieśniach ludu polskiego* wydanych przez Kolberga w latach 1842–1845. W rkp. dwa ostatnie takty:

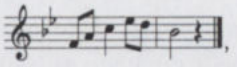

pod. t. 7–8: „dziewczyna tonie". Źródłem tekstu był zapis J. Konopki wskazany odsyłaczem. U Konopki drugi wiersz zwr.5 i 6 tworzą osobne zwr., w zwr.6 w.2: „zem" zamiast „że ja".

s.197 **nr 16e** – W rkp. Kolberga zapis z akompaniamentem (teka 8, sygn.1160, k.368), z lokalizacją: „Młodzieszyn pod Sochaczewem", zob. *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym* cz. II (DWOK T.67/II), s.30, nr 614B. W rkp. melodia zanotowana kwintę czystą niżej.

s.198 **nr 16g** – W rkp. Kolberga zapis z akompaniamentem (teka 8, sygn.1160, k.367), z lokalizacją: „Rogów pod Brzezinami", zob. *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym* cz.II (DWOK T.67/II) s.31, nr 615. W rkp. melodia zanotowana sekundę wielką niżej, t. 2–3:

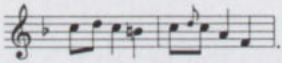

s.198 **nr 16h** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn.1352, k.23) z lokalizacją ogólną: „Bogusławice", tam zapis nutowy z pierwszą zwr. tekstu. W rkp w t. 3 nie ma wersji z małą nutą, tak samo w t. 6. W zapisie tekstu w rkp. w zwr.1: „ułany", zamiast „żołnierze".

s.191 **nr 16i** – Źródłem tekstu był zbiór J.J. Lipińskiego wskazany odsyłaczem, u Lipińskiego lokalizacja: „spod Gniezna", w zwr.1 w.1: „ta" zamiast „tam", w zwr.4 w.2: „siodłem do domu".

s.200 **nr 16l** – Tekst w rkp. nieznanego autora (teka 43, sygn.1352, k.37) z lokalizacją: „Mokrylas" uzupełnioną przez Kolberga, tam zwr.1, 15–19 i wariantowe fragmenty zwr.7–14 oraz odsyłacz

do wariantu zapisanego tamże na k. 36 (zob. przypis do nr 16m). W rkp. w zwr. 1 w. 2: „nowym" zamiast „swoim", w zwr. 7–14 tylko:

„Nie powiadaj wrony koniu,
... że ze szlachcianką,
ale ... z wojewodzianką.
Za poduszki w wodzie kamuszki,
a pierzyna na wodzie trzcina."

W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1308/I, k. 11, nr 84) zapis nutowy z akompaniamentem, z lokalizacją: „Mokrylas pod Ostrowem (Płock)" i z wariantem tekstu, zob. *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym* cz. II (DWOK T. 67/II), s. 20, nr 611. W rkp. cztery ostatnie takty powtórzone, w t. 7 tylko wersja małych nut. W innym rkp. Kolberga (teka 8, sygn. 1160, k. 367), z lokalizacją „od Ostrowa i Ostrołęki", też zapis z akompaniamentem i z pierwszą zwrotką, tam t. 7 jak w wersji głównej w T. 1.

s. 201 nr 16m – Rkp. nieznanego autora (teka 43, sygn. 1352, k. 36), tam zapis tekstu z lokalizacją: „Wysoce pod Ostrowiem w Płockiem" uzupełnioną przez Kolberga, z odsyłaczem do zapisu na k. 37 (por. przypis do nr 16l). W rkp. w tekście w zwr. 2 w. 1: „uwite" zamiast „uwija", w zwr. 4 w. 2: „tonie" zamiast „płynie", w zwr. 7 w. 1: „koniu wrony" zamiast „siwy koniu", w zwr. 9 w. 1: „wrony koniu" zamiast „ojcu, matce", zwr. 11: „Co tam byli za drużbowie w morzu rakowie".

s. 202 nr 16o – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 40) z lokalizacją ogólną: „Czepielew". W rkp. melodia w metrum $\frac{2}{4}$, w t. 1–3 zamiast ćwierćnut są ósemki, w t. 4 zamiast półnuty z kropką jest półnuta, w t. 7 zamiast ćwierćnuty z kropką jest ósemka, t. 7–8:

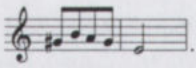

W tekście pod t. 3 i 7: „panowie" zamiast „ułani".

s. 202 nr 16p – Źródłem był zbiór J.J. Lipińskiego wskazany odsyłaczem, u Lipińskiego bez lokalizacji. Odpis melodii w *Zeszycie do studiów muzycznych* (rkp. Kolberga w zbiorach WTM, sygn. 1209^2, k. 37v). W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1308/I,

k. 11, nr 83) z lokalizacją „od Gniezna, Bydgoszczy" zapis nutowy z akompaniamentem i pełnym tekstem. Trzeci rkp. melodii (teka 8, sygn. 1160, k. 368), też z akompaniamentem, z lokalizacją jak w tece 33 i pierwszą zwr. tekstu, zob. *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym* cz. II (T. 67/II) s. 26, nr 613, por. też tamże cz. I (T. 67/I) s. 203, nr 112D. U Lipińskiego w zwr. 9 w. 2: „żem się ożenił".

s. 203 nr 16s – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 67) z lokalizacją ogólną: „Panki", tam niepełny zapis nutowy i tekst zwr. 1–3, 16, 20 oraz wariant zwr. 22–23. W rkp. melodia zanotowana sekundę wielką niżej, nie ma ostatnich czterech taktów. W zapisie tekstu w rkp. w zwr. 3 tylko w. 1, po nim zwr. 16 i 20 oraz fragmenty następnych: „... pierzyna na stawie trzcina, ... poduszki na lesie szyszki". W innym rkp. Kolberga (teka 8, sygn. 1160, k. 368), z lokalizacją: „od Kłobucka", zapis nutowy z akompaniamentem i dwoma zwr. tekstu, zob. *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym* cz. II (DWOK T. 67/II), s. 24, nr 612. W rkp. brak ozdobników.

W odsyłaczu do zbioru Ż. Paulego winno być s. 95–97, według notatek Kolberga (teka 12a, sygn. 1190, k. 6) ten wariant u Paulego ma lokalizację: „od Tarnowa, Sącza". U Zaleskiego też wariant tekstu.

s. 205 nr 16x – Źródłem tekstu był rkp. G. Gizewiusza, s. 155–156, zob. G. Gizewiusz *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy*, Poznań 2000, s. 68, nr 49. U Gizewiusza w zwr. 1 w. 3: „uwiję", nie „uwinę".

s. 206–207 wątek nr 17 – Warianty w DWOK: T. 28 nr 327, T. 40 nr 371.

s. 206 nr 17a – Rkp. terenowy Kolberga (teka 2, sygn. 1124, k. 18) z lokalizacją ogólną: „Głuchy", tam zapis nutowy z incipitem: „Pojechał pan na dunaj". W rkp. melodia zanotowana sekundę wielką wyżej.

W zbiorach Kolberga nie odnaleziono pieśni „U naszego młynarza" (przypis pod tekstem na s. 207) z wariantem melodii nr 17a z T. 1.

s. 207 nr 17c – Źródłem tekstu był rkp. G. Gizewusza, s. 71, zob. G. Gizewiusz *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy*, Poznań 2000, s. 69, nr 51.

s. 207–216 **wątek nr 18** – Warianty w DWOK: T. 12 nr 424, T. 16 nr 476, T. 22 nr 229, T. 25 nr 250, T. 26 nr 393, T. 27 nr 350, T. 28 nr 328, 329, T. 39 nr 156, 157, T. 40 nr 562, T. 42 nr 1829, 1830, T. 67/I nr 128, 591.

s. 209 **nr 18a** – Źródłem był zbiór K.W. Wójcickiego wskazany odsyłaczem, tam winno być: T. 1 (nie 2). U Wójcickiego melodia zanotowana w metrum $\frac{3}{8}$, w tekście w zwr. 2 w. 1 bez „ja".

s. 208 **nr 18b** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 67) wśród zapisów zlokalizowanych: „od Pankóu", tam zapis nutowy z incipitem: „Czego kalino w dole stoisz". W rkp. t. 5–6:

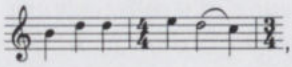

brak t. 13–16.

s. 210 **nr 18d** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 21) z lokalizacją ogólną: „Kromnóu", tam zapis nutowy z incipitem: „Czego kalino" i fragmentem cd. tekstu: „tobie sto żon bieży, moja m[atka] w grobie leży". W rkp. melodia zanotowana tercję małą niżej, nie ma czterech ostatnich taktów, t. 6–9:

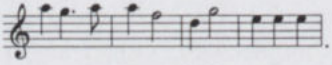

s. 210 **nr 18e** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 37) z lokalizacją: „Mokrylas", tam tylko tekst. W rkp. w zwr. 4 w. 1: „Jużem ja się rozmyśliła", w zwr. 11 w. 1: „prosiła" zamiast „poprosiła".

s. 211 **nr 18f** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 77) z lokalizacją ogólną: „Mąkolin", tam zapis nutowy z incipitem: „Czego kalino w dole". W rkp. nie ma czterech ostatnich taktów, t. 3–4:

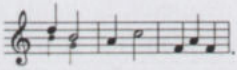

s. 212 **nr 18g** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 42) z lokalizacją ogólną: „Rozogi (w Prusach)". W zapisie tekstu w rkp. zwr. 6: „Sąsiadę'em poprosiła, by mi dziecię pobawiła", w zwr. 15 w. 2 pierwotnie: „na jej grobie lilije", poprawione na: „już na jej grobie są lilije".

s. 214 **nr 18n** – Źródłem tekstu był rkp. G. Gizewiusza, s. 376–377, zob. G. Gizewiusz *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy*, Poznań

2000, s. 49, nr 36. U Gizewiusza w zwr. 2 w. 2: „chłopam" zamiast „chłopcom".

s. 215 **nr 18o** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 153) z lokalizacją ogólną: „Rzeczyca", tam pod melodią tylko incipit: „Czego kalino w dole". W rkp. t. 5–8:

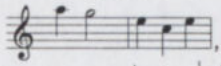

t. 10:

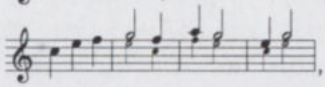

takty 12–13:

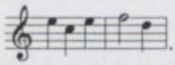

s. 216 **nr 18r** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 36, sygn. 1324, k. 11) z lokalizacją: „Myszyniec", tam zapis nutowy z incipitem: „Czego kalino w doł[ku]".

s. 217 **wątek nr 19** – Zob. odesłania do wariantów przy wątku nr 14.

s. 217 **nr 19** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 8) z lokalizacją: „Garwolin", tam w zwr. 11 i 14 tylko fragmenty (karta uszkodzona). W rkp. inna rytmizacja w t. 2–3:

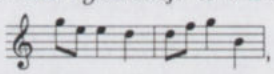

w taktach 5 i 7 zamiast rytmu punktowanego są równe ósemki. W zapisie tekstu w zwr. 6 w. 1 bez „A", w zwr. 8 w. 1 bez „mu".

s. 217–224 **wątek nr 20** – Warianty w DWOK: T. 12 nr 417, T. 16 nr 477, T. 21 nr 117, T. 26 nr 400, T. 28 nr 330, 331, T. 39 nr 162, T. 40 nr 372, 373, 604.

s. 217 **nr 20a** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 2, sygn. 1124, k. 27) z lokalizacją ogólną: „Sokół". W rkp. melodia zanotowana tercję małą niżej. W zapisie tekstu w rkp. w zwr. 2 w. 1–2: „siadały" i „jadały", w zwr. 8 w. 2: „nocke spać" zamiast „pogadać", w zwr. 9 w. 2: „spać miała" zamiast „gadała", w zwr. 10 w. 2: „i śpij" zamiast „gadaj", zwr. 11 brak, w zwr. 15 w. 2: „siostra rodzono".

s. 218 **nr 20b** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 2, sygn. 1124, k. 14) z lokalizacją ogólną: „Podłęż, Samogoszcz". W rkp. melodia zanotowana sekundę wielką niżej. W zapisie tekstu w rkp.

w zwr. 8 w. 2: „nockę spać" zamiast „pogadać", w zwr. 9 w. 2: „idźże" zamiast „gadaj", w zwr. 10 w. 2: „nockę spać" zamiast „se gadać", w zwr. 12 w. 2: „spać miała" zamiast „gadała".

s. 219 **nr 20c** – Tekst w rkp. nieznanego autora (teka 43, sygn. 1352, k. 36) z lokalizacją ogólną: „Wysoce", obok czego Kolberg dopisał: „pod Ostrowiem w Płockiem", nad tekstem jeszcze raz ręką Kolberga „Wysoce". W rkp. w zwr. 6 w. 2: „sukman" zamiast „żupan", w zwr. 7 w. 1 brak: „dukat", w zwr. 8 w. 2: „da, za resztę lej piwo", w zwr. 11 w. 2: „nockę spać" zamiast „poigrać", w zwr. 12 w. 2: „kędy chcesz", w zwr. 13 w. 2: „ciemnej" zamiast „nowej", w zwr. 15 w. 2: „ona zawsze płakała".

s. 220 **nr 20d** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 42) z lokalizacją ogólną: „Rozogi (w Prusach)". W rkp. w zwr. 1 w. 1: „A we Lwowie, we Lwowie", w zwr. 2–3 tylko: „Pytają się o gospodę dobrą i o dziewczynę nadobną", w zwr. 9 w. 2: „nockę spać" zamiast „pogadać", w zwr. 15 w. 2: „o 9-tej godzinie", zwr. 16: „Proszę ja cię, dziewczyno, obróć się prawem liczkiem do mnie", w zwr. 17 w. 1: „zapiały", po zwr. 21: „Siostrę moją sadzajcie, na Podole wyrzucajcie", w zwr. 23 powtórzony w. 2 tworzy z w. 3 następną zwrotkę.

s. 220 **nr 20e** – Źródłem pieśni był rkp. G. Gizewiusza, s. 101–102, zob. G. Gizewiusz *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy*, Poznań 2000, s. 41, nr 29. U Gizewiusza w tekście w zwr. 3 w. 1: „Wlej" i „piwa" zamiast „Wtocz" i „wina", w zwr. 11 w. 2: „spać" zamiast „poigrać", w zwr. 19 w. 1: „Jeszcze" zamiast „Pierwszy", w. 2: „kurwo" z nadpisanym „szelmo" zamiast „dziewcze", w zwr. 20 w. 2: „przedała", po zwr. 22, przed 23:

„A za coż ją rąbać masz,
chowałać mę jako mać.
Chowała cię jako mać,
a dała ci z chłopem spać".

s. 222 **nr 20g** – W pierwodruku *Klechd* K.W. Wójcickiego z r. 1837 bajka *Brat i siostra* w t. I na s. 62–65 z przypisem na s. 138–140, zob. K.W. Wójcicki *Klechdy, starożytne podania i powieści ludu polskiego i Rusi*. Wybór i opracowanie R. Wojciechowskiego,

słowo wstępne J. Krzyżanowskiego. Warszawa 1972, s. 148–149 i 198–200.

s. 224 wątek nr 21 – Wariantów tekstu w zbiorach Kolberga nie odnaleziono.

s. 224 nr 21 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 70) z lokalizacją: „Panki". W rkp. w zwr. 2 i 4 w. 1: „pastereczko", po zwr. 8 następna:

„Nie uwiodłem tylko sto,
twoja siostra szesnasta".

s. 224–235 wątek nr 22 – Warianty w DWOK: T. 4 nr 146, T. 6 nr 332, 333, T. 12 nr 221–224, T. 16 nr 438–440, T. 25 nr 246, 251, T. 26 nr 397–399, T. 40 nr 374, T. 41 nr 1114, T. 44 nr 493, T. 67/I nr 64, 595.

s. 224 nr 22a – Rkp. terenowy Kolberga (teka 2, sygn. 1124, k. 28) z lokalizacją: „Sokół". W rkp. w zwr. 6 w. 1: „Nie wyszło i rok, półtora", w zwr. 13 w. 1: „Gdzieś ten wianeczek działa".

s. 225 nr 22b – Źródłem tekstu był zbiór K.W. Wójcickiego wskazany odsyłaczem.

s. 226 nr 22c – Źródłem tekstu był zbiór K.W. Wójcickiego, w odsyłaczu pod tekstem winno być: tom II s. 311–312.

s. 228 nr 22f – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 19) z lokalizacją ogólną: „Kromnów".

s. 229 nr 22h – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 71) z lokalizacją ogólną: „Osuchów", a bezpośrednio nad pieśnią: „Grzym[kowice]". W tym rkp. tylko druga wersja melodii (w druku s. 230). W tekście w rkp. w zwr. 7 i 10 w w. 2 tylko wariant podany w druku w nawiasie, brak zwr. 15.

s. 230 nr 22i – Źródłem tekstu był zbiór J.J. Lipińskiego wskazany odsyłaczem. W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 64, nr 719) zapis nutowy z lokalizacją ogólną: „Szyce" i notatką na marginesie: „Pieśń Pan Dąbrowa z wojny jedzie (od Krotoszyna)", co sugeruje jednak wielkopolską lokalizację tej melodii, albo jest odsyłaczem do nie zachowanego zapisu, stanowiącego podstawę do druku w *Pieśniach ludu polskiego*.

Tekst także w rkp. Kolberga (teka 35, sygn. 1315, k. IV) bez lokalizacji, tam odpis tekstu pt. *Pan Dąbrowa. Pieśń gminna* z „Przyjaciela Ludu" R. 2: 1836, nr 29. W rkp. i w „Przyjacielu Ludu" w zwr. 1 w. 1: „Wyjechał pan na poleczko", w zwr. 4 w. 1: „Jak do roczku, do siódmego", w zwr. 9 w. 1: „za innego", u Lipińskiego tekst jak w druku w T. 1.

s. 232 **nr 22l** – Źródłem tekstu był rkp. G. Gizewiusza, s. 352–353 i s. 344–345, zob. G. Gizewiusz *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy*, Poznań 2000, s. 70–72, nr 54 (zwr. 1–5, wariant zwr. 6, zwr. 7–11 i 21) i nr 53 (wariant zwr. 1, zwr. 5–6, wariant zwr. 10, zwr. 12–20). U Gizewiusza w obu zapisach w zwr. 2 w. 1: „nockę z nią spał", w zwr. 17 w. 1: „drugi" zamiast „chłopcze".

s. 232 **nr 22m** – Źródłem tekstu był zapis Ż. Paulego wskazany odsyłaczem, według notatek Kolberga dotyczących zbioru Paulego (teka 12a, sygn. 1190, k. 1 i 6) tekst ten ma lokalizację: „od Tarnowa". Zwr. ostatnia (w nawiasie) z zapisu K.W. Wójcickiego wskazanego też odsyłaczem. U Konopki wariant tekstu.

s. 234 **nr 22p** – Odsyłacz do pieśni „Za górami, za lasami" (pod tekstem) dotyczy prawdopodobnie pieśni, która miała być zamieszczona w jednym z następnych, jednak nie wydanych tomów *Pieśni ludu polskiego*. Wariant tej melodii z tekstem „Za górami, za lasami" zob. *Mazowsze* cz. VII (DWOK T. 42) s. 64 nr 1475.

s. 235–236 **wątek nr 23** – Wariantów tekstu w zbiorach Kolberga nie odnaleziono. Wątku tego dotyczy notatka Kolberga (teka 8, sygn. 1159, k. 26): „Że podobne tragiczne zdarzenia miewają miejsce dowodzi tego doniesienie umieszczone w «Kurierze Codziennym» (Warszawa 1870, nr 44) w tych słowach: W korespondencji z Włocławskiego, jak pisze «Kaliszanin», donoszą, że w dniu 11 bm. (lutego) w mieście Kowalu zdarzył się okropny wypadek. Pewien mieszczanin, będąc na targu we Włocławku, synowi swemu idiocie oddał rubli sr. 30 ze sprzedaży trzody uzbierane, z poleceniem wręczenia ich matce, sam zaś pozostał z przyjaciółmi. Chłopak pobiegł do domu i nic matce nie mówiąc, pieniądze włożył w komin pod cegiełkę. Napalono ogień i pieniądze uległy spaleniu. Wraca ojciec do domu, pyta chłopca o pieniądze, a o smutnej dowiedziawszy się prawdzie, w złości

zabija syna idiotę, a następnie w rozpaczy biegnie do obórki i tam się wiesza. Jedna z kobiet spostrzegłszy wisielca, daje o tym znać żonie, która w tym czasie kąpała małe dziecię, nie wiedząc nic o zabiciu chłopca i o samobójstwie męża. Po ujrzeniu trupa syna i męża wpada do domu i przebija się nożem, w tym zaś czasie dziecię pozostawione w wannie zalało się wodą. Okropny ten dramat, którego zawiązkiem był nierozsądek ojca pokazuje, ile często nici i wiązadeł plącze się i składa na wytworzenie nieszczęścia." Tekst z „Kuriera Codziennego" przepisał Kolberg na fragmencie odbitki korektorskiej *Pieśni ludu polskiego* obok pieśni nr 23 i z odsyłaczem do niej.

s. 235 **nr 23** – Źródłem tekstu był rkp. G. Gizewiusza, s. 352–353, zob. G. Gizewiusz *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy*, Poznań 2000, s. 69, nr 52.

s. 236–241 **wątek nr 24** – Warianty w DWOK: dodatek w T. 1 s. 306 nr 24h, T. 12 nr 219, T. 21 nr 123.

s. 236 **nr 24a** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 52) z lokalizacją ogólną: „Skrzynno pod Wieluniem" i nad mel.: „Rudl[ice]". W zapisie tekstu w rkp. w zwr. 4 brak w. 1, a powtórzony jest w. 2, w zwr. 5 w. 4: „Józienka" zamiast „Jasieńka", w zwr. 6 w. 1 i 2: „Siedem się świec spaliło", w w. 3: „to" zamiast „owo".

s. 238 **nr 24d** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 2) bez lokalizacji, tam zapis nutowy z incipitem: „Wdowa dwór buduje".

s. 239 **nr 24e** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 80) z lokalizacją ogólną: „Mąkolin", tam pod melodią tylko incipit: „Wdowa dwór buduje". W rkp. melodia zanotowana kwartę czystą niżej, takty 3–4:

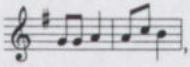

t. 6 i 7 w rkp. brak, t. 8:

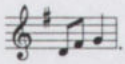

s. 240 **nr 24g** – Kolberg podaje jako źródło tekstu rkp. G. Gizewiusza, z porównania pieśni nr 24g z zapisami Gizewiusza wynika, że jest to kompilacja trzech tekstów: z s. 176–177, 517–518 i 280–281

rkp., zob. G. Gizewiusz *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy*, Poznań 2000, s. 72–73, nr 55, 56 i 56a.

s. 241–251 **wątek nr 25** – Warianty w DWOK: T. 4 nr 214, T. 12 nr 412–416, T. 16 nr 476, T. 19 nr 457, T. 21 nr 124, 125, T. 26 nr 401–403, T. 27 nr 357, T. 28 nr 332, T. 40 nr 375, T. 45 nr 948, T. 50 nr 392, 396, T. 57/1 nr 1577, 1578, T. 67/I nr 93.

s. 241 **nr 25b** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 67) z lokalizacją ogólną: „Zalesie" i nad mel.: „Panki". W zapisie tekstu w rkp. w zwr. 2 w. 1: „nie płacili" zamiast „zapłacili", zwr. 13: „Nie w takich ja miastach [bywał], krwi, wody nie pijwał", w zwr. 14 w. 1: „koło" zamiast „wedle", w w. 2: „płonie" zamiast „płynie".

s. 242 **nr 25c** – Źródłem tekstu był zbiór K.W. Wójcickiego wskazany odsyłaczem. U Wójcickiego w zwr. 1 w. 1: „A na rynku w Krakowie", w zwr. 10 w. 2: „gdzie kochan" zamiast „keń Jasio". U W. Zaleskiego tekst taki sam jak u Wójcickiego, odmienny tylko w zwr. 1 w. 1: „A we Lwowie na Krakowie".

s. 243 **nr 25d** – Kolberg podaje jako źródło rkp. G. Gizewiusza. Z porównania pieśni nr 25d z zapisami Gizewiusza wynika, że jest to kompilacja trzech pieśni: z s. 108–110, 17–18 i 27–28, zob. G. Gizewiusz *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy*, Poznań 2000, s. 50–53, nr 37–39, por. tam odczytanie melodii i komentarz do niej D. Pawlak na s. 51.

s. 245 **nr 25f** – Źródłem tekstu był wskazany odsyłaczem zapis L. Zejsznera.

s. 246 **nr 25g** – Zob. notatkę Kolberga dotyczącą tej melodii na s. 474 (pod spisem rzeczy). Źródłem tekstu był zapis Ż. Paulego wskazany odsyłaczem, według notatek Kolberga dotyczących zbioru Paulego (teka 12a, sygn. 1290, k. 1 i 6) pieśn ta ma lokalizację: „od Bochni i N. Sącza". U Paulego zwr. 6–10:

„Wstajcie, wstajcie, syny moje,
doganiajcie siostrę swoję.
A jak ci ją dogonicie,
więc jej nogi obetnijcie.
Dognali ją aż we Lwowie,

ona stoi w złotej głowie.
Witaj, witaj, siostro nasza,
gdzieś podziała szwagra Jasia?
Nie powiem wam, bracia mili,
bo byście mi go zabili."

W zwr. 11 w. 2: „piwo", w zwr. 15 w. 1: „siostro" zamiast „Kasiu".

s. 246 **nr 25h** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 10) z lokalizacją ogólną: „Szyce". W rkp. zanotowane t. 1–6 i pełny tekst pieśni. Opuszczony przez Kolberga tekst po zwr. 4 w rkp.:

„Syny, syny, syny moje,
gońcie, gońcie siostrę swoją.
A jak ci ją dogonicie,
ręce, nogi obetnijcie.
Dogonili ją we Lwowie,
ona stoi w złotogłowie.
Witaj, witaj siostro nasz,
gdzieś podziała swego Jasia."

Opuszczony przez Kolberga tekst po zwr. 9 w rkp.:

„Witaj, witaj, szwagrze młody,
napijesz się krwi jak wody.
Nie w takich ja wojnach bywał.
krwi jak wody ja nie pijał".

W zwr. 14–17: „wziął go" zamiast „ciął go".

s. 247 **nr 25i** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. [16a]) z lokalizacją ogólną: „Mierzęcice". W pierwszej wersji w druku powinno być metrum $\frac{2}{4}$. W rkp. zanotowane obydwie metrorytmiczne wersje melodii.

s. 248 **nr 25m** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 42, sygn. 1349, k. 52) z lokalizacją ogólną: „Czerniaków", tam zapis nutowy z incipitem: „A w Warszawie na Grzybowie, hej". W rkp. melodia zapisana w metrum $\frac{2}{4}$ w 12 taktach.

s. 250 **nr 25o** – Zob. notatkę Kolberga dotyczącą tej melodii na s. 474 (pod spisem rzeczy).

nr 25p – Rkp. terenowy Kolberga (teka 2, sygn. 1124, k. 18) bez lokalizacji, tam zapis nutowy z tekstem zwr. 1–7.

s. 251 **nr 25r** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 152) z lokalizacją ogólną: „Rzeczyca", tam tylko tekst. W rkp. w zwr. 6 w. 1: „Dy" zamiast „Da".

s. 252–253 **wątek nr 26** – Wariantów tekstu w zbiorach Kolberga nie odnaleziono.

s. 252 **nr 26** – Źródłem tekstu był wskazany odsyłaczem zbiór K.W. Wójcickiego. U Wójcickiego w zwr. 3 w. 1–2: „A nie będziesz ty żałować, Jasiu", w zwr. 6 w. 1: „na konika" zamiast „na koń", w zwr. 4 w. 2: „aby czekać tylko chcieli", w zwr. 12 w. 3: „zagraj" zamiast „zagram", w. 4: „moję" zamiast „swoję".

s. 253–255 **wątek nr 27 i 28** – Wariantów tekstu w zbiorach Kolberga nie odnaleziono.

s. 254 **nr 28a** – Źródłem tekstu był wskazany odsyłaczem zapis J. Konopki.

s. 255–256 **wątek nr 29** – Wariantów tekstu w zbiorach Kolberga nie odnaleziono.

s. 255 **nr 29** – Źródłem tekstu był rkp. G. Gizewiusza, s. 37–38, zob. G. Gizewiusz *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy*, Poznań 2000, s. 93, nr 69. U Gizewiusza w zwr. 5 w. 4: „wolałby" zamiast „wolałbym", w zwr. 8 nie ma w. 3–4, a w. 1–2 jako wariant w zwr. 7.

s. 256–257 **wątek nr 30** – Wariantów tekstu w zbiorach Kolberga nie odnaleziono.

s. 256 **nr 30** – Źródłem tekstu był wskazany odsyłaczem zbiór K.W. Wójcickiego. U Wójcickiego w zwr. 5 w. 1: „ino" zamiast „jeno".

s. 257–262 **wątek nr 31** – Warianty w DWOK: T. 26 nr 406, 407, T. 28 nr 333–335, T. 41 nr 1121.

s. 257 **nr 31a** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 2, sygn. 1124, k. 18) z lokalizacją ogólną: „Głuchy", tam zapis nutowy z incipitem: „Szła dziewczyna (Kasia) do dunaju nożki myć".

s. 261 **nr 31g** – Źródłem tekstu był wskazany odsyłaczem zbiór K.W. Wójcickiego, w odsyłaczu winno być: s. 62–64.

s. 262–263 **wątek nr 32** – Warianty w DWOK: T. 16 nr 478, T. 26 nr 408, T. 28 nr 186, 336, 337, T. 39 nr 163, T. 40 nr 377–379, T. 42 nr 1833.

s. 262 **nr 32** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 68) bez lokalizacji. W rkp. t. 5–7:

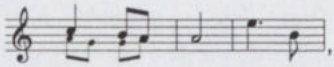

brak wersji alternatywnej t. 7, zamieszczonej w druku po melodii. W zapisie tekstu w rkp. zawsze: „król", „króla", „królową" zamiast: „pan", „pana", „panową" (por. z uwagą Kolberga przy wątku nr 32 w spisie rzeczy na s. 474), w zwr. 4 w. 3: „przyjedź kacie" zamiast „przyjedź, przyjedź", w zwr. 6 w. 3: „ścinaj kacie" zamiast „ścinaj, ścinaj".

s. 263–264 **wątek nr 33** – Wariantów tekstu w zbiorach Kolberga nie odnaleziono.

s. 263 **nr 33** – Źródłem tekstu był zapis J. Lompy, podany do druku przez E. Bojanowskiego, w odsyłaczu Kolberga błędne dane bibliograficzne, winno być: J. Lompa *Kilka pieśni ludu górnośląskiego*, „Przyjaciel Ludu" R. 12 (nie 11): 1845, nr 38. Oryginalny tekst, bez poprawek wprowadzonych przez Bojanowskiego, zob. *Pieśni ludu śląskiego ze zbiorów rękopiśmiennych Józefa Lompy*. Wydał B. Zakrzewski. Wrocław 1970, s. 187–189. W rkp. Lompy i w pierwodruku pieśni w „Przyjacielu Ludu" nie ma zapisu nutowego, w wydaniu opracowanym przez B. Zakrzewskiego wprowadzono melodię opublikowaną przez Kolberga w *Pieśniach ludu polskiego*.

s. 265 **wątek nr 34** – Wariantów tekstu w zbiorach Kolberga nie odnaleziono.

s. 265 **nr 34** – Źródłem tekstu był wskazany odsyłaczem zbiór K.W. Wójcickiego, T. 1 s. 85–86. Inne pieśni ze zbioru K.W. Wójcickiego, wymienione w odsyłaczu, zawierają wzmianki o napadach tatarskich lub tureckich i niewoli, ale nie są wariantami nr 34.

s. 265–269 **wątek nr 35** – Warianty w DWOK: T. 21 nr 126, T. 25 nr 252a.

s. 269–279 **wątek nr 36** – Warianty w DWOK: T. 4 nr 242, 243, T. 12 nr 502, T. 21 nr 142, T. 26 nr 419, T. 27 nr 383, T. 28 nr 342, T. 39 nr 81, T. 41 nr 403, T. 42 nr 1476, 1477, T. 46 nr 375, T. 50 nr 134, 135, T. 67/I nr 133.

W rkp. (teka 33, sygn. 1308/I, k. 31), który jest fragmentem wcześniejszej redakcji tego tomu, znajduje się notatka wstępna do wariantów tego wątku: „P[ieśń] 5 *Gdzież to jedziesz, Jasiu.* Pieśń bardzo upowszechniona, śpiewaną bywa w nader wolnym tempie. Melodia pełna rzewnej tęsknoty wszędzie prawie jeden rytm objawia (wyjąwszy nr 33). W Krakowskiem i Galicji rzadziej się słyszeć daje, za to w Wielkopolsce i Mazowszu nie ma prawie chaty wiejskiej, gdzieby jej nie śpiewano. [Wariant:] J. Lipiński *Piosnki ludu wielkopolskiego*, s. 77, tekst i nuta." W tomie wydanym drukiem Kolberg zamieścił 20 wariantów tego wątku i nie można dziś ustalić, która pieśń miała numer 33, natomiast wariant ze zbioru J.J. Lipińskiego w tomie *Pieśni ludu polskiego* jest pod numerem 36d.

s. 270 **nr 36c** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 55) z lokalizacją ogólną: „Zbiersk", tam zapis nutowy z incipitem tekstu: „Gdzież to jedziesz Jasiu? Na wojenkę, Kasiu". W rkp. melodia ujęta w metrum $\frac{2}{4}$ i w 14 taktów.

s. 272 **nr 36d** – Źródłem był zbiór J.J. Lipińskiego wskazany odsyłaczem, tam bez lokalizacji. Odpis melodii z incipitem tekstu w *Zeszycie do studiów muzycznych* (rkp. Kolberga w zbiorach WTM, sygn. 1209^2, k. 37v). W rkp. w t. 3 na trzecią i czwartą miarę zamiast d^2 i es^2 jest b^1 i c^2. W tekście u Lipińskiego w zwr. 1 pod t. 6: „rada jadę z tobą", zwr. 2–8 jak we wskazanym wariancie 36c, w zwr. 6 w. 1: „Gdzie je będziesz chować" z wariantem „Gdzie będziesz układać", w zwr. 8 w. 4–6 poza przytoczonym przez Kolberga tekstem (w nr. 36c) u Lipińskiego jeszcze dwa warianty: „Są w boru orzechy, to nasze pociechy na wojence daleczki" oraz taki jak w zwr. 8 w nr 36d, w zwr. 9 w. 5: „złotej" zamiast „nowej", po zwr. 9 u Lipińskiego następuje identyczna ze

zwr. 10 z wariantu 36c, następnie zwr. 11 z wariantu 36d i zwr. 11 z wariantu 36c.

s. 273 nr 36g – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. [16a]), z lokalizacją ogólną: „Mierzęci[ce], Przeczyce", tam zapis nutowy z trzecią zwr. tekstu. W rkp. melodia zanotowana sekundę wielką wyżej, ujęta w metrum $\frac{2}{4}$ i 16 taktów, nie ma wersji alternatywnej dla t. 1, w t. 6 zamiast całej nuty jest półnuta, w t. 7 nie ma dwóch ćwierćnut: d^2 i g^2.

s. 274 nr 36h – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 47) z lokalizacją ogólną: „Parcice" oraz: „Mieleszyn" bezpośrednio nad mel., tam zapis nutowy z incipitem tekstu (pod t. 1–4). W rkp. melodia zanotowana kwartę czystą wyżej, ujęta w metrum $\frac{2}{4}$ i 14 taktów, w t. 1 na drugą miarę zamiast dwóch ósemek jest rytm punktowany, t. 7:

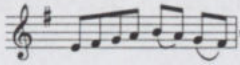

W tekście pod t. 3–4: „daleczko" zamiast „daleko".

s. 274 nr 36i – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 50) z lokalizacją ogólną: „Rudlice po Wieluniem". W rkp. melodia ujęta w metrum $\frac{2}{4}$ i 13 taktów, t. 5:

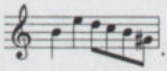

W zapisie tekstu zwr. 2 i 3 w odwrotnej kolejności, a po nich fragmenty dalszego tekstu:

„K[asiu, Kasiuleńku], kaj je będziesz wieszać
U króla na górze, na jedwabnym sznurze...
K[asiu, Kasiuleńku], kaj się układziemy...
Są na boru szyszki, to nasze poduszki...
... w co się ubierzemy...
Jest fartuszek brzuszek, to nasz ręczniczek
...
Jest na stawie trzcina, to nasza pierzyna ...".

s. 274 nr 36k – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 46) z lokalizacją: „Biała", tam pod melodią tylko incipit: „Gdzie ty jedziesz Jasiu, na wojenkę Kasiu itd."

s. 275 nr 36l – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 64) z lokalizacją ogólną: „Brudzyń pod Brudzewem i Marulew". W rkp. w t. 1, 2, 3 i 5 na pierwszą miarę jest rytm punktowany, nie ma t. 11 i 12. W zapisie tekstu w zwr. 3, 5 i 8–11 brak w. 3–4.

s. 276 nr 36n – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 21) z lokalizacją ogólną: „Kromnów", tam zapis nutowy i fragmenty zwr. 1 i 6 oraz zwr. 5. W zapisie tekstu w rkp. w zwr. 5 w. 1: „prasowała".

s. 276 nr 36o – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 34) z lokalizacją ogólną: „Drożdżyn pod Płońskiem", tam zapis nutowy z tekstem zwr. 3–7 i fragmentami zwr. 1–2. W rkp. melodia zanotowana sekundę wielką wyżej, ujęta w metrum $\frac{2}{4}$ i $\frac{3}{4}$ i w jedenaście taktów, w t. 4 zamiast e^2 jest d^2, w t. 5 zamiast e^1 jest f^1. W zapisie tekstu w rkp. w zwr. 2 tylko:

„Coż tam będziesz robić, Ka[siu...]
Będę chusty prała, po talarze brała",

między zwr. 3 i 4 tekst:

„Gdzież je będziesz suszyć...
U króla na górze, na jedwabnym sznurze.
Gdziez będziesz maglować...
U króla w piwnicy, w złotej maglownicy".

W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1308/II, k. 26 nr 21) z lokalizacją: „Sochocin" zapis z akompaniamentem, zob. *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym* cz. II (DWOK T. 67/II) s. 90 nr 661. W tym rkp. w t. 4 tylko wersja z małą nutą i rytm punktowany zamiast równych ósemek.

s. 278 nr 36s – Źródłem tekstu był rkp. G. Gizewiusza, s. 251–253, zob. G. Gizewiusz *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy*, Poznań 2000, s. 306, nr 310. U Gizewiusza brak w zwr. 8 w. 3, w zwr. 9 w. 1–2 i w zwr. 10 w. 3, natomiast w zwr. 12 jest w. 4: „na wojence daleczko".

s. 279–281 wątek nr 37 – Warianty w DWOK: T. 45 nr 945, 950.

s. 279 nr 37a – Źródłem tekstu był zbiór L. Zejsznera wskazany odsyłaczem, a przedrukowany w 1854 r. przez Siemieńskiego

w *Wieczornicach*, T. III Wilno 1854, s. 106–108. Zejszner zaczerpnął tekst tej pieśni z *Dziennika podróży do Tatrów* S. Goszczyńskiego. U Zejsznera brak zwr. 7 w zwr. 15 w. 1: „ni jednego".

s. 280 nr 37b – Źródłem tekstu był zapis Ż. Paulego wskazany odsyłaczem, tam winno być s. 85–89, według notatek Kolberga dotyczących zbioru Paulego (teka 12a, sygn. 1190, k. 1) pieśń ta ma lokalizację: „Szczawnica". Odesłanie do pieśni słowackich wydanych przez Kollara powtórzył Kolberg za Paulim, zob. J. Kollar *Národnie spievanky*, D. II, s. 65. U Paulego w zwr. 4 w. 2: „nagodził".

s. 281–289 wątek nr 38 – Warianty w DWOK: T. 4 nr 239, 240, T. 12 nr 480, T. 16 nr 492, T. 17 nr 9, T. 19 s. 247 nr 22, T. 26 nr 410 a i b, T. 27 nr 365, T. 28 nr 315, T. 45 nr 956, 960, T. 50 nr 425.

s. 281 nr 38a – W nocie poprzedzającej pieśń Kolberg odwołuje się najpierw do zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, tam w T. 1 na s. 219–221 wariant (zob. przypis do pieśni 38f). Niżej odsyła do dziełka: K.R. Rusiecki *Małe tajemnice Warszawy. Zarysy obyczajowe oryginalne*. T. I–IV Warszawa 1844.

s. 285 nr 38e – Źródłem tekstu był zbiór J. Lipińskiego wskazany odsyłaczem.

s. 285 nr 38f – Źródłem tekstu był wskazany odsyłaczem zapis Ż. Paulego, u K.W. Wójcickiego wariant tekstu, tam w zwr. 6 w. 2: „grosz" zamiast „groch".

s. 289–292 wątek nr 39 – Wariantów tekstu w zbiorach Kolberga nie odnaleziono.

s. 292–295 wątek nr 40 – Warianty w DWOK: T. 14 s. 157, T. 21 s. 188, T. 42 s. 542 nr 1969 i 1970.

s. 292 nr 40a – Źródłem tekstu był zbiór bajek K.W. Wójcickiego pt.: *Klechdy, starożytne podania i powieści ludu polskiego*, Warszawa 1837, tam tekst *Piszczałka* w T. 2 na s. 15–19 z przypisem na s. 118–127, zob. w wydaniu z r. 1972 s. 127–129 i 192–195.

s. 294 nr 40c – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. [15a]) bez lokalizacji. W rkp. w zapisie tekstu po zwr. 3 nlb. tekst: „mówiąc:

Ona wzięła, trzasła skrzypkami, wyleciał biały gołąbek, poleciał do nieba".

s. 295–300 **wątek nr 41** – Por. T. 8 s. 6 nr 4, T. 14 s. 11 nr 3.

s. 298 **nr 41a** – Kolberg odsyła do zbioru bajek K.W. Wójcickiego pt.: *Klechdy, starożytne podania i powieści ludu polskiego*, zob. tam tekst: *Żaba* w T. 2, s. 7–14 i przypis s. 95–117, w wydaniu z r. 1972 s. 124–126 i 184–191.

s. 301–306 – Warianty tekstów zamieszczonych w *Dodatkach* zob. pod odpowiednimi numerami wątków pieśni.

s. 302 **nr 5ccc** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 7) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu. W rkp. t. 5:

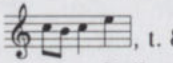

, t. 8:

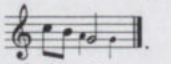

s. 303 **nr 7ee** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 8) bez lokalizacji, tam zapis nutowy z incipitem: „Jechał". W rkp. melodia zanotowana sekundę wielką niżej, w t. 7 brak wersji alternatywnej.

s. 304 **nr 12dd** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 8) bez lokalizacji, tam zapis nutowy z incipitem: „Tam za Warsz[awą]".

s. 304 **nr 13i** – W rkp. Kolberga (teka 12, sygn. 1183, k. 18), z lokalizacją jak w druku, w takcie ostatnim tylko wersja małych nut.

s. 306 **nr 24h** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 8), bez lokalizacji, tam zapis nutowy z incipitem: „Wdowa". W rkp. w t. 6 brak wersji małej nuty.

Tańce (s. 307–448)

s. 309 **nr 1** – W rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 1, nr 6 i k. 3, nr 32) tekst dwukrotnie wśród odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2 s. 257.

nr 2 – W rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 1, nr 26) tekst wśrod odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu*

Białochrobatów, zob. tam T. 2 s. 95 dodatek. W rkp. i u Wójcickiego jeszcze dwa wiersze:

„Idzie woda, a nie leje,
moje serce do cię mgleje".

s. 310 **nr 3** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 1, nr 1563) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „od Warszawy". Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 1, nr 22) wśród opisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2, s. 381. W rkp. melodii w t. 1, 3 i 5 jest tylko wersja małych nut, w t. 7 na pierwszą miarę jest tylko wersja z triolą, pod melodią odsyłacz do nr 3 w T. 1. W rkp. tekstu i u Wójcickiego cd. 2 zwr.: „choćby przyszło zginąć, choćby przyszło zginąć."

nr 4 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 42, sygn. 1349, k. 52) z lokalizacją ogólną: „Czerniaków", tam zapis nutowy z incipitem: „Nie pójdę ja grabić siana". W rkp. melodia zanotowana tercję małą niżej. Zachował się też rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 52, nr 234) z lokalizacją: „Młociny", tam zapis nutowy z incipitem: „Nie pójdę" i z odsyłaczem do nr 4 w T. 1.

nr 5 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 57, nr 428) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Młociny pod Warszawą", z akompaniamentem, zob. *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym* cz. II (DWOK T. 67/II) s. 191, nr 735. W rkp. odsyłacz do nr 5 w T. 1, w t. 6 tylko wersja dużych nut.

nr 6 – W rękopisie Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 8, nr 381) tekst z lokalizacją ogólną: „Czerniaków", tam cd.:

„O dlaboga, jak to boli,
chyba mi się nie zagoi".

s. 311 **nr 7** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 72, nr 1130) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Warszawa", tam w t. 7 alternatywna wersja:

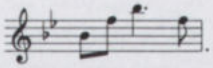

nr 8 – W rękopisie Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 15, nr 973) pierwsza zwr. tekstu (pod t. 1–8) z lokalizacją ogólną: „Kromnów".

nr 9 – W rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 7, nr 302) tekst z lokalizacją ogólną: „od Warszawy", w rkp. w. 2 i 4 (pod t. 3 i 7) poprzedzone: „da".

s. 312 **nr 10** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 2, sygn. 1124, k. 30) z lokalizacją ogólną: „Ostrożeń". W rkp. takty 1–8, melodia zanotowana sekundę wielką niżej. Zachował się także rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1323, k. 16) z lokalizacją: „Gończyce", tam zapis jak w tece 2.
nr 11 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 41) z lokalizacją ogólną: „Maków". W rkp. melodia zanotowana sekundę wielką wyżej. Zachował się też rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1323, k. 16) z lokalizacją ogólną: „Czepielew", tam zapis jak w tece 43.
nr 12 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 24) z lokalizacją ogólną: „Książenice, Grodzisk", tam tekst jako kolejny wątek pod mel. opublikowaną przez Kolberga w T. 1, nr 367. W rkp.: „kurasa" zamiast: „kogutka" i „pichnie" z nadpisanym: „sowie" zamiast: „kurze". W innym rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 9, nr 539) tekst z lokalizacją: „Zalesie, Rawa", z poprawkami jak w tece 43.

s. 313 **nr 15** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 56, nr 370) zapis nutowy z lokalizacją: „Młociny". W rkp. melodia ujęta w 15 taktach, w t. 3 i 7 na pierwszą miarę jest rytm punktowany, w t. 10–12 na pierwszą miarę są równe ósemki, t. 14 i 15:

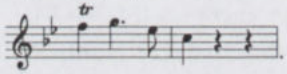

nr 16 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 55, nr 331) zapis nutowy z lokalizacją: „od Warszawy" i z incipitem: „Oj, dziewczyno". Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 8, nr 405) z lokalizacją ogólną: „Waliszew". W zapisie nutowym w t. 7 inna wersja:

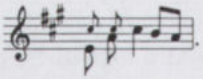

s. 314 **nr 17** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 1, nr 1565) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „od Warszawy" i odsyłaczem do nr 17 w T. 1. Tekst pierwszej zwr. w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6, nr 260) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy", tam nad w. 1 nadpisane: „Żebyś była", por. tekst nr 169.

nr 18 – Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 2, nr 58) bez lokalizacji, wśrod odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2 s. 236.

nr 20 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 17, nr 2191) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Warszawa", tam w t. 8 na drugą miarę zamiast ćwierćnut jest półnuta c^2.

s. 315 **nr 21** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 55, nr 327) zapis nutowy z lokalizacją: „Warszawa" i z incipitem: „Po czem", tam w t. 3 i 7 na drugą i trzecią miarę: ćwierćnuta i dwie ósemki, tak jak w t. 1. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 7, nr 366) z lokalizacją ogólną: „Warszawa", tam w. 1: „Po czem poznać, która ma dać", a zakończenia zwr. 2 (pod t. 5–8) brak.

nr 22 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 17, nr 2194) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Rzeczyca, Glina". W rkp. w t. 2 na pierwszą miarę dwie ósemki: e^2 i d^2, w t. 3 na trzecią miarę jest wersja małych nut: a^1 i h^1, tak samo w t. 7.

nr 23 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 24) z lokalizacją ogólną: „Książenice, Grodzisk", tam tekst jako kolejny wątek pod mel. opublikowaną przez Kolberga w T. 1 nr 367. W rkp. cd.:

„A przysięgam, nie ruszę,
chyba każesz, to muszę."

Zachował się także rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 10, nr 544) z lokalizacją ogólną „Zalesie, Rawa", tam tekst jak w rkp. terenowym, bez melodii.

s. 316 **nr 25** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn, 1305, k. 56, nr 369) z lokalizacją: „Warszawa". W rkp. melodia zanotowana kwartę czystą niżej, zapis ujęty w 13 taktów, nie ma t. 14–16, w t. 1 i 4 na pierwszą miarę są równe ósemki, t. 5:

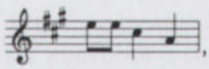

w t. 7 wersja dużych nut, w t. 12 na drugą i trzecią miarę zamiast ćwierćnuty z kropką i ósemki są dwie ćwierćnuty, t. 13:

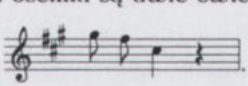

nr 26 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 21) z lokalizacją: „Kromnów". W rkp. „strąki" zamiast „strączki" (pod t. 3) i „kochanek" zamiast „Jasieniek" (pod t. 6). Zachował się także rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 68, nr 960) gdzie melodia bez tekstu z lokalizacją: „od Zakroczymia", tam pod właściwą mel. rozpisane alternatywne wersje dla t. 2 i 6:

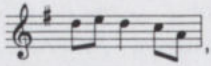

oraz t. 4 i 8:

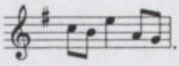

Tekst także w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 15, nr 1001) bez melodii, taki sam i z tą samą lokalizacją ogólną jak w rkp. terenowym.

s. 317 **nr 27** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 79, nr 1419, k. 78, nr 1391 i k. 72, nr 1131) trzykrotny zapis tej melodii bez tekstu. W rkp. na k. 79, z lokalizacją: „Warszawa", melodia zanotowana sekundę wielką niżej, tam w t. 7 na ostatnią miarę jest tylko ćwierćnuta *fis*[1], t. 8 posiada wersję alternatywną:

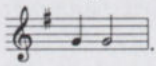

W rkp. na k. 78 też z lokalizacją: „Warszawa", t. 6–8:

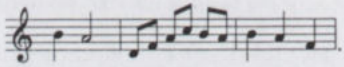

W rkp. na k. 72, z lokalizacją ogólną: „Łyskornia", melodia zanotowana tercję małą wyżej, t. 8 taki jak w druku, ujęty jako pierwsza volta, jako druga volta:

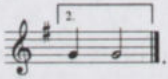

nr 28 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 39) z lokalizacją ogólną: „Czepielew". W rkp. melodia zanotowana sekundę małą niżej, nie ma t. 5 z drugą voltą, t. 10:

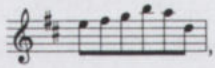

nie ma t. 11. Drugi rkp. terenowy Kolberga (teka 36, sygn. 1223, k. 16) też z lokalizacją ogólną: „Czepielew", tam w t. 1 nad pierwszą nutą mordent, t. 8 posiada wersję alternatywną:

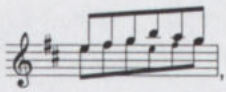

nie ma t. 10–11.

nr 29 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 2, sygn. 1124, k. 14) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu. W rkp. w t. 8 na trzecią miarę g^1.

nr 30 – W rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1193, k. 6, nr 209) tekst wśród odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2 s. 215, nr 14.

s. 318 **nr 33** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 13, nr 2017) melodia bez tekstu z lokalizacją: „Radzymin, Tarchomin". W rkp. melodia zanotowana kwartę czystą wyżej, ujęta w 12 taktów, t. 8:

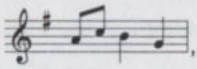

po t. 8 cztery takty:

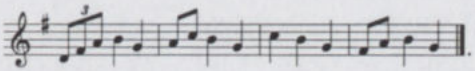

s. 319 **nr 34** – W rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 8, nr 421) tekst z lokalizacją „Skalmierz".

nr 35 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 80, nr 1449) z lokalizacją: „od Warszawy, Nowego Dworu" melodia ujęta w 20 taktów, nie ma t. 17 i 18, które w druku są powtórzeniem t. 15 i 16, nie ma też t. 23 i 24, które w druku są powtórzeniem t. 19 i 20. W rkp. w t. 1 na pierwszą miarę nie ma alternatywnej wersji f^2, w t. 3 nie ma alternatywnej wersji c^2.

Melodia zanotowana w rkp. i zamieszczona w druku posiada cechy tańca instrumentalnego. W t. 9, 10, 12 oraz 14–24 nuty zamieszczone w druku jako drugi głos nie mają znaczenia wersji alternatywnych dla rysunku melodycznego, w przypadku tego tańca zapis taki traktować należy jako dwu- lub trójdźwięki, dopełniające strukturę harmoniczną. W omawianym rkp. Kolberga nie ma dwudźwięków z wyjątkiem t. 14:

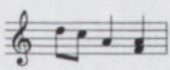 oraz t. 18: 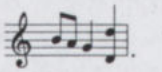 .

nr 36 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 1) bez lokalizacji. W rkp. melodia ujęta w 12 taktów, t. 7–12:

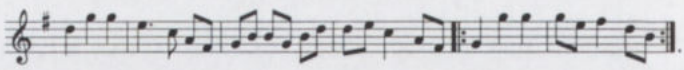

s. 320 **nr 37** – W rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 1, nr 7) tekst wśród odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2 s. 262.

nr 39 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 42, sygn. 1350, k. 186) z lokalizacją: „Słópsk pod Serockiem". W rkp. w t. 1 na pierwszą miarę wersja alternatywna z ósemką *cis*^{2}. Drugi zapis terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 35) z lokalizacją ogólną: „Wólka Słópska". W tym rkp. t. 1 jak w zapisie terenowym, w rkp. łuk w t. 13 pełni funkcję legata:

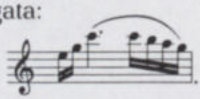

s. 321 **nr 40** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 35) z lokalizacją ogólną: „Wólka Słópska". W rkp. melodia ujęta w 8 taktów bez znaków repetycji i podziału na volty, t. 4:

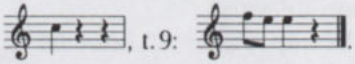

Zachował się rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1323, k. 16) z lokalizacją „Słópsk", tam melodia jak w druku.

nr 42 – W rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 8, nr 387) tekst z lokalizacją ogólną: „Czerniaków", tam w w. 1 (pod t. 2): „matuleńku", w. 3–4: „oj, miałam kochaneczka, da i tegom straciła".

s. 322 **nr 43** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 27) z lokalizacją: „Warszawa, Praga", tam melodia bez tekstu. W rkp. t. 4:

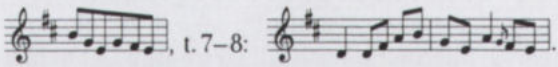

s. 323 **nr 45** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 57, nr 406) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „od Siedlec". Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 14, nr 969) z lokalizacją ogólną „Kromnów". W rkp. bez „hej, hej" w w. 1.

nr 46 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 57, nr 407) zapis nutowy z lokalizacją: „od Siedlec" i z incipitem: „Sobie ja gram"

– por. nr 69. Pod mel. odsyłacz do nr 46 w T. 1. W rkp. w t. 8 na drugą miarę e^1. Tekst w rękopisie Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 10, nr 545) z lokalizacją ogólną: „Zalesie, Rawa".

nr 47 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 1, nr 1545) z lokalizacją: „Warsz[awa]". W rkp. melodia zanotowana w 20 taktach sekundę wielką niżej, nie ma t. 9, w t. 6, 8, 16, 18 i 20 na pierwszą miarę oraz w t. 11 na drugą miarę są równe ósemki, t. 12–13:

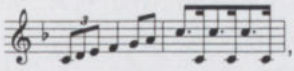 , t. 21: 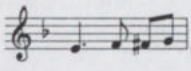 .

s. 325 **nr 51** – W rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6, nr 271) tekst z lokalizacją ogólną: „od Warszawy", tam w w. 4 (pod t. 7): „ja" zamiast „da".

nr 52 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 17, nr 2186) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Warszawa".

nr 53 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 7) bez lokalizacji. W rkp. w t. 1 na pierwszą miarę są równe ósemki, t. 19:

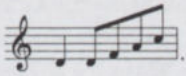 .

s. 326 **nr 55** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 7) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu. W rkp. t. 4:

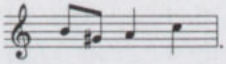 .

s. 327 **nr 56** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 7) bez lokalizacji.

nr 58 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 7) bez lokalizacji, tam zapis nutowy z incipitem: „Cieszyła". W rkp. dla t. 4 tylko wersja alternatywna zamieszczona w druku na końcu.

nr 59 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 7) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu. W rkp. t. 8 niewypełniony.

s. 328 **nr 60** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 7) bez lokalizacji, tam zapis nutowy z incipitem: „Oj, u mojej".

nr 61 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 7) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu.

nr 62 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 7) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu. W rkp. nie ma wersji alternatywnej dla t. 1 i 6.

s. 329 **nr 63** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 7) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu. W rkp. t. 8 niewypełniony, cztery ostatnie takty powtórzone, t. 12 taki sam jak t. 8 w druku.

nr 64 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 7) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu. W rkp. melodia zanotowana tercję małą wyżej, t. 6–8:

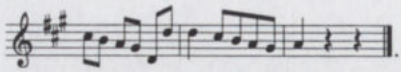

Pierwodruk w artykule: [O. Kolberg] *Pieśni ludu polskiego i litewskiego*. „Kalendarz Astronomiczno-Gospodarski na r. 1857" J. Jaworskiego, Warszawa [1856] s. 184, nr 2.

nr 65 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 1, nr 1556), zapis melodii bez tekstu, bez lokalizacji, drugi raz tamże (k. 52 nr 207) też bez tekstu z lokalizacją: „Górce", w obu rkp. melodia zanotowana kwartę czystą wyżej. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6, nr 244) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy". Pierwodruk w artykule: [O. Kolberg] *Pieśni ludu polskiego i litewskiego*, s. 185, nr 6.

s. 330 **nr 66** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 57, nr 413) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Babice pod Warszawą", tam melodia zanotowana sekstę małą wyżej. W rkp. w t. 4 tylko wersja alternatywna. Drugi zapis nutowy bez tekstu tamże (k. 52, nr 208) z lokalizacją: „Górce", tam pod mel. odsyłacz do nr 66 w T. 1. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 1, nr 23) bez lokalizacji, wśród odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2, dodatek s. 92.

nr 67 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 52, nr 203) zapis nutowy z incipitem: „Wyjrzyj dziewuchno" i z lokalizacją: „Górce". Tekst pierwszej zwr. w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6, nr 235) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy", tam (pod t. 5): „czy nie jedzie". Pierwodruk w artykule: [O. Kolberg] *Pieśni ludu polskiego i litewskiego*, s. 185, nr 7.

nr 68 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 52, nr 206) zapis nutowy z incipitem: „O, Maryś moja" i z lokalizacją: „Górce". Tekst pierwszej zwr. w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6, nr 238) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy". Pierwodruk w artykule: [O. Kolberg] *Pieśni ludu polskiego i litewskiego*, s. 185, nr 8.

nr 69 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 52, nr 201) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Górce pod Warsz[awą]". Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 8, nr 388 – 1 zwr i nr 379 – 2 zwr.) z lokalizacją ogólną „Czerniaków" oraz druga zwr. drugi raz (tamże, k. 6, nr 234) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy".

s. 331 **nr 70** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 52, nr 202) zapis nutowy z incipitem: „Oj, czy jadła, czy nie jadła", z lokalizacją: „Górce pod Warsz[awą]" i z odsyłaczem do T. 1 nr 70. W rkp. w t. 6 na drugą i trzecią miarę zamiast dwóch ćwierćnut są ćwierćnuta z kropką i ósemka. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6, nr 234) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy", tam jako następna zwr. tekst: „Oj, wara, chłopcy, wara" (zob. w T. 1 nr 69, zwr. 2).

nr 71 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 52, nr 212) zapis nutowy z lokalizacją: „Babice" i incipitem: „Polacy" – zob. *Mazowsze* cz. VI (DWOK T. 41) s. 260, nr 508. Melodia wykazuje pokrewieństwo z mel. *Mazurka Dąbrowskiego*, zob. ryc. 6 i 7.

Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 1, nr 3) wśród odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2, s. 243, w rkp. także odsyłacz do *Pieśni polskich i ruskich* W. Zaleskiego s. 430, tam tekst taki sam.

nr 72 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 52, nr 217) zapis nutowy z z incipitem: „Da, ta jedna, da, ta", z lokalizacją: „Babice" i z odsyłaczem do nr 72 w T. 1. W rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6, nr 247) tekst mieszczący się w druku pod t. 1–8, z lokalizacją ogólną: „od Warszawy". Pierwodruk w artykule: [O. Kolberg] *Pieśni ludu polskiego i litewskiego*, s. 184, nr 1.

s. 332 **nr 73** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 52, nr 210) zapis nutowy z lokalizacją: „Babice" i z incipitem: „Oj, ciężko temu". Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6, nr 241) z lokalizacją: „od Warszawy".

nr 74 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 52, nr 216) zapis nutowy z incipitem: „Oj, na babickim polu" i z lokalizacją: „Babice". W rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6, nr 249) tekst z lokalizacją ogólną: „od Warszawy", tam w zwr. 2 w. 3 (pod t. 6): „oczki". Zachował się też rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1320, k. 79, nr 34) z zapisem tej melodii z akompaniamentem, zob. *Pieśni i melodie ludowe z akompaniamentem fortepianowym* cz. II (DWOK T. 67/II) s. 163, nr 713.

nr 75 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 52, nr 209) zapis nutowy z lokalizacją: „Babice pod Warsz[awą]" i z incipitem: „Oj, jadali i pijali". W rkp. cztery ostatnie takty powtórzone. Tekst pierwszej zwr. w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6, nr 240) z lokalizacją ogólną; „od Warszawy".

s. 333 **nr 76** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 52, nr 213) zapis nutowy z lokalizacją „Babice" i z incipitem: „Da, po wodzie, po Wiśle". W rkp. w taktach 1–4 tylko wersja podstawowa, w t. 8 półnuta c^2 i ćwierćnuta g^1. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6, nr 245) z lokalizacją: „od Warszawy".

nr 77 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 52, nr 211) zapis nutowy z lokalizacją: „Babice i Latchorzew" i z inciptem: „Oj, rozstąp się". W rkp. melodia zanotowana sekundę wielką niżej. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6, nr 242) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy", tam w zwr. 1 w. 3 (pod t. 5): „lepsza ci".

nr 78 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 52, nr 218) zapis nutowy z inciptem: „Oj, panowie, panowie" i z lokalizacją: „Babice". Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6, nr 250) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy", tam w zwr. 1 w. 2–3 (pod t. 5–8): „ani ja mam sukmany, ani ja mam koszuli", w zwr. 2 w. 3 (pod t. 5): „jedna ćwierć gnoju".

s. 334 **nr 79** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 52, nr 215) zapis nutowy z lokalizacją: „Babice", z incipitem: „Siedmiu" i słowami: „siedmiu za mną biegło" pod t. 5–7. Pierwodruk w artykule: [O. Kolberg] *Pieśni ludu polskiego i litewskiego*, s. 185, nr 9.

nr 80 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 52, nr 204) zapis nutowy z lokalizacją: „Górce" i z incipitem: „Myślałaś", pod mel.

odesłanie do nr 80 w T. 1. W rkp. w t. 4 zamiast rytmu punktowanego są równe ósemki, t. 8:

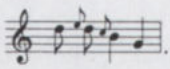

Tekst pierwszej zwr. w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6 nr 236) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy", tam w w. 3 (pod t. 6): „szklankę piwa". Pierwodruk w artykule: [O. Kolberg] *Pieśni ludu polskiego i litewskiego*, s. 185, nr 5.

nr 81 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 1, nr 1573) z lokalizacją: „Babice" melodia zanotowana tercję małą wyżej.

nr 82 – W rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 8, nr 386) tekst z lokalizacją ogólną: „Czerniaków".

nr 84 – W rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 8, nr 392) tekst z lokalizacją ogólną: „Czerniaków".

nr 85 – W rkp. Kolberga (teka 33 sygn. 1305, k. 8, nr 1846) z lokalizacją: „Warszawa", tam w t. 8 tylko wersja dużych nut.

s. 336 **nr 86** – Pierwodruk w artykule: [O. Kolberg] *Pieśni ludu polskiego i litewskiego*, s. 184, nr 3.

nr 88 – Tekst w rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1193, k. 6, nr 278) bez lokalizacji, wśród odpisów ze zbioru K. W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2, s. 229, nr 83. Pierwodruk w artykule: [O. Kolberg] *Pieśni ludu polskiego i litewskiego*, s. 185, nr 4.

s. 337 **nr 89** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 16, nr 2158) z lokalizacją: „Warsz[awa]", w rkp. w t. 6 tylko wersja dużych nut.

nr 91 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 1, nr 1568) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Warsz[awa] i z odesłaniem do nr 91 w T. 1. Tam melodia z akompaniamentem bez tekstu, zob. *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym* cz. II (DWOK T. 67/II) s. 193, nr 756. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 1, nr 1) bez lokalizacji, wśród odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2 s. 186, u Wójcickiego w zwr. 2 (pod t. 6): „trzęsie z gęby" (omyłkowo?).

nr 92 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 2, nr 1575) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Warsz[awa]" i z odesłaniem do nr 92 w T. 1.

s. 338 **nr 93** – W rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 7, nr 325) tekst z lokalizacją ogólną „od Warszawy", tam 2 zwr. jako wariant z notatką „lub", a jej w. 1 (pod t. 2): „u wujenki".

nr 95 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 16, nr 2150) z lokalizacją: „Warsz[awa]", tam melodia zanotowana kwartę czystą wyżej, pod mel. odsyłacz do nr 95 w T. 1.

s. 339 **nr 96** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 1, nr 1558) z lokalizacją: „Warsz[awa]" ta melodia z inną strukturą harmoniczną w t. 1–6:

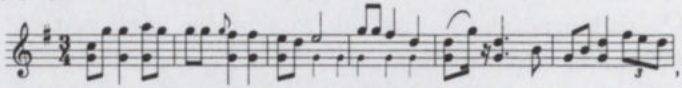

w t. 8 i 12 nie ma dwudźwięków, w t. 16:

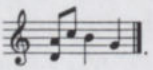

nr 98 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 1, nr 1572) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Warsz[awa]". Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 7, nr 288) z lokalizacją: „od Warszawy".

s. 340 **nr 99** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 1, nr 1548) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy".

nr 100 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 2, nr 1576) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Warsz[awa]" i z odesłaniem do nr 100 w T. 1. W rkp. melodia zanotowana kwartę czystą wyżej. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 7, nr 318) z lokalizacją: „od Warszawy".

nr 102 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 78, nr 1366) z lokalizacją: „Warsz[awa]".

s. 341 **nr 103** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 1, nr 1539) zapis nutowy bez lokalizacji i bez tekstu, z notatką: „Mazur" i zatartym następnym słowem („stud[nia]"?). W rkp. t. 12–16:

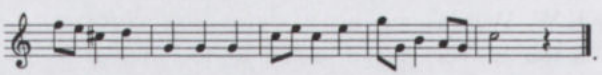

Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 7 nr 323) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy", tam w. 2 (pod t. 3–4): „nie chodźże ty po pszenicy", w. 4 (pod t. 7–8): „to cię, szelmo, okaliczy".

nr 104 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 2) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu. Tekst w rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1193, k. 5, nr 177–178) wśród odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2, s. 205, nr 75, w rkp. i w źródle w zwr. 1 w. 1: „Ja dudarz, ty dudarz", w zwr. 2 w. 3 (pod t. 6): „się umorduje".

nr 105 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 29) z lokalizacją ogólną: „Miedniewice". W rkp. t. 1–8. W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 11, nr 1944) bez lokalizacji, tam t. 12:

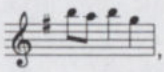

oraz t. 14–16:

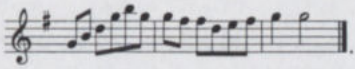

s. 342 **nr 106** – W rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 7, nr 310) tekst z lokalizacją ogólną: „od Warszawy", tam w zwr. 3 w. 2: „cztery kury i półtora jaja".

nr 107 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 1), bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu.

nr 108 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 1) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu, melodia zanotowana tercję małą wyżej. Zwr. 1 tekstu w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 10, nr 600) z lokalizacją ogólną: „Kujawy".

s. 343 **nr 109** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 55, nr 333) zapis nutowy z lokalizacją: „od Piaseczn[a]" i z incipitem: „Da, choć nie mam". W rkp. w t. 1 na pierwszą miarę podstawowa wersja d^2 i alternatywna wersja zaznaczona małą nutą g^1, w t. 7 tylko wersja dużych nut.

nr 111 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 57, nr 418) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Pruszków", zapisaną obok skreślonej: „Natolin i Kabat[y] p. Warsz[awą]". Tekst w rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1193, k. 3, tekst nlb.) wśród odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2, s. 248.

nr 112 – Tekst w rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1193, k. 3, tekst nlb.) wśród odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu*

Białochrobatów, zob. tam T. 2, s. 235, zakończenie pieśni „z okolic Warszawy".

s. 344 **nr 113** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 57, nr 427) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Służew pod Warsz[awą]".

nr 114 – W rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1193, k. 3, tekst nlb.) tekst pierwszej zwr. bez lokalizacji, wśród odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2, s. 361. Cały tekst dwukrotnie w rkp. Kolberga (tamże) bez lokalizacji.

nr 115 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 57, nr 430) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Pruszków pod Warsz[awą]", z odesłaniem do nr 115 w T. 1. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 8, nr 390) z lokalizacją ogólną: „Czerniaków".

s. 345 **nr 116** – Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 1, nr 32) bez lokalizacji, odpis ze zbioru Ż. Paulego *Pieśni ludu polskiego*, s. 187, w rkp. i u Paulego w zwr. 2 w. 3 (pod t. 6): „da, dziewczyno".

nr 117 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 69, nr 977) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Warsz[awa]", w rkp. nie ma dolnego głosu w t. 1–4.

nr 118 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 69, nr 976) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Warsz[awa]", w rkp. w t. 4 wersja alternatywna:

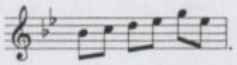

nr 119 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 69, nr 975) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Warsz[awa]", w rkp. t. 5–8:

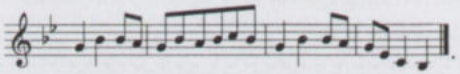

s. 346 **nr 120** – W rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 1, nr 27) tekst bez lokalizacji, wśród odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2, dodatek s. 96.

s. 347 **nr 124** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 8) bez lokalizacji.

nr 126 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 8) bez lokalizacji, tam melodia bez tekstu zanotowana sekundę wielką wyżej. Tekst w rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1193, k. 6, nr 274–275)

bez lokalizacji, wśród odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2, s. 229, nr 81. W rkp. i u Wójcickiego w zwr. 2 w. 1 (pod t. 2): „Kaśka dała", w. 3 (pod t. 5): „u mnie na borg".

s. 348 **nr 127** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 8) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu.

nr 128 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 8) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu. W rkp. w t. 11 tylko wersja dużych nut.

nr 129 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 8) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu. W rkp. w t. 5 na pierwszą i drugą miarę dwie ćwierćnuty.

s. 349 **nr 130** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 8) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu. W rkp. tylko cztery pierwsze takty, w t. 3 na pierwszą miarę d^2, w t. 4 nie ma przednutki. Tekst w rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1193, k. 5, nr 168) bez lokalizacji, wśród odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2, s. 200, nr 44.

nr 131 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 8) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu. W rkp. w t. 1 tylko wersja dużych nut, w t. 6 nie ma przednutki, na pierwszą miarę jest ósemka d^2.

nr 132 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 8) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu. W rkp. melodia zanotowana sekundę wielką niżej.

nr 133 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 8) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu. Tekst w rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1193, k. 6, nr 266) bez lokalizacji, wśród odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2, s. 227, nr 74.

s. 350 **nr 134** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 8) bez lokalizacji. W rkp. t. 13–14:

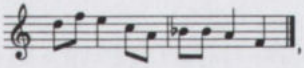

brak t. 15–16.

nr 135 – Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 8, nr 406) z lokalizacją ogólną: „Waliszew".

nr 136 – W rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 7, nr 344) tekst z lokalizacją ogólną: „od Warszawy".

s. 351 **nr 137** – W rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 1, nr 18) tekst bez lokalizacji, wśród odpisów ze zbioru K. W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2, s. 375. W rkp. i u Wójcickiego cd.:

„Wczoraj moja Maryś płakała, że ją matusia złajała,
złajać nie było czego, że kocha mnie młodego.
Nie płacz, Marysiu, wezmę cię na jesień,
jak opadnie drobny listek z czeresień".

nr 138 – W rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 8, nr 385) tekst z lokalizacją ogólną: „Czerniaków".

nr 139 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 17, nr 2187) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Warsz[awa]". Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 1, nr 11) bez lokalizacji, tam tylko fragmenty (rkp. uszkodzony).

s. 352 **nr 140** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 72, nr 1117) zapis nutowy z lokalizacją: „Raszyn".

nr 141 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 78, nr 1389) zapis nutowy z lokalizacją: „Warsz[awa]". W rkp. melodia zanotowana sekundę wielką niżej, t. 15 i 16 niewypełnione, t. 17–18:

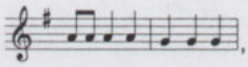

w rkp. nie ma t. 19–20.

nr 142 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 1) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu. W rkp. zanotowane t. 1–12.

s. 353 **nr 143** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 1, nr 1543) zapis nutowy z lokalizacją: „Warszawa". W rkp. melodia zanotowana tercję małą wyżej, zapis obejmuje takty 1–6 i 9–12.

nr 144 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 72, nr 1118) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Raszyn" i z odesłaniem do nr 144 w T. 1.

s. 354 **nr 147** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 52, nr 230) zapis nutowy z lokalizacją: „Czerniaków i Służew" i z incipitem: „A jakem ja sobie" (zob. *Mazowsze* cz. VI, DWOK T. 42, nr 275), pod mel. odesłanie do nr 147 w T. 1. Tekst drugiej zwr. w rkp.

Kolberga (teka 13, sygn. 1193, k. 5 nr 196) bez lokalizacji, wśród odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2, s. 211, nr 85, w rkp. i w źródle w zwr. 2 w. 3–4 (pod t. 5–8): „a kiedy nie umiesz, lepiéj byś se siadło".

nr 148 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 52, nr 236) zapis nutowy z lokalizacją: „Czerniaków i Służew" i z incipitem: „Oj, jedna sobie", pod mel. odesłanie do nr 148 w T. 1. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6, nr 272) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy".

s. 355 **nr 149** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 53, nr 256) zapis nutowy z lokalizacją: „Służew p. Warsz[awą]" i z incipitem: „Oj, moja gospodyni", pod mel. odesłanie do nr 149 w T. 1. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 7, nr 295–297) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy", tam w zwr. 2 w. 2: „poszłabyś do domu, domu".

nr 150 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 53, nr 257) zapis nutowy z lokalizacją: „Służew" i z incipitem: „W służewskim dziedzińcu". Tekst pierwszej zwr. w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 7, nr 294) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy".

nr 151 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 53, nr 258) zapis nutowy z lokalizacją: „Służew" i z incipitem: „Gorzaliny", pod mel. odesłanie do nr 151 w T. 1. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 7, nr 298) z lokalizacją ogólną „od Warszawy", tam w. 3–4 (pod t. 5–8): „jak gorzaliny nie dostanę, oj, Jasieńka szukajcie".

s. 356 **nr 152** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 53, nr 259) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Służew, Gorzkiewki", pod mel. odsyłacz Kolberga do nr 152 w T. 1.

nr 153 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 57, nr 431) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Służew", pod mel. odesłanie do nr 153 w T. 1. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 8, nr 377) z lokalizacją ogólną: „Czerniaków".

nr 155 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 42, sygn. 1349, k. 51) bez lokalizacaji. W rkp. t. 1–8 i t. 9–16 zapisane jako dwie odrębne melodie. Zapisy te są wobec siebie wariantowe, prawdopodobnie dlatego Kolberg połączył je w druku.

s. 357 **nr 156** – W rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1193, k. 5, nr 150) tekst bez lokalizacji, wśród odpisów ze zbioru K. W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, tam zob. T. 2, s. 193, nr 11.

nr 157 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 1) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu. W rkp. tylko t. 1–12, melodia zanotowana kwartę czystą niżej. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 9, nr 465) z lokalizacją ogólną „Zalesie, Rawa".

s. 358 **nr 158** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 1) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu. Tekst w rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1193, k. 9, nr 466) bez lokalizacji, wśrod odpisów ze zbioru J. Konopki *Pieśni ludu krakowskiego*, zob. tam s. 36 nr 208. W rkp. i u Konopki w zwr. 2 w. 4 (pod t. 8): „od kobiéty".

nr 159 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 57, nr 416) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Służew i Gucin p. Warsz[awą]", pod mel. odesłanie do nr 159 w T. 1. Tekst 1 zwr. w rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1193, k. 6, nr 242) bez lokalizacji, wśród odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2, s. 223, nr 49.

nr 160 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 1) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu.

nr 161 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 42, sygn. 1349, k. 51) bez lokalizacji. W rkp. tylko t. 1–8.

s. 359 **nr 162** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 1) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu. W rkp. w t. 3 tylko wersja małych nut, w t. 4 tylko wersja dużych nut.

nr 164 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 1) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu. W rkp. w t. 2 na drugą i trzecią miarę wersja alternatywna: e^2 i g^2, w t. 3 zamiast fis^2 jest d^2.

nr 166 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 1) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu. W rkp. melodia zanotowana kwartę czystą wyżej , w t. 4 wersja alternatywna: $d^2c^2h^1$, w t. 6 zamiast h^1 jest c^2, t. 7–9:

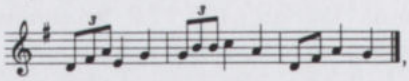

t. 10–12 w rkp. nie ma.

nr 167 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 1) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu. W rkp. w t. 1 tylko wersja podstawowa.

s. 361 **nr 168** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 1) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu. W rkp. w t. 6 tylko wersja podstawowa

nr 169 – Tekst – zob. przypis do nr 17.

nr 171 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 1) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu. W rkp. w t. 3 na pierwszą miarę wersja małych nut.

s. 362 **nr 172** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 1) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu. W rkp. w t. 6 na trzecią miarę tylko wersja podstawowa.

nr 173 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 1) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu. W rkp. melodia zanotowana sekundę wielką wyżej.

s. 363 **nr 177** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 1) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu. Tekst w rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1193, k. 5, nr 193) bez lokalizacji, wśród odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2, s. 210, nr 80, w rkp. odsyłacz Kolberga do wariantu w zbiorze W. Zaleskiego *Pieśni polskie i ruskie*, zob. tam s. 177, nr 680.

s. 364 **nr 178** – W rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1193, k. 6, nr 251) bez lokalizacji tekst pierwszej zwr. wśrod odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2, s. 224, nr 56.

nr 179 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 1) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu.

nr 180 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 1) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu. Tekst w rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1193, k. 5, nr 174) bez lokalizacji, wśród odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2, s. 205, nr 52.

s. 365 **nr 181** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 1) bez lokalizacji, tam zapis nutowy. W rkp. t. 9–11 niewypełnione.

nr 182 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 52, nr 238) zapis nutowy z lokalizacją: „Natolin, Kabaty" i z incipitem: „Hej, hola",

pod mel. odesłanie do nr 181 w T. 1. W rkp. w t. 1 zamiast d^2 jest f^2, t. 3

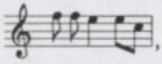

w t. 7 na pierwszą miarę zamiast e^2 jest c^2, w t. 8 tylko wersja podstawowa. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6, nr 273) z lokalizacją ogólną „od Warszawy", tam w zwr. 2 (pod t. 5–8): „oj, nie narobisz mi pola, da, kochaneczko moja".

nr 183 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 52, nr 240) zapis nutowy z lokalizacją: „Kab[aty], Wolice" i z incipitem:"Da, nie dajże mi". W rkp. w t. 7 tylko wersja z małą nutą, pod mel. odesłanie do nr 183 w T. 1. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn, 1209, k. 6, nr 275) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy".

nr 184 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 52, nr 229) zapis nutowy z lokalizacją: „Wolice, Kabaty" i z incipitem: „A kiedyś uciekała" – por. nr 17 i 169 w T. 1 (w tańcach). Pod mel. odesłanie do nr 184 w T. 1. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6, nr 260) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy" jako ciąg dalszy tekstu opublikowanego w T. 1 nr 169.

s. 366 **nr 185** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 52, nr 239) zapis nutowy z lokalizacją: „Wolice, Natolin" i z incipitem: „Da, nie bójże się", pod melodią odesłanie do nr 185 w T. 1. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6, nr 274) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy".

nr 186 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 1) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu.

nr 187 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 7) bez lokalizacji, tam melodia bez tekstu zanotowana sekstę wielką wyżej. Tekst w rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1193, k. 3, tekst nlb.) bez lokalizacji, wśród odpisów ze zbioru K. W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2, s. 192, nr 3.

s. 367 **nr 188** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 7) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu. W rkp. w t. 3 tylko wersja podstawowa, t. 4:

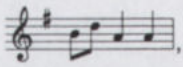

w t. 8 na drugą i trzecią miarę dwie ćwierćnuty a^1.

Tekst dwukrotnie w rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1193, k. 3 i k. 4, teksty nlb.) bez lokalizacji, obydwa razy odpis z *Pieśni ludu Białochrobatów* K.W. Wójcickiego, zob. tam T. 2, dodatek s. 106, nr 5. W rkp. i u Wójcickiego w zwr. 1 w. 3 (pod t. 5–6): „co chodziła po niej", w zwr. 2 w. 3–4 (pod t. 5–8): „żeby mi ino dał dziewczynę nadobną".

nr 189 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 7) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu. W rkp. t. 1–8. W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 13, nr 2019) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Moczydło", tam t. 9:

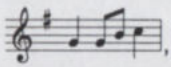

w t. 15 na drugą i trzecią miarę są równe ćwierćnuty. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 8, nr 455)

nr 190 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 7) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu.

s. 368 **nr 191** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 1) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu. Tekst w rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1193, k. 5, nr 175) bez lokalizacji, tam w w. 4 (pod t. 7–8): „dla mej kochaneczki".

nr 192 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 7) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu. W rkp. w t. 2 tylko wersja podstawowa, w t. 3 na drugą miarę jest d^2, w t. 4 na drugą miarę e^2, w t. 8 na drugą miarę e^2. W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 13, nr 2015) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Moczydło p. Warsz[awą]", tam w t. 3, 4 i 8 zapis taki jak w tece 43.

Tekst w rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1193, k. 3, tekst nlb.) bez lokalizacji, wśród odpisów ze zbioru K. W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, tam zob. T. 2, s. 195, nr 17. Drugi zapis tekstu (tamże, k. 25, nr 2054) też bez lokalizacji, tam w w. 3 (pod t. 5): „a wściekasz się".

nr 193 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 7) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu. W rkp. w t. 6 na drugą miarę dwudźwięk h^1 i e^1. W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 13, nr 2016) z lokalizacją ogólną: „Moczydło pod Warsz[awą]" zapis nutowy bez tekstu. W tym rkp. w t. 3 na drugą

miarę tylko d^2, w t. 6 na drugą miarę h^1, dla t. 7 zanotowana wersja alternatywna:

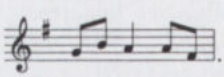

Tekst w rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1193, k. 4, tekst nlb.) bez lokalizacji, wśród odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, tam zob. T. 2, s. 261.

nr 194 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 13, nr 2022) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Moczydło pod Warsz[awą]". W rkp. tylko pierwsza volta, nie ma t. 9. Tekst w rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1193, k. 6, nr 255 i 265) bez lokalizacji, wśród odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2, s. 225, nr 63 (1 zwr.) i tamże s. 227, nr 73 (2 zwr.), w rkp. i w źródle w zwr 1 w. 4 (pod t. 8): „swoją dorodą".

s. 369 **nr 195** – W rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1193, k. 5, nr 156) tekst bez lokalizacji, wśród odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2, s. 196, nr 24.

s. 370 **nr 197** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 1) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu. Tekst w rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1193, k. 5, nr 143–144) bez lokalizacji, wśród odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2, s. 191, nr 2.

nr 198 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 1) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu. W rkp. nie ma wersji alternatywnej dla t. 6.

s. 371 **nr 200** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 52, nr 220) zapis nutowy z lokalizacją: „Czerniaków p. Warszawą" i z incipitem: „Siedzi ptaszek". W rkp. rozpisana powtórka t. 1–4, w t. 1 podstawową jest wersja małych nut, w powtórce zanotowana wersja dużych nut, w t. 4 zamiast rytmu punktowanego są równe ósemki. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6, nr 252) z lokalizacją ogólną „od Warszawy", tam w. 3–4 (pod t. 5–8): „Nic nie boli, tylko głowa. Pij gorzałkę, będziesz zdrowa".

nr 201 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 47, nr 12) zapis nutowy z lokalizacją: „Czerniaków p. Warsz[awą]" i z incipitem: „A na moście trawa". Pod melodią odsyłacz do pierwodruku

w *Pieśniach ludu polskiego* wydanych w latach 1842–1845, zob. *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym* cz. I (DWOK T. 67/I), s. 69, nr 36. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 3, nr 42) z lokalizacją: „Czerniaków" i z odsyłaczem do pierwodruku jak w rkp. z teki 33, w rkp. obok lokalizacji notatka: „wesel[na]?".

nr 202 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 47, nr 20) zapis nutowy z lokalizacją: „Czerniaków pod Warsz[awą]" i z incipitem: „Makowiecki". Pod melodią odsyłacz do pierwodruku w *Pieśniach ludu polskiego* wydanych w latach 1842–1845, zob. *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym* cz. I (DWOK T. 67/I), s. 217, nr 121.

Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 3, nr 50) z tą samą lokalizacją i z odsyłaczem do pierwodruku jak w rkp. z teki 33. W rkp. w w. 2 (pod t. 3): „kupię ja ci" oraz cd. tekstu: „Nie żałuj smyka, dam ci na byka, do kapusty na zapusty".

nr 203 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 52, nr 225) zapis nutowy z lokalizacją: „Czerniaków" i z incipitem: „Z karczmy idę", pod mel. odesłanie do nr 203 w T. 1. W rkp. t. 5–6:

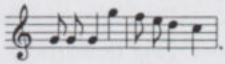

Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 11, nr 700), tam z lokalizacją: „Szyce", w rkp. w w. 2 i 3 (pod t. 3 i 5): „cicho babo".

s. 372 **nr 204** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 52, nr 222) zapis nutowy z lokalizacją: „Czerniaków" i z incipitem „Da, tańcowalibyśwa", pod mel. odesłanie do nr 204 w T. 1. W rkp. jeszcze cztery takty przed t. 1:

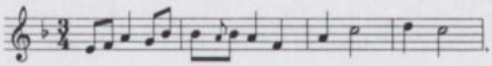

Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6, nr 254) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy". W rkp. w zwr. 1 w. 2 (pod t. 3): „i" zamiast „ale", w. 3 (pod t. 5–6): „pójdziem", w zwr. 2 w. 2 (pod t. 3) bez „da".

nr 205 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 52, nr 223) zapis nutowy z lokalizacją: „Czerniaków" i z incipitem: „Da, sierotka".

Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6, nr 255) z lokalizacją: „od Warszawy".

nr 206 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 52, nr 226) zapis nutowy z lokalizacją: „Czerniaków" i z incipitem: „Na wojenkę nie", pod mel. odesłanie do nr 206 w T. 1. W innym rkp. Kolberga (teka 42, sygn. 1349, k. 40), też z lokalizacją: „Czerniaków". W tym rkp. melodia rozpisana dla dwu zwr., w tekście w zwr. 2 w. 3 (pod t. 6–7) powtórzony wiersz poprzedni: „dziewka mi się spodobała". Tekst także w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6, nr 257) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy", tam w zwr. 2 jak w rkp. z teki 42, w innym zapisie tekstu (tamże, k. 5 nr 178) z lokalizacją ogólną: „Tarnówka p. Grzegorz[ewem]" w zwr. 1 w. 3 (pod t. 6–7): „dziewka mi się spodobała".

nr 207 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 52, nr 232) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Czerniaków", pod melodią odesłanie do nr 207 w T. 1. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 1, nr 24–25) bez lokalizacji, wśród odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów,* zob. tam T. 2, dodatek s. 93.

s. 373 **nr 208** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 52, nr 221) zapis nutowy z lokalizacją: „Czerniaków" i z incipitem: „Da, kiedy ja w świat", pod melodią odesłanie do nr 208 w T. 1. W rkp. melodia zanotowana sekundę wielką wyżej. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6, nr 253) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy".

nr 209 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 52, nr 224) zapis nutowy z lokalizacją: „Czerniaków" i z incipitem: „Da, kiedy ja", pod mel. odesłanie do nr 209 w T. 1. W rkp. nie ma pierwszej volty (t. 8). Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6, nr 256) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy".

nr 210 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 56, nr 366) zapis nutowy z lokalizacją: „Czerniaków" i z incipitem: „Oj, piję ci ja", pieśni z tym incipitem w T. 1 nie ma. W rkp. melodia zanotowana tercję małą niżej.

Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 1, nr 15) bez lokalizacji, wśród odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2, s. 365. U Wójcickiego i w odpisie Kolberga w zwr. 1 w. 3 (pod t. 6): „ręki daje", oraz cd.: „Kamienne bym serce miała, abym z niemi nie gadała".

s. 374 **nr 211** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 52, nr 227) zapis nutowy z lokalizacją: „Czerniaków" i z incipitem: „Alboż to ja". W rkp. nie ma alternatywnej wersji dla t. 7. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6, nr 258) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy".

nr 212 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 56, nr 365) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Czerniaków". Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 7 nr 324) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy".

nr 213 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 52, nr 228) zapis nutowy z lokalizacją: „Czerniaków" i z incipitem: „A bywaj", pod melodią odesłanie do nr 213 w T. 1. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6, nr 259) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy", tam zwr. 2:

„Ostatnia, ostatnia,
da i pierwsza, pierwsza,
da, bywajże mi zdrowa,
da, moja najmilejsza".

Drugi rkp. tekstu tamże (k. 19, nr 1331) z lokalizacją ogólną: „Baszowice", tam tylko 1 zwr.

nr 214 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 56, nr 368) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Czerniaków". W rkp. t. 6:

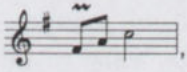

w t. 7 na pierwszą miarę zamiast b^1 jest h^1. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 7, nr 287) z lokalizacją: „Płochocin".

s. 375 **nr 215** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 52, nr 231) zapis nutowy z lokalizacją: „Czerniaków" i z incipitem tekstu: „Za gaikiem", pod melodią odesłanie do nr 215 w T. 1. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6, nr 263) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy".

nr 216 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 42, sygn. 1349, k. 52) z lokalizacją ogólną: „Czerniaków", tam melodia z incipitem: „Od Kujawy wiater". W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 52, nr 233) zapis nutowy z lokalizacją i z incipitem jak w rkp. terenowym, pod melodią odesłanie do nr 216 w T. 1. Tekst w rkp.

Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6, nr 264) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy".

nr 217 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 42, sygn. 1349, k. 52) z lokalizacją: „Czerniaków", tam melodia z fragmentem tekstu pod t. 1–3. W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 52, nr 235) zapis nutowy z lokalizacją: „Czerniaków" i z incipitem: „Oj, wolałby ja", pod melodią odesłanie do nr 217 w T. 1. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6 nr 267 i 268) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy".

nr 218 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 52, nr 237) zapis nutowy z lokalizacją: „Czerniaków" i z incipitem: „Oj, sierota ja była". W rkp. nie ma t. 9 jako drugiej volty, pod melodią odesłanie do nr 218 w T. 1. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6, nr 269–270) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy". W rkp. w zwr. 1 w. 2 (pod t. 3–4): „da, to mnie nie było brać".

s. 377 **nr 224** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 7) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu.

s. 378 **nr 226** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 53, nr 243) zapis nutowy z lokalizacją: „Wilanów" i z incipitem: „Oj, cnota moja", pod melodią odesłanie do nr 226 w T. 1. W rkp. w t. 3 na trzecią miarę są dwie ósemki, a w t. 4 na pierwszą miarę ćwierćnuta, w t. 8 jest tylko wersja podstawowa. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6, nr 278) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy".

nr 227 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 47, nr 11) zapis nutowy z lokalizacją: „Wilanów p. Warsz[awą]" i z incipitem tekstu: „Dobry groch", pod melodią odesłanie do pierwodruku w *Pieśniach ludu polskiego* wydanych w latach 1842–1845, zob. *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym* cz. I (DWOK T. 67/I), s. 60–61, nr 30. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 3, nr 41) z lokalizacją: „od Warszawy (Czerniaków)" i z odesłaniem do pierwodruku jak w tece 33.

nr 228 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 47, nr 27) zapis nutowy z lokalizacją: „Wilanów p. Warsz[awą]" i z incipitem: „Da, wysoki", pod melodią odesłanie do pierwodruku zamieszczonego przez Kolberga w „Przyjacielu Ludu" R. 13:

1846, nr 52, zob. *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym* cz. I (DWOK T. 67/I) s. 299, nr 176. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 3, nr 56) z lokalizacją: „Wilanów, Warsz[awa]" i z odesłaniem do pierwodruku jak w rkp. z teki 33.

s. 379 **nr 229** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 53, nr 242) zapis nutowy z lokalizacją: „Wilanów" i z incipitem: „Oj, bodaj się", pod melodią odesłanie do nr 229 w T. 1. W rkp. nie ma alternatywnej wersji dla t. 1, jest tylko dla t. 2, w druku ta wersja po t. 8. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6, nr 277) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy".

nr 230 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 53, nr 241) zapis nutowy z lokalizacją: „Wilanów" i z incipitem: „Da, spodobały mi się", pod melodią odesłanie do nr 230 w T. 1. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6, nr 276) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy", tam w zwr. 2 w. 2 (pod t. 3–4): „da, u dziewczyny rączki, [lub] nóżki".

nr 231 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 53, nr 244) zapis nutowy z lokalizacją: „Wilanów" i z incipitem: „Da, widzisz", pod melodią odesłanie do nr 231 w T. 1. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6, nr 279) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy", tam w zwr. 2 w. 1–2: „Oj, jadłabym jabłuszko, da, w Toruniu na błoniu" oraz przypis: „Ściąga się do kary, jaką rząd pruski za uszkodzenie drzew i zrywanie owoców naznaczył".

s. 380 **nr 232** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 53, nr 245) zapis nutowy z lokalizacją: „Wilanów" i z incipitem: „Warszawianka", pod melodią odesłanie do nr 232 w T. 1. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6, nr 280) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy", tam w w. 3 (pod t. 5): „Wilanowska" zamiast „Wilanówka".

nr 233 – W rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1317, k. 31) z lokalizacją: „Wilanów pod Warszawą" melodia z akompaniamentem rozpisana na dwie zwr., zob. *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym*, cz. II (DWOK T. 67/II) s. 180, nr 734. Tekst zwr. 1–2 w rkp. Kolberga (teka 16,

sygn. 1209, k. 6, nr 281–282) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy".

nr 234 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 1, nr 1570) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Wilanów", nad melodią nota: „Mazur", pod mel. odesłanie do nr 234 w T. 1. W rkp. w t. 5–9 na pierwszą miarę zamiast rytmu puktowanego równe ósemki. Tekst w rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1193, k. 6, nr 262) bez lokalizacji, wśród odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2, s. 227, nr 71.

s. 381 **nr 235** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 1, nr 1569) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Wilanów p. Warsz[awą]", pod melodią odesłanie do nr 235 w T. 1. Tekst w rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1193, k. 6, nr 267) bez lokalizacji, wśród odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2, s. 228, nr 75.

nr 237 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 57, nr 417) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Wilanów", pod melodią odesłanie do nr 237 w T. 1. W rkp. melodia zanotowana sekundę wielką wyżej. Tekst w rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1193, k. 6, nr 215–216) bez lokalizacji, wśród odpisów ze zbioru K. W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2, s. 216, nr 18.

nr 238 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 57, nr 415) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Wilanów p. Warsz[awą]", pod melodią odesłanie do nr 238 w T. 1.

s. 382 **nr 240** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 2) bez lokalizacji, tam melodia bez tekstu zanotowana sekundę wielką wyżej. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 2, nr 57) bez lokalizacji, wśród odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2, s. 236. W rkp. i u Wójcickiego w w. 2 (pod t. 3–4): „dziewczyno" zamiast „dziewucho".

nr 241 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 2) bez lokalizacji, tam melodia z incipitem: „Da, zwieść" zanotowana tercję małą wyżej.

nr 242 – W rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1193, k. 5, nr 196) tekst bez lokalizacji, wśród odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2, s. 211, nr 85.

s. 383 **nr 243** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 2) bez lokalizacji i bez tekstu, tam melodia zanotowana tercję małą wyżej.

nr 244 – W rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1193, k. 5, nr 152) tekst bez lokalizacji, wśród odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2, s. 194, nr 16.

s. 384 **nr 246** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 2) bez lokalizacji i bez tekstu. W rkp. w t. 2 zanotowana tylko wersja alternatywna, która w druku umieszczona została na końcu jako takt ostatni.

nr 248 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 2) bez lokalizacji, z incipitem: „Niedaleko". W rkp. melodia zanotowana kwartę czystą wyżej, t. 5:

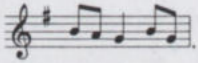

nr 252 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 1, nr 1571) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Powsin", pod mel. odesłanie do nr 252 w T. 1. W rkp. melodia zanotowana kwartę czystą wyżej.

nr 253 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 57, nr 439) zapis nutowy z lokalizacją: „Służewiec p. Warszawą", przy czym nazwa „Służewiec" skreślona, a nad nią dopisane ołówiem również skreślone nazwy: „Karczew, Mińsk", pod melodią odesłanie do nr 253 w T. 1.

s. 387 **nr 260** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 2, nr 1574) zapis nutowy z lokalizacją: „Wilanów", pod melodią odesłanie do nr 260 w T. 1. W rkp. t. 13:

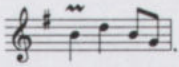

s. 388 **nr 262** – W rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 1, nr 10) tekst bez lokalizacji, wśród odpisów ze zbioru K. W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2, s. 353.

nr 263 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 56, nr 401) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Słomczyn p. Piasecznem", pod melodią błędne odesłanie do nr 275 w T. 1. W rkp. melodia zanotowana kwartę czystą wyżej.

s. 389 **nr 264** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 53, nr 260) zapis nutowy z lokalizacją: „Kawęczyn p. Piasecznem" i incipitem tekstu: „Oj, czarne oczki", pod mel. odesłanie do nr 264 w T. 1. W rkp. melodia zanotowana sekundę wielką wyżej. Tekst zwr. 1–3 w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 7, nr 299) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy".

nr 265 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 2) bez lokalizacji. W rkp. t. 3 i 11:

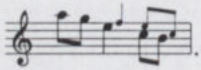

s. 390 **nr 268** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 53, nr 262) zapis nutowy z lokalizacją: „Kawęczyn" i z incipitem tekstu: „Oj, bieda mi", pod mel. odesłanie do nr 268 w T. 1. W rkp. melodia zanotowana sekundę wielką wyżej. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 7 nr 301) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy".

nr 269 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 56, nr 404) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Słomczyn etc.", pod melodią odesłanie do nr 269 w T. 1. Tekst w rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1193, k. 3, tekst nlb.) bez lokalizacji, wśród odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2, s. 194, nr 12.

s. 391 **nr 270** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 7) bez lokalizacji, tam melodia bez tekstu. W tym rkp. t. 2–3:

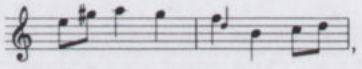

t. 6:

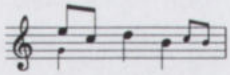

oraz dwie inne wersje dla t. 8:

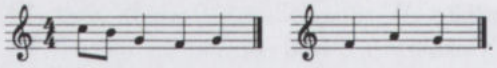

W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 13, nr 2020) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Moczydło p. Warszawą". Zob. przypis do nr 271. W tym rkp. t. 2:

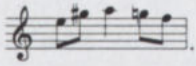

Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 8, nr 389) z lokalizacją ogólną „Czerniaków".

nr 271 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 13, nr 2020) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Moczydło p. Warszawą". Ta mel. jest bardzo bliskim wariantem nr 270 i w rkp. ujęte są one w jeden zapis z zaznaczeniem różnic.

s. 392 **nr 274** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 8) bez lokalizacji, tam zapis nutowy z fragmentami tekstu (brak słów „Pawełeczku" i „chabereczku" pod t. 6 i 8).

nr 275 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 27) z lokalizacją ogólną: „Ruda Guzowska", tam zapis nutowy bez tekstu. W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 10, nr 1905) zapis nutowy bez tekstu i bez lokalizacji. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 7, nr 371) z lokalizacją: „Czerniaków", tam w. 3 (pod t. 5–6): „da, kupię se konika".

nr 277 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 53, nr 261) zapis nutowy z lokalizacją: „od Piaseczna" i z incipitem: „Od Piaseczna", pod melodią odesłanie do nr 277 w T. 1. Drugi zapis (tamże, k. 1, nr 1547) z lokalizacją ogólną: „Od Warszawy", bez tekstu, tam melodia zapisana sekundę wielką wyżej. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 7, nr 300) z lokalizacją: „od Warszawy", tam nad incipitem dopisany wariant: „A ja biedny parobeczek".

s. 392 **nr 278** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 1) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu.

nr 279 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 56, nr 398) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Słomczyn", pod melodią odesłanie do nr 279 w T. 1.

nr 280 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 56, nr 399) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Słomczyn p. Piasecznem", pod melodią odesłanie do nr 280 w T. 1.

nr 281 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 56, nr 400) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Słomczyn p. Piasecznem", pod melodią odesłanie do nr 281 w T. 1. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 8, nr 420) z lokalizacją ogólną: „Szkalmierz". W innym rkp. (teka 35, sygn. 1315/B, k. 4) tekst bez lokalizacji, pieśni zapisane na tej karcie pochodzą prawdopodobnie z Poznańskiego.

nr 282 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 56, nr 405) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Słomczyn, Kawęczyn", pod melodią odesłanie do nr 282 w T. 1. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 8, nr 428) z lokalizacją ogólną: „Przysucha".

nr 283 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 56, nr 402) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Słomczyn p. Piasecznem", pod melodią odsyłacz do nr 283 w T. 1. Drugi zapis nutowy bez tekstu (tamże, k. 1, nr 1557) z lokalizacją ogólną: „Kawęczyn" i z odesłaniem do nr 283 w T. 1, tam t. 2:

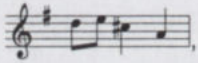

zob. *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym* cz. II (DWOK T. 67/II) s. 192, nr 775. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 8, nr 422) z lokalizacją ogólną: „Szkalmierz", tam w w. 4 (pod t. 7–8): „aż się zsiusiała (rozśmiała)".

s. 395 **nr 284** – W rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 8, nr 403) tekst z lokalizacją ogólną: „Waliszew", tam w w. 1 (pod t. 2): „bancyketle".

nr 285 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 53, nr 269) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Prażmów i Mirowice" z dopisanym później ołówkiem „od Tarczyna", pod melodią odesłanie do nr 285 w T. 1. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 1, nr 5) bez lokalizacji, wśród odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, tam zob. T. 2, s. 253.

nr 286 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 1, nr 1564) zapis nutowy z lokalizacją: „Warszawa i Grójec", z odesłaniem do nr 286 w T. 1.

nr 287 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 42, sygn. 1349, k. 51) bez lokalizacji. W rkp. t. 1–8 oraz 9–18 zapisane jako dwie oddzielne

melodie, w t. 3 na pierwszą i drugą miarę alternatywne wersje g^1 i a^1, w t. 8 na ostatnią miarę a^1.

s. 396 **nr 288** – W rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 9, nr 511) tekst z lokalizacją ogólną: „Zalesie, Rawa".

nr 289 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 1) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu.

nr 290 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 8, nr 1873) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Tarczyn", tam w t. 8 zamiast gis^1 jest g^1.

s. 397 **nr 291** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 71) z lokalizacją ogólną: „Osuchów pod Mszczonowem", tam melodia bez tekstu. W rkp. mel. zanotowana sekundę małą wyżej, w t. 7 nad drugą ćwierćnutą jest tryl. W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 8, nr 1838) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Tarczyn". Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 8, nr 423) z lokalizacją: „Przysucha".

nr 292 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 71) z lokalizacją ogólną: „z Tarczyna", tam melodia bez tekstu zanotowana sekundę małą wyżej. W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 59, nr 532) zapis nutowy bez tekstu z tą samą lokalizacją i z odesłaniem do nr 292 w T. 1. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 9, nr 495) z lokalizacją ogólną: „Zalesie, Rawa". W rkp. ostatni w. (pod t. 7–8): „niechże jej pilnuje jupy" skreślony i poprawiony jak w druku, ponadto druga zwr.:

„Dobry Wosio do łóżeczka,
ale tylko spać, da i spać,
dziesięć razy na noc wstajać,
ale tylko srać, da i srać."

nr 293 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 53, nr 267) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Mirowice", nad mel. notatki: „weselna" i „pieśń". Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 8, nr 430) z lokalizacją ogólną: „Przysucha", tam w w. 2 (pod t. 5–6): „obłapiał, nie umiał".

nr 294 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 53, nr 268) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Mirowice", pod melodią

odesłanie do nr 294 w T. 1. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 8, nr 490) z lokalizacją ogólną: „Zalesie, Rawa".

s. 398 **nr 295** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 71) z lokalizacją: „z Rawy", tam melodia zanotowana sekundę wielką wyżej. W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 59, nr 530) z lokalizacją: „Tarczyn, Rawa" i z odesłaniem do nr 295 w T. 1.

nr 296 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 71) z lokalizacją: „z Tarczyna", tam melodia zanotowana sekundę małą wyżej. W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 59, nr 531) z lokalizacją ogólną: „Tarczyn i Rawa" pod melodią odesłanie do nr 296 w T. 1.

nr 297 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 71) z lokalizacją ogólną: „Rawa". W rkp. melodia bez tekstu zanotowana sekundę wielką wyżej, po t. 8 zapisane jeszcze dwa t.:

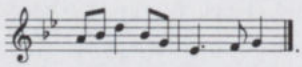

W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 59, nr 533) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Tarczyn" i z odesłaniem do nr 297 w T. 1. W tym rkp. t. 8:

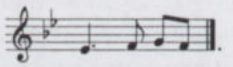

Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 9, nr 523) z lokalizacją ogólną „Zalesie, Rawa", tam jeszcze trzecia zwr.:

„Da, jakież to nas, Jasiu,
da, rozłączenie czeka,
da, któż to nam zabroni,
da, kochać się z daleka."

s. 399 **nr 298** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 1, nr 1561) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Michrów p. Tarczynem", pod mel. odesłanie do nr 298 w T. 1. W rkp. melodia zanotowana tercję wielką wyżej. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 9, nr 475) z lokalizacją ogólną: „Zalesie, Rawa", tam w zwr. 2: „w Zalesiu" zamiast „w Michrowie".

nr 299 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 53, nr 263) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Michrów p. Tarczynem", pod

melodią odesłanie do nr 299 w T. 1. W rkp. melodia z akompaniamentem, zob. *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym* cz. II (DWOK T. 67/II) s. 189, nr 748. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 8, nr 426) z lokalizacją ogólną: „Przysucha".

nr 300 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 53, nr 264) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Michrów p. Tarczynem", pod melodią odesłanie do nr 300 w T. 1. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 9, nr 470) z lokalizacją ogólną „Zalesie, Rawa".

s. 399 **nr 301** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 53, nr 265) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Michrów", pod mel. odesłanie do nr 301 w T. 1. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 8, nr 402) z lokalizacją ogólną: „Waliszew".

s. 400 **nr 302** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 53, nr 266) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Michrów", pod mel. odesłanie do nr 302 w T. 1. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 9, nr 496) z lokalizacją: „Zalesie, Rawa".

nr 303 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 56, nr 396) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Kawęczyn p. Piasecznem", pod mel. odesłanie do nr 303 w T. 1. W rkp. t. 6:

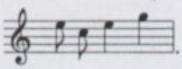

Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 8, nr 376) z lokalizacją: „Czerniaków".

nr 304 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 1, nr 1552) zapis nutowy z lokalizacją: „Kawęczyn p. Piasecznem", pod mel. odesłanie do nr 304 w T. 1.

s. 401 **nr 305** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 1, nr 1549) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „od Warszawy", pod mel. odesłanie do nr 305 w T. 1. W rkp. w t. 12 na trzecią miarę g^1 i d^2.

nr 306 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 1, nr 1544) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Warsz[awa]", pod mel. odesłanie do nr 306 w T. 1. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 9, nr 529) z lokalizacją „Zalesie, Rawa", tam w. 3–4 (pod t. 5–8): „jak zawołam na tatula, da, to usłyszą i matula".

nr 307 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 1, nr 1553) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Brzeszcze", pod mel. odesłanie

do nr 307 w T. 1. W rkp. w t. 6 i 7 na pierwszą miarę są równe ósemki, po t. 12, który oznaczony jest w rkp. jako pierwsza volta, zanotowany jeszcze jeden takt oznaczony jako druga volta:

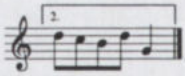

Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 9, nr 512) z lokalizacją: „Zalesie, Rawa", tam w zwr. 1 (pod t. 6): „dzbanuszeczek" zamiast „dzbanek", w zwr. 2 w. 3–4 (pod t. 5–8): „z dziurawego dzbanuszeczka wyleci woda, da, woda".

s. 402 **nr 308** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 1, nr 1555) zapis nutowy z lokalizacją: „Kawęczyn", pod mel. odesłanie do nr 308 w T. 1. W rkp. melodia zanotowana tercję małą wyżej, w t. 1 do pierwszej nuty przednutka e^1.

nr 309 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 1, nr 1554) zapis nutowy z lokalizacją: „Brzeszcze", pod mel. odesłanie do nr 309 w T. 1. W rkp w t. 5 i 7 na pierwszą miarę są równe ósemki.

nr 310 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 18, nr 2226) zapis nutowy bez tekstu i bez lokalizacji.

nr 311 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 44) z lokalizacją ogólną: „Czepielew", nad mel. notatka: „Mazur".

s. 403 **nr 312** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 18, nr 2225) zapis nutowy bez tekstu i bez lokalizacji. W rkp. t. 6–8:

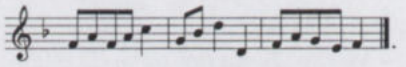

s. 404 **nr 315** – Tekst w rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1193, k. 5 nr 189–190) bez lokalizacji, wśród odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2, s. 208, nr 71.

nr 317 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 1, nr 1550) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „od Warszawy", pod mel. odesłanie do nr 317 w T. 1. W rkp. melodia zanotowana sekundę małą wyżej.

nr 318 – W rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 7, nr 374) tekst z lokalizacją ogólną: „Czerniaków", tam w zwr. 1 w. 3 (pod t. 5–6): „oj, spódnicę na kościół", w zwr. 2 w. 3: „oj, nie dadzą dziewczyny".

s. 405 **nr 319** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 1, nr 1566) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Czersk", pod mel. odesłanie do nr 319 w T. 1. W rkp. melodia zanotowana tercję małą niżej, dla t. 9, zamieszczonego w druku jako druga volta jest wersja alternatywna:

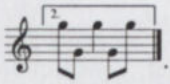

Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 9, nr 468) z lokalizacją: „Zalesie, Rawa".

nr 320 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 42, sygn. 1349, k. 51, nr 5 i 1) bez lokalizacji, w rkp. są to dwie odrębne melodie, pierwsza obejmuje t. 1–4, druga t. 5–12.

nr 321 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 18, nr 2222) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Warka". W rkp. t. 1–6. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 9, nr 517) z lokalizacją ogólną: „Zalesie, Rawa". W rkp. „jeleń" i „jelenie" zamiast „leleń: i „lelenie" oraz w zwr. 2 w. 3 (pod t. 5–6): „da, ja o kochaniu nie wiem", poprawiony na wersję taką jak w druku, w. 4 (pod t. 7–8): „da, jaż mnie obgadają".

s. 406 **nr 322** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 1, nr 1551) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „od Warszawy". W rkp. w t. 1 i 3 na trzecią miarę jest inna wersja:

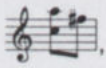

t. 7 i 8 niewypełnione.

nr 323 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 78, nr 1392) zapis nutowy z lokalizacją: „Warsz[awa]", W rkp. w t. 1–3 oraz 5–7 zanotowany jest tylko głos wyższy z dźwiękiem d^2, w t. 13 na pierwszą miarę jest tylko g^2, w t. 14 zamiast dwudźwięku jest e^2, t. 15:

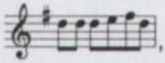

w t. 16 zamiast dwudźwięku jest g^2, t. 17:

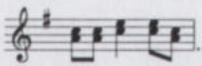

nr 324 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 42, sygn. 1349, k. 51) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu.

nr 325 – W rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 8, nr 429) tekst z lokalizacją ogólną: „Przysucha".

s. 407 **nr 326** – W rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 9, nr 494) tekst z lokalizacją ogólną: „Zalesie, Rawa". W rkp. w w. 1 (pod t. 1): „jedz".

nr 328 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 2, sygn. 1124, k. 21) z lokalizacją „Warka", tam zapis nutowy z fragmentem tekstu (podpisanym w druku pod t. 1–4). W rkp. w tekście w w. 2 (pod t. 3): „Coż tam" zamiast „co to". W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 59, nr 526) zapis nutowy z lokalizacją: „Warka, [od] Mogielnicy" i z incipitem: „Skąd", pod mel. odesłanie do nr 328 w T. 1. W tym rkp. w t. 3 na pierwszą i drugą miarę rytm punktowany. Tekst także w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 9, nr 483) z lokalizacją ogólną: „Zalesie, Rawa", tam tylko 1–2 w. (pod t. 1–4).

s. 408 **nr 329** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 55, nr 330) zapis nutowy z lokalizacją: „od Mogielnicy" i z incipitem: „Dalej chłopcy", pod melodią odesłanie do nr 329 w T. 1. W rkp. melodia zanotowana sekundę małą wyżej. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 8, nr 404) z lokalizacją ogólną: „Waliszew". W rkp. w zwr. 1 w. 4 (pod t. 7): „ja Franulkę", w zwr. 2 w. 1: „dalej mile (lub: z miną)", w. 3: „by" zamiast „jak".

nr 331 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 6, nr 1768) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Stawiszyn". W rkp. melodia zanotowana sekundę wielką wyżej.

s. 409 **nr 333** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 1, nr 1538) zapis nutowy z lokalizacją ogólną: „Tretki i Chochołów".

nr 334 – W rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 8, nr 396) tekst z lokalizacją ogólną: „Waliszew".

nr 335 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 28) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu. W rkp. w t. 2 i 4 na pierwszą miarę są ósemki tak jak w druku, ale bez dwudźwięku, w t. 5–8 na drugą i trzecią miarę zanotowany tylko głos wyższy. W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 10, nr 1923) z lokalizacją: „Grójec", zapis nutowy bez tekstu taki jak w rkp. terenowym. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 8, nr 417) z lokalizacją ogólną: „Szkalmierz".

s. 410 **nr 336** – W rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 7, nr 373) tekst z lokalizacją ogólną: „Czerniaków", tam w. 1: „Od Sieradza ja", nazwa „Sieradz" skreślona, ale nie poprawiona na inną.

nr 337 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 24) z lokalizacją ogólną: „Książenice, Grodzisk", tam tylko tekst zapisany jako kolejny wątek pod mel. opublikowaną w T. 1 jako nr 367. W rkp. w. 2 (pod t. 3–4): „a to mi ją troszki pokaż", w w. następnym również „pokaż". W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 13, nr 2023) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Tretki i Chochołów" oraz dopisaną niżej ołówkiem: „Łowicz, Skierniewice". Tekst także w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 9, nr 540) z lokalizacją ogólną: „Zalesie, Rawa". W tym rkp. w w. 2 (pod t. 3–4): „a to mi to troszki okaż", w w. 3: „pokaż" poprawione na „okaż".

nr 338 – W rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 8, nr 462) tekst z lokalizacją ogólną: „Zalesie, Rawa", tam w w. 2 (pod t. 3–4): „oj i dobrze sieje".

nr 339 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 44) z lokalizacją ogólną: „Czepielew", tam zapis nutowy z notatką: „Walc". W innym rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1323, k. 16) zapis nutowy z lokalizacją jak w rkp. terenowym.

s. 411 **nr 340** – W rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 8, nr 400) tekst z lokalizacją ogólną: „Waliszew".

nr 341 – W rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 7, nr 372) tekst z lokalizacją ogólną: „Czerniaków", tam w w. 2 (pod t. 2): „dobrém piwkiem".

nr 342 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 72, nr 1128) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Warsz[awa]. W rkp. w t. 3 na trzecią miarę są dwie ósemki h^1 i d^2. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6, nr 229) z lokalizacją ogólną: „Czepielew", tam w w. 1 i 3: „napiłam" zamiast „upiłam".

nr 343 – W rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 9, nr 476) tekst z lokalizacją ogólną: „Zalesie, Rawa".

s. 412 **nr 345** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 22, nr 2362) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „od Grójca". W rkp. t. 1–9 takie jak w druku, od t. 10:

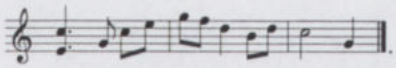

Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 18, nr 1292) z lokalizacją ogólną: „od Szydłowca", tam w w. 1: „dzieweczko" zamiast „Marysiu".

nr 346 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 79, nr 1425) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Grójec". W rkp. w t. 1 tylko wersja dużych nut.

s. 413 **nr 347** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 25) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu. W rkp. w t. 1 oraz w t. 3–8 zanotowany wyższy głos bez dwudźwięków. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 7, nr 369) z lokalizacją ogólną: „Przysucha", tam w. 1 (pod t. 1–2): „Taki rozkaz przyszedł".

nr 350 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 79, nr 1420) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Grójec".

s. 414 **nr 351** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 35, sygn. 1315 A, k. 9) z lokalizacją ogólną: „Chochołów, Tretki", tam tekst z inną melodią, która na podstawie innego zapisu opublikowana jest w cz. VI *Mazowsza* (DWOK T. 41), s. 389, nr 910. Tekst także w innym rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 10, nr 562) z lokalizacją ogólną: „Zalesie, Rawa".

nr 352 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 71) z lokalizacją ogólną: „pod Mszczonowem", tam nad melodią notatka: „Mazur". W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 8, nr 1841) zapis nutowy z tą samą lokalizacją.

nr 353 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 71) z lokalizacją ogólną: „pod Mszczonowem", tam zapis nutowy bez tekstu, melodia zanotowana tercję małą wyżej. W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 53, nr 273) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Osuchów", pod melodią odesłanie do nr 353 w T. 1. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 9, nr 519) z lokalizacją ogólną: „Zalesie, Rawa".

s. 425 **nr 354** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 71) z lokalizacją: „Osuch[ów]", tam zapis nutowy bez tekstu. W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 8, nr 1843) zapis nutowy bez tekstu z tą samą lokalizacją, tam t. 8:

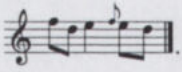

Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 9, nr 504) z lokalizacją ogólną: „Zalesie, Rawa".

nr 355 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 71) z lokalizacją ogólną: „Osuch[ów]", tam zapis nutowy bez tekstu. W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 8, nr 1844) zapis nutowy bez tekstu z tą samą lokalizacją. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 10, nr 563) z lokalizacją ogólną: „Kujawy, Tretki".

nr 356 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 71) z lokalizacją ogólną: „Osuch[ów]", tam zapis nutowy bez tekstu. W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 53, nr 270) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Osuchów pod Mszczonowem". Tam melodia zanotowana sekundę małą wyżej, pod mel. odesłanie do nr 356 w T. 1.

nr 357 – W rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 8, nr 384) tekst z lokalizacją ogólną: „Czerniaków".

s. 416 **nr 358** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 71) z lokalizacją: „Osuch[ów]", tam zapis nutowy bez tekstu. W rkp. t. 2:

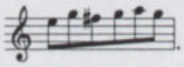

W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 53, nr 272) zapis nutowy bez tekstu z tą samą lokalizacją, pod melodią odesłanie do nr 358 w T. 1. W rkp. t. 2 taki jak w rkp. terenowym. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 9, nr 504) z lokalizacją ogólną: „Zalesie, Rawa".

nr 359 – W rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 9, nr 537) tekst z lokalizacją ogólną: „Zalesie, Rawa", tam z licznymi poprawkami, po których brzmi tak jak w druku; pierwotny tekst:

„Czarne oczy i bure,
pójdź, dziewczyno, na górę,
ty masz kosmyk, a ja gość,
będziewa się oba bość."

W rkp. terenowym Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 24) ten tekst z inną melodią, por. przypis do nr 367.

nr 360 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 71) zapis nutowy z lokalizacją ogólną: „pod Mszczonowem" i z incipitem:

„A utonął popielarczyk", cały tekst zapisany niżej. W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 53, nr 271) zapis nutowy z incipitem: „A utonął" i z lokalizacją: „Osuchów", pod melodią odesłanie do nr 360 w T. 1. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 7, nr 303) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy".

nr 361 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 71) z lokalizacją ogólną: „pod Mszczonowem", tam zapis nutowy bez tekstu. W rkp. t. 3:

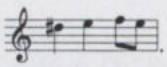

W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 53, nr 274) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Adamowice p. Mszczonowem", pod melodią odesłanie do nr 361 w T. 1. W rkp z teki 33 t. 3:

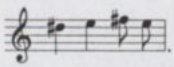

Zachował się także trzeci rkp. Kolberga (teka 42, sygn. 1349, k. 23) tam melodia też bez tekstu z lokalizacją: „Adamowice". Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 20, nr 1476) z lokalizacją ogólną: „Grodzisk".

s. 417 **nr 362** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 71) z lokalizacją ogólną: „pod Mszczonowem", tam zapis nutowy bez tekstu. W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 59, nr 527) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Osuchów", pod melodią odesłanie do nr 362 w T. 1. W tym rkp. w t. 1 na pierwszą miarę rytm punktowany, w t. 4 tylko wersja z małą nutą. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 10, nr 586) z lokalizacją ogólną: „Sierakówek, Kujawy".

nr 363 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 71) z lokalizacją ogólną: „pod Mszczonowem". W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 59, nr 528) zapis nutowy z lokalizacją: „Osuchów", nad melodią notatka: „Mazur", pod mel. odesłanie do nr 363 w T. 1. W rkp. t. 1–12.

nr 364 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 71) z lokalizacją ogólną: „pod Mszczonowem". W rkp. w t. 5 i 7 zanotowany tylko wyższy głos. W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 59, nr 529) zapis nutowy z lokalizacją ogólną:

„Osuchów", pod melodią odesłanie do nr 364 w T. 1. W tym rkp. t. 3:

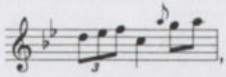

, t. 5:

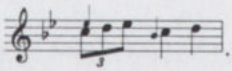

s. 418 **nr 365** – W rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 9, nr 520) tekst z lokalizacją ogólną: „Zalesie, Rawa".

nr 366 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 24) z lokalizacją ogólną: „Książenice, Grodzisk". W rkp. w tekście zwr. 1 w. 3 (pod t. 5 i 7): „poszłam", w zwr. 2 w. 4: „głowy" zamiast „główki", w zwr. 3 w. 4: „od tyłku". W innym rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 10, nr 543) tekst jak w zapisie terenowym, bez melodii, z lokalizacją ogólną: „Zalesie, Rawa".

nr 367 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 24) z lokalizacją ogólną: „Książenice, Grodzisk", tam ta melodia z tekstem: „Czarne oczy i bure", por. tekst pod mel. 359 i przypis do niego. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 9, nr 530) z lokalizacją ogólną „Zalesie, Rawa".

nr 368 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 24) z lokalizacją ogólną: „Książenice, Grodzisk". W rkp. zanotowane są trzy warianty melodii zamieszczone w druku jako nr 368–370. Dla numeru 368 zapis w rkp. obejmuje t. 1–5 z notatką: „lepiej". W tekście w rkp. w zwr. 2 w. 4 (pod t. 5–6) „com kawa[lerów] lubiła". W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 61, nr 603) zanotowane są pod wspólnym numerem trzy warianty, analogicznie jak w rkp. terenowym. Tam pod mel. incipit: „Oj, siwy koń". Tekst bez melodii w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 9, nr 536) z lokalizacją ogólną: „Zalesie, Rawa".

s. 419 **nr 369** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 24) z lokalizacją ogólną: „Książenice, Grodzisk", tam melodia z incipitem tekstu: „Oj, siwy koń" zapisana jako jeden z trzech wariantów, por. przypis do nr 368 i 370. W rkp. t. 1–4 ujęte są w trzy takty:

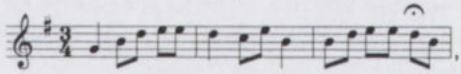

t. 7–8 w rkp.:

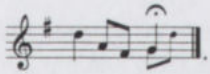

W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 61, nr 603) zapis nutowy z incipitem jak w rkp. terenowym, zob. przypis do nr 368. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 9 nr 536), tam dwie zwr., zob. tekst pod mel. 368.

nr 370 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 24) z lokalizacją ogólną: „Książenice, Grodzisk", tam melodia zapisana jako jeden z trzech wariantów, zob. przypis do nr 368 i 369.

nr 371 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 78, nr 1367) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Grodzisk, Jordanowice, Kozery". Zapis ten może być połączeniem melodii nr 371 i 372, może być również uznany za ich wariant, pochodzący z trzeciej miejscowości (Kozery) wymienionej w nocie lokalizacyjnej. W tym rkp. melodia ma następującą postać:

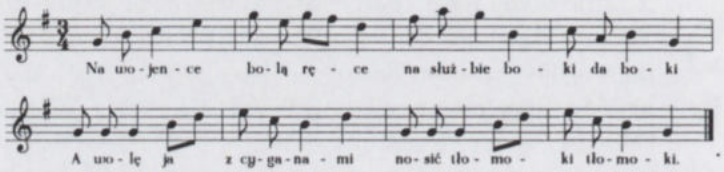

Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 20, nr 1458) z lokalizacją: „Grodzisk".

nr 372 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 78, nr 1367) zapis nutowy bez tekstu, zob. przypis do numeru 371. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 20, nr 1469) z lokalizacją ogólną: „Grodzisk".

s. 420 **nr 373** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 78, nr 1368) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Grodzisk, Jordanowice, Kozery". Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 20, nr 1459) z lokalizacją ogólną: „Grodzisk".

nr 374 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 78, nr 1370) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Grodzisk, Jordanowice, Kozery". Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 20, nr 1460) z lokalizacją ogólną: „Grodzisk".

nr 375 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 78, nr 1369) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Grodzisk, Jordanowice,

Kozery". W rkp. melodia zanotowana kwartę czystą wyżej, t. 3–4:

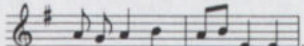

t. 5–8:

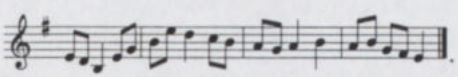

Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 20, nr 1468) z lokalizacją ogólną: „Grodzisk", tam w zwr. 1 (pod t. 5) i w zwr. 2 (pod t. 1) bez „też", drugi zapis pierwszej zwr. tamże (k. 3, nr 7) z lokalizacją ogólną: „Gończyce". Drugi rkp. tekstu (teka 13, sygn. 1193, k. 24 nr 1989) z lokalizacją ogólną: „od Ostrołęki", tam też tylko pierwsza zwr.

s. 421 **nr 376** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 78, nr 1371) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Grodzisk, Jordanowice, Kozery". Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 20, nr 1461) z lokalizacją ogólną: „Grodzisk".

nr 377 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 78, nr 1371) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Grodzisk, Jordanowice, Kozery". W rkp. zapis obejmuje t. 1–4. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 20, nr 1472) z lokalizacją ogólną: „Grodzisk".

nr 378 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 78, nr 1372) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Grodzisk, Jordanowice, Kozery". W rkp. w t. 2 tylko wersja dużych nut, w t. 4 na trzecią miarę f^1, w t. 8 na pierwszą miarę dwie ósemki c^2 i d^2. Tekst pierwszej zwr. w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 20, nr 1471) z lokalizacją ogólną: „Grodzisk".

nr 379 – W rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 20, nr 1462) tekst z lokalizacją ogólną: „Grodzisk", tam w zwr. 2 w. 3 (pod t. 6): „tak i będę".

s. 422 **nr 380** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 78, nr 1373) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Grodzisk, Jordanowice, Kozery". W rkp. dla t. 6 i 7 jest wersja alternatywna:

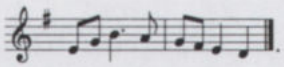

Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 20, nr 1463) z lokalizacją ogólną: „Grodzisk".

nr 381 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 78, nr 1374) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Grodzisk, Jordanowice, Kozery". W rkp. w t. 5 na trzecią miarę jest c^2. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 20, nr 1464) z lokalizacją ogólną: „Grodzisk".

nr 382 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 78, nr 1375) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Grodzisk, Jordanowice, Kozery". Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 20, nr 1478) z lokalizacją ogólną: „Grodzisk", tam w zwr. 1 w. 3 (pod t. 5): „da, tak" zamiast „bardziej", w zwr. 2 w. 3 i 4 (pod t. 6–7): „pozbędę" poprawione na „pozbywszy", a nad „drugiego" nadpisane „inszego".

nr 383 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 78, nr 1376) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Grodzisk, Jordanowice, Kozery". Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 21, nr 1485) z lokalizacją ogólną: „Grodzisk", tam w. 3 (pod t. 5–6): „w niedziołeczkę gorzałeczka".

s. 423 **nr 384** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 78, nr 1377) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Grodzisk, Jordanowice, Kozery". Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 21, nr 1484) z lokalizacją ogólną: „Grodzisk".

nr 385 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 78, nr 1378) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Grodzisk, Jordanowice, Kozery". Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 20, nr 1465) z lokalizacją ogólną: „Grodzisk", tam w zwr. 3 w. 2 bez „toć".

nr 386 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 78, nr 1380) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Grodzisk, Jordanowice, Kozery". W rkp. w t. 4 tylko wersja małych nut. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 20, nr 1467) z lokalizacją ogólną: „Grodzisk".

s. 424 **nr 387** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 78, nr 1379) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Grodzisk, Jordanowice, Kozery". Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 20, nr 1475) z lokalizacją ogólną: „Grodzisk".

nr 388 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 78, nr 1381) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Grodzisk, Jordanowice, Kozery". W rkp. w t. 8 na drugą i trzecią miarę są równe

ćwierćnuty. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 21, nr 1483) z lokalizacją ogólną: „Grodzisk".

nr 389 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 78, nr 1382) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Grodzisk, Jordanowice, Kozery". W rkp. t. 1:

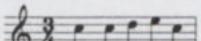

Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 21, nr 1482) z lokalizacją ogólną: „Grodzisk".

nr 390 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 78, nr 1385) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Grodzisk (Brwinów)". W rkp. w t. 3 na pierwszą miarę g^1. W tym zapisie dwie wersje alternatywne dla t. 5–7:

oraz:

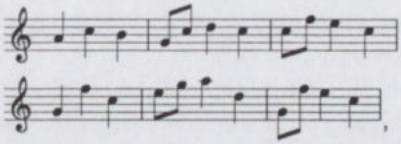

Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 20, nr 1473) z lokalizacją ogólną: „Grodzisk".

s. 425 **nr 391** – Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 20, nr 1474) z lokalizacją ogólną: „Grodzisk".

nr 392 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 78, nr 1386) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Grodzisk, (Brwinów)". W rkp. t. 4:

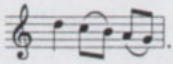

Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 20, nr 1477) z lokalizacją ogólną: „Grodzisk", tam w zwr. 2 w. 1 (pod t. 2): „opadnij".

nr 393 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 78, nr 1383) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Grodzisk, (Brwinów)". Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 20, nr 1479) z lokalizacją ogólną: „Grodzisk".

nr 394 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 78, nr 1387) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Grod[zisk]". W rkp. w t. 1 na drugą i trzecią miarę ćwierćnuta z kropką i ósemka, w t. 10 wersja dużych nut. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 20,

nr 1480) z lokalizacją ogólną: „Grodzisk", tam w w. 2 (pod t. 4): „gąski".

s. 426 **nr 395** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 78, nr 1388) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Grod[zisk]", tam pod wspólnym numerem zanotowane dwie odrębne melodie zamieszczone w druku jako nr 395 i 396. W rkp. w t. 1–4 zamiast dwudźwięków jest tylko głos wyższy. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 21, nr 1486) z lokalizacją ogólną: „Grodzisk".

nr 396 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 78, nr 1388) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Grod[zisk]" (zob. przypis do nr 395). W rkp. t. 5 i 7:

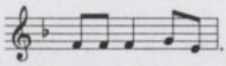

Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 21, nr 1481) z lokalizacją ogólną: „Grodzisk".

nr 397 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 24) z lokalizacją ogólną: „Książenice, Grodzisk", tam melodia bez tekstu. W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 61, nr 598) też zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Książenice p. Grodziskiem". Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 21, nr 1484) z lokalizacją ogólną: „Grodzisk".

s. 427 **nr 398** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 24) z lokalizacją ogólną: „Książenice, Grodzisk", tam melodia bez tekstu. W rkp. w t. 6:

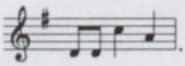

W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 61, nr 599) też zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Książenice p. Grodziskiem". W tym rkp. w t. 3 i 4 wersja dużych nut, t. 6:

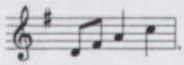

Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 21, nr 1487–1488) z lokalizacją ogólną: „Grodzisk", tam w zwr. 1 w. 3 (pod t. 6): „połachmana" zamiast „połachana", w w. 4 (pod t. 7) nad „gacie" nadpisane „spodnie", w zwr. 2 w. 3 (pod t. 6) bez: „baraniego".

nr 399 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 24) z lokalizacją ogólną: „Książenice, Grodzisk". W rkp. w zwr. 1 w. 2

(pod t. 3–4): „skosztować prawiczki". W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 61, nr 600) zapis nutowy z lokalizacją: „Książenice p. Grodziskiem" i z incipitem: „Zachciało". Tekst także w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 9, nr 531) z lokalizacją ogólną: „Zalesie, Rawa", tam w zwr. 1 jak w rkp. terenowym.

nr 400 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 24) z lokalizacją ogólną: „Książenice, Grodzisk". W rkp. w tekście w zwr. 4 w. 4: „pańdrak" zamiast „pędrak". W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 61, nr 601) zapis nutowy z lokalizacją: „Książenice p. Grodziskiem" i z incipitem: „Oj, dolina". Tekst także w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 9, nr 532–533) z lokalizacją ogólną: „Zalesie, Rawa", tu w. ostatni zwr. 4 jak w druku.

nr 401 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 24) z lokalizacją ogólną: „Książenice, Grodzisk", tam tekst zapisany jako drugi wątek pod pieśnią nr 400. W tekście w rkp. w 1–2 w. (pod t. 1–7): „Oj dana moja dana, mam ci ja dla pana". Tekst także w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 9, nr 534) z lokalizacją: „Zalesie, Rawa", tam w. 1–2 poprawione na wersję taką jak w druku.

s. 428 **nr 403** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 42, sygn. 1349, k. 51) bez lokalizacji, tam zapis nutowy bez tekstu.

nr 404 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 8, nr 1839) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Ojrzanów p. Tarczynem". Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 9, nr 467) z lokalizacją ogólną: „Zalesie, Rawa".

s. 429 **nr 405** (w druku brak numeru) – W rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 7, nr 367) tekst z lokalizacją ogólną: „Czerniaków".

nr 406 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1308/I, k. 1, nr 278) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Śleszyn i Plecka Dąbrowa p. Żychlinem". Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 1, nr 8) bez lokalizacji, z odsyłaczami do zbiorów: K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, T. 2, s. 265, Ż. Paulego *Pieśni ludu polskiego*, s. 188 i W. Zaleskiego *Pieśni polskie i ruskie*, s. 415 – ostatni odsyłacz błędny. Tak samo w innym rkp. Kolberga (teka 5, sygn. 1136, k. 43), tam odesłanie do zbioru Zaleskiego skreślone. W rkp. z teki 16 i u Wójcickiego, którego publikacja była źródłem tekstu, pięć zwrotek, Kolberg w druku pominął

zwr. 2–5, prawdopodobnie traktując je jako odmienny wątek. Cd. w rkp.:

„W ogródeczku kwiatkim sadził,
z Kaśką-mem się nieraz wadził,
dzisiaj i mówić nie umiem,
coć się stało, nie rozumiem.

Zaraz dzisiaj do niej ruszę,
czy mnie kocha, poznać muszę,
spójrzę w oczka, czy się mienią,
abych poznał, jak mnie cenią.

W tych bucikach z podkówkami,
w tym pasiku z kółeczkami,
w tym ubiorze przed Kasieńką
pokłonię się niziusieńko.

Czy mnie kochasz, czy nie kochasz,
to zależy od twej woli,
jenoć na mnie krzywo nie patrz,
bo mię ciężko serce boli."

U Wójcickiego w zwr. 4 nie ma w. 3–4 („w tym ubiorze...").

nr 407 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 57, nr 412) zapis nutowy bez tekstu i bez lokalizacji, z odesłaniem do nr 407 w T. 1. W rkp. w t. 1, 2, 5, 7 i 8 na pierwszą miarę rytm punktowany, t. 5–6:

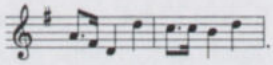

nr 408 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 78, nr 1362) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Warsz[awa]".

s. 430 **nr 409** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 78, nr 1363) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Warsz[awa]".

nr 410 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 78, nr 1389) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Warsz[awa]". W rkp. t. 1–4 jak w druku, potem t. 5–8:

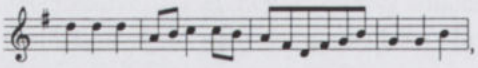

po nich następują t. 9–12 jak 5–8 w druku. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 8, nr 394) z lokalizacją ogólną: „Waliszew".

nr 411 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 79, nr 1418) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Warsz[awa]". Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 8, nr 391) z lokalizacją ogólną: „Czerniaków".

nr 412 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 53, nr 249) zapis nutowy z lokalizacją: „Płochocin" i z incipitem: „Oj, jedziesz", pod melodią odesłanie do nr 412 w T. 1. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6, nr 266 i 285) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy", pierwsza zwr. tamże drugi raz (k. 9 nr 502) z lokalizacją ogólną: „Zalesie, Rawa".

s. 431 **nr 413** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 42, sygn. 1349, k. 32) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Płochocin". W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 68, nr 966) także zapis nutowy bez tekstu z taką samą lokalizacją. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 1, nr 14) bez lokalizacji, wśród odpisów ze zbioru K. W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2, s. 358. W rkp. i u Wójcickiego w zwr. 2 ostatni w. (pod t. 7–8): „mojej dziewczyny".

nr 414 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 53, nr 251) zapis nutowy z lokalizacją: „Płochocin" i z incipitem: „Da, nie popędzę wołków" – zob. *Mazowsze* cz. VI (DWOK T. 41) s. 240, nr 447, pod mel. odesłanie do nr 414 i 415 w T. 1. W rkp. pod wspólnym numerem zanotowane są dwie melodie zamieszczone w druku jako nr 414 i 415. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 7, nr 326) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy".

nr 415 – Zob. przypis do melodii 414. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 1, nr 17 i powtórnie k. 2, nr 49) bez lokalizacji, z odsyłaczami do zbiorów K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, T. 2, s. 373, i Ż. Paulego *Pieśni ludu polskiego*, s. 181.

s. 432 **nr 416** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 42, sygn. 1349, k. 32) z lokalizacją ogólną: „Płochocin". W rkp. t. 1:

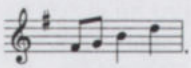

W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 68, nr 969) tylko zapis nutowy bez tekstu z taką samą lokalizacją. Tam t. 1 jak w zapisie terenowym.

Tekst także w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 15, nr 1014) z lokalizacją ogólną jak w rkp. terenowym.

nr 417 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 42, sygn. 1349, k. 32) z lokalizacją: „Płochocin". W rkp. w zwr. 1 w. 1 (pod t. 2) bez „też", w zwr. 2 w. 3 (pod t. 5) bez „i". Taki sam tekst także w innym rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 15, nr 1012) z taką samą lokalizacją.

nr 418 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 53, nr 248) zapis nutowy z lokalizacją: „Płochocin" i z incipitem: „Oj, depce konik", pod mel. odesłanie do nr 418 w T. 1. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 6, nr 284) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy", tam w w. 4 (pod t. 7): „da", nie „do".

nr 419 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 53, nr 247) zapis nutowy z lokalizacją: „Płochocin" i z incipitem: „Sobie nie dumaj" – zob. *Mazowsze* cz. II (DWOK T. 25) s. 195, nr 478. W rkp. pod mel. odesłanie do nr 419 w T. 1.

s. 433 **nr 420** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 53, nr 253) zapis nutowy z lokalizacją: „Płochocin" i z incipitem: „Wyjrzyj na lasek", pod mel. odesłanie do nr 420 w T. 1. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 7, nr 291) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy", tam w w. 3 (pod t. 5): „Jasieńko" zamiast „Stasieńko".

nr 421 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 42, sygn. 1349, k. 32) z lokalizacją ogólną: „Płochocin". W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 68, nr 970) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją jak w rkp. terenowym. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 15, nr 1015) z lokalizacją jak w rkp. terenowym, pierwsza zwr. drugi raz tamże (k. 9, nr 525) z lokalizacją ogólną: „Zalesie, Rawa".

nr 422 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 68, nr 972) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Płochocin".

s. 434 **nr 423** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 68, nr 973) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Płochocin". Tekst zwr. 1 w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 1, nr 19) bez lokalizacji wśród odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2, s. 376.

nr 424 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 42, sygn. 1349, k. 32) z lokalizacją ogólną: „Płochocin". W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 68, nr 968) zapis nutowy bez tekstu z taką samą lokalizacją. Tekst także w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 15, nr 1013) z lokalizacją jak w rkp. terenowym.

nr 425 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 53, nr 254) zapis nutowy z lokalizacją: „Płochocin" i z incipitem: „Oj, da, czy cię dziewczyno", pod mel. odesłanie do nr 425 w T. 1. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 7, nr 292) z lokalizacją: „od Warszawy", tam w zwr. 1 w. 4 (pod t. 7–8): „takiej by nie znalazł", poprawiony jak w druku, w zwr. 2 w. 1 (pod t. 1): „Oj, odmalował".

nr 426 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 53, nr 255) zapis nutowy z lokalizacją: „Płochocin, Mosz[na]" i z incipitem: „Oj, zalejże". Tekst pierwszej zwr. w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 7, nr 293) z lokalizacją: „od Warszawy".

s. 435 **nr 427** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 53, nr 252) zapis nutowy z lokalizacją: „Płochocin, Mosz[na]" i z incipitem: „Oj, da, Jasiu", pod mel. odesłanie do nr 427 w T. 1. W rkp. zapis obejmuje t. 1–8. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 7, nr 290) z lokalizacją ogólną: „od Warszawy".

nr 429 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 67a, nr 927) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Warsz[awa]", drugi raz tamże (k. 62, nr 662) zapis nutowy z lokalizacją ogólną: „Bogusławice (Kowal)" i z incipitem: „Nie chciała". Tam melodia zanotowana kwartę czystą niżej. Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 10 nr 598) z lokalizacją ogólną: „Kujawy", tam w zwr. 1 w. 1 (pod t. 2): „i" zamiast „ni", w w. 2 (pod t. 5): „leżeć" zamiast „siedzieć".

s. 436 **nr 430** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 56, nr 391) zapis nutowy bez tekstu i bez lokalizacji, z odesłaniem do nr 430 w T. 1. Drugi raz tamże (k. 12, nr 1979) z lokalizacją ogólną: „Białogórne", też bez tekstu. W tym rkp. w t. 2 na trzecią miarę są dwie ósemki c^2 i a^1, t. 7:

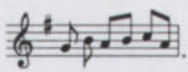

nr 431 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 1, nr 1562) zapis nutowy z lokalizacją: „od Warsz[awy]" i z odesłaniem do nr 431 w T. 1.

nr 432 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 72, nr 1123) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Łyskornia". W rkp. melodia zanotowana tercję małą niżej. Tekst w rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1193, k. 5, nr 155 i 158) bez lokalizacji, wśród odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. 2, s. 196, nr 21 (zwr. 1) i s. 198, nr 28 (zwr. 2).

nr 433 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 73, nr 1174) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją ogólną: „Rzeczyca". W rkp. zapis obejmuje t. 1–8. Tekst w rkp. Kolberga (teka 13, sygn. 1193, k. 5, nr 153) bez lokalizacji, wśród odpisów ze zbioru K.W. Wójcickiego *Pieśni ludu Białochrobatów*, zob. tam T. II s. 195 nr 18.

s. 437 **nr 434** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 39) z lokalizacją ogólną: „Czepielew". W rkp. t. 1–13 zanotowane sekundę małą wyżej. W innym rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1323, k. 16, nr 71) z lokalizacją jak w rkp. terenowym, tam t. 1–13 i 14–21 zapisane jako dwie odrębne melodie, obydwie sekundę wielką wyżej.

nr 435 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 16, nr 2149) z lokalizacją ogólną: „Warsz[awa]", tam t. 19:

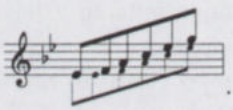

s. 438 **nr 436** – Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 8, nr 398) z lokalizacją ogólną: „Waliszew".

nr 437 – W rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1323, k. 16) z lokalizacją ogólną: „Czepielew". W rkp. t. 1–8 i 9–17 zanotowane jako dwie odrębne melodie, pierwsza (t. 1–8) zapisana sekundę małą wyżej.

nr 438 – W rkp. Kolberga (teka 36, sygn. 1323, k. 16) z lokalizacją ogólną: „Zbiersk" zapis nutowy bez tekstu. Por. przypis do tekstu nr 11 z s. 312.

s. 440 **nr 442** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 16, nr 2148) zapis nutowy z lokalizacją: „Warsz[awa]". Tam melodia zanotowana kwintę czystą wyżej.

s. 441 **nr 444** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 78, nr 1364) zapis nutowy z lokalizacją ogólną: „Warsz[awa]". W druku zapis tej melodii uproszczony, w rkp.:

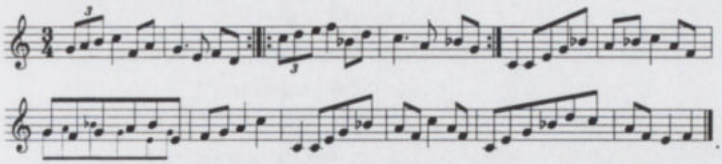

s. 442 **nr 446** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 78, nr 1390) zapis nutowy bez tekstu z lokalizacją: „Warsz[awa]" i z notatką: „Mazur", pod melodią odesłanie do nr 446 w T. 1. W rkp. melodia zanotowana kwartę czystą niżej, t. 8:

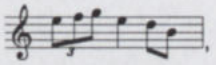

dalej zanotowane jeszcze trzy takty:

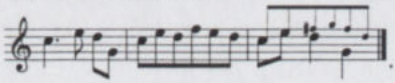

Tekst w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 9, nr 538) z lokalizacją ogólną: „Zalesie, Rawa", tam w w. 3 (pod t. 6): „raniusieńko", w. 4 (pod t. 7): „jego" zamiast „złodzieja".

nr 448 – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 24) z lokalizacją ogólną „Książenice, Grodzisk", tam tylko zapis tekstu. W rkp. w w. 2 (pod t. 3): „zrobił chłopca".

s. 443 **nr 450** – W rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 7, nr 314) tekst z lokalizacją „od Warszawy". W rkp. w. 4 (pod t. 7): „by pieniądze", w. 5 (pod t. 9–10): „A ja ich wysłuchała".

nr 451 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 1, nr 1546) z lokalizacją: „od Warszawy" melodia zanotowana kwartę czystą wyżej z notatką „Mazur" i z odesłaniem do nr 451 w T. 1.

s. 444 **nr 453** – W rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 7, nr 286) tekst z lokalizacją „od Warszawy", tam w. 3 (pod t. 5): „ni pieniędzy".

nr 455 – W rkp. Kolberga (teka 5, sygn. 1137/I, k. 68) tekst z lokalizacją: „od Płocka".

s. 446 **nr 459** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 28, mel. nlb.) bez lokalizacji.

s. 447 **nr 461** – Rkp. terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 29) z lokalizacją ogólną: „Miedniewice". W rkp. pod melodią podpisany tekst:

„Trzy Marysie kąpały się
i mówiły o tem,
za co kowal kuprem rucha,
kiedy bije młotem.

A ja im też odpowiedział,
stojąc za chałupą:
żaden majster nic nie wart,
co nie rusza kuprem."

W innym rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 60, nr 570) zapis nutowy bez lokalizacji, z incipitem tekstu: „Dwie". Ponadto dwukrotnie t. 1–8 tej melodii wśród odpisów Kolberga (teka 36, sygn. 1322, k. 4 i k. 5) z pracy M. Karasowskiego *Rys historyczny opery polskiej*, Warszawa 1859, s. 271, obydwa razy kwartę czystą wyżej. Kolberg nad melodią dał notę: „Mazurek (Elsnera)", takty 1–8 wykazują zbieżność z fragmentem duetu Zosi i Salusi z opery Józefa Elsnera *Król Łokietek czyli Wiśliczanki*, której prawykonanie odbyło się w Warszawie 3 kwietnia 1818 r. W rkp. partytury opery Elsnera (w zbiorach WTM w Warszawie) ten duet na s. 125–126. Tekst także w rkp. Kolberga (teka 16, sygn. 1209, k. 9, nr 506) z lokalizacją ogólną: „Zalesie, Rawa". W tym rkp. w zwr. 2 w. 3 (pod t. 5): „za co kowal" oraz zwr. 3 jak w cytowanym wyżej rkp. terenowym.

nr 462 – Nie udało się odnaleźć wskazanego przez Kolberga utworu Józefa Damsego.

nr 463 – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 18, nr 2223) zapis tej melodii obejmujący t. 1–7 bez lokalizacji. Nie udało się odnaleźć wskazanego przez Kolberga utworu Stefaniego (Jana lub Józefa?).

s. 448 **nr 464** – W rkp. Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 56, nr 386) bez lokalizacji, z odesłaniem do nr 664 w T. 1 oraz notatką „Z kom.

Nowy Rok Damsego". Prapremiera tej sztuki J.T.S. Jasińskiego z muzyką J. Damsego odbyła się w Warszawie 1 stycznia 1837 r. Melodia zob.: J.T.S. Jasiński *Nowy Rok, krotochwila w jednym akcie*, w: tegoż *Prace dramatyczne tłumaczone i oryginalne* T. 8, Warszawa 1838, melodia nr 3, z akompaniamentem i tekstem.
nr 465 – Nie udało się dotrzeć do wskazanej przez Kolberga komedioopery Adama Tarnowskiego *Kominiarz i młynarz czyli Zawalenie się wieży*.

ANEKSY

I

Prospekt na dzieło pod tytułem „Pieśni ludu polskiego" z melodiami i rycinami, zebrał Oskar Kolberg[1]

Niedawne to czasy, gdy zwrócono uwagę na pieśni ludowe i staranie jest, ażeby zgłębić i poznać te szacowne a najdawniejsze niewątpliwie zabytki poezji naszej rodzimej. Mamy już zbiory pieśni ludowych, które okazały całe bogactwo tego skarbu dotąd niewyczerpanym. Wszelako zbiorom tym braknie części najżywotniejszej, bo dokładnych a sumiennie zebranych melodyj. Wśród wielkiej rodziny słowiańskiej lud nasz, jeżeli nie stanął w pierwszym rzędzie co do układu poetycznego słowa pieśni, to niewątpliwie pierwszeństwo trzyma co do melodii muzycznej. Tekst pieśni nie zawsze da wyobrażenie tej wzniosłej poezji, w którą dopiero rzewna melodia go przyodziewa; w niej drga życie i uczucie naszego ludu. Przekonany o tej prawdzie od lat kilkunastu poświęcałem czas wolny zbieraniu wprost pomiędzy ludem jego melodyj. Zgromadziwszy zasób niemały, postanowiłem zbiór ten wraz z tekstem pieśni ogłosić drukiem.

Dzieło to wychodzić będzie zeszytami, poczynając od 1 czerwca rb. Całość stanowić będzie sześć zeszytów w dwóch tomach, z dziesięcią kolorowanymi rycinami, przedstawiającymi jak najwierniej ubiory ludu. Prenumerata wynosi rs. 4, które z góry opłacić można. Dla dogodności jednak prenumerujących przyjmuje się i opłata częściowa, to jest przy

---

[1] [Prospekt ten ukazał się w „Gazecie Warszawskiej" 1856 nr 94, a także w „Kronice Wiadomości Krajowych i Zagranicznych" 1856 nr 7, oraz w nieco innej wersji w „Bibliotece Warszawskiej, 1856 T. 2 s. 415, drukowany był także jako luźna ulotka.]

odbiorze biletu rs. 1. a następnie przy każdym zeszycie po kop. 50. Prenumerata przyjmuje się: u autora w Dworcu Kolei Żelaznej, u osób uproszonych i w znaczniejszych księgarniach.

II

[M. Karasowski] M.K. *Kilka słów o dziele Oskara Kolberga pod tytułem „Pieśni ludu polskiego"*[1]

Pieśń ludowa jest jako zdrój czystej wody, co w swym początku niedojrzany dla oka płynie, zasilając obficie spragnioną ziemię, by na koniec złączony z innymi wodami, przebiec w dobroczynnym biegu całą przestrzeń kraju naszego. Pieśń z gminu poczęta szybko przebiega wszystkie jego warstwy, krzepiąc skołotanego pracą i znojem ducha, osładzając i łagodząc boleścią rozdarte serca lub uweselając i umilając rodzimą melodią jak wonnym kwieciem owe chwile szczęścia, tak rzadko przytrafiające się włościanom naszym. Bujna i poetyczna wyobraźnia ludu każden ważniejszy wypadek historyczny, każden obrządek religijny lub obyczajowy, tradycyjne nawet podania, sięgające czasów przedchrześcijańskich, w formę pieśni ujęła, a przekazując je z pokolenia do pokolenia, w miejsce ksiąg spisanych całą historię swej przeszłości w pieśniach zawarła. Więc one nie mogą być obojętnymi dla tych wszystkich, co przywiązują jakąkolwiek wartość do rzeczy rodzimych, a przede wszystkim w literaturze pieśni ludu zajęły już dawno miejsce nader ważne i cała przyszłość muzyki naszej spoczywa jeszcze w ich łonie.

Oskar Kolberg wielką wyświadcza przysługę piśmiennictwu, a szczególniej muzyce, przedsięwzięciem wydania pieśni ludowych w zupełniejszym zbiorze, aniżeli to mogli uczynić Wacław z Oleska (Zaleski), Wójcicki, Żegota Pauli, Konopka i Józef Lipiński. Niezmordowany ten zbieracz, przebiegając wielokrotnie kilka prowincji kraju naszego, pomimo rozlicznych trudów i przeszkód, zdołał nareszcie skompletować ogromną ilość pieśni wraz z melodią, jak ją lud po dziś dzień wyśpiewuje. Słusznie utrzymuje Kolberg, że „melodia jest duszą pieśni

---

[1] [M. Karasowski] M.K. *Kilka słow o dziele Oskara Kolberga pod tytułem „Pieśni ludu polskiego" z melodiami i rycinami.* „Kronika Wiadomości Krajowych i Zagranicznych" 1857 nr 55.

gminnej, w niej poznać można myśl i serce jak w zwierciadle, ona także znamionuje ducha każdego pokolenia". Karol Lipiński i Dobrzyński wynotowali niektóre powszechniej znane melodie, pierwszy w zbiorze Wacława z Oleska, drugi Wł. Wójcickiego, sam nawet Kolberg w r. 1842 wydał obszerniejszy nieco zbiór pieśni z melodią, lecz to wszystko jest niczym w porównaniu z tym, co teraz tenże do druku przygotował. Sam wydawca utrzymuje (w *Prospekcie*[1] ogłoszonym w numerze 7 „Kroniki"), że zbiorom tym braknie części najżywotniejszych, bo dokładnych a sumiennie zebranych melodii. Wpośród wielkiej rodziny słowiańskiej lud nasz, jeżeli nie w pierwszym rzędzie stanął co do układu poetycznego słowa pieśni, to niewątpliwie pierwszeństwo trzyma co do melodii muzycznej. Tekst pieśni nie zawsze da wybrażenie tej wzniosłej poezji, w którą dopiero rzewna melodia go przyodziewa, w niej drga życie i uczucie naszego ludu. Przekonany o tej prawdzie od lat kilkunastu poświęcił czas wolny zbieraniu wprost pomiędzy ludem jego melodii. Zgromadziwszy zasób niemały, postanowił zbiór ten wraz z tekstem pieśni drukiem ogłosić.

Uprzejmy wydawca, okazawszy mi materiały w tym celu w rękopiśmie przygotowane, pozwolił przejrzeć takowe, z czego korzystając pospieszam chętnie zawiadomić czytelników moich o planie, jakiego się wydawca trzymać postanowił w układzie tego wielkiej wagi dzieła. Po bliższej rozwadze Kolberg zmienił zamiar ogłoszony w prospekcie i nie w dwóch, lecz w jednym obszernym tomie wszystko zmieścić postanowił. Tom ten dzielić się będzie na dwa odddziały, to jest 1-mo „Dumy", 2-do „Pieśni, czyli tańce". Dumy obszerniejsze w treści zawierają opisy pewnych zaszłych zdarzeń, najczęściej uwiedzeń miłosnych itd., zwykle w sposób dramatyczny, tragiczny nawet kończące się; tych będzie około 40 numerów. Oddział ten rozpocznie piękna pieśń w Mazowszu i Krakowskiem powszechnie znana, a przytoczona z licznymi wariantami w innych okolicach Polski śpiewanymi:

Wezmę ja kontusz, wezmę ja żupan,
szablę przypaszę,
pójdę do dziewczyny, pójdę do jedynej,
tam się ucieszę.

---

[1] [Zob. aneks I.]

Pomiędzy innymi najciekawszą jest pieśń złodziejska z kilkoma także wariantami, z których nawet jeden w języku złodziejskim ułożony. Nuta tego wariantu z okolic Gostyńskiego najprostsza, najcharakterystyczniejsza każe wnosić, iż utworzoną była pierwiastkowo przez złodziei, bo inne, chociaż są odmienne nieco, tyle ją jednak przypominają, że zdaje się jakoby wszystkie od tamtej pochodziły. W tym oddziale znajdują się także trzy klechdy z muzyką.

Wiadomo, że kobiety najczęściej rej wodzą w opowiadaniu tego rodzaju powiastek. W długie wieczory jesienne albo zimowe, wpośród zgromadzonych a chciwych pieśni i słowa słuchaczy wnętrze naszej chaty wiejskiej oświecone z lekka słabym blaskiem pałającego łuczywa przedstawia dziwny, a zarazem uroczy widok. Zdaje się, że cienia zaklętych w straszne potwory królewiczów, pokutujących księżniczek lub zamordowanych bratobójczą dłonią istot, wywołane potęgą słowa albo pieśni, przechodzą się pomiędzy strwożonymi, zaledwie oddychać śmiejącymi słuchaczami. Wówczas to rozgrzana opowiadaniem poetyczna ludu naszego wyobraźnia objawia się w całej swej naiwnej prostocie, a kto choć raz w młodych latach był świadkiem podobnej sceny, ten zaprawdę nigdy w swej duszy nie zatrze tych wspomnień pełnych nadzmysłowego uroku. Zresztą, któż w dzieciństwie nie nasłuchał się klechd, zwykle przez piastunki, niańki lub służące opowiadanych? W tym wieku umysł jest tak chciwy i wrażliwy, że dziecko prędzej odbiegnie strawy i zabawki, aniżeli gdyby choć jedno słowo bajeczki utracić miało. W klechdach pospolicie proza przeplatana jest wierszem; wiersz, będący niejako *recitativem* najważniejszej w nich osoby, śpiewany jest melodią miarową, ściśle w rytm ujętą. Weźmy na przykład znaną klechdę:

Graj, pastuszku, graj,
Bóg ci pomagaj,
starsza siostra mnie zabiła,
młodsza siostra mnie broniła,
graj, pastuszku, graj.

Otóż wszystkie zwrotki rymowe tej klechdy śpiewane są nutą, która jednakże różni się cokolwiek w melodii, stosownie do miejscowości. W drugiej znów zaklęty w smoka królewicz występuje, wiele razy się odzywa, zawsze wierszem i na pewną nutę.

Oprócz tego Kolberg posiada wielki zbiór pieśni dialogowanych wesoło, żartobliwej treści.

W oddziale drugim, pod nazwą „Pieśni"[1] zamieszczone będą polonezy, kujawiaki, obertasy i krakowiaki, czyli w ogóle tańce. Lud nasz, tańcząc przy odgłosie skrzypców i basetli, po każdym przetańczeniu staje przed skrzypkiem i wyśpiewuje zwrotki stosowne do charakteru tańca; po odśpiewaniu idzie znów w taniec i tak aż do końca. Gdy mu zwrotek zabraknie albo gdy jest we właściwym usposobieniu, improwizuje w lot takowe. Jeżeli krzyknie na grajków: wielkiego! – to się ma znaczyć, że poloneza grać mają, jeżeli: małego! – to mazura lub obertasa. W wielkim, czyli polonezie, zawsze jest powaga, w małym, czyli mazurze, dziarskość, a w krakowiaku wesołość, tkliwość, niekiedy tęsknota. Ta część powyższego dzieła najciekawszą będzie co do odmian i różnic melodyjnych, jakie cechują rozmaitość usposobień i charakter ludu naszego.

Więc z niecierpliwością oczekujemy ukazania na widok publiczny zbioru *Pieśni ludu polskiego*. W właściwym czasie nie omieszkamy dać sprawozdania z poglądem porównawczym i krytycznym na melodie, a teraz pozostaje nam tylko wyrazić jedną jeszcze uwagę. To wszystko, co Kolberg mógł znaleźć w kilku tylko prowincjach, bliżej będących Warszawy, jest zaledwie cząstką tego, co można by z czasem zebrać w stronach odleglejszych nieco jak gubernie wołyńska i podolska, Ukraina i Litwa nawet. Wielka szkoda, że nikt nie zajmuje się zbieraniem dum i tańców ludu tamtejszego, a ogromną liczbę pieśni, najwierniej malujących całą historyczną przeszłość jego, cały charakter poetycznego ducha pod względem udatności formy i piękności melodii znaleźć by tam można. Podczas pobytu mego w guberni podolskiej przyszła mi nieraz myśl zbierania pieśni gminnych, lecz jako Mazurowi z urodzenia, nie umiejącemu mówić językiem ludu tamtejszego, niepodobna było tego uskutecznić. Jednakże udało mi się zanotować kilka dum, odznaczających się szczególną pięknością melodii, jak na przykład:

Dwa hołuby wodu pyły, a dwa kołotyły,
bodaj tji powymyrały, szczo nas rozłuczyły.
Bodaj ony powmyrały, podaj pokochały,
szczo ony nas rozłuczyły, skochanoi pary.

---

[1] [Druga część ma tytuł „Tańce". Karasowski pisał jednak tę recenzję przed drukiem tomu, być może tytuł cz. II nie był wtedy jeszcze ustalony.]

Lecz będąc mi podyktowane w dworach, nie wiem, czy nie utraciły co z swej pierwotnej prostoty. Kilka tańców również zanotowałem, lecz takowe w licznych wędrówkach moich z żalem zatraciłem. Niechajby artyści muzyczni tamtejsi albo ludzie posiadający stosowne do tego muzykalne usposobienie wzięli przykład z Kolberga i niechby wolne chwile swego czasu obrócili na zbieranie tych drogich zabytków z ust samego ludu, a sądzę, że nie mam potrzeby przekonywać ich, jak wielką przysługę wyświadczyliby ogółowi, a sobie zjednaliby wdzięczność i rozgłos tysiąckrotnie trwalszy nad wszelkie popisy koncertowe, których dopełniają najczęściej kosztem cudzych protekcji lub upokorzeniem nieraz własnej godności. Zresztą, kto tam dzisiaj tak bardzo ciekawy wirtuozów i całej zgrai błąkających się od miasta do miasta koncercistów? Dla artysty muzycznego, czującego w swym łonie jakiekolwiek przywiązanie do rzeczy rodzimych, jest teraz cel piękniejszy, szlachetniejszy, to jest wejrzeć w ogromne warstwy w stanie natury spoczywającego materiału pieśni ludowej; kopalnia to niewyczerpana, a z niej tylko mogą się wznieść z czasem budowle do muzyki prawdziwie narodowej.

III

J. Sikorski *Ruch muzyczny. Pieśni ludu wydawane przez O. Kolberga*[1]

Najważniejszą z czynności muzycznych, agitujących się u nas obecnie jest wydawanie pieśni ludu polskiego przez Oskara Kolberga. Dotąd wyszło dwa zeszyty, zawierające melodyj dwieście mniej więcej z takąż liczbą odpowiednich tekstów. Publikacja ta zatem, jak widać, równie do muzycznych, jak i literackich liczyć się powinna. Żem ją jednak głównie muzyczną nazwał, pochodzi to stąd, że już mnogie zbiory pieśni ludu jako tekst uważanych przez wielu zbieraczy wydane zostały. Ze stroną muzyczną tych pieśni rzecz się ma inaczej. Wprawdzie zbiór, o którym mowa, nie jest pierwszym u nas, ale wydawane poprzednio melodie zbyt są nieliczne dotąd, zbyt porozpraszane, by je za coś ważnego jako całość uważać można. Przyglądając się wydanym świeżo dwom

[1] J. Sikorski *Ruch muzyczny. Pieśni ludu wydawane przez O. Kolberga.* „Gazeta Codzienna" 1856 nr 219.

poszytom, niepodobna opędzić się podziwianiu śmiałości wydawcy ze względu na plan niezmiernie rozległy, jaki widocznie całej tej publikacji zakreślił, ani nie nabyć przekonania, że zbiór ten bogactwem o wiele przeniesie ilość melodyj dotąd wydanych, czy to przez samego pana Kolberga, czy przez innych zbieraczy, a więc będzie materiałem dostatecznym do wyprowadzenia zeń wniosków, jakie z poglądu li tylko na stronę muzyczną pieśni ludu wywieść się dadzą. Ta to właśnie strona tych pieśni wcale u nas dotkniętą nie była, boć nie można liczyć za coś ważnego pogadanek i wykrzykników po różnych i książkach, i pismach dziennych rozrzuconych. Autorowie tych uniesień i niby spostrzeżeń dowiedli tylko miłości do rzeczy narodowych, dowiedli smaku, umiejącego odczuć zamknięte w melodiach ludu piękności, ale stąd do wniosków bardzo jeszcze daleko. Rzecz to wiadoma, że dzisiaj mnóstwo takich mamy ludzi, co to i chęci dobrych im nie braknie, i myśli się im jakoś w głowie gromadzą, choć nie zawsze własne, i nawet niekiedy nie zbywa im na obtarciu się z bliska o przedmiot, a do tego i wypisać się umieją, więc piszą o wszystkim, a więc i o muzyce, a więc i o melodiach ludu. I owszem, i owszem! Zawsze to posłuży do rozpowszechnienia wiary (mówię: wiary, a nie przekonania), że te melodie ludu coś warte, a nawet bardzo wiele. Tylkoż wartość ich nie tego jest rodzaju, by z nich żywcem opery narodowe tworzyć, jak to czasem niektóry fejletonista głosi, rozumiejąc, że do opery można wziąć upatrzoną jaką melodię, naciągnąć jej karku do sytuacji, rozwałkować ją tak jak legendę ludową na poemat i już z tego będzie aria, finał lub na koniec piosenka. Ani gotowość tych melodyj ludu do dowolnego użycia tak jest wielka, że je żywcem wsadzić można w jakie nokturno, a choćby i mazura nawet, i już tym sposobem zostać nowym Chopinem lub przynajmniej narodowym kompozytorem. Gdzie tam! Albóż narodowym poetą już każdy będzie, kto gadki ludowe za osnowę swej pracy poetycznej bierze? Toć i bez czerpania z podania ludowego narodowym poetą być można, byle schwycić ducha właściwego sztuce narodowej, to jest myśl przenikającą całe dzieje, tak wewnętrzne, jak zewnętrzne ludu, i umieć dojrzeć strzelające z niej myśli poboczne niejako, niby drobniejsze naczynia, którymi przypływa krew do głównego rezerwoaru życia narodowego. Tak na przykład z dzisiejszych poetów najwięcej ludowy Lenartowicz nie ma zwyczaju brać treści swej z ust ludu, ale podług jego ducha treść swoich śliczności wytwarza. Sztuka to jest tak wielka, że na nią tylko sercem

trafić można, gdzie się wda rozum, chęć dosadności, zwykle przesada się zdarza, jak u tegoż samego Lenartowicza nierzadko. Toż z muzykami. Wielu z nich zapatruje się na melodie ludu i pragnie tworzyć podług nich. Biedacy! Biorą formuły, myśląc, że ducha schwycili. Zaiste! Mniej ich dotąd obwiniać można było, bo nie dosyć im wzorów do rozglądania podano. Wprawdzie ich to także wina, że sobie wyszukać ich nie umieli albo uwierzyli, że w duchu ludowo-narodowym piszą, jak im to koterie przez organ pism czasowych nagadały. Ale że nie każdy może szukać, nie każdy umie znaleźć, więc i poznać trudno, co należy, a jeszcze trudniej poznać, jak należy. Teraz zatem, gdy wychodzą pieśni ludu z melodiami i to na tak rozległą skalę, każdemu łatwo będzie ująć książkę w rękę i uczyć się, czego nie umie. Że zaś taka książka jednym będzie źródłem prawie, gdzie ducha melodyj ludowych polskich, jak się one szeroko i długo po ziemi rozlały, w szczegółach dopatrzyć i ogólnego ducha pojęcie zrobić sobie będzie można, nie ulega wątpliwości. Ktoż bowiem dla posłyszenia żywej pieśni z ust ludu samego, co naturalnie daleko korzystniejszym by było pod niektórym względem, zechce albo będzie mógł kraj cały przebiegać? Tutaj w księdze znajdzie wszystkie strony zebrane, jakby na jaki sejm walny; mądrość, charakter, uczucie, a nawet historia we właściwej barwie stanie mu przed oczyma, by dać nowe świadectwo o duchu wielki ożywiającym naród, nowe rzucić światło na tę poezję ludową nawet, która tylko w tekście oglądana nie ma ani połowy tej siły wnikającej w duszę, tego prądu elektrycznego, wstrząsającego całym człowiekiem, jakie się w melodiach znajdują. Muzyka jest tu dopełnieniem tekstu i objaśnieniem jego. Prawdę mówiąc, należałoby powiedzieć odwrotnie. Bo gdy tekst rozsypuje się niekiedy na suche szczegółki w licznych czasem pomieszczone zwrotkach, to muzyka treściwie przedstawia całość uczucia lub dramatu, umiejąc równie dosadnie i szczegóły odtworzyć, ale te tylko, które do głównych należą. Ważność tę muzyki w pieśniach ludu ocenił p. Kolberg, mówiąc w prospekcie, że „tekst pieśni nie zawsze da wyobrażenie tej wzniosłej poezji, w którą dopiero melodia go przyodziewa".

Sam wydawca uważa więc zbiór swój jako głównie muzyką górujący nad inne zbiory, nie dlatego, że ona tam jest jako dodatek, ale że jest jako rzecz główna. Więc i ja patrzę na niego jako na publikację głównie muzyczną. A żem ją na samym zaraz początku nazwał najważniejszą z agitujących się u nas obecnie czynności muzycznych, myślę, że mi

nikt tego za złe nie weźmie, jeśli ważność tej strony pieśni ludu tak widzi, jak ją przedstawiłem kilkoma wyrazami. Ale nie tu jeszcze koniec pożytkom z takiego melodyj zbioru. Nie tylko, że z niego poznać można ogólnego ducha naszej muzyki domowej, jak dotąd jedynie prawie bezwarunkowo na to nazwisko zasługującej, nie tylko, że melodia pomaga do wyjaśnienia tekstu i zwrócenia uwagi słuchacza na pojęcie ludu za pośrednictwem uczucia się objawiające, ale nadto uczy nas poznawać charakter pojedynczych ludzi, których za twórców muzyki uważamy, jakkolwiek są nam nieznani i nieznanymi na zawsze pozostaną, a co ważniejsze jeszcze, daje nam charakterystykę całej okolicy, której twórca muzyki musiał być reprezentantem duchowo-artystycznym choćby do jednej pieśni, skoro ją przyjęto i przechowano w podaniu. Z tej charakterystyki, z drobnej pozbieranej rysów na pewnej liczbie pieśni, których gniazdo nam wiadome, można odgadnąć miejsce urodzenia pieśni innych, których metryki nie znamy. Tak samo dzieje się tu z muzyką, jak z wyrazami. Wszak nam łatwiej pochodzenie jej oznaczyć, gdy pewne prowincjonalizmy w niej spotykamy albo imiona własne miast, rzek, gór, siół, a[l]bo na koniec imiona chrzestne, ślady pojęć, których siedziba i źródło skądinąd nam wiadome. Naturalnie bardzo delikatnego zmysłu krytycznego potrzeba, by się pozorom nie dać uwieść i coś pewnego z tego wysnuć. Rozumiem przecież, że jeśli w pieśni ludu znajdzie się jakieś światełko, to nie należy nim gardzić dlatego, że blade, przystawmy doń drugie, choćby nie mocniejsze od pierwszego, a zaraz każde z nich wydatniejszym się stanie i oba dwa razy więcej znaczą, jak każde osobno. Do pewnego stopnia z muzyki poznać można i wiek pieśni, a tym samym i faktu w tekście zamkniętego, który nieraz w całym narodzie rozgłos znalazł i stanowi szczegół do historii jego wewnętrznej.

Do pochwycenia i ustalenia takiej, jakby ją nazwać można, symboliki muzycznej, dojść można tylko za pomocą głębokiej znajomości ducha szczegółów technicznych, ich filozoficznego znaczenia, które najprostsze nawet natchnienie, mimo wiedzy i bez starania znajduje w potrzebie i po oswojeniu się z historią muzyki na rozwoju techniczności osnutą, a przymierzaną ciągle do cywilizacji tej chwili, która przemianę w technice sprawiła. A że prócz tego wszystkiego oswojenie się jak najdokładniejsze z pieśniami ludu jest konieczne, więc to zadanie nie lada. Toteż się na nie porwać nikt nie odważył [się] u nas, a nie wiem, czy i gdzie indziej w sposób zadawalniający je dopełniono, lubo tu i owdzie widać,

że zadanie samo, jako istniejące, dojrzano i w możność rozwiązania go uwierzono. W ogóle wszystko, co z pieśni i wszelkich płodów artystycznych ludu wysnuć by się dało, zaledwie u nas dotknięto. Był czas, gdy zrazu potrzebą odświeżenia literatury pięknej wiedzeni, a potem podtrzymywani dążnością do oddania sprawiedliwości tym, którzy jej najmniej doznali, rzucili się ci i owi do szperania w skarbnicy ludowej. Olśnięci blaskiem zdobyczy, krzyknęli: złoto! I zabrawszy je do siebie, złożyli na kupę i nuż się dziwić i radować. Po zbytecznym i naciąganym zapale nastąpił przesyt, a trudności spotykane w okazaniu bogactw ludowego skarbu (bo je okazywano bez wiary w ich wartość) odstręczyły do reszty i mało już kto do niego zagląda.

Mówiąc to, mam na myśli głównie literacką stronę pieśni ludu, o muzycznej tym bardziej nie myślano, że muzyka jako najidealniejsza ze sztuk pięknych zawsze ostatnia biegła w pomoc człowiekowi do wyrażenia jego pojęć i uczuć, jakby dopiero wówczas, gdy inne już się wyczerpały i potrzebowały nowych sił nabrać, więc też i ostatnia pod rozbiór przychodzić zwykła. Miarkując po zaniedbaniu tekstów ludowych, wnosić by należało, że teraz kolej na muzykę przyszła, i oto jakby dlatego publikacja pieśni przez pana Kolberga się rozpoczęła. Jeżeli istotnie w porę przychodzi (czyżby rzecz obchodząca naród cały kiedykolwiek mogła przybyć nie w porę?), to dobre winna mieć powodzenie, jako mogąca równie do lekkiej zabawki, jak i do poważnych uwag dać powód. Ale u nas więcej w słowa niż w czyny bogatych, nawet takie jak owo przedsięwzięcie oporem podobno pójdzie. Jaki taki powiedzieć gotów: A co ja z tym będę robił? A rób sobie, co chcesz, ale kup. Nie zda się tobie na nic, to twemu bratu się przyda, niech tylko setny skorzysta, to już coś znaczy. Żeby zaś ten setny mógł nabyć, musi dziewięćdziesięciu dziewięciu innych ruszyć kaletką i grosza trochę z niej usypać. Kto nie znajdzie sposobności z muzyką się poznać albo kogo ona nie obchodzi, to niech do tekstów się zabierze, to się co najmniej zabawi przyjemnie, a pewnie i pożytecznie. Ale byłaby to też bieda nie lada, by na tyle u nas osób muzykalnych nie znalazło się ich mnóstwo, umiejących w różny sposób i z muzycznej strony skorzystać. Ta oto melodia w jego stronie znaleziona, ta pełna siły, ta rzewności, tamta mu przypomni wesoły wiek dziecinny, tamta dojrzalsze może lata, a wszystkie są to kwiaty, na jakie rodzinną niwę stało. Byłożby patriotyzmem pogardzać nimi?

Spodziewać się należy, że niektóre wnioski, przynajmniej najbliższe, sam pan Kolberg wydobędzie z ogłoszonych dawniej i ogłoszonych teraz pieśni, a raczej, że te, które już dla siebie poczynić musiał, zajmując się zbieraniem, porządkowaniem i wydaniem pieśni przez lat tyle, publiczności przedstawi. Bez tego przedsięwzięcie jego nie byłoby niejednemu tak korzystne i nauczające, jak być może. Któż zresztą z materiałem tym tyle co p. K[olberg] oznajmiony? Kto tak dobrze jak on usprawiedliwi niektóre dziwactwa muzyczne ludu, kto jego sposób śpiewania tak doskonale pojął, kto ważność podobnej publikacji tak dosadnie okaże, jak sam wydawca, skoro przygotowaniu do niej tyle lat poświęcił, tyle trudu i kosztów?

Oprócz tego potrzeba nam od wydawcy objaśnienia planu, z tych dwóch poszytów niedobrze jeszcze widomego. Śmiem się tu postawić w imieniu publiczności, którą to wydanie obchodzi, i porobić pewne uwagi raczej niż zarzuty, zapytania raczej niż twierdzenia, na które odpowiedź niechby dał sam wydawca, jeżeli nie chce, by każdy wedle swego widzimisię rozstrzygał.

Widząc takie mnóstwo tekstów, trzeba by przypuścić, że p. K[olberg] wzgląd literacki na równi z muzycznym stawia; nic słuszniejszego. Ale przytaczanie tekstów u innych zbieraczy już położonych co ma na celu, do czego zdąża ta mnogość wariantów, czasem bardzo mało znaczących? Chyba że wydawca postanowił wszystko, co zebrali inni i on sam wynalazł, złożyć na jednym miejscu dla wyczerpania zupełnego, ile się da to zrobić do dnia dzisiejszego. Jeżeli tak jest, to zakrój tego wydawnictwa niezmierny co do rozległości. Już dwa grube poszyty wyszły, a pieśni tak jeszcze niewiele i takie już wariantów mnóstwo! Muzyczne odmiany jednej i tej samej melodii także bardzo liczne, wiele z nich, równie jak i odmian tekstu, tak są nieznaczne, że może lepiej byłoby je opuścić, by ważniejszym rzeczom miejsca nie zabierały. Cóż dopiero mówić o takich, które za zepsucie uważać by można? Dalej idąc w przeglądzie, nie możemy dociec systemu, wedle którego wydawca pieśni mieści, a raczej ich warianty. Przewodniczyłże mu wzgląd literacki, muzyczny czy geograficzny albo może dopatrzone podobieństwo wyrażeń tekstu lub muzyki? Co do tej ostatniej można zrobić uwagę, nie znając nawet planu autora, że warto by melodie podobne sobie tokiem lub rodzajem taktu obok siebie stawiać i ile można, w tej samej tonacji, a to dla łatwiejszego porównania. Wprawdzie niełatwo to zrobić, a czasem i niepodobna, jeśli

porządkowi baczność na tekst przewodniczy. To przynajmniej wypada tonacje tak dobierać, jak tego ogólna i zwyczajnie najdogodniejsza rozciągłość głosu ludzkiego żąda. Śpiewanie przez lud bardzo wysoko lub bardzo nisko pochodzi z przyczyn zewnętrznych i wydawcy obowiązywać nie powinno. Zawiłe harmoniczne miejsca czy by nie dobrze było cyframi i dodanym basem objaśnić? Toć to należy do ducha pieśni i nikomu lepiej nie uda się zrobić pewnie jak samemu wydawcy. Oznaczenie miejscowości, skąd pieśń i melodia wzięte, także wyraźniejsze by się zdało. Mało to objaśnia, gdy przeczytamy, że te pieśni od Dzikowa, Łagowa, Kowalewa itd., bo któż wie, o jakim Dzikowie, Łagowie i Kowalewie mowa. Nawet małe miasteczka wymienione niewiele pomogą, bo o wielu z nich mało kto słyszał, mianowicie jeśli trochę odległej od środka kraju leżą. Miasta powiatowe, okręgowe, gubernialne, prowincja wreszcie wymieniona lepiej sobie pomagają w oznaczeniu miejscowości. Nastaję na ten szczegół, bo on tylko dla korzystniejszego użycia zbioru w mowie będącego posłuży, mianowicie pod względem badania charakterystyki prowincji i miejscowości. Resztę uwag aż do zupełnego skończenia dzieła zachować należy.

IV

J.I. Kraszewski *Listy do redakcji „Gazety Warszawskiej"* (fragment)[1]

[...] Do najciekawszych prac świeżo przedsięwziętych policzyć należy serię pierwszą *Pieśni ludu polskiego,* zebranych i wydanych przez p. Oskara Kolberga (Warszawa, nakład wydawcy, 1857 r., 8°, T. 1, str. 448 i tabella, muzyka i ryciny strojów). Jest to prawdziwe dzieło zamiłowania i poświęcenia, trud niepobieżnie i płocho, ale *con amore* podjęty, a wykonany tak, że rzadko która narodowość pochlubić się może podobnym. Dwa tu szczególniej względy miano na uwadze, najpierw melodię pieśni, potem jej słowo.

---

[1] J.I. Kraszewski *Listy do redakcji „Gazety Warszawskiej"*. „Gazeta Warszawska" 1857 nr 206–207. [Pominięto początek i ostatnią część *Listu*, w których Kraszewski porusza inne problemy, nie związane z *Pieśniami ludu polskiego* Kolberga.]

„Dotychczasowe zbiory – powiada wydawca – prawie bez muzyki objawiły się tylko w pół życiu, w połowie swojej istoty, bo treść i melodia uzupełniają się, podnoszą wzajemnie, jedną wspólną stanowią całość, a często melodia, ta część mniej określona, mniej materialna, stanowi całą piękność pieśni. Muzyka – mówi dalej – jest głównym przedmiotem niniejszego zbioru, do każdej pieśni dołączam właściwą jej nutę". Pod tym też względem bogactwo zbioru p. O. Kolberga, rozmaitość, charakterystyczność niewyczerpane i niezmierne. Co tu fantazji, jak wiernie pochwycono każdy odcień, jak troskliwie go zapisano! Jest to pierwszy krok w tym rodzaju, bo inne próby obok pracy wydawcy stawać nawet do miary nie mogą. Ale ta praca wyczerpuje do dna zadanie obznajomienia nas z charakterem naszej muzyki ludowej. Nie tylko pieśń każda, ale jej rozmaite odcienia, sposób, w jaki się okolicami zmienia i przerabia melodia, są tu zapisane pracowicie i starannie. P. Kolberg zbierał umiejętnie i ogromna ilość spisanych śpiewek doprowadziła go do pewnych wniosków, które króciuchno wskazuje w przedmowie swojej, zwracając uwagę na melodie, w których stosunki tonów do siebie przypominają podobne w systemacie starogreckim lub odznaczają się oryginalnością. Ogół cały dzieli się na „Dumy i pieśni" i „Tańce" i piosnki krótkie w czasie tańców najczęściej nucone. Postrzeżenia p. Kolberga co do sposobu śpiewania, ruchu (tempa) pieśni i charakterystyki bardzo są ciekawe i trafne. Akcent – powiada on – przycisk w śpiewach i tańcach pada najczęściej na część słabą, czyli drugą taktu, co stanowi osobliwość polskiej melodii. Tak jest w istocie i to właśnie nadaje jej charakter odrębny, szczególniej w mazurach.

Ile pracy potrzeba było, aby zebrać z wariantami licznymi czterysta kilkadziesiąt do pięciuset motywów, jakiej trafności i uprawy ucha, żeby w nich maluczkie rozeznać i odróżnić odcienie, jakiej cierpliwości, by się nie znużyć ich jednostajnością pozorną, każdy łatwo, zastanowiwszy się, ocenić potrafi. Melodie te, mimo swej rozmaitości, rytm często mają tak podobny, piętno tak braterskie, że namiętnemu tylko i obdarzonemu jak p. Kolberg zbieraczowi mogło się udać pochwycić wszystkie te maluczkie zmiany, warianty, rozmaitości jednego i tegoż samego niemal motywu, które go coraz nowym i świeżym czynią. Do historii muzyki naszej, a raczej do poznania jej charakteru, jest to materiał nieoszacowany i niewyczerpany, a wartość jego tym większa, że ścisłość była głównym zadaniem autora.

Jeżeli kto, to Chopin zyskuje na przejrzeniu melodyj zbioru p. Kolberga, podziwiamy geniusz, z jakim korzystał z pieśni ludowej, artystycznie ją obrabiając bez nadwerężenia jej piętna, w ślad za charakterem, który cudownie pojąć i przejąć się nim umiał.

W „Ruchu Muzycznym" jest podobno artykuł z uwagami spowodowanymi kilką słowy naszymi o mazurach Chopina i Kątskiego, nie czytaliśmy go dotąd, ale się go prawie domyśleć możemy. Jak zwykle, musiano nas nie zrozumieć i zapewne przypisywać nam tam muszą niedorzeczne porównanie dwóch indywidualności niejednej sfery i znaczenia, z ujmą dla Chopina, gdyśmy my tylko o mazurach jako *mazurach* mówili. Przypisywać nam zapoznanie takiego mistrza i tak serdecznie ukochanego przez nas jak Chopin byłoby bolesnym zadaniem. Cześć dla niego posuwamy prawie do bałwochwalstwa. Protestujemy więc na wszelki wypadek przeciwko znaczeniu, jakie słowom naszym ktoś niechętny nadać może, protestujemy, żeśmy geniuszowi Chopina i pamięci jego bynajmniej ujmować nie chcieli, a co się tycze innych uwag i zarzutów, te nas już nie obchodzą... Jakkolwiek niektóre, zwłaszcza ostatnie dzieła Chopina, po cudnej prostoty Haydnie, po nieśmiertelnym Mozarcie, przez zbytek wykończenia i obrobienia, przez jakieś wydelikacenie formy tracą na sile i wyrazie, jest to zawsze jeden z najgłębszych mistrzów, jeden z najserdeczniej do nas przemawiających poetów dźwięku..., natchniony, niezrównany..., bezdzietny niestety! Z tego powodu, gdy już o nim mowa, niech nam będzie wolno wspomnieć tu dla ciekawości artykuł o Chopinie, może pierwszy tego rodzaju w języku rosyjskim, drukowany w „Ruskim Wiestniku" 1857 r. w zeszycie majowym. A teraz wracamy jeszcze do zbioru p. Kolberga.

Pracę tę oceni zapewne najlepiej który z współpracowników „Ruchu Muzykalnego"; ona się nam wydaje niezmiernej wagi i wartości, a nastajemy na to usilnie, bo p. Kolberg nie wahał się jej część życia swojego poświęcić, sam zbierał, porównywał, gromadził, spisywał, sam wreszcie musiał wydać kosztem własnym, gdy się nakładca nie znalazł, i pomnikowym dziełem nas obdarzył. Pod względem słowa zbiór ten na uwagę zasługuje nie tyle nowością pieśni, których już wielką liczbę dały nam poprzednio ogłoszone Zaleskiego, Wójcickiego, Paul[ego], [K.] Lipińskiego, jak raczej z rozmaitości wariantów jednej i tej samej, z troskliwości, z jaką każda spisaną została w kilku różnych, a często bardzo odmiennych wersjach. Można tu spostrzec, jak pod wpływem czasu

przetwarzała się pieśń ludowa, a nawet w melodii nieledwie by wskazać można, co starsze, a co świeżo przyrosło... Nie powiem, żeby nowsze lepszym było i postępem nazwać się mogło, wydaje się ono, jakby obcym przejęte żywiołem. I nie dziw! Wpływy dziś nawet na lud są daleko żywsze i w większej liczbie, cechą wieku może jest zlewanie się indywidualnych narodowości, przeciw któremu siłą zamiłowania rodzinnej ziemi ledwie się obronić możemy. Zbiór [K.] Lipińskiego, o ile go sobie z dawnego przejrzenia przypominam, mieścił w sobie muzykę niejako już artystycznie wyłożoną i wyjaśnioną dodaniem towarzyszenia. Lepiej postąpił sobie p. Kolberg, który daje samą melodię bez żadnych objaśnień, bez dowolnych często wykładów, z całą jej pierwiastkową prostotą i czystością. Dodane do melodii modulacje, jakkolwiek na oko mogą ułatwiać jej pojęcie, w wielu razach mogłyby też sfałszować myśl pierwotną. Głosy towarzyszące różnie podłożone być mogą, a rozmaitość ich zmienia charakter pieśni, toteż p. Kolberg dodaje je tylko tam, gdzie koniecznie są dla zrozumienia potrzebne, w tańcach i krótkich śpiewkach, i to nie zawsze. U [K.] Lipińskiego często artystyczne przedstawienie i poprawki czynią melodię pospolitą, gdy u p. Kolberga żadna z pierwotnych cech, ani jedno *dziwactwo* pieśni, jeśli się tak wyrazić można, nie zostało zatarte. Dzięki tej sumienności każda piosnka świeża jak motyl złapany jaśnieje barwy wiejskimi. Wielką ozdobą wydania tego, uskutecznionego bardzo starannie i wytwornie, są też stroje ludu z okolic Warszawy, których tu dziesięć bardzo żywo nakreślonych znajdujemy, szkoda żeśmy prz[y] nich imienia artysty, co je wykonał, nigdzie nie spotkali, byłoby go za co pochwalić.

Zbiór p. Kolberg[a] liczymy do najważniejszych dokonanych w tej chwili przedsięwzięć, jest to dla muzyków skarbnica niewyczerpanego natchnienia, ale któż z niej korzystać potrafi? Na to potrzeba geniuszu Chopina, trzeba poety takiego, co by się wcielił w tę melodię i nią swoją duszę nam wyśpiewał. Począwszy od Bethoveena, co ruskie i polskie motywa i rytmy użył do swoich kompozycji, iluż to się na to porywało nadaremnie! Chopin jeden zawsze, Moniuszko czasem odtwarza cudnie charakter pieśni ludowej, ale gdy taki jakiś na przykład E. Wolff albo nawet sam wielki Liszt porwie się na mazura lub krakowiaka, czujemy, że to tylko przedrzeźnianie czegoś, ale nie siłą twórczą do życia wskrzeszony głos boleści i tęsknoty, wesela i uśmiechu tysiąca istot, przemawiający rzewną nutą, co u nas wnętrzności duszne porusza. Nie

wiem doprawdy, czy który naród, krom śpiewnej Małorosji, pochwalić się może takimi jak my skarbami. Co tu życia, ile barwy, swobody, ile uczucia, jak my w tym cali jesteśmy z charakterem naszym i dziejami przeszłości, jak tu nic powszedniego i bezmyślnego, jak puls życia bije w tej muzyce dobitnie i silnie! Artyście tylko się tym upoić potrzeba, przejąć, a cuda wydać może.

Im muzyka pojęta wyżej mniej jest dostępną ogółowi, im mniej ona znaleźć może lubowników, co ten trud ocenią i pojmą cel jego, tym większa należy cześć poświęceniu i zapałowi, z jakim p. Kolberg myśl powziętą dokonał. [...]

V

[K. Estreicher] Gędźba *„Pieśni ludu polskiego" zebrał i wydał Oskar Kolberg*[1]

Kiedy Adam Czarnocki pielgrzymkami wszerz i wzdłuż kraju apostołował apoteozę pieśni i podań ludowych, a Maksymowicz przed trzydziestu laty ujmował w druk zdobycze pielgrzyma, ruszył się rozgłos po całej ziemi o odkryciu świata nowego, nowego słońca na podniebieniu piśmiennictwa w Polsce.

Emeryk Staniewicz, spolszczając Gołębiowskiemu *dajnos* litewskie, Ludwik Osiński, Kazimierz Brodziński, A.E. Odyniec, Al. Chodźko, Fran. Zatorski, obsypując nas pieśniami Litwinów, sięgali po kwiaty dalej, nie ważąc się zrywać będących pod ręką. A chociaż jeden z nich umiał natchnieniem swoim przypomnieć wonność onych i klejnotność i choć jeszcze 1826 r. nieśmiało i przepraszając, wyłonił na świat piśmienniczy pieśni słowiańskie, jednak nieufny, ażali słowo surowe, niepolerowane, nie będzie razić świata konwencjonalnego, ustroił wiejską piosenkę w sukienki miastowego kroju. Rosjanie, Słowacy, Dalmatczycy, ubieżeni przez nas oświatą książkową, ubiegli nas pieśniami ludowymi. Dalmatowie (1801), Morawcy (1813), Czesi (1822), Słowacy (1823), rozlubowali się w tym, co przeczuwali naonczas u nas dwaj tylko ludzie: Kołłątaj, piszący list z więzienia r. 1802, i Ignacy Czerwiński, piszący

[1] [K. Estreicher] Gędźba *Pieśni ludu polskiego, zebrał i wydał Oskar Kolberg*. „Dziennik Literacki" 1857 nr 94–96.

1811 o okolicy zadniestrskiej, chociaż ostatni na samą pieśń ludową nie zwracał uwagi.

Wiszniewski Michał stawiał pomniki w sercach naszych Zaleskiemu, Czarnockiemu, Paulemu, Wójcickiemu i Konopce za przeniesienie roślinki wieśniaczej w ogrodowe cieplarnie, aby jej zatraceniu zapobiec. Taki pomnik należałby się Zaleskiemu jednemu, bo ten urzeczywistnił pierwszy to, czego wyczekiwano, należałby się Kolbergowi w razie, gdyby dokończył dzieła zaczętego i urzeczywistnił pierwszy to, czego potrzeba do zrozumienia pieśni ludowej.

Po Czarnockim został przykład nieocenionej miłości zabytków ojczystych, zostały wieści trudów niezłomnych, rozprawka szczupła, choć zażywna, ale nie zostały owoce bezpośredniej pracy. Zaleski stworzył dzieło o półtysiącu stronic i rozprawę o pojmowaniu poezji ludu, choć nieraz opaczną w sądzie, a jednak podnoszącą wartość zbioru. Toteż za wyjściem dzieła powitali je z radością A. B. w „Rozmait[ościach]" (Lwów 1833 nr 3 i 4). „Czasopismo Bibl[ioteki] Ossol[ińskich]" (1833 T. III), „Pielgrzym Polski" (1833) i wszyscy mole książkowi, szukający dotąd jak Gołębiowski pieśni i obyczaju ludu w pergaminach i *voluminach legum*, przyzwyczajeni z drukowanego martwo rozumu sądzić o żywotnym rozumie ludu i jego społeczności.

Niby coś niecoś rozprawiano przed Zaleskim o poezji ludowej. Woronicz w „Rocznikach", J.N. Żukowski w „Melitele", Hüttner w „Pielgrzymie" (1821), a „Pątnik Narodowy" (1827) zapowiedział nawet wydanie pieśni ludowych, ale do Zaleskiego czasów nie pomyślał nikt o rozklasyfikowaniu materiału chaotycznego. Zaleskiemu należy się zatem cześć za pielgrzymkę śród strzechy Rusi i Sandecczyzny (bo tam najwięcej szukał) i za ułożenie zbioru systematycznego. Ale u niego wadą jest to, że pomieścił i pieśni miastowe, i dumy poetów komnatnych, które ulica, ale nie lud wyśpiewała, strofy z krotochwil Kamińskiego i Dmuszewskiego.

Najpotężniejszy talent poetyczny, tworzący pieśni dla narodu bawiącego się li książką, nie narzuci ludowi poezji swej, choćby potrafił naśladować myśl i czucie ludu w odbiciu daguerowym. Nikt lepiej nie odgadł uroku pieśni ludowej, jak nasz lirnik Teofil, a mimo to lud nie wie nic o jego pieśniach i nie przyjąłby ich, tak jak nie przyjął Karpińskiego, bo u poety piszącego sama prostota nawet jest wykwintną, obmyśloną, przechodzi nieraz w manierę, gdy u ludu pieśń urasta mimo

wiedzy, bez pretensji, w chwili zapału i dlatego też zawsze jej twórca niewiadomy, gdy pieśń wiadoma jest wszystkim. Lud niepiśmienny nie potrzebuje naszych książkowych pieśni, bo on piastuje w piersi swej skarbnicę otwartą w każdej chwili i czerpie z niej do nieskończoności.

Zbór Zaleskiego schudłby do dwóch trzecich części, gdyby to odrzucił był, co nie z ludu wyszło. W wielu piosnkach widny fabrykant kuligowy, zaściankowy, dworski, czasem redutny, choć forma zwodzi zakrojem ludowym. Czasem spisywacz chciał być jubilerem i szlifował, wygładzał pieśń, aby jej połysk i kolory narzucić, a tym sposobem piosnka obrzucona warstwą cudzych uzupełnień wygląda jak najczyściejszy stalaktyt oblężony warstwami wapienia. Zaleski nie uwzględnił w zbiorze swoim tego, co stanowi nieodłączność pieśni ludowej, jej jednolitośc[i]. Pieśń i nuta jej to małżeństwo, jedno zaistniało dla drugiego i jedna ich urodzin data, a ożenione za wolą wszechwładną żyją i umierają pospólnie, tak że myśląc o jednym, zapomnąć o drugim nie możem. To bracia syjamscy, rozetnij ich od siebie, narusz węzeł je spajający, a zadasz śmierć obojgu.

M. Wiszniewski uznał ważność muzyki ludowej: „Nie dość samych słów – mówi – trzeba jeszcze muzyki, która dalej jeszcze w duszę ludzką wnika i serce na oścież otwiera. Stąd pochodzi, że poezja ludu ściśle łączy się z muzyką, nie masz piosnki bez nuty ani nuty bez piosnki. Słowo i śpiew jakiś tajemniczy węzeł jednoczy".

Melodia ludowa i dziejom wyświadcza przysługi, z niej wybija się piętno charakteru narodu, z niej podobizna dwóch ludów wnioskować się nieraz daje.

Jeden uczony, a zarazem dzielny muzyk porównał charakter muzyki u ludów Europy na krańcach północy i z tożsamości układu i myśli melodii wywnioskował jego pobratymstwo z jednym ludem azjatyckim i wywiódł drogę wędrowki obojga. Przyszedł może dokładniej do tego wyniku, do którego manowcami często najkoszlawszymi dochodzą ci, którzy z lingwistycznych wywodów i z podobizny urojonej nazw swoją poetycką fantazją wywodzą urodziny narodu i plemienności jego.

Zaleski domieścił do zbioru swego maleńki tomik melodii sielskich. Melodiom tym udzielił okrasy Karol Lipiński i dlatego właśnie zgasła ich zaleta, bo pod piórem kompozytora zginęła wierność i ścisłość nuty, jaką lud śpiewa, a powstała nuta pokojowa, wydrukowana niedbale z pomyłkami, wyglądająca niby szkielet melodii. Zresztą na taki obszar ziemi,

na tyle tysięcy melodii żyjących w uściech kilkumilionowego ludu ten zbiorek muzyczny to ledwie kropelka i to nie źródlana, ale rozmącona w pracowni chemicznej, to nie nuta wykradziona ludowi z ust żywcem, ale nuta zastosowana do delikatności ucha miejskiego, do piersi wytrylowanej, do tonu klawiszowego.

Praca więc Zaleskiego jest z tego względu połowiczną; podał rysy męża, nadmienił, że żyje i żona, ale nie umiał zapoznać nas z jej wizerunkiem. Po Zaleskim wybieżało kilka małych dziełek, ale w nich taż sama połowiczność pracy, toż samo nieuwzględnienie melodii. Zobaczmyż co wydano:

Wacław Hanka, krakowiaki za zbioru Zaleskiego, Praga 1835 (*Krakowiaki aneb pisne narodni polske)* z tekstem polskim, drugie wydanie 1850; F.A.Märker, przekład z Hanki, krakowiaków 86, na niemiecki;

Łoziński *Ruskoje wesile*, Przemyśl 1835;

Wł. Wójcicki *O pieśniach ludu polskiego* (w „Ziewonii" 1835); *Pieśni ludu Białochrobatów, Mazurów i Rusi* z muzyką F. Dobrzyńskiego, 2 T. Warszawa 1836–37;

Gizewiusza rękopis *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy*, zebrane 1836 do 1840;

Ks. Głowackiego spod Sącza rękopis pieśni ludu galicyjskiego, z którego czerpali Pauli i Zejszner;

Pauli Ignacy *Pieśni ludu polskiego*, Lwów 1838, *Pieśni ludu ruskiego*, 2 T. Lwów 1839–1840, ocenione w „Rozmait[ościach] Lwowsk[ich]" 1840 i w „Bibliotece Warszawskiej" 1841;

Czeczot Jan *Piosnki wieśniacze znad Niemna*, Wilno 1837, *Piosnki wieśniacze znad Dźwiny*, 1839 i 1840, ocenione przez Szabrańskiego w „Bibliotece Warszawskiej" 1841, *Piosnki znad Niemna i Dźwiny*, Wilno 1844 i 1845;

Konopka Józef z Balic *Pieśni ludu krakowskiego* z muzyką, Kraków 1840, ocenione w „Bibliotece Warszawskiej" przez Szabrańskiego;

Lipiński J. J. *Pieśni ludu Wielkopolskiego*, Poznań 1842; *Porządek obrzędu weselnego w Wielkopolsce* w „Bibl[iotece] Warsz[awskiej]" 1842 [T.] II;

Brzozowski Karol *Pieśni ludu nadniemeńskiego*, Poznań 1844;

Jucewicz *Pieśni litewskie*, przełożone, Wilno 1844;

Zejszner *Pieśni ludu Podhalan*, Warszawa 1845;

Turowski Józef *Dodatek do pieśni ludu ruskiego i polskiego*, Lwów 1846, *Uwagi nad niektórymi pieśniami poetów ludu*, Lwów 1833, s[tron] 26;

Lompa *Pieśni ludu górnośląskiego*, w „Przyjacielu Ludu" 1845 r.

Za tymi dziełkami szczupłej osnowy poszło kilka rozpraw, rozrzuconych po czasopismach, nurtujących to morze, którego nie zgruntowaliśmy do dziś dnia należycie, jako to:

Filozofia i przysłowia ludu polskiego, „Kwart[alnik] Nauk[owy]" 1835 r.;

O poezji gminnej u Słowian, „Pamiętnik Naukowy" 1837;

Wolniewicz *O poezji gminnej*, „Przyjaciel Ludu" 1836;

Grabowski *O pieśniach ukraińskich* (w *Literaturze i krytyce*);

Kraszewski *Pieśni litewskie* w „Athenaeum";

Pieśni ruskie i litewskie z nutami, w „Przyjacielu Ludu" 1843, nuty do pieśni ludu 1847 r.

Piosnki gminne białoruskie, w „Rubonie" 1843, w „Roczniku" Podbereskiego 1843;

Zatorski *O pieśniach litewskich*, w „Przeg[lądzie] Nauk[owym]" 1846.

Te wszystkie artykuliki i zbiory były na wpół dokonane, nie zważano w nich bowiem prawie nic na muzykę. Co Wójcicki i Konopka domieścił, to uważali za przydatek, tak jak się ryciny do zbiorów dołącza. W muzyce nie dostawało częstokroć ścisłości i wiernego oddania pochwyconego taktu i tempa, tak jak i sam tekst nieraz był niewierny, przetopiony pod piórem zbieracza, przepisującego ze zbiorów cudzych.

Ksiądz Głowacki pielgrzymował po kraju i nagromadził śpiewów liczbę potężną, ale muzyki nie zbierał. Pauli i Zejszner umieli korzystać z jego zbiorów (pierwszy dziękuje mu nawet w przedmowie za życzliwą pomoc), ale nie dołączyli muzyki, bo nie znali się na niej, dlatego wartość zbiorów znacznie zmniejszona. Paulego zaleca wierność językowa w oddaniu wyrażeń i słów ludowych, choć w zbiorze jego lud nie śpiewa wielu pieśni, a wiele odpisywał z Maksymowicza i dzieła *Rusałka dniestrowaja*, które prawie jest nieznane w piśmiennictwie.

Czeczot Jan przerabiał, a nie zbierał. Wójcicki przepisywał jak i drudzy, a po części sam zbierał. Jemu i Paulemu zawdzięczamy głównie wyjaśnienie obrzędów i zwyczajów ludu.

O Konopce z Balic rzec można, iż praca jego wzorowa pod względem sumienności w spisywaniu, bo on jeden nie podał tam nic, czego by

sam nie usłyszał w uściech ludu, wśród którego od dzieciństwa po dziś dzień żyje. Ale i on za mało rozumiał potrzebę podłożenia żyjącej melodii pod tekst, dlatego nie dokonawszy dzieła w całości, nie powinien był zakładać rąk i zadłużać się od lat tylu piśmiennictwu, które przyjęłoby wdzięcznie każde ponowne wydanie zbioru pieśni, mogące urość do podwójnej wielkości po dwudziestoletnim ich dopełnianiu.

Ponad tymi zbieraczami stanie najwyżej Oskar Kolberg, jeżeli wyda tylko to, co nagromadził w rękopismach. Wydał dotychczas: *Melodie ludu słowiańskiego*[1] w „Bibl[iotece] Warsz[awskiej]" (1841 III), *Pieśni ludu polskiego* z muzyką 1842[–1845], Poznań, *O pieśniach ludu litewskich, czeskich, słowackich* w „Dzwonie literac[kim]" (1846 II, IV), *Pieśni ludu weselne* w „Bibl[iotece] Warsz[awskiej] (1849 IV), umieścił parę pieśni i melodyj w „Przyjacielu Ludu". To były przygotowacze podwaliny dzieła, o którym głoszono od dziesiątka lat, że przejdzie rozmiarem wszystkie dotychczasowe. Jakoż wydał już tom jeden oczekiwanego dzieła.

W pierwszym tomie zajmuje go głównie Mazowsze, a podając mnóstwo odmianek, zaczepia i powiaty Galicji i Wielkopolski. Wydał tu 41 dum i pieśni z ogromnym pocztem wariantów, których zestawienie z różnych okolic kraju znamionuje ogromną pracę na systemacie opartą. Podał tu także tekst i melodię tańców w liczbie 466, zamieszczając polonezy, mazury, kujawiaki, obertasy i walce. Nie dostaje tam jeszcze kilku tańców, ale je uzupełni w tomach następnych, przechodząc Krakowskie, Lubelskie, Szląsk i Galicję.

Dwie myśli kierowały nim w tej pracy: zestawienie wariantów melodii i tekstu. Tak widzimy, że znana pieśń „Wezmę ja kontusz" dziesięciorako śpiewaną bywa, duma „Stała się nam nowina" ma wariantów cały alfabet od *a* do *z* i od *aa* do *ee*, podobnie „Jasio koniki poił" ma odmian tekstu i melodii więcej niż pięćdziesiąt. To zestawianie odmianek rzuca światło na charakter melodii w różnych stronach używanej i na sposób wyrabiania się pojęć i usposobień poetycznych ludu w każdym zakątku kraju.

---

[1] [Artykuł Kolberga *Melodie ludu słowiańskiego* jest recenzją zbioru pieśni słowackich, zob. w tomie *Pisma muzyczne* cz. II (DWOK T. 62) s. 583–586, wymienione dalej przez Estreichera publikacje folklorystyczne Kolberga z lat 1842–1849 zebrane są w tomie: *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu na głos z fortepianem* cz. I (DWOK T. 67/I), tam też ich pełne noty bibliograficzne.]

Oskara Kolberga drugą myślą było podać wiernie melodię pieśni w jej surowym odłamie, tak jak ją lud wygłasza, bez względu na to, że może razić nieforemnością. Umieścił ją więc bez owych przydatków uczenie sztucznych i zaokrągleń, które u Wójcickiego Dobrzyński, a u Zaleskiego Lipiński podomieszczali.

Kolberg nie udaje się zresztą w badania językowe, w opisy obrzędów i zabaw, bo o tym wyczerpali niemal przedmiot poprzednicy jego, nie chciał więc powtarzać pacierza za panią matką i cudzego towaru za swój podawać, byle popisać się grubością księgi z rozumem pożyczanym. Piszę, chwaląc myśl przewodniczącą dziełu. O samym dziele nie podobna orzekać stanowczo, bo jest niedokończone, a dalsze tomy zaokrąglą dopiero całość. Kolberg powinien przejść piegrzymio Galicję, a głównie góry, dosłuchałby się tam wielu pieśni, które niemuzycy zbieracze puścili mimo uszu, bo melodia wieśniacza leży tu odłogiem nie uprawiona.

Kraj ten nie wydał ani jednego muzyka, korzystającego z tych zasobów nieprzebranych, bo to co napisali Lipiński i Mikuli, wsłuchawszy się w nutę nieuczoną, to tyle co nic, to zero wobec tego, co należałoby układać.

Dzieło Kolberga zalecam każdemu muzykowi krajowemu, który ma jakąkolwiek pretensję do kompozycji. Taniość dzieła, stosunkowa do jego zasobnego materiału, jest każdemu dostępną. Wykształcony muzyk, badając te tony proste, a czysto narodowe, więcej tu się nauczy, niż gdyby sam chciał najdzielniejszymi teoriami łatać niedostatek pomysłu swojskiego. Z ludową pieśnią wypłynął Chopin przed oblicze poklaskującej Europy.

Dzieło Kolberga będzie niezmiernie ważne, a czasem konieczne, nawet w ręku muzyka podrzędnego, dostarczającego dorocznie nogom zapustnym kontyngensu tonów podskocznych. Fabrykant tańców bowiem, ucząc się na dziele tym tempa i nuty rodzimej, nie będzie składał tych wirujących mazurów, krakowiaków, polonezów (których to ostatnich podobno już nikt dzisiaj pisać nie umie), przypominających więcej styryjskie zawroty, niż zamaszystość i ogień naszych praojczystych melodii, i ucząc się na dziele tym, nie będzie prac swoich wstydliwie osłaniał tytułami francuskimi dla pokazania z nadpisu samego nędzoty wewnętrznej kompozycji, nie śmiejącej nosić ojczystego nazwiska, mimo pochodzenia ojczystego. Jeżeli Kolberg wyda tomy dalsze, a wydawać

może do nieskończoności, i jeżeli muzycy nasi zrzucą pychę z serca i tu u źródła uczyć się będą, nie będziemy rumienić się przed obcymi i odpowiadając na pytanie, czy mamy kompozytorów czysto rodzinnych, powtarzać jedne i też same nazwiska: Chopin, Ogiński, Dobrzyński, Sowiński, Studziński, Mikuli, Lubomirski, Moniuszko i na tym niemal koniec.

Dla tej to przyczyny cenię pracę Kolberga i stawiam ją bardzo wysoko.

VI

B. *„Pieśni ludu polskiego" Zebrał i wydał Oskar Kolberg*[1]

Jeszcze w r. 1842 autor powyższego zbioru podał do druku część zebranych pieśni, które też ukazały się niebawem w nakładzie J.K. Żupańskiego w Poznaniu w 4°, w ozdobnym wydaniu. Dopełnienie[m] więc tego jest obecne grube, w 8°, dzieło o 450 stronach. Różnica między tamtą częścią a tą zachodzi jednak nie tylko w formie, ale i w sposobie wydania; tamto były pieśni do śpiewu z podłożonym tekstem i gotowym akmpaniamentem, tutaj zaś podał nam pan Kolberg melodią samą w zarysie, tak jak ją notował za śpiewającym, wraz z tekstem zupełnym. Przy każdej pieśni jest kilka, kilkanaście, czasem kilkadziesiąt odmian, które spotykał w różnych okolicach. Cały zbiór rozpada się na dumy i pieśni, i na tańce. W tych działach mieści się 41 numerów pieśni (bez wariantów) i 466 numerów tańców, zbierane są z różnych okolic ziemi polskiej, lecz nie porozdzielane według tychże, co by wielce było ułatwiającym dla badającego charakter pieśni pojedynczych prowincji. Dokładna tabela alfabetyczna okolic, w których pieśni zebrane, na końcu zamieszczona, wskazuje jak z rozlicznych stron kraju spotkały się one w tece p. Kolberga. Szkoda, że przynajmniej zaraz obok miasta czy wsi w tabeli nie ma podanej strony, na której jego śpiew pomieszczony, aby łatwiej się było znaleźć z tym, czego kto szuka. Chcąc bowiem porównać jedne z drugimi, wiele trudności przychodzi w znalezieniu rozproszonych po całej książce. Dziesięć wreszcie dobrych rycin kolorowanych,

---

[1] B. *Pieśni ludu polskiego. Zebrał i wydał Oskar Kolberg. Warszawa 1857. Nakł. wyd.* „Gazeta W. Ks. Poznańskiego" 1857 nr 140.

wyobrażających ubiory w niektórych okolicach dzisiejszego Królestwa, dopełniają i ozdabiają zbiór.

Oceniając pracę pana Kolberga, przede wszystkim przyznać mu należy, że jest sumienna i staranna. Jest to arcyważny nabytek dla literatury naszej; rozrzucone dawniej po różnych pismach, książkach pojedyncze pieśni, klechdy przez dyletantów literatury ludowej mamy obecnie zgromadzone w bogaty pęk kwiatów, które nie tylko barwą nęcić mogą, ale i mową, bo oprócz całkowitego tekstu jest i melodia, nadająca im żywotną świeżość. Zebrać ich tyle razem, zestawić wszystkie warianty ze sobą, rozdzielić je potem musiało być pracą niemałą, pracą mozolną, trudną, którą tylko istotne zamiłowanie posuwać było w stanie. Dlatego też, dalecy od czczego schlebiania autorowi, oddajemy tylko należny szacunek i ocenienie pracy jego. Zważając na to, aby melodię w całej swej nieskazitelności oddać, tak jak płynie z piersi ludu, tłumaczy się pan Kolberg w przedmowie, czemu w zbiorze swym spisał ją w najprostszej formie, kluczem wiolinowym samym, bez ozdoby, rozwinięcia lub podłożenia akompaniamentu fortepianowego. Uznajemy w tym całą słuszność i rozumiemy ten szacunek dla czystości pieśni, niepodobna jednakże nie zrobić tu uwagi, że sposób ten ma w sobie tę niedogodność, że nie może być przystępnym dla ogółu muzykalnego. Nie wszyscy grający bowiem są w stanie o własnych siłach rozwinąć podany sobie szkic lub uzupełnić go akompaniamentem. Dla wykształceńszych w muzyce, dla poświęcających się tejże ma tego rodzaju zbiór ogromną wartość, bo jest materiałem nieprzebranym, z którego czerpać mogą najpiękniejsze przedmioty do kompozycji. Rozumiemy jednak dobrze, że musiał autor tak się ograniczyć, choćby dlatego że chcąc każdą piosnkę, kilkadziesiąt jej wariantów, każdy mazur, obertas czy krakowiak przysposobić do jakiego instrumentu, prócz straty czasu, którą by poniósł, wydanie urosłoby w ogromne wolumina i ogromną cenę, jeszcze dla mniejszego koła przystępną.

Taką więc jaką jest, przyjąć należy nam pracę szanownego autora, owoc kilkunastoletnich badań, pracę niesłychanie ważną dla każdego, kogo kraj własny obchodzi. Choćby tylko przeczytać te dumki, już smutne, już wesołe, te piosnki tęskniące, nadziejne lub pryskające radosnym uczuciem, choćby tylko wybrać pojedynczymi tony ich melodią, wystarczy, by doznać najmilszego częstokroć wrażenia, by się

zapoznać z pięknymi wonnymi kwiatkami, co dziko na ojczystej niwie rosną, a które tutaj splotły się w jeden wielki wieniec.

Jedną w końcu uwagę zrobić się ośmielamy autorowi. W przedmowie swej na str. VI wskazuje nam niektóre ustępy, w których następstwo tonów przypomina systemat grecki. Przejrzeliśmy jeden za drugim, ale doprawdy ledwo usłyszeliśmy tony melodii, zdawało nam się, że jesteśmy gdzieś między naszymi lasami, łąkami, między ludem pracującym naszym, nic nie raziło nas tam obczyzną, a i słowa same coś o Podolu, o Krakowie, nie tchnęły Grecją. Z pokorą przyznajemy, że choć znamy różne rodzaje muzyki, nie zdarzyło nam się słyszeć ani dzisiejszej greckiej muzyki, ani dawnych jej zabytków, nie możemy więc z nią porównać tych wskazanych piosnek o Podolu i Krakowie. A wreszcie, gdyby (znając grecką muzykę) znalazło się jakie podobieństwo, cóż w tym byłoby dziwnego, że jednakowe uczucia jednakową formą się wylały z przepełnionej piersi? Wszak pewno Grecy i Polacy pod względem psychologicznym tym samym ulegają prawidłom, jak swój początek biorący? Do jakichże wniosków doprowadzić mogło to podobieństwo? Sądzę, że do żadnych, a takie spostrzeżenia tworzą tylko zamęt w nauce, którego dzięki poszukiwaniom każdego źródła gdzieś daleko za sobą, między obcymi, już dosyć mamy. Patrzmy na polską pieśń polskim okiem, a pewno dopatrzym w niej tego, co nasze prawdziwie.

Małe, drobne te usterki wytknięte tutaj nic nie zmniejszają wartości pracy pana Kolberga, pozostaje ona ta sama, rzetelna, ważna. Obiecuje nam autor dać jeszcze następne serie, które już ma gotowe, jeżeli ta pierwsza pomyślnego dozna przyjęcia. Źle więc nie trafimy, wzywając tutaj ziomków do przyczynienia się rozebraniem egzemplarzy zamierzonemu dalej wydawnictwu, które autor o własnych siłach prowadzi, abyśmy wspólną pomocą wraz z autorem całą Polskę w pieśni posiąść mogli.

VII

„Pieśni ludu polskiego". Zebrał i wydał Oskar Kolberg[1]

Bardzo ważny i ciekawy zbiór ten już samym pojawieniem się zasługuje na pochwałę autorowi, że nie ustał w pracy, której zaczątki widzieliśmy przed laty kilkunastu. Dowiódł on, że szczerze umiłował obrany przedmiot, a tym samym podniósł wartość swych badań.

Zbiór leżący przed nami składa się z dwóch części: pieśni, dum, poezji opisowej czy okolicznościowej i tańców; pierwszych liczy 41, drugich 466. Mozolnie zebrane odmiany i warianty sprawiły, że tak szczupłą liczbę pieśni w jednym tomie dało się pomieścić, dowodzi to wprawdzie sumienności, zabiegłości i chętnej pracy autora, lecz zdaniem naszym pożytku w ostatnim wyniku niewiele. Najpracowitszy drobiazgowy badacz nie przyjdzie do pewnych wniosków, studiując zniżenia lub podnoszenia się melodyj w parę tonów, nieznaczące jej zwroty, spadki, przejścia itd., które wypłynęły skutkiem tylu okoliczności, w jakich były zbierane, które ulec mogły indywidualnym usposobieniom, zdolnościom śpiewających itp. Charakterystyczne tylko prawdziwie, wybitne różnicą warianty należało autorowi podać, nie rozszerzać za wiele objętości dzieła.

Pieśni te zbierał autor w różnych okolicach kraju naszego, szkoda, że nie uporządkował ich według tego w swoim zbiorze, lecz rozrzucone podał. Tabella na końcu umieszczona nie pomaga, bo niepodobna według niej odszukać pieśni pewnej okolicy czy prowincji.

Główną zaletą zbioru p. Kolberga jest to, że do wszystkich śpiewów postarał się o właściwą melodią. Jest to pierwszy u nas tego rodzaju zbiór, a choć pierwszy, już zalecający się sumienną pracą, wykończeniem i dokładnością. Melodia podana tutaj jest tylko w szkicu, bez dopełnienia jej akompaniamentem lub ozdobienia rozwinięciem umiejętnym. Zostawia to autor miłośnikowi ludowych pieśni, nie chcąc, jak powiada w przedmowie swej, naruszać pierwowzoru i czystości tychże, wolimy mieć ten zbiór takim niż innym, chociaż będzie mniej popularnym. Obszernym jest dzisiaj, a gdyby i melodia każdego wariantu miała

---

[1] *„Pieśni ludu polskiego." Zebrał i wydał Oskar Kolberg. Warszawa 1857.* „Przegląd Poznański" 1857, T. 24 z. 1 s. 53–54.

być przerobioną umiejętnie, stałby się tak obszernym, że by mało komu mógł być przystępnym.

Pracę p. Kolberga uważamy za ważny, cenny nabytek w literaturze naszej. Brakowało nam tego ustępu dawno i cieszymy się wiadomością, że autor zamierza wydawać następne serie, mające obejmować pieśni i tańce Podola, Ukrainy, a nawet Szląska przez polską ludność zamieszkałego. Projektowane to wydawnictwo zawisło od rozejścia się egzemplarzy pierwszego tomu, gdyż autor własnym nakładem wydaje. Życząc mu pomyślności, spodziewamy się, że pracę poczętą i dalej prowadzić będzie z całym poczuciem jej wysokiej wartości, znaczenia i pożytku.

VIII

[K.W. Wójcicki] W. *Pieśni ludu polskiego*[1]

Pieśni ludu polskiego, zebrał i wydał Oskar Kolberg, Seria I. [...]. Pod tym napisem ukończoną została jedna z ważniejszych publikacja, zeszytami wychodząca, a która tak treścią, jak sumiennością zbieracza trwałe zajmuje miejsce w dalekiej nawet przyszłości literatury naszej. Oskar Kolberg od lat wielu zajmował się zbieraniem głównie muzyki, czyli melodyj pieśni ludowych, i zgromadził obfity skarbiec. Z ogromu zapasów wydał dopiero serię pierwszą. Kiedy wydawca przesłał ten zbiór Teofilowi Lenartowiczowi otrzymał taki odpis i podziękę:

„Nie mogę ci opisać radości, jaką mi sprawiłeś twoim zbiorem pieśni gminnych, zdawało mi się, że jeszcze chodzimy razem po Wysoc[em] i Mokrym Lesie, ty za nutami, a ja za słowami i że wieczorem, jak wówczas, porządkujemy nasze zbiory w słomianym dwor[cu] Ludwika Norwida". Dajemy ten wypis na poparcie wartości zbioru Kolberga, który rok za rokiem nowe zdobycze przynosił w swej tece, wyniesione spod [s]trzech słomianych sielan polskich.

„Oddaję nutę (pisze Kolberg w prze[d]mowie) w nieskażonej prostocie, tak jak wybiegła z ust ludu, bez żadnego przystroju harmonijnego, bo mam przekonanie, że najdzielniejszą jest w samorodnej, niczym nie zmąconej czystości, jak ją natura natchnęła. Brzmi pieśń nieprzerwanie

---

[1] [K.W. Wójcicki] W. *Pieśni ludu polskiego zebrał i wydał Oskar Kolberg.* „Biblioteka Warszawska" 1858 T. 3 s. 470–471.

po naszych niwach i gajach, płynie z wodą i wiatrem, odbija się o ściany naszych karczem, dworów i chat, a tam gdzie powstała, najsilniej chwyta za serce."

Ta właśnie sumienność, to oddanie wiernie melodyj ludowych stawia zbiór Kolberga pomiędzy najpierwszymi. Lecz nie tu koniec jego zasługi: pomimo zbiorów dawniejszych, jak Wacław[a] z Oleska (Zaleskiego), Żegoty Paul[ego], K.Wł. Wójcickiego, Konopki i Lipińskiego, bogatych co do słowa pieśni, sam jeszcze nowe teksta poprzednim zbieraczom nieznane zdobył lub dawniejsze uzupełnił i wielu wariantami zbogacił.

Nie naszą jest rzeczą studiować melodie ogłoszone, przedmiot to specjalnych znawców, jak Sikorskiego, redaktora „Ruchu Muzycznego", albo Karasowskiego, my tylko ogółowo wyrzec możemy, że dla narodowej muzyki nieocenione zasługi położył. W młodych leciech Fryderyk Szopen chwytał melodie ludowe chciwym uchem, na ich tematach wysnuł tyle cudnych utworów, zbiór Kolberga otwiera i dostępnym czyni ten skarbiec każdemu zwolennikowi narodowej muzyki.

W końcu pierwszej serii mamy *Tabellę* miast i osad wiejskich, o których uczyniono wzmiankę w niniejszym zbiorze, z wykazaniem ich położenia geograficznego. Dołączył nadto wydawca ryciny dla dopełnienia charakterystyki naszych wieśniaków, wyobrażające ich ubiory, po największej części w okolicach Warszawy z natury zdjęte. Przyznać musimy, że pierwszy raz dopiero ujrzeliśmy i postacie, i kostiumy z całą ścisłością i wiernością oddane, w ogłaszanych bowiem dotąd zbiorach ubiorów polskich mieliśmy lalki tylko wystrojone i ufryzowane.

W roku zeszłym Oskar Kolberg zwiedził Karpaty nasze i niemały plon z tej wycieczki przywiózł tak melodyj, jako i tekstów samychże pieśni. Obecnie zajmuje się przygotowaniem serii drugiej, w której i góralskie pieśni z melodiami poznamy. Pragniemy szczerze, aby jak najrychlej seria druga, jak i następne ogłoszone zostały, a życzenie to podzielają wszyscy, którzy miłują literaturę ojczystą.

BIBLIOGRAFIA
INDEKSY

PRACE CYTOWANE I ODNOTOWANE PRZEZ OSKARA KOLBERGA W „PIEŚNIACH LUDU POLSKIEGO"

Brodziński K. *O klasyczności i romantyczności tudzież o duchu poezji polskiej.* W: *Wybór pism.* Opr. A. Witkowska. Wrocław 1966 BN I nr 191.

— *List do Redaktora „Dziennika Warszawskiego" o pieśniach ludu.* „Dziennik Warszawski" 1826 T. IV, nr 12, s. 173–184.

Damse J. *Mazur* [Muzyka do sztuki *Nowy Rok, krotochwila w jednym akcie.*] W: Jasiński J.T.S. *Prace dramatyczne tłumaczone i oryginalne.* T. 8 Warszawa 1838, wklejka nutowa.

Elsner J. *Król Łokietek, czyli Wiśliczanki.* Autograf partytury, Biblioteka W.T.M. w Warszawie, sygn. 912.

Fiedler R. *Kilka pieśni ludu polskiego w Dolnym Szląsku.* „Przyjaciel Ludu" R. 13: 1846 nr 11, 13 i 16.

Gizewiusz G. *Pieśni ludu znad górnej Drwęcy w parafiach ostródzkiej i kraplewskiej zbierane od 1836 do 1840 roku.* Z rękopisu opracowała, wstępem i komentarzami opatrzyła D. Pawlak. Poznań 2000.

[Gizewiusz G.] *Pieśni, które lud wiejski w okolicach Osterode w Prusach Wschodnich śpiewa.* „Przyjaciel Ludu" R. 6: 1839, nr 5–7.

Gołębiowski *Lud polski, jego zwyczaje, zabobony przez...* Warszawa 1830. Przedruk techniką fotooffsetową: Warszawa 1983.

J.K. zob. Konopka J.

Karasowski M. *Rys historyczny opery polskiej poprzedzony szczegółowym poglądem na dzieje muzyki dramatycznej.* Warszawa 1859.

Kolberg O. *Pieśni ludu polskiego.* W: *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym* cz. I (DWOK T. 67/1) s. 5–224. Pierwodruk: *Pieśni ludu polskiego. Oddział pierwszy poświęcony*

Wacławowi Zaleskiemu, Józefowi Konopce, K.Wł. Wójcickiemu, Żegocie Paul[emu], niezmordowanym współpracownikom w odgrzebywaniu skarbów umysłowych ludu. Poznań 1842–1845.

[Kolberg O.] *Pieśni ludu polskiego i litewskiego.* „Kalendarz Astronomiczno-Gospodarski na r. 1857" J. Jaworskiego, Warszawa [1856] s. 182–185.

Kolberg O. *Pieśni ludu weselne.* W: *Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym* cz. I (DWOK T. 67/1) s. 442–674. Pierwodruk: „Biblioteka Warszawska" 1848 T. 2 s. 188–206, dod. nut. s. 1–4; s. 649–661, dod. nut. s. 1–6; T. 3 s. 582–595, dod. nut. s. 1–4, 1–6; T. 4 s. 625–639, dod. nut. s. 1–4; 1848 T. 3 s. 615–632, dod. nut. s. 1–6,; 1949 T. 1 s. 605–623; T. 4 s. 383–403.

J. Kollar *Národnie spievanky.* D. I–II Bratislava 1953. Pierwodruk zob. Šafařik P.J., Kollár J., Benedikti-Blahoslav J.

[Konopka J.] J.K. *Pieśni ludu krakowskiego.* Kraków 1840. Wydanie fototypiczne pierwodruku z 1840 r. pod red. H. Kapełuś, posłowie i opracowanie E. Jaworska. Wrocław 1974.

Korespondencja z Włocławskiego. „Kurier Codzienny" 1870 nr 44.

Lipiński J.J. *Piosnki ludu wielkopolskiego zebrał i wydał...* Poznań 1842.

Lipiński K. *Muzyka do „Pieśni polskich i ruskich ludu galicyjskiego" zebranych i wydanych przez Wacława z Oleska.* Lwów 1833.

Lompa J. *Kilka pieśni ludu górnośląskiego.* „Przyjaciel Ludu" R. 12: 1845 nr 38, s. 303–304. Zob. *Pieśni ludu śląskiego ze zbiorów rękopiśmiennych Józefa Lompy.* Wydał, skomentował i zarysem monograficznym poprzedził B. Zakrzewski. Wrocław 1970, s. 187–189.

Pan Dąbrowa. Pieśń gminna. „Przyjaciel Ludu" R. 2: 1836 nr 29.

Pauli Ż. *Pieśni ludu polskiego w Galicji.* Lwów 1838. Wydanie fototypiczne pierwodruku z 1838 r. pod redakcją H. Kapełuś, posłowie i opracowanie R. Górski. Wrocław 1973.

Pieśni weselne zob. Kolberg O. *Pieśni ludu weselne...*

Rusiecki K.R. *Małe tajemnice Warszawy. Zarysy obyczajowe oryginalne.* T. I–IV Warszawa 1844.

Šafařik P.J., Kollár J., Benedikti-Blahoslav J. *Písně světské lidu slovenského v Uhřích,* Pešt 1823–1827, toż: J. Kollar *Národnie spievanky.* D. I–II Bratislava 1953.

Siemieński L. *Wieczornice. Powiastki, charaktery, życiorysy i podróże zebrane przez...* T. III Wilno 1854.

Sowiński W. *Chants polonais nationaux et populaires avec accompagnament de piano et de harpe, texte et notices par...* Paris 1830.

Wacław Z Oleska zob. Zaleski W.

Wójcicki K.W. *Klechdy, starożytne podania i powieści ludu polskiego i Rusi.* Wybór i opracowanie Ryszarda Wojciechowskiego, słowo wstępne Juliana Krzyżanowskiego. Warszawa 1972. Pierwodruk: *Klechdy. Starożytne podania i powieści ludu polskiego i Rusi zebrał i spisał...* T. I–II Warszawa 1837, wyd. 2: Warszawa 1851 T. I i II.

Wójcicki K.W. *Pieśni ludu Białochrobatów, Mazurów i Rusi znad Bugu z dołączeniem odpowiednich pieśni ruskich, serbskich, czeskich i słowiańskich.* T. I i II Warszawa 1836. Wydanie fototypiczne pierwodruku z 1836 r. pod red. H. Kapełuś, posłowie i opracowanie R. Wojciechowski. T. I i II Wrocław 1976.

[Zaleski W.] Wacław z Oleska *Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego z muzyką instrumentowaną przez Karola Lipińskiego zebrał i wydał...* Lwów 1833.

Zejszner L. *Pieśni ludu Podhalan czyli Górali tatrowych polskich, zebrał i wiadomość o Podhalanach skreślił...* Warszawa 1845.

INDEKS NAZW GEOGRAFICZNYCH

W indeksie podane są wszystkie nazwy geograficzne występujące w tomie 1 *Dzieł* Kolberga wydanym w 1961 r. i w publikowanym obecnie suplemencie do niego (nie objęto indeksem wznowienia *Pieśni ludu polskiego* z 1974 r.). Pominięto jedynie nazwy z *Tabelli* zamieszczonej w T. 1 na nieliczbowanych stronach po tańcach, a przed spisem treści (zob. wstęp s. XXXVI–XXXVII). Poprawne brzmienie nazw i przynależność administracyjną miejscowości podano według *Słownika geograficznego Królestwa Polskiego*, T. I–XV Warszawa 1880–1902. Nazwy nieodnotowane w tym słowniku oraz nazwy, których identyfikacja jest niepewna, opatrzono znakiem zapytania. *Pieśni ludu polskiego* (tom 1) oznaczono tu jako część I, suplement (tj. tom 70) oznaczono jako część II. Strony wstępu wydawców w T. 1 z 1961 r. podano drukiem pochyłym (kursywą) dla odróżnienia od stron wstępu Kolberga, które mają również numeracje rzymską.

Adamowice, pow. Błonie **I** – 416, 417, **II** – 106
Adamów, pow. Łuków **I** – 203
Andrychów, pow. Wadowice **I** – 279
Arciechów, pow. Radzymin **I** – 206
Augustów **II** – XLI

Babice, pow. Warszawa **I** – 27, 190, 331–335, **II** – 72–75
Balice, pow. Kraków **II** – 141, 142
Baranów, pow. Tarnobrzeg **I** – 285
Baszowice, pow. Opatów **I** – 25, 68, 132, 189, 267, **II** – 89
Berlin, Niemcy **I** – *XLII*, 268, 269

Biała, pow. Rawa Mazowiecka I – 229
Biała, pow. Wieluń II – 61
Białków, pow. Koło I – 92, II – 26, 41
Białobrzegi, pow. Radom I – 215, 306, 406, 414
Białogórne, pow. Skierniewice II – 117
Białołęka, pow. Warszawa I – 321, 322
Białoruś I – *XXXV*
Białystok I – 250, 288
Bidziny? I – 168
Bielawy = Bielawa, pow. Warszawa I – 390, 391
Bieliny, pow. Kielce I – 183
Bielsk, pow. Płock I – 261
Bielsk Podlaski II – XLI
bielski powiat II – XXX, LVII, 16, 17, 42
Bieżuń, pow. Sierpc I – 36, 211
Bilcza, pow. Sandomierz I – 299
Biłgoraj I – 154
Blizny = Blizne, pow. Warszawa I – 190, 330, 331
Błaszki, pow. Kalisz I – 291
Błonie I – 136, 177, 430–437, 442
Bobrowniki, pow. Lipno I – 260
Bochnia I – 126, 246, II – 31, 33, 56
Bodzanowo, pow. Nieszawa I – 56, 73, 128, 191, 213, 222, 239, 287
Bogate, pow. Przasnysz I – 216
Bogusławice, pow. Włocławek II – 47, 117
Bolimów, pow. Łowicz I – 87
Boraków = Buraków, pow. Warszawa I – 315, 318
Borkowo, pow. Sierpc I – 169
Borowo, pow. Maków Mazowiecki? I – 151
Brańsk, pow. Bielsk Podlaski I – 23, 35, 178, II – XXX, LVII, 16, 17, 42,
Brochów, pow. Sochaczew I – 210
Brodnica I – 166, 171, 185
Brok, pow. Ostrów Mazowiecka I – 216
Bronisze, pow. Warszawa I – 342
Brudno, pow. Warszawa I – 321
Brudzew, pow. Koło I – 91, 173, II – 41, 62
Brudzyń, pow. Koło II – 41, 62

Brwinów, pow. Błonie I – 425–427, II – 111
Brzeszcze = Brześce, pow. Grójec I – 401, 402, II – 99, 100
Brzeziny I – 16, 198, II – 47
Brzezno, pow. Ostrołęka I – 148
Brzeźnica, pow. Kozienice I – 187
Brzozów, pow. Sochaczew I – 16, 122
Bug, rzeka I – 155, II – XXII, XLV, LVIII, 37, 155
Buraków zob. Borakow
Busko, pow. Stopnica I – 17, 143
Bydgoszcz I – 139, 202, II – 49
Bytoń = Bytom I – 18, II – 13

Cegłów, pow. Mińsk Mazowiecki I – 153, 270
Chajęty, pow. Radzymin I – 136
Charzewice = Charzowice, pow. Pińczów I – 69, 132, 289,
Chełm = Chełmno I – 10
Chełmskie I – *XI, XII, XVI, XXII, XXVI, XXVIII, XXXV*, II – VI
Chlebowo, pow. Lipno I – 185
Chlewiska, pow. Końskie I – 209
Chlewnia, pow. Błonie I – 422
Chmielnik, pow. Stopnica I – 289, II – 20
Chochołów, pow. Kutno I – 17, 123, 141, 157, 195, II – 13, 18, 31, 34, 46, 102, 104
Chochołów, pow. Nowy Targ I – 245
Chorzelle, pow. Przasnysz I – 124, 202
Chotów, pow. Wieluń I – 274
Chrostowo, pow. Ostrołęka I – 149
Chrzanów, pow. Warszawa I – 339, 340, 341
Chrząblice, pow. Koło I – 173, II – 25
Ciechocinek, pow. Nieszawa I – 57, 165
Ciepielewo zob. Czepielew
Ciepielów, pow. Iłża I – 147
Ciuciewo? I – 288
Czaplin, pow. Grójec I – 404
Czarnogród? I – 126
Czarnożyły, pow. Wieluń I – 94, 274
Czarnylas = Czarnolas, pow. Kozienice I – 253, 266,

Czechy I – *LIII*
Czeladź, pow. Będzin I – 125
Czepielew = Ciepielewo, pow. Maków Mazowiecki I – 72, II – 23, 29, 35, 37, 42, 48, 66, 68, 100, 103, 118
Czerniaków, pow. Warszawa I – ryc. 1 po s. 48, 229, 248, ryc. 7 po s. 288, 361, ryc. 9 po s. 368, 371–377, s. nlb – objaśnienie ryc. przed spisem treści, II – 57, 65, 70, 73, 75, 78, 80, 81, 86–90, 95, 99, 100, 103, 105, 113, 115, ryc. 1
Czersk, pow. Grójec I – *XXI*, 269, 284, 392, 402–404, II – XXIX, 101
Czerwińsk, pow. Płońsk I – 210, 228
Czerwonki = Czerwonka, pow. Maków Mazowiecki I – 277
Częstochowa I – 46, 145, 208, II – XXVII

Dąbie, pow. Łęczyca I – 52
Dąbrowa, pow. Pułtusk I – 30, 137, 173
Dąbrówka, pow. Radzymin I – 262
Dębno, pow. Opatów I – 183
Dobrzejewice, Dobrzejowice, pow. Lipno I – 58, 79
Dobrzyniec? I – 83
Dobrzyń nad Drwęcą, pow. Rypin I – 99, 128, 164, 184, 200, 231, 251, II – XXXII
Dobrzyń nad Wisłą, pow. Lipno I – 145, II – XLI
dobrzyńska ziemia I – *XII, XVI, XVII*, 73?, 74?
Domaniew, pow. Błonie I – 434
Drezno, Niemcy II – XXXVIII
Drobin, pow. Płock I – 276
Drożdżyn, pow. Płońsk I – 20, II – 14, 37, 62
Drwęca, rzeka II – XXXI, XXXII, LVIII, 6–8, 10, 15, 16, 21, 23, 24, 28, 32–35, 39, 40, 43, 45, 49, 50, 52, 54–56, 58, 62, 141, 153
Drzewica, pow. Opoczno I – 103
Dunajec, rzeka I – 42, II – 19
Dunów? I – 219
Dylew, pow. Grójec I – 407, 408
Działyń, pow. Lipno I – 99, 128, 164, 171, 184, 200, 231, 258, II – 21
Działoszyce, pow. Pińczów I – ryc. 8 po s. 304, s. nlb. – objaśnienie ryc. przed spisem treści
Dzierzenin, pow. Pułtusk I – 257

Dzików, pow. Tarnobrzeg **I** – 25, 156, **II** – XXXVII, 37, 134
Dzwonowice, pow. Olkusz **I** – 46, 246
Dźwina, rzeka **II** – 141

Elgnów zob. Lgnów
Europa **II** – XLIV, 140, 144

Falenty, pow. Warszawa **I** – 350, 351, 353, 354
Francja **II** – XXIV

Galicja **I** – *XLV*, VIII, XI, 8, 42, 71, 98, 115, 117, 127, 135, 156, 204, 232, 233, 246, 281, 286, **II** – XXII, XXXII, XLVI, 17, 60, 143, 154
Garwolin **I** – 143, 217, **II** – 51
Gaworów = Goworowo, pow. Ostrołęka **I** – 38
Gąsin, pow. Błonie **I** – 434
Gdańsk **I** – 60, 62
Glina, pow. Rawa Mazowiecka **II** – 67
Glinniki, pow. Bielsk Podlaski **II** – XXX, LVII, 16, 17, 42
Głowaczów, pow. Kozienice **I** – 194
Głuchów, pow. Grójec **I** – 410–412
Głuchy, pow. Radzymin **I** – 33, 118, 227, **II** – 17, 30, 49, 58
Gniewkowo, pow. Inowrocław **I** – 199
Gniewoszów, pow. Kozienice **I** – 66, 194, 216
Gniezno **I** – 169, 230, **II** – 47, 49
Gocław, pow. Warszawa **I** – 325–327
Golub, pow. Brodnica **I** – 171, 184
Gończyce, pow. Garwolin **I** – 81, 224, **II** – 24, 66, 109
Gopło, jezioro **I** – 53
Gorzkiewki, pow. Warszawa **I** – 355, 356, **II** – 81
Gostynin **I** – 16, 49, 88, 125, 190, 244, 282, 290, 295, **II** – XLI
Gostyńskie = Gostynińskie **II** – 126
Goszczyn, pow. Grójec **I** – 136, 189, 408–410
Goworowo zob. Gaworów
Goźlice, Góźlice, pow. Sandomierz **I** – 135, 184
Góra Kalwaria, pow. Grójec **I** – 400–402
Górce, pow. Warszawa **I** – 27, 329–331, **II** – 72–74
Górny Szląsk zob. Śląsk Górny

Góry Wysokie, pow. Sandomierz I – 24, 66, 132, 168
Góźlice zob. Goźlice
Grądziąż = Grudziądz? I – 142
Grecja II – XLIX, 147
Grochów, pow. Warszawa I – 72, 325, 326
Grodzisk, pow. Błonie I – 136, 283, 418–427, II – 66, 67 103, 106–113, 119
Gromadzyn, pow. Płońsk I – 20, II – 15
Grójec I – 395, 396, 409–414, II – 96, 102–104
Grudziądz, Grudziąż (zob. też Grądziąż) I – 11, 59
Grzegorzew, pow. Koło II – 88
Grzędy, pow. Grójec I – 398
Grzybów, dzielnica Warszawy? I – 249, II – 57
Grzymkowice, pow. Skierniewice I – 229, II – 53
Gucin, pow. Warszawa? II – 82
Guzów, pow. Błonie I – 157, 176

Helenów, pow. Błonie I – 429, 430

Iłów, pow. Sochaczew I – 16, 85, 122
Iłża I – 26
Imielin zob. Jemielin
Inowłódz, pow. Rawa Mazowiecka I – 63, 83, 110, 130, 186, 251
Iwno, pow. Środa Wielkopolska I – 19

Jabłonna, pow. Warszawa I – 318, 319
Jadów, pow. Radzymin I – 33, 163
Janiszew, pow. Koło I – 91
Janowiec, pow. Kozienice I – 131, 223, 253
Janów, pow. Przasnysz I – 124
jasielski cyrkuł II – 22
Jedlińsk, pow. Radom I – 215, 248, 278
Jedlnia, pow. Kozienice I – 64
Jelonki, pow. Ostrów Mazowiecka I – 151, 181, 219
Jemielin = Imielin, pow. Warszawa I – 367, 368
Jerutyn, pow. Szczytno I – 37, 119, 212
Jeziorna, pow. Warszawa I – 29, 71, 388–391

Jeżew = Jeżów, pow. Sieradz **I** – 153, **II** – 37
Jędrzejów **I** – 207
Jordanowice, pow. Błonie **I** – 419–422, **II** – 108–111
Józefów, pow. Błonie **I** – 88, **II** – 25

Kabaty, pow. Warszawa **I** – 369, 370, **II** – 77, 83, 84
Kady, pow. Błonie **I** – 424
Kalinowo = Kalinów, pow. Warszawa **I** – 349
Kaliskie **I** – *XI, XII, XIV, XVI, XXVIII, LV,* **II** – VI, XXXIV, 17
Kalisz **I** – 15, 19, 142, 241, 431, **II** – XLI
Kalwaria Zebrzydowska, pow. Wadowice **II** – 27
Kałuszyn, pow. Mińsk Mazowiecki **I** – 29, 121, 153, 178, 226, 442, **II** – 31
Karczew, pow. Mińsk Mazowiecki **I** – 152, 284, **II** – 93
Karpaty Wschodnie **I** – XVI, **II** – 150
Katew?, Katwia? **I** – 76, 77
Kawęczyn, pow. Grójec **I** – 400–402, **II** – 94, 96, 99, 100
Kawęczyn, pow. Lipno **I** – 172
Kazanów, pow. Iłża **I** – 147, 193
Kąty, pow. Wieluń **I** – 175
Kempno zob. Kępno
Kenty = Kęty, pow. Biała Beskidzka **I** – 134, **II** – 33
Kępno **I** – 285
Kidów, pow. Olkusz **I** – 46
Kielce **I** – 47, 156
Kielecczyzna **I** – *XXXVI*
Kieleckie **I** – *XII, XIII, XVI, XXVIII,* s. nlb. – objaśnienia niektórych wyrazów przed spisem treści, **II** – VI, XXXIV
Kiełpin, pow. Warszawa **I** – 316, 317
Kikoł, pow. Lipno **I** – 258
Klimontów, pow. Sandomierz **I** – 40, 123, 135, 184
Kluczborek **I** – 11, 102
Kłobuck, pow. Częstochowa **I** – 19, 176, 203, 224, **II** – 14, 49
Kłodawa, pow. Łęczyca **I** – 109, 156
Kłótno, pow. Włocławek **I** – 51
Kobylniki, pow. Płock **I** – 277
Koło **I** – 92, 275, **II** – 26

Komorów, pow. Błonie I – 430
Konary, pow. Grójec I – 405
Konin I – 174, 205
Końskie I – 48, 291
Końskowola, pow. Puławy I – 117
Korczyn, pow. Stopnica I – 44
Korytnica, pow. Garwolin I – 217
Kostrzyn, pow. Środa Wielkopolska I – 19, II – 14
Kościelec, pow. Koło I – 92, II – 41
Kościeliska Dolina, Tatry I – 245, 279
Kotorz, pow. Opole I – 268
Kowal, pow. Włocławek I – 50, 198, 295, II – 54, 117
Kowalewo, pow. Toruń I – 57, 272, II – XXXVII, 134
Kowel I – 35
Kozerki, pow. Błonie I – 423, 424
Kozery, pow. Błonie I – 422–425, II – 108–111
Koziegłowy, pow. Będzin I – 193
Kozienice I – 10, 23, 65, 167, 187, 194, 234, 266, 288, 301
Kozietuły, pow. Grójec I – 136, 189
Kozłów, pow. Sochaczew I – 37
Krakowskie I – *XVI, XXII, XXVI, XXVIII, XXXIV, XXXVIII, XXXIX,* VIII, XI, 3, II – VI, IX, XXXV, LV, 17, 22, 41, 60, 125, 143
Kraków I – *XIV, XV, XX, XXXI,* 15, 16, 80, 84, 87, 90, 93, 100, 102, 104, 106, 108, 110, 115, 125, 126, 132, 133, 145, 153, 157, 158, 166, 197, 218, 219, 223, 229, 230, 240–243, 246–248, 250, II – VII, IX, XXVII, XXXIV, XLI, 7, 38, 47 56, 147
Kraplewo, pow. Ostróda I – 12, 22, 76, 100, 140, 165, 179, 214, 220, 242, II – XXXII
kraplewska parafia II – 6, 31, 153
Krasice, pow. Częstochowa I – 301–303
Kromnów, pow. Sochaczew I – 210, 228, II – LV, 7, 17, 45, 50, 53, 62, 65, 68, 70
Kromołów, pow. Olkusz I – 246
Krosno II – 22
Krośniewice, pow. Kutno I – 242
Krotoszyn I – 55, II – 53
Królestwo Polskie II – XXXIV, XXXVII, 146

Krzepice, pow. Częstochowa **I** – 55, 95, 176
Krzeszów, pow. Biłgoraj **I** – 154
Książenice, pow. Błonie **I** – 418, 419, 426, 427, **II** – 66, 67, 103, 107, 108, 112, 113, 119
Kuchary, pow. Pińczów **I** – 69
Kujawy **I** – *XI, XIII, XVI, XXII, XXVIII, LIII,* 360, 375, 394, **II** – VI, XXXIV, XXXIX, XLI, 39, 77, 89, 105, 106, 117
Kuligów, pow. Radzymin **I** – 31, 206
Kurpie **II** – XLI
Kutno **I** – 143, 196, 242, **II** – 46
Kuźmy, pow. Kozienice **I** – 167, 187
Kwidzyn **I** – 59

Ladorodz = Ladorudź, pow. Koło **I** – 52
Lanckorona, pow. Wadowice **II** – 27
Las, pow. Warszawa **I** – 234, 302, 327, 328
Latchorzewo, pow. Warszawa **I** – 190, 333, 336, **II** – 74
Lbów = Lwów? **I** – 220
Lechówek, Lęchówek, pow. Opatów **I** – 67
Leśniewice, pow. Gostynin **I** – 190, 290
Leżajsk, pow. Łańcut **I** – 41, 96
Lęchówek zob. Lechówek
Lgnów, Elgnów? **I** – 241
Lipno **I** – 57, 74, 185, 278, 293
Lipsk, Niemcy **I** – *XLIII*
Litwa **II** – 127
Lubartów **I** – 203
Lubawa **I** – 21, 138, 243, **II** – XXXII
Lubelskie **I** – *XII, XVI, XXVIII,* VIII, XI, 43, 142, 252, **II** – VI, XXVII, 143
Lubicz, pow. Toruń **I** – 58, 172, 214
Lubień, pow. Piotrków Trybunalski **I** – 49, **II** – 31
Lublin, Lublineczek **I** – 10, 34, 248,
Lutkówka, pow. Błonie **I** – 416, 417
Lutomiersk, pow. Łask **I** – 153
Lwów (zob. też Lbów i Lgnów) **I** – 7, 85, 114, 167, 168, 241, 242, 245, **II** – 22, 52, 56, 57

Łagów, pow. Opatów **I** – 67, **II** – XXXVII, 134
Łąck, pow. Gostynin **I** – 244
Łążyn, pow. Lipno **I** – 58, 79, 172, 214
Łęczeczyce = Łęczeszyce, pow. Grójec **I** – 189
Łęczno, pow. Piotrków Trybunalski **I** – 49
Łęczyca **I** – 26, **II** – XLI
Łęczyckie **I** – *XII, XIII, XVI, XXVIII,* **II** – VI, 17, 46
Łęg na Urzeczu, pow. Warszawa **I** – 237
Łętowo, pow. Płock **I** – 56, 73, 191, 213, 239, 287
Łomianki, pow. Warszawa **I** – 310, 311, 316
Łomna, pow. Warszawa **I** – 317, 318
Łomża **II** – XLI, 33
Łowickie **I** – 444
Łowicz **I** – 51, 78, 84, 116, 241, 445, **II** – 30, 103
Łódź **I** – 273
Łużyce **I** – *LIII*
Łysa Gora? **I** – 27
Łysa Góra, szczyt, Góry Świętokrzyskie **I** – 183
Łyskornia, Łyskornie, pow. Wieluń **I** – 18, **II** – 8, 13, 68, 118

Maciejowice, pow. Garwolin **I** – 98, 183, 218
Majdan, pow. Kozienice **I** – 65, 266, 301
Maków Mazowiecki **I** – 72, 108, 146, 151, 277, **II** – 23, 66
Malbork **I** – 129
Małopole, pow. Radzymin **I** – 262
Małopolska **II** – 16
Małorosja zob. Ukraina
Małyń, pow. Sieradz **I** – 52, 153
Marki, pow. Warszawa **I** – 322
Marulew, pow. Koło **II** – 41, 62
Mazowsze (zob. też Mazury) **I** – *XI, XII, XVI, XXIII, XXVI, XXVIII, XXX, LIII, LV,* 3, **II** – VI, XXVII, XXX–XXXIV, XXXV, LV, LVI, 10, 16, 22, 31, 46, 54, 60, 73, 80, 104, 116, 125, 143
Mazowsze, pow. Lipno **I** – 258
Mazury = Mazowsze? **I** – 360
Mazury Podlaskie **II** – XLI
Mazury Pruskie **I** – *XIV*, **II** – 40

Mąkolin, pow. Płock **I** – 56, 73, 128, 191, 213, 222, 239, 287, **II** – 21, 50, 55
Michrów, pow. Grójec **I** – 399, 400, **II** – 98, 99
Miechów **I** – 14?, 255, **II** – 11?
Miedniewice, pow. Błonie **I** – 87, **II** – 25, 37, 42, 77, 120
Mielec **I** – 285
Mieleszyn, pow. Wieluń **I** – 7, 274, **II** – 61
Mierzęcice, pow. Będzin **I** – 160, 247, 273, **II** – 13, 27, 38, 46, 57, 61
Mierzyn, pow. Piotrków **I** – 125
Miłosna, pow. Warszawa **I** – 324, 325
Mińsk Mazowiecki **I** – 178, 212, 323, **II** – 93
Mirowice, pow. Grójec **I** – 397, **II** – 96, 97
Mława **I** – 129, 170, 191, **II** – XXXII
Młociny, pow. Warszawa **I** – 309–312, **II** – 65, 66
Młodzieszyn, pow. Sochaczew **I** – 16, 197, **II** – 47
Moczydło, pow. Warszawa **I** – 366–369, **II** – 85, 86, 95
Modlin, pow. Płońsk **I** – 36
Modlnica, pow. Kraków **I** – *XXXI*, 80, 115, 197, **II** – IX, XXXIII, 47
Modlniczka, pow. Kraków **I** – *XXXI*
Modrzejów, pow. Będzin **I** – 18
Mogielnica, pow. Grójec **I** – 248, 281, 407, 408, **II** – 102
Mokotów, przedmieście Warszawy **I** – 371
Mokrsko, Mokrzko, pow. Wieluń **I** – 274
Mokrylas, pow. Ostrów Mazowiecka **I** – 38, 117, 148, 181, 200, 249, **II** – XXIX, XXX, 18, 30, 43, 47, 48, 50, 149
Mokrzko zob. Mokrsko
Morawy **I** – *LIII*
Moszna, pow. Błonie **I** – 177, 432, 434, 435, **II** – 117
Mościska, pow. Warszawa **I** – 315
Mroczki, pow. Maków **I** – 210
Mroków, pow. Błonie **I** – 398
Mrzygłód, pow. Będzin **I** – 95
Mstów, pow. Częstochowa **I** – 301, 302, 303
Mszanno, pow. Brodnica **I** – 185
Mszczonów, pow. Błońsk **I** – 408, 414–418, 421, **II** – 97, 104–106
Mysłowice, pow. Katowice **I** – 18, 159
Myszyniec, pow. Ostrołęka **I** – 138, 201, **II** – 33, 51

Myślenice I – 280

Nadarzyn, pow. Błonie I – 283, 428–430, 436
Nasielsk, pow. Pułtusk I – 105
Natolin, pow. Warszawa I – 365, 366, 368, II – 77, 83, 84
Nida, rzeka I – 44
Niegów, pow. Radzymin I – 33, 118, 227
Niemcy I – *LIII*, X
Niemen, rzeka II – 141
Niemierzyn, pow. Wieluń II – 20
Nieszawa I – 275
Nowa Wieś, pow. Kozienice I – 65, 160, 266
Nowe Miasto nad Pilicą, pow. Rawa Mazowiecka I – 103, 154, 408
Nowy Dwór, Nowydwór, pow. Warszawa I – 207, 318, 319, 439, II – 69
Nowy Sącz II – 19, 37, 49, 56, 141

Obłudzino, pow. Maków Mazowiecki I – 108
Obory, pow. Warszawa I – ryc. 10 po s. 384, 393–395, s. nlb. – objaśnienie ryc. przed spisem treści
Odechów, pow. Radom I – 237
Ojców, pow. Olkusz II – XXVII
Ojrzanów, pow. Błonie I – 428, 429, II – 113
Okęcie, pow. Warszawa I – 348, 349
Okuniew, pow. Warszawa I – 323, 324
Oleśnica, pow. Stopnica I – 112, 305
Olkuskie I – VIII
Olkusz I – 254
Olsztyn, pow. Częstochowa I – 46
Olsztynek, pow. Ostróda I – 61, 141, 166, 221
Oława I – 263
Ołtarzew, pow. Warszawa I – ryc. 2 po s. 64, ryc. 3 po s. 128, 337–338, 339, s. nlb. – objaśnienie ryc. przed spisem treści, II – ryc. 2
Omulew, rzeka, dopł. Narwi I – 226
Opacz, pow. Warszawa, gm. Jeziorna I – 237
Opacz, pow. Warszawa, gm. Pruszków I – 345, 348, 350
Opalin, pow. Warszawa I – 315

Opatów I – 26, II – XXXIV, XLI
Opoczno I – 299
Opoczyńskie I – s. nlb – objaśnienia niektórych wyrazów przed spisem treści
Opole Szląskie I – 268
Oporów, pow. Kutno I – 196
Opypy, pow. Błonie I – 424–426
Ortelsburg zob. Szczytno
Oryszew, pow. Sochaczew I – 176
Osiny, pow. Puławy I – 117
Osterode zob. Ostróda
Ostrołęckie I – 151, 200
Ostrołęka I – 8, 38, 149 181, 219, 249, 258, II – XXXVI, 48, 109
Ostrożeń, pow. Garwolin I – 81, 143, II – 66
Ostróda, Osterode I – XI, 5, 12, 22, 59, 75, 76, 100, 129, 140, 147, 165, 170, 179, 191, 205, 207, 214, 220, 232, 235, 240, 243, 255, 278, II – XXXII, LVIII, 8, 153
ostródzka parafia II – XXXI, 6, 153
Ostrów Mazowiecka, Ostrów, Ostrowie I – 8, 151, 181, 200, 219, 249, 258, II – 36, 48, 52
Ostrzeszów I – 285
Osuchów, pow. Błonie I – 415, 416, II – 33, 53, 97, 104–106
Ożarów, pow. Warszawa I – 340–342

Panki, pow. Częstochowa I – 19, 95, 203, 224, II – 14, 21, 27, 42 49, 50, 53, 56
Paprocice, pow. Opatów I – 67
Parcice, pow. Wieluń II – 61
Perzanowo, pow. Maków Mazowiecki I – 277
Petersburg, Rosja II – XXXIX
Pęcice, pow. Warszawa I – 429, 430
Piaseczno, pow. Warszawa I – 29, 71, 237, ryc. 10 po s. 384, 388–395, s. nlb. – objaśnienie ryc. przed spisem treści, II – 77, 94–96, 99
Piątek, pow. Łęczyca I – 196, II – 46
Piekary, pow. Bytom I – 233
Pierzchnica, pow. Stopnica I – 47
Pilica, pow. Olkusz I – 5, 46, 246

Piorkowa?, Piorkowo? I – 384
Piotrków Trybunalski I – 49, 188, 225, II – XLI
Piotrków = Piotrkowo, pow. Lipno I – 164
Plecka Dąbrowa, pow. Kutno II – 113
Płochocin, pow. Błonie I – 177, 431–434, II – 89, 115–117
Płock I – 9, 98, 124, 163, 244, 261, 276, II – XLI, 48, 119
Płockie I – 261, II – 7, 10, 36, 52
Płońsk I – 20, 152, II – 14, 15, 62
Podgórze I – *XVI*, II – XLI
Podgórze Krakowskie I – *XIV*
Podhale II – XXVII
Podlasie I – VIII, IX, 225, II – 16, 22
Podłęż, pow. Garwolin II – 27, 44, 51
Podolany? I – 80
Podole I – *XVI*, 119–125, 128–133, II – 52, 147, 149
podolska gubernia II – 127
Pokucie I – *XI, XII, XVI, XXV, XXVIII, XXXV*, II – VI
Policzna, pow. Kozienice I – 111
Polesie I – *XVI, XXVIII*
Polska, Rzeczpospolita I – *XIV, LI, LII*, II – V, VI, IX, XX, XXVI, XXXIX, XLIV, 16, 125
Pomorze I – XIV, XVI, II – XIV, XLI
Powsin, pow. Warszawa I – 378, 385–389, II – 93
Powsinek, pow. Warszawa I – 384, 385
Poznań I – *XLIII, XLVI–XLVIII*, 15, 90, 272, 407, II – XIX, XX, XXII, XXVII, XXVIII, XLIVI, 11, 22, 23, 41
Poznańskie I – *XII, XXII, XXV, XXVI, XXVIII, XXXIV, XXXVIII*, 292, II – 96
Poznańskie Wielkie Księstwo I – *XIII, XVI*, II – VI
Praga, dzielnica Warszawy I – *XXI*, 72, 234, 302, 320–329, II – XXIX, 23, 70
Prasnysz zob. Przasnysz
Prażmów, pow. Grójec I – 397, II – 96
Prędocinek, pow. Radom I – 187
Prusy I – 292, II –
Prusy Wschodnie, Prusy I – XI, 5, 292, II – LVIII, 8, 16, 18, 30, 43, 50, 52, 153

Pruszków, pow. Warszawa I – 343, 344, II – 77, 78
Przasnyskie I – 124
Przasnysz, Prasnysz I – 178, 202, 216
Przeczyce, pow. Będzin I – 247, II – 38, 61
Przedbórz, pow. Końskie I – 26
Przemyskie I – *XVI, XIX, XXVIII, XXXV*, II – VI
Przybyszew, pow. Grójec I – 406
Przysucha, pow. Opoczno I – 102, 144, 153, 188, II – XXXVIII, 96, 97, 99, 102, 104
Pułtusk I – 105, 137, 243, II – XLI

Raciąż, pow. Sierpc I – 277
Radom I – 64, 80, 111, 134, 187, 225, 237, II – XXXIV, XLI
Radomskie I – *XII, XIII, XVI, XXVIII, XXXVI*, s. nlb. – objaśnienia niektórych wyrazów przed spisem treści, II – VI, XXXIV
Radziejowice, pow. Błonie I – 418
Radzymin I – 31, 136, 250, 262, 320, II – 69
Radzynek Mały? = Radzynek pow. Rypin? I – 74
Radzyń I – 82?, 120
Rakowiec, pow. Warszawa I – 346, 349
Raków, pow. Opatów I – 299
Raków, pow. Warszawa I – ryc. 6 po s. 224, 303, 304, 306, 346–349, s. nlb. – objaśnienie ryc. przed spisem treści, II – ryc. 4
Rakutów, Rakutowo, pow. Włocławek II – 20
Raszyn, pow. Warszawa I – 81, 82, ryc. 4 po s. 144, ryc. 5 po s. 208, 350–352, s. nlb. – objaśnienie ryc. przed spisem treści, II – 80, ryc. 3
Rawa Mazowiecka I – 130, 262, 281, II – 66, 67, 71, 82, 97–105, 107, 113, 115, 116, 119, 120
Rawskie I – 229, 436
Rembertów, pow. Grójec I – 122, 399, 400
Rembiecha = Rembiocha, pow. Lipno I – 99
Rembowo, pow. Płock I – 198
Rogów, pow. Brzeziny I – 198, II – 47
Rokitno, pow. Błonie I – 430–432
Rozogi, pow. Szczytno I – 37, 150, 180, 212, II – 18, 30, 36, 43, 50, 52
Rozprza, pow. Piotrków Trybunalski I – 125, 188
Rozwadów, pow. Tarnobrzeg I – 156, II – 37

Rożan, pow. Maków Mazowiecki **I** – 117, 148, 210, **II** – 7, 10
Rrzechów? **I** – 14
Ruda Guzowska, pow. Błonie **II** – 95
Rudlice, pow. Wieluń **I** – 54, 158, 236, **II** – 14, 20, 26, 37, 55, 61
Ruszków, pow. Gostyń **I** – 49
Ruś **I** – IX, **II** – 16, 52, 139, 141, 155
Ruś Czerwona **I** – *XIV, XVI, XXXV*
Ryczywół, pow. Kozienice **I** – 288, 304
Rypin **I** – 57, 171, 213, 293
Rzeczyca, pow. Rawa Mazowiecka **I** – 63, 83, 110, 130, 186, 251, **II** – 22, 24, 29, 32, 44, 51, 58, 67, 118
Rzeszów **I** – *XVI, XXVIII*, **II** – XXXVIII, XLI, 11

Samogoszcz, pow. Garwolin **I** – 183, 218, **II** – 27, 44, 51
Sandecczyzna **II** – 139
Sandomierskie **I** – *XI, XIII, XVI, XXII, XXIII, XXVIII*, s. nlb. – objaśnienia niektórych wyrazów przed spisem treści, **II** – VI, XX XXXIX, XLIX, 22
Sandomierz **I** – 24, 66, 132, 168, 299, **II** – XXXIV, XLI
Sanek = San, rzeka **I** – 156
Sanockie **I** – *XVI*
Sącz zob. Nowy Sącz
Sączów, pow. Będzin **I** – 273
Sądecczyzna **II** –
Sądeckie, Sandeckie **II** – 29, 32
Serock, pow. Pułtusk **I** – 31, 206, 257, 438, **II** – 70
Sędziejewice = Sędziejowice, pow. Stopnica **I** – 289
Sichów Duży, pow. Stopnica **I** – 305
Sichów Mały, pow. Stopnica **I** – 112
Sieciechów, pow. Kozienice **I** – 131, 187
Siedlce **I** – 82, 182, **II** – 33, 70
Siekierki, pow. Środa Wielkopolska **I** – 19, **II** – 14
Siekierki, pow. Warszawa **I** – 248, 377, 378
Sieradz **II** – XLI, 103
Sieradzkie **I** – *XI, XVI*
Sieraków, pow. Międzychód **I** – 161
Sierakówek, pow. Gostynin **I** – 16, 49, 88, 290, **II** – 106

Sierpc I – 14, 36, 145, 169, 211, II – 40
Siewierz, pow. Będzin I – 160, 247, 273, 294
Skalmierz, Szkalmierz, pow. Pińczów I – 69, 132, 289, ryc. 8 po s. 304, s. nlb. – objaśnienia ryc. przed spisem treści, II – 69, 96, 102
Skaszewo, pow. Pułtusk I – 105
Skępe, pow. Lipno I – 74
Skierniewice I – 262, 442, II – 103
Skolimów, pow. Warszawa I – 392
Skorosze, pow. Warszawa I – 345
Skrzynno, pow. Wieluń I – 158, 236, II – 55
Sladków zob. Śladów
Słomczyn, pow. Warszawa I – 29, 71, 393, 394, II – 94–96
Słopsk, Słópsk, pow. Radzymin II – 70
Słopska Wólka, Słópska Wólka, pow. Radzymin II – 70
Słowiańszczyzna II – XX
Słupia? I – 67
Słupia Nowa, pow. Opatów I – 25, 68, 132, 189, 267
Służew, pow. Warszawa I – 358–365, II – 78, 80–82
Służewiec, pow. Warszawa I – 356–359, II – 93
Sochaczew I – 37, 197, 210, 435, II – 47
Sochocin, pow. Płońsk II – 62
Soczewka, pow. Gostynin I – 244
Sokołów I – 178
Sokół, pow. Garwolin I – 143, 224, II – 35, 51, 53
Sokule, pow. Błonie I – 88, II – 25
Solipsy, pow. Warszawa I – 306, 345
Spisz I – VIII
Starawieś, pow. Kozienice I – 23, 234
Staszów, pow. Sandomierz I – 45
Stawiska, pow. Kolno I – 256
Stawiszyn, pow. Kalisz I – 92, 192, 270, II – 102
Stopnica I – 112, 305
Stopnickie I – s. nlb. – objaśnienie niektórych wyrazów przed spisem treści
Strzelce, pow. Kutno I – 143
Sulbiny, pow. Garwolin I – 217
Sulejów, pow. Piotrków Trybunalski I – 49, 205

Swarzędz, pow. Poznań II – 14
Swierze zob. Świerze
Szadek, pow. Sieradz I – 52
Szczawnica, pow. Nowy Targ II – 63
Szczęśliwice, pow. Warszawa I – 347, 348
Szczytno, Ortelsburg I – 37, 119, 150, 180, 212, 220
Szelków, pow. Maków Mazowiecki I – 146
Szkalmierz zob. Skalmierz
Szląsk zob. Śląsk
Szlubowo, pow. Pułtusk I – 105, II – 28
Szopy, pow. Warszawa I – 354
Szyce, pow. Olkusz I – 46, 246, II – 8, 19, 53, 57, 87
Szydłowiec, pow. Końskie I – 209, II – 104
Szydłów, pow. Stopnica I – 45
Szwajcaria II – XXIV

Śladów, Sladków, pow. Sochaczew I – 228
Śląsk, Szląsk I – *XVI*, VIII, XI, II – 143, 149
Śląsk Dolny, Szląsk Dolny II – XXXI, 38, 153
Śląsk Górny, Szląsk Górny I – *XXVIII*, 263
Śleszyn, pow. Kutno II – 113
Świerze, pow. Kozienice I – 167

Tarchomin, pow. Warszawa I – 320, II – 69
Tarczyn, pow. Grójec I – 122, 152, 388, 395–400, II – 96–99, 113
tarnowski cyrkuł II – 31
Tarnowskie Góry I – 18, 233, 294
Tarnów I – *XVI, XXVIII*, 7, 204, II – 49, 54
Tarnówka, pow. Koło I – 52, II – 88
Tatry, góry I – IX, 245, 279, II – 63
Tomaszew = Tomaszów Mazowiecki, pow. Brzeziny I – 215
Tomaszowice, pow, Kraków I – *XXXI*
Toruń I – 10, 20, 58, 79, 99, 100, 137, 151–154, 163–165, 171, 172, 199, 214, 260, II – XXXVI, 21, 91
Tretki, pow. Kutno I – 17, 141, 195, II – 13, 102, 104, 105
Troszyn, pow. Ostrołęka I – 149
Truskolasy, pow. Częstochowa I – 203, 224, II – 14

Turek **I** – 275
Turki = Turcja **I** – 263
Tykocin, pow. Wysokie Mazowieckie **I** – 182, **II** – XLI
Tyrol **II** – XXIV

Uhry zob. Węgry
Ujazd, pow. Brzeziny **I** – 130, 186, 215
Ukraina, Małorosja **I** – *XXXV*, **II** – 127, 138, 149
Ulanów, pow. Nisko **I** – 41, 96

wadowicki cyrkuł **II** – 27
Wadowickie **II** – 22
Walichnowy, pow. Wieluń **I** – 175, **II** – 41
Waliszew, pow. Łowicz **II** – 66, 79, 96, 99, 102, 103, 115, 118
Warka, pow. Grójec **I** – 27, 403–406, 409, **II** – 101, 102
Warszawa, Warsęga **I** – *XV, XX, XXI, XXIII, XLII, XLIII, XLV, XLIX*, XI, 13, 21, 27, ryc. 1 po s. 48, ryc. 2 po s. 64, 72, 82, 120, ryc. 3 po s. 128, ryc. 4 po s. 144, 151–154, 156, 157, 169, 171, 190, ryc. 5 po s. 208, ryc. 6 po s. 224, 229, 234, 238, 243–245, 248–251, 265–267, 281, ryc. 7 po s. 288, 294, 302–304, 306, 309–318, 331–372, ryc. 9 po s. 368, 373–388, 429, 436–448, s. nlb. – objaśnienia ryc. przed spisem treści, **II** – XXII, XXVI–XXX, XXXVI, XL, LX, 23, 37, 57, 63–78, 80–82, 84–96, 99–101, 103, 106, 114–121, 127, 137, 150, 154, ryc. 1–4
Wawrzyszew, pow. Warszawa **I** – 310, 313, 314,
Wąsew = Wąsewo, pow. Ostrów Mazowiecka **I** – 8, 249, 258,
Węgrów **I** – 182
Węgry, Uhry **I** – 48, 281, **II** – 19, 154
Wiązowna, pow. Mińsk Mazowiecki **I** – 212
Wichradz, pow. Grójec **I** – 405, 406
Wielichowo, pow. Kościan **I** – 193
Wielkie Ks. Poznańskie zob. Poznańskie Wielkie Księstwo
Wielkopolska **I** – *XIII*, IX, 78, 161, **II** – 10, 16, 17, 60, 143
Wieluń **I** – 18, 54, 94, 158, 208, 236, 274, **II** – XLI, 13, 14, 26, 55, 61
Wieluńskie **I** – VIII
Wieruszów, pow. Wieluń **I** – 7, 175, 274
Więcławice, pow. Włocławek **I** – 198

Wilanów, Willanów, pow. Warszawa **I** – 238, 265, 361, ryc. 9 po s. 368, 378–384, s. nlb. – objaśnienia ryc. przed spisem treści, **II** – XXI, 90–93
Wiskitki, pow. Błonie **I** – 88, 157, 176, 213
Wisła, rzeka **I** – 35, 138, 140, 329, 333
Wiszniew = Wiśniew, pow. Węgrów **I** – 29, 226
Wiślica, pow. Pińczów **I** – 69, 116?
Wiśniew zob. Wiszniew
Włochy **II** – XXV
Włocławek **I** – 146, 260, **II** – 54
Włocławskie **II** – 54, 154
Wodynie, pow. Siedlce **II** – 31
Wodzisław, pow. Jędrzejów **I** – 207
Wojcieszyn, pow. Warszawa **I** – 336
Wojnicz, pow. Brzesko **II** – 30, 31
Wolbrom, pow. Olkusz **I** – 5
Wolica, Wolice, pow. Warszawa **I** – 363, 365–367, **II** – 84
Wołyń **I** – *XVI, XXVIII, XXXV*, 35, **II** – VI
wołyńska gubernia **II** – 127
Worów, pow. Grójec **I** – 411, 413
Wrociszew, pow. Grójec **I** – 409
Wrocław **II** – XLI
Wronki, pow. Szamotuły **I** – 161
Wronów, pow. Puławy **I** – 117
Wschód **I** – LV
Wyczółki, pow. Warszawa **I** – 346, 355
Wysoce, pow. Ostrołęka **I** – 8, 258, **II** – XXVII, XXIX, XXX, 36, 48, 52, 149
Wysoce Starawieś, pow. Ostrołęka **I** – 219
Wyszków, pow. Pułtusk **I** – 30, 118, 173, 227, 240
Wyszogród, pow. Płock **I** – 85, 185, 198, 277
Wyśmierzyce, pow. Radom **I** – 407, 414

Zabrodzie, pow. Radzymin **I** – 163
Zakliczewo, pow. Maków Mazowiecki **I** – 151
Zakopane, pow. Nowy Targ **I** – *XXXIII*
Zakroczym, pow. Płońsk **I** – 36, **II** – 24, 68

Zakrzów, pow. Sandomierz **I** – 40, 123, 135, 184
Zalesie, pow. Skierniewice **I** – 262, **II** – 56, 66, 67, 71, 82, 97–105, 107, 113, 115, 116, 119, 120
Zarębów, pow. Kutno **I** – 141, 157
Zawady, pow. Warszawa **I** – 381
Zawichost, pow. Sandomierz **I** – *XXX*, 286
Ząbki, pow. Warszawa **I** – 321
Zbarz, pow. Warszawa **I** – 355
Zbiersk, pow. Kalisz **I** – 92, 192, 270, **II** – 24, 26, 45, 60, 118
Zbików, pow. Warszawa **I** – 342, 344, 432
Zerzeń, pow. Warszawa **I** – 234, 302, 328, 329
Zgierz, pow. Łódź **I** – 273
Zielonki, pow. Warszawa **I** – 335
Złaków Borowy, pow. Łowicz **I** – 241
Złaków Kościelny, pow. Łowicz **I** – 51, 84, 116, 241, **II** – 30
Złotoryja, pow. Toruń **I** – 260
Zwoleń, pow. Kozienice **I** – 111, 223, 253, 266

Żarki, pow. Będzin **I** – 95
Żelazna, pow. Skierniewice **I** – 262
Żelechów, pow. Garwolin **I** – 81, 217, 224
Żychlin, pow. Kutno **I** – 123, 141, 157, 195, 196, **II** – 46, 113
Żywiec **I** – 134, **II** – 33

INDEKS INCIPITÓW PIEŚNI[1]

	cz.	nr	str.
A biedaż mi nad biedami, mam kochankę za wodami	I/2	3	310
A bodaj cię Bóg skarał, bodajś chleba żebrał	I/2	393	425
A był ci to taki, co po świecie chodził	I/1	5bbb	70
A bywajże mi zdrowa, da, moja najmilejsza	I/2	213	374
A czyś ci mnie na przypiecku nalaz	I/2	106	342
A cóż tobie, cóż tobie, da, układziesz się, śpisz sobie	I/2	84	335
A gdzie jedziesz, Jasiu, na wojenkę Kasiu	I/1	36n	276
A gdzież Jasiu jedziesz, Jasieneńku, panie	I/1	35c	266
A gdzież to ten stary Grzela	I/2	325	406
A jest tam w oborze na długim powrozie	I/1	39a	290
A jeśli mnie troszkę kochasz	I/2	337	410
A mam ci ja kępę ruty w swoim ogrodzie	I/1	16c	196
A moja kochana, a moja wdowuniu	I/1	24a	236
A moja wójtowa, a dajcież mi syna	I/2	37	320
A mówiła sroka wronie, nie chodź do pszenicy	I/2	103	341
A na moście trawa roście, da, pod mostem ślaz, da i ślaz	I/2	201	371
A na onej górze stoją dwa żołnierze	I/1	36s	278
A niechże mnie kto zakropi	I/2	340	411
A pedziałeś, ze mnie weźmiesz	I/2	138	351
A pod Krakowem na polu wywija Jasiek na koniu	I/1	12z	166
A pod nowem miastem nowinka się stała	I/1	6k	79
A princ Ferdynandzie, da, cóż ci się to stało	I/2	303	400
A pójdź, Jasiu, do domu, da, bo już czas, bo już czas	I/2	132	349
A smykam ja siano, smykam, nie cielętom, tylko bykom	I/2	335	409

[1] Incipity pieśni zawartych w części pierwszej T. 1 mają w rubryce „część" oznaczenie „I/1", incipity przyśpiewek z części drugiej T. 1 mają oznaczenie „I/2".

	cz.	nr	str.
A tam w Toruniu na błoniu, jeździł tam Jasio na koniu . .	I/1	12g	153
A u naszej młodej pani matki	I/1	7r	100
A utonął popielarczyk, utonął	I/2	360	416
A w browarze grają gracze	I/2	269	390
A w Krakowie, da, w Krakowie, tam pijali szewczykowie . .	I/1	25c	242
A w Krakowie na grzybowie pili piwko szewczykowie . .	I/1	25g	246
A w Krakowie na ulicy piją piwko pacholicy	I/1	25h	246
A w Krakowie na ulicy piją piwko rzemieślnicy	I/1	25a	241
A w Krakowie na ulicy piją wino kanonicy	I/1	25b	241
A w Lubawie na ryneczku piją piwo z gorzałeczką . . .	I/1	25d	243
A w Lublinie na ulicy piją, piją rzemieślnicy	I/1	25l	248
A w naszym mieście, co się tamój stało	I/1	6c	72
A w radzyńskiém mieście, co się było stało	I/1	6o	82
A w rożyńskim mieście, co się tamój stało	I/1	6c	73
A w Toruniu na ratuszu dzwoniono	I/1	12y	165
A w Toruniu na ulicy piją piwko pacholicy	I/1	25q	251
A w tym jednym mieście co się to tam stało	I/1	6h	78
A w tym zielonym dębie, gruchały tam gołębie	I/1	15b	189
A w Warszawie na dybowie piją, piją krawczykowie . . .	I/1	25e	244
A w Warszawie na grzybowie pili piwko szewczykowie .	I/1	25m	248
A w Warszawie na ryneczku pili piwko w w bębeneczku .	I/1	25r	251
A w Warszawie na ulicy, hej, hej, hej, hej	I/1	25o	250
A w Warszawie na ulicy pili piwko pacholicy	I/1	25n	249
A w Warszawie w mieście, co się było stało	I/1	6b	72
A wdowa dwór buduje, żołnierz jéj się dziwuje	I/1	24h	306
A we Lbowie, we Lbowie zajeżdżają panowie	I/1	20d	220
A we wsi pod miastem, co się tamój stało	I/1	6i	78
A wieczorem za borem stała panna z przeorem	I/1	24f	240
A wygnał Jasienio konika na potraw	I/1	5ii	56
A wyjrzyjże, dziewczyno, da, za owczarskie pole	I/2	5	310
A wziąłem ci sukna kawał duży	I/2	12	312
A za borem, za oném kiwnął ciołek ogonem	I/2	330	408
A za strugą wołki moje, za strugą	I/2	167	360
A za Warszawą na błoniu, a jeździ Jasio na koniu	I/1	12l	156
A za wodą moje wołki, za wodą	I/2	128	348
Albo to Sankowscy nie ludzie, nie ludzie	I/2	220	376
Alboż to ja prostaczka, co mi dajesz ciasteczka	I/2	211	374

	cz.	nr	str.
Bodaj umarł, kto mi gani, dobra żona z pieniędzami	I/2	98	339
Bodajżeś ty kata zjadła z twoją urodóm, urodóm	I/2	160	358
Bywaj zdrowa i szczęśliwa, o dziewczyno moja	I/1	26	252
Był tam stolarz mieszkający	I/1	23	235
Byłem wczoraj w karczmisku na gorzale, na piwsku	I/2	305	401
Bądźże moją, nie bądź czyją	I/2	43	322
Chowałam se gołąbeczka w tej nowej komorze	I/1	10a	143
Ciecze woda spod jawora lodowa, lodowa	I/2	413	431
Cieszyła się matka jedynaczkiem synem	I/2	58	327
Ciężkie rozstanie, dziewczyno	I/2	377	421
Czarna chmureczka na niebie	I/2	240	382
Czarna rola, biały kamień	I/1	8a	115
Czarne oczy, oczy bure	I/2	359	416
Czego kalinko w dołku stoisz	I/1	18l	213
Czego kalinko w dołku stoisz	I/1	18r	216
Czego kalino w dole stoisz	I/1	18a	207
Czego kalino w dole stoisz	I/1	18b	208
Czego kalino w dole stoisz	I/1	18c	209
Czego kalino w dole stoisz	I/1	18d	210
Czego kalino w dole stoisz	I/1	18e	210
Czego kalino w dole stoisz	I/1	18k	213
Czego kalino w dole stoisz	I/1	18o	215
Czego kalino w dole stoisz	I/1	18p	215
Czego kalino w dole stoisz	I/1	18q	216
Czego kalino w dołku stoisz	I/1	18f	211
Czego w dole kalinko stoisz	I/1	18h	212
Czemu kalino w dole stoisz	I/1	18s	216
Czemu nie orzesz, Jasieńku, czemu nie orzesz	I/2	313	403
Czemuż kalinko w dole stoisz	I/1	18m	214
Czemużeś się nie ożenił, Bajdała	I/2	455	444
Czemużeś się nie ożenił, Bartoszu	I/2	116	345
Czerwony dyszel, da, dyszel	I/2	108	342
Cztery konie Jasio miał	I/1	nlb	192
Cztery lata wierniem służył	I/1	nlb	195
Czy mnie kochasz, czy nie kochasz	I/2	18	314
Da, chłopczęta se gadali, a ja ich wysłuchała	I/2	450	443
Da, choć nie mam korali, da, nawiążę se laku	I/2	109	343

	cz.	nr	str.
Da, dziewczyno, nie chcesz mnie	I/2	380	422
Da, dziewczyno z niedaleczka	I/2	395	426
Da, dziewucha szła bez wieś	I/2	33	318
Da, gdzieżeś się, mój Jasieńku, zabawił	I/2	110	343
Da i cóż komu do tego, da i do wianeczka mego	I/2	135	350
Da i cóż mnie po roli, da, kiedy nie orana	I/2	297	398
Da i dana, da i dana, da i nie chce konik siana	I/2	157	357
Da i kazali mi orać, da i nie umiałem wołać	I/2	373	420
Da i na babickiém polu, da i na mościskiéj drodze	I/2	74	332
Da i posiwiały góry, da i posiwiały lasy	I/2	114	344
Da i zaszło słońce, zaszło, da i jeszcze trochę świci	I/2	374	420
Da, jaskółki latają, da, zawsze ponad wodą	I/2	194	368
Da, jest ci tam masło, co się z faską trzasło	I/1	38m	289
Da, już trzecia godzina, da, bije na zegarze	I/2	386	423
Da, kiedy ja poprzebiegam, da po zawiślu drogą	I/2	209	373
Da, kiedy ja w świat pójdę, da, kiedy powędruję	I/2	208	373
Da, kiedyś uciekała, da, uciekłabyś była	I/2	17	314
Da, moja dziewczyno, da, źle mówią o tobie	I/2	118	345
Da, moja kochaneczka, da, białe gąseczki ma	I/2	394	425
Da, moja żupanina, da, u Żyda na grzędzie	I/2	271	391
Da, mój Jasiu, Jasieńku, da, co ja tobie winna	I/2	184	365
Da, nie boję się pana, da, ani ekonoma	I/2	237	381
Da, nie bój że się, nie bój	I/2	185	366
Da, nie chciała mnie jedna, nie chciała mnie druga	I/2	381	422
Da, nocka kole nocki, da, obie kole siebie	I/2	385	423
Da, po wodzie, po Wiśle, da, płynie cyraneczka	I/2	65	329
Da, po wodzie, po Wiśle płynie kaczor siwy	I/2	76	333
Da, poszedł dziadek na buczaki	I/2	415	431
Da, ryczy wołek, ryczy, da, że się nie wylenił	I/2	189	367
Da, sierotka ja była, da, to mnie było nie brać	I/2	205	372
Da, spodobały mi się, da u dziewczyny wstążki	I/2	230	379
Da, ta jedna, da, ta druga	I/2	72	331
Da, tańcowalibyśwa, da, ale mała izba	I/2	204	372
Da, widziszże, dziewczyno, da, widziszże, widziszże	I/2	231	379
Da, zwiedź konia obrokiem, da, muzyka piszczałką	I/2	241	382
Dalej, chłopcy, dalej, nasi	I/2	329	408
Deszczyk pada, słońce grzeje	I/1	19	217
Do kościoła powędrował, a w kościele obrazy	I/2	282	394
Do południa wołki pasła, po południu za mąż poszła	I/2	278	393

	cz.	nr	str.
Dobre leki bez apteki, da, u wujenki mojej	I/2	93	338
Dobry dzień, karczmarko, dobrze sobie żyjesz	I/1	38a	281
Dobry groch, dobry groch, dobre strączki na nim	I/2	227	378
Dobry wieczór, karczmareczko, z Bogiem sobie żyjesz	I/1	38h	287
Dobrze to, dobrze służyć przy dworze	I/1	10f	146
Dobrzeć to, dobrze służyć przy dworze	I/1	10c	144
Dobrzeć to, dobrze służyć przy dworze	I/1	10g	146
Dwie Marysie spotkały się	I/2	461	447
Dzień do pracy, noc do spania	I/2	210	373
Ej, szynkareczka nasza, ej, stoi u konwasa	I/1	38i	288
Ej, tam u mojej pierwszej pani matki	I/1	7y	109
Gadają ludzie, da, o mnie	I/2	322	406
Gdybyś chciała, moja Maryś	I/2	236	381
Gdzie odjeżdżasz, Jasiu, Jasiuleczku panie	I/1	35a	265
Gdzie to jedziesz, Jasiu? Do Warszawy, Kasiu	I/1	35d	267
Gdzie to jedziesz, Jasiu, na wojenkę Kasiu	I/1	36e	272
Gdzie to jedziesz, Jasiu, na wojenkę Kasiu	I/1	36o	276
Gdzie to jedziesz, Jasiu, na wojenkę Kasiu	I/1	nlb	57
Gdzież to jedziesz, Jasiu, na wojenkę, Kasiu	I/1	36a	269
Gdzież to jedziesz, Jasiu, na wojenkę Kasiu	I/1	36b	270
Gdzież to jedziesz, Jasiu, na wojenkę Kasiu	I/1	36c	270
Gdzież to jedziesz, Jasiu, na wojenkę Kasiu	I/1	36d	272
Gdzież to jedziesz, Jasiu, na wojenkę Kasiu	I/1	36f	273
Gdzież to jedziesz, Jasiu, na wojenkę Kasiu	I/1	36h	274
Gdzież to jedziesz, Jasiu, na wojenkę Kasiu	I/1	36m	275
Gdzież to jedziesz, Jasiu, na wojenkę Kasiu	I/1	36p	277
Gdzież to jedziesz, Jasiu, na wojenkę Kasiu	I/1	36q	277
Gdzież to jedziesz, Jasiu, na wojenkę Kasiu	I/1	36r	277
Gdzież to jedziesz, Jasiu, na wojenkę Kasiu	I/1	36t	278
Gdzież to jedziesz, Jasiu, na wojenkę Kasiu	I/1	36u	278
Gnała dziewczyna byczki kole smętarza	I/2	314	403
Gnała pastereczka doliną	I/1	21	224
Gorzaliny mi się chce, gorzaliny mi dajcie	I/2	151	355
Graj, pastuszku, graj, Bóg ci pomagaj	I/1	40a	293
Haniu moja, pójdź do domu	I/1	37a	279
Hanusiu moja, oj, moja, da, moja	I/1	41c	299

	cz.	nr	str.
Hej, hej, poznać ci to, poznać chłopca fanfarona	I/2	45	323
Hej, hola, Jasiu, hola, da, jeszczem ja nie twoja	I/2	182	365
Hej, jechali przez wsisko, da, złamali osisko	I/2	52	325
Hej, od Kalisza do Kalisza, lepsza Kasia niż Marysia	I/2	414	431
Hej, od Łysej Góry jechali Mazury	I/1	4	27
Hej! Stała nam się nowina, pani pana zabiła	I/1	3h	17
Hej, tam na Dobrzyńsce w jednej się wsi stało	I/1	6d	73
Hej, w Berlinie, w Berlinie, na tej to równinie	I/1	35e	268
Hej, w Dunowie, w Dunowie zjeżdżają się panowie	I/1	20c	219
Hejże ino po naszemu, dałaś gęby koniuszemu	I/2	235	381
I miałam ja kierz ruty w swoim ogrodzie	I/1	16x	205
I pojechał ci pan z chartami na pole	I/1	7ff	303
I przyjechał pan Dąbrowa	I/1	22h	229
I stojała Kasia w wodzie w nowym ogrodzie	I/1	16m	201
I ty Mazur, i ja Mazur, pożyczże mi wórka na żur	I/2	312	403
I wyjechał pan z chartami w pole	I/1	7a	84
I zajechał w podwóreczko	I/1	22k	231
Idzie woda między dęby, najmilejsza, daj mi gęby	I/2	2	309
Idzie żołnierz borem lasem	I/1	nlb	251
Ino ci się zalecają, co po staju roli mają	I/2	351	414
Ja nieszczęśliwa drzwi uchyliła	I/1	10i	147
Jak pójdziesz z karczmy do dom	I/2	34	319
Jaki nasz tatulo byli, tacy i my, jego syny	I/2	383	422
Jasio konie poił, dziewka wodę brała	I/1	5kk	57
Jasio konie poił, Kasia chusty prała	I/1	5aa	50
Jasio konie poił, Kasia chusty prała	I/1	5cc	52
Jasio konie poił, Kasia wodę brała	I/1	5a	27
Jasio konie poił, Kasia wodę brała	I/1	5b	29
Jasio konie poił, Kasia wodę brała	I/1	5c	29
Jasio konie poił, Kasia wodę brała	I/1	5f	33
Jasio konie poił, Kasia wodę brała	I/1	5k	36
Jasio konie poił, Kasia wodę brała	I/1	5o	40
Jasio konie poił, Kasia wodę brała	I/1	5v	46
Jasio konie poił, Kasia wodę brała	I/1	5w	47
Jasio konie poił, Kasia wodę brała	I/1	5x	48
Jasio konie poił, Kasia wodę brała	I/1	5z	49
Jasio konie poił, Kasia wodę brała	I/1	5ee	53

	cz.	nr	str.
Jasio konie poił, Kasia wodę brała	I/1	5ff	54
Jasio konie poił, Kasia wodę brała	I/1	5mm	58
Jasio konie poił, Kasia wodę brała	I/1	5qq	63
Jasio konie poił, Kasia wodę brała	I/1	5rr	64
Jasio konie poił, Kasia wodę brała	I/1	5tt	66
Jasio konie poił, Kasia wodę brała	I/1	5xx	68
Jasio konie poił, Kasia wodę brała	I/1	5aaa	69
Jasio konie poił, Kasia wodę brała	I/1	5ccc	302
Jasio konie poił, Kasia wódkę brała	I/1	5l	37
Jasio konie póił, Kasia wódkę brała	I/1	5ss	65
Jaś konia napawał i Kasię podmawiał	I/1	5r	43
Jaś konie napajał, Kasia chusty prała	I/1	5bb	51
Jaś konika poił, Kasia wodę brała	I/1	5zz	69
Jaś koniki poił, Kasia wodę brała	I/1	5y	49
Jaś koniki poił, Kasia wodę brała	I/1	5hh	55
Jaś koniki poił, Kasia wodę brała	I/1	5nn	59
Jaś koniki poił, Kasia wodę brała	I/1	5uu	66
Jaś koniki poił, Kasia wodę brała	I/1	5ww	67
Jaś koniki poił, Kasia wodę brała	I/1	5yy	69
Jaś koniki poił, Kasia wodę brała	I/1	5ddd	302
Jaś koniki poił, Kasia wódkę brała	I/1	5ll	57
Jechał pan z chartami, wyjechał na pole	I/1	7ee	303
Jechał pan ze dworu do sąsiada	I/1	5s	44
Jechał szynkarz z miasta, karczma w polu stała	I/1	38f	285
Jest tu taka nowina, pani pana zabiła	I/1	3dd	301
Jeśli będziesz ślubowała, z tego morza będziesz wodę brała	I/1	41a	295
Jeśli będziesz wodę brała, pamiętaj nie kłócić	I/2	71	331
Już to mija czwarty roczek	I/1	22c	226
Kaj to jedziesz, Jasiu, Jasiu,	I/1	36g	273
Kaj to jedziesz, Jasiu, na wojenkę Kasiu	I/1	36i	274
Kaj to jedziesz, Jasiu, na wojenkę Kasiu	I/1	36k	274
Kalinka w dole stojała, czarne jagódki radzała	I/1	20b	218
Karczmareczka nasza dobrze sobie żyje	I/1	38e	285
Kawalerzy to nie szczerzy	I/2	121	346
Kazali mi rzepkę kopać, a ja za piec dziewkę kochać	I/2	[405]	429
Keń to jedziesz, Jasiu, Jasineczku panie	I/1	35b	266
Kiedy ja miał bankocetle, to ja kochał pannę Teklę	I/2	284	395
Kiedy pójdziesz z karczmy do dom	I/2	88	336

	cz.	nr	str.
Kiedyś sobie ogrodniczek, da i pilnujże sadów	I/2	249	384
Kieni pojedziesz, Michale, czy po zapłociu, czy bez wieś	I/1	13d	170
Kieś po trzeźwu nie zaczynał	I/2	257	387
Kochaneczko, oczki moje, serce jedyne	I/1	2	12
Kole Katwi miasta w jednéj wsi się stało	I/1	6g	76
Koło dworu topola stojała, na niej zuzula kowała	I/1	30	256
Komu grają? Niedołędze, niedołęga ma pieniądze	I/2	317	404
Koniarze, koniarze, dla Boga żywego	I/1	1m	11
Konika mi wilcy zjedli, a kobyłkę psi, da i psi	I/2	174	362
Kontusz oblekę i pas przypaszę	I/1	1l	10
Kowal Kaśce kował buty, by mu dała wianek z ruty	I/2	310	402
Któraż z dziewcząt gęby ma dać	I/2	21	315
Którędy, Jasiu, którędy, Jasiu, pojedziesz	I/1	13i	304
Którędy, Jasiu, pojedziesz	I/1	13h	173
Którędy, Jaśku, pojedziesz	I/1	13c	170
Którędy ty, Jasiu, pojedziesz	I/1	13g	172
Lecie, zimie, lecie, zimie, zawsze o tej porze	I/1	9o	141
Leży Jasiek, choruje, na Kasiuchnę skazuje	I/1	15h	191
Ludzie, ludzie, a dyć ci mi pokój dajcie	I/2	350	413
Lulaj że mi, lulaj, lulaj, oczka stulaj	I/2	402	428
Makowiecki, zagraj lepiéj, zasieję ci zagon rzepy	I/2	202	371
Masz całować, pocałujże, masz żartować, pożartujże	I/2	90	337
Matko moja, matko, wielką biedę czuję	I/2	122	346
Mazureczek się napił, oj i miele, i miele	I/2	31	318
Miałem żonę z rokiciny, diabli mi ją pochwycili	I/2	224	377
Moja mamulu, moja kochana, daj mnie do dworu służyć	I/1	11c	150
Moja Maryś, daj mi pyska, dam ci nowe spódniczysko	I/2	349	413
Moja matko, był tu Maciek, chciał donicy, wiercić maczek	I/2	290	396
Moja matko, daj mi córkę, dam ci piwa półgarcowkę	I/2	411	430
Moje dziewcze, wszak ty mnie znasz	I/2	406	429
Mówiła mi moja mać, nie trza darmo serca dać	I/2	193	368
Musiałaś ty, musiałaś ty, da i po bandosach bywać	I/2	175	363
Myślałaś, dziewucho, żem ci się zalecał	I/2	80	334
Na kobyle woził dyle, na koniu słupy, da, słupy	I/2	292	397
Na kościele kogut stoi, a Kaśka w ogrodzie broi	I/2	192	368
Na końcu nos, na hembulcu broda	I/1	41d	299

	cz.	nr	str.
Na majowej rosie Jasiek konia pasie	I/1	24g	240
Na majowej rosie Jaś koniki pasie	I/1	5h	35
Na mojej roli studzieneczka stoi	I/1	5oo	59
Na podolu biały kamień	I/1	8b	116
Na podolu biały kamień	I/1	8d	117
Na podolu biały kamień	I/1	8g	120
Na podolu biały kamień	I/1	8h	120
Na podolu biały kamień	I/1	8i	121
Na podolu biały kamień	I/1	8j	122
Na podolu biały kamień	I/1	8k	122
Na podolu biały kamień	I/1	8l	123
Na podolu biały kamień	I/1	8m	123
Na podolu biały kamień	I/1	8n	124
Na podolu biały kamień	I/1	8o	124
Na podolu biały kamień	I/1	8p	125
Na podolu biały kamień	I/1	8q	125
Na podolu biały kamień	I/1	8u	128
Na podolu biały kamień	I/1	8w	128
Na podolu biały kamień	I/1	8z	130
Na podolu biały kamień	I/1	8aa	130
Na podolu biały kamień	I/1	8bb	130
Na podolu biały kamień	I/1	8cc	131
Na podolu biały kamień	I/1	8dd	131
Na podolu biały kamień	I/1	8ee	132
Na podolu biały kamień	I/1	8gg	132
Na podolu modry kamiń	I/1	8f	119
Na podolu modry kamień	I/1	8x	129
Na podolu w szczyrem polu stoi kuźnia na kamieniu	I/1	22p	234
Na wiek wieków amen, moi gospodarze	I/1	39b	291
Na wojence bolą ręce, na służbie boki, da, boki	I/2	371	419
Na wojenkę nie pojadę, nie pojadę, służyć nie będę	I/2	206	372
Nadobny Jasieńko konika napawał	I/1	5p	41
Nadobny Jasieńko koniki napawał	I/1	5q	42
Nasieję ja drobnej ruty w nowym ogrodzie	I/1	16l	200
Nasieję ja jarej rutki w swoim ogrodzie	I/1	16r	203
Nasieję ja jarej ruty w swoim ogrodzie	I/1	16g	203
Nasieję ja trutej ruty w nowym ogrodzie	I/1	16t	204
Nasza kapelniczka dobrze sobie żyje	I/1	38c	284
Nasza karczmareczka dobrze sobie żyje	I/1	38c	283

	cz.	nr	str.
Nasza szynkarka z Bogiem sobie żyje	I/1	38g	286
Ni my ojca, ni my matki, kaj się przytulimy dziatki	I/2	177	363
Nie chciała maku ni pasternaku z olejm	I/2	429	435
Nie pij, koniu, w stawie wody	I/2	164	359
Nie pójdę ja grabić siana, bo się boję Persyjana	I/2	4	310
Nie uważaj, chłopie, na to, że ja piegowata	I/2	408	429
Nie żenię się z dworską dziwką, nie żenię	I/2	127	348
Niedaleko rzeczka rzeczki Piotrkowa	I/2	248	384
Nikomu się nie dziwuję, ino sama sobie	I/1	1l	11
Nu, Mazurze, bij nóżkami i daj w ognia podkówkami	I/2	1	309
Nuże, żwawo do hołubców, smutek zostawmy dla głupców	I/2	436	438
O czy tędy, czy tamtędy, daj mi, dziewczę, daj gęby	I/2	419	432
O ta dyna, o ta dyna, zjedli wilcy bernardyna	I/2	357	415
Obertasik, obertasik, sprzedał buty, kupił pasik	I/2	299	399
Oblekę ja żupan, oblekę ja kontusz	I/1	1h	10
Oblekę kontusz, oblekę kontusz	I/1	1f	8
Od Grójca ja parobeczek, nie mam szczęścia do dzieweczek	I/2	336	410
Od Kujawy wiater wieje, Kujawianka żytko sieje	I/2	216	375
Od Piaseczna ja parobeczek, nie mam szczęścia do dzieweczek	I/2	277	392
Oj, a w Bidzinach na błoniu wywija Jasio na koniu	I/1	12cc	168
Oj, ani ja, ani ty nie umiemy roboty	I/2	154	356
Oj, babickie chłopcy żyją sobie wcale	I/2	82	334
Oj, bieda mi, bieda mi, da, między obcym ludem	I/2	268	390
Oj, bieda mnie, bieda mnie, ubogiej sierocie	I/2	366	418
Oj, biją ci mnie, biją, za tę kanaliją	I/2	168	361
Oj, blaszany zameczek, da, miedziane zawiasy	I/2	170	361
Oj, bodaj się święciła, da wilanowska strona	I/2	229	379
Oj, bodaj się zapadło, da, pod konikiem bagno	I/2	261	388
Oj, bodaj że cię, bodaj, moje dziewcze, bodaj	I/2	410	430
Oj, chodziła dziewczyna, da, między opłotkami	I/2	24	315
Oj, ciężko temu, ciężko, co pod wodą płynie	I/2	73	332
Oj, cnota moja, cnota, da, gdzie mi się podziała	I/2	226	378
Oj, co z takiemi czynić, da, co się nie chcą żenić	I/2	130	349
Oj, czarne oczki, czarne, to są niepozorne	I/2	264	389
Oj, cztyry godzineczki, da, prosił kochaneczki	I/2	8	311
Oj, czy jadła, czy nie jadła	I/2	70	331
Oj, da, czy cię, dziewczyno, da, malarz umalował	I/2	425	434
Oj da dana, oj dana, oj dana	I/2	401	427

	cz.	nr	str.
Oj, da, Jasiu, mój Jasiu, da, mały poganisiu	I/2	427	435
Oj, da, szczebiecze skowronek	I/2	129	348
Oj, da, wczora z wieczora, da i wianek ukradziono	I/2	446	442
Oj, da, wysoki zameczek, oj, da, jeszcze wyższa fara	I/2	228	378
Oj da, żeby nie o ludzi, oj da, nie o matkę moję	I/2	112	343
Oj, daj, daj, Marysieczku, ej, daj, daj gorzałeczki	I/2	101	340
Oj, depce konik, depce, da, do stajenki nie chce	I/2	418	432
Oj, dlaboga, co się stało, na kalinie jagód mało	I/2	63	329
Oj, dobry chłop na pańszczyznie	I/2	172	362
Oj, dobry nasz pan, dobry, da i dobrze mu się dzieje	I/2	338	410
Oj, dobrzeć, dobrzeć służyć przy dworze	I/1	10e	145
Oj, dolina, dolina, przy dolinie jabka	I/2	400	427
Oj, dutki moje, dutki, da, gospodarz malutki	I/2	156	357
Oj, dziewczyno, boso chodzisz	I/2	16	313
Oj, dziewczyno, da, nie chcesz mnie	I/2	279	393
Oj, gorzałeczko maja, nie dużom cię piła	I/2	144	353
Oj, grają mi, grają, da, chociaż mnie nie znają	I/2	119	345
Oj i cieszyłem się Bogiem, da i dziewczyno, i tobą	I/2	430	436
Oj i czerwone jagody, da i spadają do wody	I/2	179	364
Oj i koniki kaliki, da, i ja sam nie mogę	I/2	62	328
Oj i u mojej matuli, da i biały komin widać	I/2	60	328
Oj i w lesie przy strumyku, da i leleń wodę pije	I/2	367	418
Oj, ja duda, ty duda, da, obaśmy dudowie	I/2	104	341
Oj, jadali i pijali, da, nic tam nie wskórali	I/2	75	332
Oj, jechałem do Zosi, da, połamałem osi	I/2	244	383
Oj, jedna sobie, jedna, ja u matuli była	I/2	148	354
Oj, jedz, pij, kiedy dają, a tańcuj, kiedy grają	I/2	326	407
Oj, jedzie Jasio, jedzie, da, mija moje wrota	I/2	51	325
Oj, jedziesz, Jasiu, jedziesz, o koniki nie dbasz	I/2	412	430
Oj, jeszcze tak nie było, da, jak teraz nastaje	I/2	270	391
Oj, jużem, jużem ja był po kolana w niebie	I/2	187	366
Oj, karbowym orać, da, ekomonem włóczyć	I/2	186	366
Oj, kiedy byłem na Kujawach	I/2	165	360
Oj, kiedy wędrowała, da, tak się lubowała	I/2	318	404
Oj, kiep, kiep Mazureczek	I/2	324	406
Oj, kochałem dziewczynę, a ona mą wzgardziła	I/2	171	361
Oj, koniki na górach, da, owce na dolinie	I/2	159	358
Oj, kowale, kowale, da, kupcie mi korale	I/2	291	397
Oj, Kozery, Kozery, na górce stoicie	I/2	390	424

	cz.	nr	str.
Oj, księże kanoniku, da słuchaj mnie spowiedzi	I/2	403	428
Oj, kukaweczka kuje, da kukułeczka kuka	I/2	397	426
Oj, latka moje, latka, gdzieście mi się podziały	I/2	173	362
Oj, leci sokół lasem, da, krzyknie sobie czasem	I/2	300	399
Oj, lesiewskie parobki to wszystko do maści	I/2	61	328
Oj, łowiło dwóch rybaków na rzece	I/1	12s	161
Oj, łowiło dwóch rybaków na rzece	I/1	12t	163
Oj, mam dziewczynę ładną, da, co we mnie kocha się	I/2	107	342
Oj, Maryś, moja Maryś, da, poniedziałek to dziś	I/2	68	330
Oj, miałem ci, dziewczyno, da, dobranoc powiedzieć	I/2	372	419
Oj, miałem dobre woły, na kiepskiem pomieniał	I/1	27a	253
Oj, miałem dobre woły, na kiepskiem se pomienił	I/1	27b	253
Oj, moja gospodyni, da i gotujże śniadanie	I/2	149	355
Oj, moja Małgorzato, da, nie uważaj na to	I/2	180	364
Oj, moja Marysiu, da, nie godzienaś tego	I/2	334	409
Oj, moja matulu, cóżem zarobiła	I/2	42	321
Oj, moje dziewczyny, da, złóżcie się na talar	I/2	275	392
Oj, musiałaś dziewczyno, da, na bandosach bywać	I/2	376	421
Oj, myślałaś dziewczyno, da, że ja o cię szalał	I/2	421	433
Oj, na podolu biały kamień	I/1	8c	117
Oj, na podwórzu stała, oj, da, na Jasia wolała	I/2	22	315
Oj, nad górą, nad górą, da, już się niebo mroczy	I/2	125	347
Oj, nasza karczmareczka, da, z Bogiem sobie żyje	I/1	38d	284
Oj, nasza karczmarka, dobrze sobie żyjesz	I/1	38l	289
Oj, nie chodź do taneczka, bo wianek w tańcu zleci	I/2	113	344
Oj, nie dajże mi, Boże, da, dzieciątka przy dworze	I/2	183	365
Oj, nie dajże mnie, Boże, da, w wianeczku umierać	I/2	131	349
Oj, nie dbam ja o pałac, da, choćby malowany	I/2	133	349
Oj, nie kochaj się we mnie, da, bo to podaremnie	I/2	319	405
Oj, nie mam nic, nie mam nic	I/2	388	424
Oj, nie mas ci to, nie mas jak parobek, jak Maciek	I/2	117	345
Oj, nie masz ci to, nie masz, da, jak parobcy nasi	I/2	234	380
Oj, nie masz, nie ma, jak służyć przy dworze	I/1	10d	145
Oj, nie pij, chłopie, nie pij	I/2	263	388
Oj, nieboraczek Maciek, da, za góreczkę zaszed	I/2	433	436
Oj, nieszczęśliwe były, da, godziny, kwadrance	I/2	404	428
Oj, nocka wedle nocki, da, nie śpią moje oczki	I/2	343	411
Oj, Oborzaczku marny, da, com ja cię nie znała	I/2	255	386
Oj, oczki moje, oczki, da, czego spoglądacie	I/2	298	399

	cz.	nr	str.
Oj, owce górami, da, owce doliną	I/2	331	408
Oj, panowie, panowie, da, daliście mi, dali	I/2	78	333
Oj, parobeczek jeden, da, miał półzłotków siedem	I/2	432	436
Oj, powiedzieli ludzie, da, że nie umiem robić	I/2	219	376
Oj, przeleciał, przeleciał, da i siwy kaczoreczek	I/2	233	380
Oj, przy studziennem zdroju, da, jeleń wodę pije	I/2	422	433
Oj, przyszed taki rozkaz od Napoleona	I/2	347	413
Oj, pójdę ja do Kujaw, będę hulał, da, hulał	I/2	281	394
Oj, rozstąp się kamieniu, da, na cztery połowy	I/2	77	333
Oj, rozum woła, kumeczko, pójdźmy do domu, do domu	I/2	212	374
Oj, sam nie wiem, co mam czynić	I/2	152	356
Oj, siekierę mi wzięto, da, rękę mi ucięto	I/2	409	430
Oj, sierota ja była, da, to mnie było nie brać	I/2	218	375
Oj, siwy gołąbeczek, da, w środku dębu siedział	I/2	288	396
Oj, siwy konik, siwy, da, siwo jabkowity	I/2	358	416
Oj, siwy koń, siwy koń, da, liczyki drutowe	I/2	243	383
Oj, siwy koń, siwy koń, da, podkóweczkę zgubił	I/2	368	418
Oj, siwy koń, siwy koń, da, siwo jabłkowity	I/2	126	347
Oj, siwy koń, siwy koń podkóweczkę zgubił	I/2	369	419
Oj, smutne rozłączenie, da, ciebie i mnie czeka	I/2	190	367
Oj, stara baba zła, da, ładną Kasię ma	I/2	423	434
Oj, staremu, da, staremu, da i za piecem zagrodzić	I/2	375	420
Oj, stary ja, stary ja, da i nie chcą mnie dziewczęta	I/2	389	424
Oj, strzeliłbym do sowy, da, żal mi prochu psować	I/2	365	418
Oj, sukienki mi sprawiasz, da, dobrze mnie zabawiasz	I/2	13	312
Oj, szastała, szastała, da, biczykiem po płocie	I/2	273	391
Oj, szli parobcy z karczmy, da, tak sobie mówili	I/2	315	404
Oj, śmierć moja, śmierć moja	I/2	361	416
Oj, świećże, mój miesiączku, da prosto w okieneczko	I/2	198	370
Oj, święty Dominiku i ty, święty Jonie	I/2	163	359
Oj, tam w ogrodzie u mojej pani matki	I/1	7dd	114
Oj, tam za dworem na białym koniu	I/1	12r	161
Oj, tam za dworem na błoniu wywija Stasio na koniu	I/1	12i	154
Oj, Tereś moja, Tereś, da, komu łóżko ścielesz	I/2	55	326
Oj, tonęła burmistrzówna, tonęła	I/1	12w	164
Oj, tonęła burmistrzówna, tonęła	I/1	12x	165
Oj, trzy dnim w domu nie był	I/2	353	414
Oj, ty moja dziewucho, ty mój koraliku	I/2	162	359
Oj, tylo dziś, tylo dziś, cała uciecha nasza	I/2	245	383

	cz.	nr	str.
Oj, tyś się Jasiu upił, ja się narobiła	I/2	424	434
Oj, upiłam się troszkę, da, za swoją kokoszkę	I/2	342	411
Oj, w polu groch, w polu groch	I/2	26	316
Oj, w stodole ja spała, myszki się bojała	I/2	49	324
Oj, w zielonym gaiku, da, kukaweczka kuka	I/2	178	364
Oj, wianku mój, wianku mój, da, wianku mój ruciany	I/2	392	425
Oj, wianku mój, wianku perłami sadzony	I/2	382	422
Oj, widziałem cię, widział, jakem orał, widział	I/2	316	404
Oj, widzisz ty, braciszku, w jakim jestem ucisku	I/2	289	396
Oj, wio, koniki, na most, da i wio koniki z mostu	I/2	354	415
Oj, wista, wołki, wista, da, niech go porwie trzysta	I/2	195	369
Oj, Wojciesze, Wojciesze, może nas Bóg pocieszy	I/2	86	336
Oj, wolałby ja jechać, da, do boru po sochę	I/2	217	375
Oj, wołki moje, wołki, da, choć płużek dźwigacie	I/2	294	397
Oj, woły, moje woły poorały doły	I/2	391	425
Oj, wziął mi Janek wianek, da, już mi go nie wróci	I/2	428	435
Oj, z kamienia na kamień, da, przestępuje leleń	I/2	320	405
Oj, zającu, zającu, wyjadłeś mi rutkę	I/2	166	360
Oj, zalejże ogień wodą, da, bo dworacy jadą	I/2	426	434
Oj, zarżały koniki, pewno wojna będzie	I/2	272	391
Oj, zawsze moja pani, da, robotę mi gani	I/2	111	343
Oj, zieleni się, zieleni, da i trawka przy ziemi	I/2	41	321
Oj, zimny kieby woda, da, martwy kieby kłoda	I/2	14	313
Oj, żal tobie, dziewczyno	I/2	378	421
Oj, żeby ja se tez miała, oj da, sokołowe oczy	I/2	417	432
Oj, żeby ja wiedziała, da, który mój kochanek	I/2	27	317
Oj, żebym ja wiedziała, da, gdzie mój miły pije	I/2	247	384
Oj, żebym się, dziewczyno, da, pana Boga nie bał	I/2	197	370
Oj, żołnierz ci ja, żołnierz	I/2	9	311
Ojciec bije, matka bije, wszyscy bijecie, bijecie	I/2	301	399
Ojciec umarł, syn się został	I/2	453	444
Ojże, Maćku, miły Maćku, da, nie róbże mi krzywdy	I/2	449	442
Ojże, malowana szklanka, dali, jedzie kasztelanka	I/2	407	429
Ojże, wdowy, moje wdowy, da i posprzedajcie krowy	I/2	396	426
Ojże, z góry woda bije, da i na dole maleje	I/2	199	370
Oli, tańcujże, tańcujże dali, moje tańcowadło	I/2	242	382
Oławo, Oławo, ty nasza dziedzino	I/1	33	263
Ona jemu, a on ci jej na trzewiki materyi	I/2	221	376
Otwórzże mi, Anulińku, otwórzże mi, żonko	I/1	41b	299

	cz.	nr	str.
Ożenił się pan Dąbrowa	I/1	22g	229
Ożenił się Sylwestynek, Sylwestynek, miejski synek	I/1	22n	233
Ożenił się Zachariaczek, uciekła mu na chojaczek	I/2	100	340
Ożenił się żołniereczek	I/1	22f	228
Pan starosta pojechał na krakowskie pole	I/1	7t	102
Parobeczek dziewkę chwali, że mu dużo klusków wali	I/2	346	412
Parobeczku, gruba sieczka, gospodarzu, zła skrzyneczka	I/2	158	358
Parobeczku, krzywo orzesz, poprawże się, jeśli możesz	I/2	66	330
Pasłam woły pod łoziną, zakłułam się rogoziną	I/2	6	310
Pęcickie parobeczki, da, precz powędrowali	I/2	142	352
Pili, pili, rozlewali, grzeczną damę namawiali	I/1	25p	250
Płyną gąski po Dunaju, ach, mój Boże, złączże naju	I/2	332	408
Pływało dwa listki jak serca po wodzie	I/1	9d	135
Po cóż przyśliście, postanęliście	I/2	256	386
Pod jaworem łóżeńko, leży na niém Jasieńko	I/1	15c	189
Pod jaworem łóżeńko, leży na nim Jasieńko	I/1	15k	193
Pod jaworem łóżeńko, leży na nim Jasieńko	I/1	15l	193
Pod kamieniem róża rośnie	I/1	8t	127
Pod Krakowem czarna rola	I/1	8r	125
Pod Krakowem czarna rola	I/1	8s	126
Pod Krakowem czarna rola	I/1	8ff	132
Pod Krakowem czarna rola	I/1	12o	158
Pod Malborkiem czarna rola	I/1	8y	129
Pod naszym borem na błoniu wywija Jasio na koniu	I/1	13a	169
Pod Radzynkiem małym w jednej wsi się stało	I/1	6e	74
Podaj mi konia, szablę do pasa	I/1	1d	7
Podskoczyła i podryga, i kręci się kieby fryga	I/2	29	317
Pognała woły na trzęsawice, zaszargała se białą spódnicę	I/2	251	385
Pojadę ja z tobą, ach, mój miły dworzanie	I/1	36l	275
Pojechali rybaczkowie na łowy	I/1	12aa	166
Pojechał brat na wojenkę	I/1	18g	212
Pojechał brat na wojenkę	I/1	18n	214
Pojechał pan na dunaj i pan nóżki umywał	I/1	17b	207
Pojechał pan na dunaj, na dunaj	I/1	17a	206
Pojechał pan na łowy do zielonej dąbrowy	I/1	17c	207
Pojechał pan starosta w pole	I/1	7s	102
Pojechał pan z chartami na pole	I/1	7m	95
Pojechał pan z chartami na pole	I/1	7n	96

	cz.	nr	str.
Pojechał pan z chartami na pole	I/1	7cc	114
Pomalutku graj, głosu dobywaj	I/1	40b	294
Pomalutku, owczaryszku, pomalutku graj	I/1	40c	294
Poszła Kasia po wodę do białego dunaju	I/1	31b	258
Poszła Kasia przez gaj po wodę	I/1	31c	258
Poszła panna na żołędzie, nazbierała, co to będzie	I/2	57	327
Powiedziała jedna drugiej: ja bez długów, ty masz długi	I/2	356	415
Powiedziała matka, ojciec, że nie umiem chleba upiec	I/2	115	344
Pójdę ja do lasku, natnę chruściku	I/1	16k	200
Prosili mnie, błagali mnie, jakem poszła, nie chcieli mnie	I/2	254	386
Przed burmistrzem na roli przy jabłoniu	I/1	12p	159
Przede dworem, oj, u mojej matki	I/1	7x	108
Przenocuj mnie, przenocuj, bo mnie deszczyk obmoczył	I/2	23	315
Przy gaiczku, przy zielonym orze dziewcze jednym koniem	I/1	37b	280
Przyjechał Jasieńko z cudzej ukrainy	I/1	5e	31
Przyjechał Jasieńko z cudzej ukrainy	I/1	5n	38
Przyjechał Jasieńko z dalekiej krainy	I/1	5d	30
Przyjechał Jasiniek z dalekiej krainy	I/1	5 łł	57
Przyjechał Jasiulo z cudzej ukrainy	I/1	5m	37
Przyszło trzech andrusów do kapelni do dnia	I/1	38b	282
Przyszło trzech ondrysów do kopelni do dnia	I/1	38k	288
Przywędrował Jasiek z cudzej ukrainy	I/1	5pp	61
Przyśniło się Kasiuleńce w łóżeczku leżący	I/1	9h	137
Rabują Tatarzy w jażdowieckim zamku	I/1	34	265
Rano, rano, z rana poszła panna do gaja	I/1	nlb	127
Rybaku, rybaku, hajno, co to masz w tłomaku	I/2	191	368
Sama jadła, sama piła, sama sobie rada była	I/2	387	424
Sankowscy, Sankowscy to wielcy panowie	I/2	222	377
Są na boru fijałeczki, pójdziewa na nie	I/1	16g	198
Siadaj Kasiu ze mną, piękny koń pode mną	I/1	5g	35
Sieczka nie owies, Marysiu	I/2	345	412
Siedmiu mi się zalecało, da, siedmiu za mną biegło	I/2	79	334
Siedzi ptaszek na topoli, powiedz, dziewczę, co cię boli	I/2	200	371
Siedzi ptaszek w staréj wierzbie, zima tam	I/2	137	351
Siedział pastuch w wierzbinie	I/2	258	387
Skądże jesteś, Kujawiaczku	I/2	250	385
Służba moja u pokoja, ucieczka u drzwi, da, u drzwi	I/2	196	369

	cz.	nr	str.
Służył Jasiek przy dworze, przy cesarskiej kumorze	I/1	14[x]	186
Służył Jasiek przy dworze, przy tym ślicznym klasztorze .	I/1	14k	179
Służył Jasiek u pana za czterema konioma	I/1	14s	184
Służył Jasieńko przy dworze, wysłużył Kasię jak zorze . .	I/1	22e	227
Służył Jasio przy dworze, przy francuskim kontorze . . .	I/1	14c	175
Służył Jasio przy dworze, przy tym wielkim kontorze . . .	I/1	14cc	188
Służył Jasio przy dworze, przy tym ślicznym klasztorze . .	I/1	14w	185
Służył Jasio u pana i ze dwoma konioma	I/1	14t	185
Służył Jasio u pana za pańskiego dworzana	I/1	14z	187
Służył Jasio u pana za pańskiego dworzana	I/1	14aa	187
Służył Jasio u pana za starszego dworzana	I/1	14f	177
Służył Jasio u pana za starszego dworzana	I/1	14h	178
Służył Jasio u pana za starszego dworzana	I/1	14i	178
Służył Jasio u pana za starszego dworzana	I/1	14l	180
Służył Jasio u pana za starszego dworzana	I/1	14n	182
Służył Jasio u pana za starszego dworzana	I/1	14r	184
Służył Jasio u pana za starszego dworzana	I/1	14u	185
Służył Jasio u pana za starszego dworzana	I/1	22b	225
Służył Jasio u pana za starszego furmana	I/1	14g	178
Służył Jasio u pana za starszygo dworzana	I/1	14q	183
Służył Jasio u pana za ślicznego dworzana	I/1	14bb	187
Służył Jasio u pana za wielkiego dworzana	I/1	14e	176
Służył Jasio u pana za wielkiego dworzana	I/1	14l	181
Służył Jasio u pana za wielkiego dworzana	I/1	14o	182
Służył Jasio u pana za wielkiego dworzana	I/1	14p	183
Służył Jasio u pana za wielkiego dworzana	I/1	14y	186
Służył sługa u pana ze czterema konioma	I/1	14b	174
Służył sługa u pana ze czterema sługoma	I/1	14a	173
Służyła dziewczyna przy królewskim dworze	I/1	10h	147
Sobie ja gram, nie komu, a wy, baby, do domu	I/2	69	330
Stała nam się nowina, pani pana zabiła	I/1	3a	13
Stała nam się nowina, pani pana zabiła	I/1	3b	14
Stała nam się nowina, pani pana zabiła	I/1	3c	15
Stała nam się nowina, pani pana zabiła	I/1	3g	17
Stała nam się nowina, pani pana zabiła	I/1	3l	18
Stała nam się nowina, pani pana zabiła	I/1	3n	19
Stała nam się nowina, pani pana zabiła	I/1	3q	20
Stała nam się nowina, pani pana zabiła	I/1	3r	21
Stała nam się nowina, pani pana zabiła	I/1	3u	23

	cz.	nr	str.
Stała nam się nowina, pani pana zabiła	I/1	3x	25
Stała się nam nowina, pani pana zabiła	I/1	3d	16
Stała się nam nowina, pani pana zabila	I/1	3e	16
Stała się nam nowina, pani pana zabiła	I/1	3f	16
Stała się nam nowina, pani pana zabiła	I/1	3i	18
Stała się nam nowina, pani pana zabiła	I/1	3k	18
Stała się nam nowina, pani pana zabiła	I/1	3m	19
Stała się nam nowina, pani pana zabiła	I/1	3o	19
Stała się nam nowina, pani pana zabiła	I/1	3p	20
Stała się nam nowina, pani pana zabiła	I/1	3s	22
Stała się nam nowina, pani pana zabiła	I/1	3t	23
Stała się nam nowina, pani pana zabiła	I/1	3w	24
Stała się nam nowina, pani pana zabiła	I/1	3y	25
Stała się nam nowina, pani pana zabiła	I/1	3z	26
Stała się nam nowina, pani pana zabiła	I/1	3aa	26
Stała się nam nowina, pani pana zabiła	I/1	3bb	26
Stała się nam nowina, pani pana zabiła	I/1	3cc	26
Stała się nam nowina, pani pana zabiła	I/1	3ee	301
Stała się nam nowina, pani pana zabiła	I/1	nlb	188
Stała się nam nowina, pani pana zabiła	I/1	nlb	183
Stoi jawor zielony mojej matki rodzonyj	I/1	15e	190
Stoi jawor zielony, pod jaworem łóżeczko	I/1	15i	192
Stoi jawor zielony złotem pokrapiany	I/1	9k	138
Stoi jawor zielony złotem pokrapiany	I/1	9m	140
Stoi koń przed sienią pięknie osiodłany	I/1	9n	141
Stojała Kasia w wodzie w nowym ogrodzie	I/1	16n	202
Straśnie mi to wlazło w łeb	I/2	136	350
Szeroki roweczek, nie mogę przeskoczyć	I/2	30	317
Szklanny piec, szklanny piec, żelazne zawiasy	I/2	120	346
Szła dziewczyna przez gaj do wody	I/1	31e	260
Szła Kasia do dunaju nóżki myć	I/1	31a	257
Szła Kasia przez gaj do wody	I/1	31d	260
Szła Kasia przez gaj do wody	I/1	31f	261
Szła Kasia przez gaj do wody	I/1	31g	261
Szła Kasinka do wody, do bystrego dunaju	I/1	31h	262
Śniło się Kasieńce na łóżku leżącej	I/1	9g	136
Śniło się Kasińce na łóżku leżący	I/1	9c	134
Śniło się Kasiuni na łóżku leżący	I/1	9i	138

	cz.	nr	str.
Śniło się Marysi na łóżeczku śpiącej	I/1	9e	136
Śniło się Marysi na łóżeczku śpiącej	I/1	9f	136
Śniło się Marysi na łóżeczku śpiącej	I/1	9q	142
Śniło się Marysi na łóżku leżącej	I/1	9a	133
Śniło się Marysi na łóżku leżący	I/1	9r	143
Śniło się Marysieńce na łóżku leżący	I/1	9p	142
Śniłoć mi się, śniło o dusznem zbawieniu	I/1	9l	139
Świeci miesiąc w oba okna	I/2	362	417
Ta dziewczyna maruda, kto ją prosi, to mu da	I/2	46	323
Tam pod Krakowem na błoniu wywija Jasio na koniu	I/1	12f	153
Tam pod Krakowem na błoniu wywija Jasio na koniu	I/1	12n	157
Tam pod Toruniem na błoniu, tam się wywija Jasinek na koniu	I/1	13f	171
Tam pod Toruniem na błoniu wywija Jasio na koniu	I/1	12b	151
Tam pode Lwowem na błoniu wywija Jasio na koniu	I/1	12bb	167
Tam za piecem pod kożuszkiem	I/2	448	442
Tam za Raszynem dwie nowin się stało	I/1	6n	81
Tam za Warszawą na błoniu, tam jedzie Jasio na koniu	I/1	12m	157
Tam za Warszawą na błoniu wywija Jasio na koniu	I/1	12c	152
Tam za Warszawą na błoniu wywija Jasio na koniu	I/1	12d	152
Tam za Warszawą na błoniu wywija Jasio na koniu	I/1	12e	153
Tam za Warszawą na błoniu wywija Jasio na koniu	I/1	12h	154
Tam za Warszawą na błoniu wywija Jasio na koniu	I/1	12j	156
Tam za Warszawą na błoniu wywija Jasio na koniu	I/1	12dd	304
Tam za Warszawą na błoniu wywijał Jasio na koniu	I/1	12a	151
Tam za Warszawą na polu wywija Jasio na koniu	I/1	13b	169
Tam za Warszawą na polu wywija Jasio na koniu	I/1	13e	171
Tamój za dworem, tamój za dworem	I/1	nlb	149
Tańcowała, nie umiała, jeno nogą zamiatała	I/2	147	354
Tańcowałem i tupałem, oj, buty mi się zdarły	I/2	398	427
Toczyło się białe po stole jabłuszko	I/1	9b	134
Trzeci roczek temu będzie, com chodziła po żołędzie	I/2	91	337
Trzymała się Kasia wierzby, tak się bujała, bujała	I/2	283	394
Ty, dziewczyno, ty moja, nie dałaś mi pokoja	I/2	214	374
Ty dziewczyno w białej chustce	I/2	238	381
Ty gościnna z krzywą wicią, pożyczże mi igły z nicią	I/2	207	372
U matki rodzonej stoi jawor zielony	I/1	15g	191
U mej matki rodzonej stoi jawor zielony	I/1	15m	193

	cz.	nr	str.
U mej matki rodzonej stoi jawor zielony	I/1	15o	194
U mej matki rodzony stoi jawor zielony	I/1	15a	188
U mej matki rodzony stoi jawor zielony	I/1	15n	194
U mej matki rodzonyj stoi jawor zielony	I/1	15d	190
U mej matki, u mej pani matki	I/1	7aa	111
U mej pani matki dwa różowe kwiatki	I/1	7w	105
U mej siostry rodzonej stoi jawor zielony	I/1	15f	191
U mojej pani matki wroty	I/1	7z	110
U mojej to matki dwa różane kwiatki	I/1	7bb	112
U naszego pana trzy córki we dworze	I/1	28a	254
U naszego pana trzy córki we dworze	I/1	28b	255
U naszych dzieweczek dobry porządeczek	I/2	262	388
U zimnego zdroju Jasio konie poił	I/1	5i	36
Uboga ja sieroteczka, da, nie mam ja pierzyny	I/2	280	393
Ujadłeś mnie piesku, ujad, nie miała ja dwudziestu lat	I/2	355	415
Upiłem się dobrém winkiem	I/2	341	411
Używaj, Ruzieńko, świata, póki jeszcze młode lata	I/2	48	324
W Chochołowie na ryneczku piją chłopcy palineczku	I/1	25f	245
W dole kalinka stojała, drobne jagódki radzała	I/1	20a	217
W dole kalinka stojała, drobne jagódki radzała	I/1	20h	223
W kotły bębny uderzono, na wojenkę powołano	I/1	22o	234
W kotły bębny zabębniono, na wojenkę zatrąbiono	I/1	22a	224
W Lublineczku na ryneczku pili piwko kwatereczką	I/1	25k	248
W niedzielę do dnia drobny deszcz pada	I/1	1c	5
W niedzielę rano, w niedzielę rano	I/1	1k	10
W ogródeczku karafijał, nie będziesz mnie, Jasio bijał	I/2	416	432
W okolicznym mieście w jednéj się wsi stało	I/1	6f	75
W Podolanach we wsi, a cóż się tam stało	I/1	6l	80
W stodole na dole i na klepisku	I/2	293	397
W surmy grają, psy szczekają	I/1	22d	226
W służewskim dziedzińcu, da, chodziła we wieńcu	I/2	150	355
W Toruniu na ratusie w duży dzwon dzwoniono	I/1	12u	163
W tym radomskim mieście, co się tamój stało	I/1	6m	80
W tym tu jednym dworze, co się tamój stało	I/1	6a	71
W wieńcu na Dobrzyńcu co się we wsi stało	I/1	6p	83
W zielonym gaiku kukaweczka kuka	I/2	123	346
Warszawianka rano wstaje, rosę otrząsa, otrząsa	I/2	232	380
Wczoraj Maryś zapłakała, że ją matka połajała	I/2	252	385

	cz.	nr	str.
Wczoraj święto, dzisiaj święto	I/2	153	356
Wczoraj święto, dziś niedziela	I/2	7	311
Wdowa dwór buduje, żołnierz jej się dziwuje	I/1	24d	238
Wdowa dwór buduje, żołnierz jej się dziwuje	I/1	24e	239
Wdowa pokój fonduje, żołnierz jej się dziwuje	I/1	24b	237
Wezmę ja kontusz, wezmę ja żupan	I/1	1a	3
Wezmę ja żupan, wezmę ja kontusz	I/1	1g	9
Wędrowała Kasia, wędrował i Jasiek	I/1	5gg	55
Wędruj kalino przez ciemny las	I/1	18i	213
Wieje wiater po dębinie, moja młodość marnie ginie	I/2	139	351
Wlazł kotek na płotek i mruga	I/2	466	448
Wstańcie, wstańcie, syny moje	I/1	25i	247
Wszystkim ludziom jest świadomo	I/1	29	255
Wyjechał Jasieńko (Jasienio) konika napawać	I/1	5t	45
Wyjechał Jasieńko koniki napawać	I/1	5dd	52
Wyjechał pan na wojaczkę	I/1	22i	230
Wyjechał pan z chartami na pole	I/1	7b	85
Wyjechał pan z chartami na pole	I/1	7c	87
Wyjechał pan z chartami na pole	I/1	7e	88
Wyjechał pan z chartami na pole	I/1	7g	91
Wyjechał pan z chartami na pole	I/1	7h	92
Wyjechał pan z chartami na pole	I/1	7k	94
Wyjechał pan z chartami na pole	I/1	7o	98
Wyjechał pan z chartami na pole	I/1	7p	98
Wyjechał pan z chartami na pole	I/1	7q	99
Wyjechał pon z chartami na pole	I/1	7i	92
Wyjechał starosta ze psem w pole	I/1	7l	95
Wyjechoł pon z chartami na pole	I/1	7f	90
Wyjeżdża starosta z chartami na pole	I/1	7d	88
Wyjrzyj, dziewucho, na góry	I/2	67	330
Wyjrzyj na lasek, dziewczyno	I/2	420	433
Wyrosły, wyrosły dwa różowe kwiatki	I/1	7u	103
Wysoki płoteczek tatulo zagrodził	I/2	379	421
Wyszła była grzeczna panna spod czarnego morza	I/1	10b	143
Wyszła dziewczyna, wyszła jedyna	I/1	1b	5
Wyszła jedna, ładna była, zaraz mi się w serce wcisła	I/2	285	395
Wyszła, wyszła pierwsza część	I/1	14d	176
Wziął Jasio Kasiuneczkę w siódmym roku za żoneczkę	I/1	22l	232

	cz.	nr	str.
Z karczmy idę, pijany ja, wara z drogi, kanalija	I/2	203	371
Z poniedziałku na wtoreczek przywędrował żołniereczek	I/1	22l	232
Z poniedziałku na wtorek przyjechał tu pachołek	I/1	20g	222
Z poniedziałku na wtorek przywędrował pachołek	I/1	20e	220
Z poniedziałku na wtorek przywędrował pachołek	I/1	20f	221
Z tamtej strony dunaja zielenią się dwa gaja	I/1	12k	156
Z tamtej strony jezioreczka dziewczyna tonie	I/1	16d	197
Z tamtej strony jezioreczka jadą panowie	I/1	16e	197
Z tamtej strony jezioreczka jadą panowie	I/1	16f	198
Z tamtej strony jezioreczka jadą panowie	I/1	16p	202
Z tamtéj strony jezioreczka jadą panowie	I/1	16y	305
Z tamtej strony jezioreczka panowie jadą	I/1	16u	205
Z tamtéj strony jezioreczka rycerze jadą	I/1	16z	306
Z tamtej strony jezioreczka ułani jadą	I/1	16o	202
Z tamtej strony jezioreczka ułany jadą	I/1	16a	195
Z tamtej strony jezioreczka ułany jadą	I/1	16b	196
Z tamtej strony jezioreczka ułany jadą	I/1	16w	205
Z tamtej strony jezioreczka żołnierze jadą	I/1	16h	198
Z tamtej strony wody Jaś konie napawał	I/1	5u	46
Z tej ta strony jezioreczka na młynie	I/1	12q	160
Z tej ta strony jezioreczka, tam panna tonie	I/1	16i	199
Za chłopa się napierała, chleba upiec nie umiała	I/2	302	400
Za gaikiem, za zielonym stoi z kijem opalonym	I/2	215	375
Za górami, za lasami tańcowała Małgorzata z huzarami	I/1	nlb	235
Za góreczką, za niwą ożenił się z leniwą	I/2	384	423
Za górkę zaszła i w nóżkę trzasła	I/2	348	413
Za stodołą chaber, chaber, gonił ci mnie Paweł, Paweł	I/2	274	392
Za stodołą, za wujową daj mi pokój, bo zawołom	I/2	306	401
Za stodołą zimna rosa, chodziła tam Kasia bosa	I/1	8e	118
Zachciało się jednemu uprowadzać dzieweczki	I/2	399	427
Zagrajże mi mazureczka z nogi na nogę	I/2	64	329
Zakochali się dwoje ludzieńków w sobie	I/1	11a	148
Zakochali się dwoje ludzisków w sobie	I/1	11b	149
Zakukały kukaweczki na gruszy	I/2	20	314
Zasiał wałkoń koprem rolą, a sam poszed na swywolą	I/2	59	327
Zasiała ja jarej rutki w nowym ogrodzie	I/1	16s	203
Zaszumiała leszczyna, biała rola plonuje	I/1	32	262
Zdrowa hulała, hulała	I/2	246	384
Zielona łączka, żółty na niej kwiat	I/1	1e	7

	cz.	nr	str.
Zkąd to jedziesz? Z pod Poznania	I/2	328	407
Zrób mi wygodę, dziewczyno, zrób mi wygodę, wygodę . .	I/2	307	401
Złamała się, zerwała się młynarzowi grobla	I/2	188	367
Żeby nie było pani Ludwiki	I/2	438	438
Żeby nie było panny Ludwiki	I/2	11	312
Żebyś była uciekała, da i uciekłabyś była	I/2	169	361
Żołnierzy nie widać, żołnierzy się pytać	I/1	24c	238

SPIS RYCIN

Tablice barwne:

1. „Od Warszawy (Czerniaków)". Rysunek W. Gersona ze zbiorów ikonograficznych Muzeum Etnograficznego im. F. Kotuli w Rzeszowie, fot. Barbara Polakowska.

   Rysunek piórkiem barwiony akwarelą z notatkami autora: „Chustka różowa w kwiatki żółte i niebieskie, róże czerw. i białe, wstążki żółte, koło szyi popielata, korale, kapota zielona, jej wypustka żółta, guziki żółte, fartuch biały, deseń biały, spódnica zielona, szlaki żółte, kokarda u trzewików niebieska", lokalizację uzupełnił Kolberg. Por. ryc. 1 w T. 1 po s. 48 oraz „Objaśnienie rycin" tamże przed spisem treści. Zob. też wstęp w tym tomie, s. XXXVIII.
2. „Od Warszawy (Ołtarzew)". Rysunek W. Gersona ze zbiorów ikonograficznych Muzeum Etnograficznego im. F. Kotuli w Rzeszowie, fot. Barbara Polakowska.

   Rys. piórkiem barwiony akwarelą z notatkami autora: „Kapelusz czar., opaska biała, kapota ziel., potrzeby [w] czerwone i białe desenie, pas biały [w] czerwone pasy", lokalizację uzupełnił Kolberg. Por. ryc. 2 w T. 1 po s. 64 oraz „Objaśnienie rycin" tamże przed spisem treści.
3. „Od Warszawy (Raszyn)". Rysunek W. Gersona ze zbiorów ikonograficznych Muzeum Etnograficznego im. F. Kotuli w Rzeszowie, fot. Barbara Polakowska.

   Rysunek piórkiem barwiony akwarelą z notatkami autora, nad postacią dziewczyny: „Chustka żółta, deseń: czerw. kwiatki, ziele nad czołem, warkocz z czerw. wstążkami, kapota zielona jasna, potrzeby białe, spodnica szara w deseń pasków i botki czar., kołnierz

czerwony", nad chłopcem: „Kapelusz czar. pawie pióro, kożuch, potrzeby ziel. czerw.", lokalizację uzupełnił Kolberg. Por. ryc. 4 w T. 1 po s. 144 oraz „Objaśnienie rycin" tamże przed spisem treści.

4. „Od Warszawy (Rakówu)". Dwa rysunki W. Gersona ze zbiorów ikonograficznych Muzeum Etnograficznego im. F. Kotuli w Rzeszowie, fot. Barbara Polakowska.

   Rysunki piórkiem barwione akwarelą z notatkami autora, nad postacią po lewej: „Czapka baranek szary, wstążki różowe, kapota szara, pas w pasy czerwone i zielone, potrzeby szare", nad postacią po prawej: „czapka baranek siwy, wstążki zielone, kapota granat jasny, wyłogi czerwone, pas [w] czerwone pasy i zielone", lokalizacje uzupełnił Kolberg. Por. ryc. 6 w T. 1 po s. 224 oraz „Objaśnienie rycin" tamże przed spisem treści. Zob. też wstęp w tym tomie, s. XXXVIII.

Ryciny czarno-białe:

5. Rękopis terenowy Kolberga (teka 43, sygn. 1352, k. 44), fragment, zapis pieśni 7w w T. 1 z lokalizacją „Szlubowo"; na górnej pięciolinii melodia odpowiadająca zwr. 1–2, zapis dla zwr. 3–7 oddziela podwójna kreska taktowa, na dolnej pięciolini zapis melodii dla refrenu śpiewanego po zwr. 8–20. Por. przypis do pieśni 7w na s. 28 w tym tomie.
6. Rękopis Kolberga (teka 33, sygn. 1305, k. 52), fragment, melodie z incipitami tekstów oznaczone numerami 202, 204, 206, 208, 210 i 212 opublikowane w T. 1 (kolejno nr 70, 80, 68, 66, 73 i 71 na s. 330–334); por. ryc. 7 oraz przypis do nr 71 na s. 73 w tym tomie.
7. Rękopis Kolberga pt. *Obertasy i mazurki* (teka 16, sygn. 1209, k. 6), fragment, teksty nr 234–236 i 240–242 opublikowane w T. 1 (kolejno nr 70, 69, 67, 80, 75, 73 i 72); por. ryc. 6 oraz przypis do nr 71 na s. 73 w tym tomie.
8. Rękopis terenowy Kolberga (teka 7, sygn. 1156, k. 1), fragment, melodia zanotowana atramentem przygotowana do wpisania akompaniamentu, niżej zapisy ołówkowe w części opublikowane w T. 1, zob. tam melodie nr 160, 162, 164, 166 i 167, do nich odnosi się notatka o wykonawcy: „Mateusz Glunek".

SPIS TREŚCI

„Suplementy" do monografii wydanych przez Oskara Kolberga . V
„Pieśni ludu polskiego" Oskara Kolberga XIX

Suplement do „Pieśni ludu polskiego"

Przypisy źródłowe do „Pieśni ludu polskiego" 3
Przypisy źródłowe do wstępu (s. V–XI) 3
Przypisy źródłowe do cz. I „Dumy i pieśni" (s. 3–306) . . . 7
Przypisy źródłowe do cz. II „Tańce" (s. 307–448) 64
Aneksy (*Prospekt* i recenzje M. Karasowskiego, J. Sikorskiego J.I. Kraszewskiego, K. Estreichera, K.W. Wójcickiego i anonimowe) 123

* * *

Prace cytowane i odnotowane przez Oskara Kolberga 153
Indeks nazw geograficznych 157
Indeks incipitów pieśni 179
Spis rycin 203

BIBLIOTEKA NARODOWA BN

Okładka i obwoluta
Andrzej Darowski

Redakcja techniczna
Jan M. Pałka

Skład systemem TEX
Piotr Budzik

Grafika nutowa
Maciej Prochaska

PRINTED IN POLAND

Instytut im. Oskara Kolberga, Poznań 2003
Wydanie I, 16 5/8+1/2 ark. druk.

Druk i oprawa:

POZNAŃSKA DRUKARNIA NAUKOWA Sp. z o.o.
60-281 Poznań, ul. Heweliusza 40

OSKAR KOLBERG

Dzieła wszystkie

Tomy 37–85 i indeksy

EDYCJA SPUŚCIZNY RĘKOPIŚMIENNEJ

Pomorze
Mazury Pruskie
Mazowsze cz. VI–VII
Śląsk
Góry i Podgórze cz. I–II
Kaliskie i Sieradzkie
Podole
Tarnowskie-Rzeszowskie
Sanockie-Krośnieńskie cz. I–III
Białoruś-Polesie
Litwa
Ruś Karpacka cz. I–II
Ruś Czerwona cz. I–II
Materiały do etnografii Słowian:
cz. I — Łużyce
cz. II — Czechy. Słowacja
cz. III — Słowiańszczyzna południowa
Przysłowia
Pisma muzyczne cz. I–II
Studia, rozprawy i artykuły
Korespondencja cz. I–III
Pieśni i melodie ludowe w opracowaniu fortepianowym cz. I–II
Kompozycje wokalno-instrumentalne
Kompozycje fortepianowe
Suplementy do tomów 1–36
Miscellanea cz. I–II
Biografia
Indeksy

13.07.04

b 16626916

BIBLIOTEKA NARODOWA
720950
Biblioteka Narodowa
Warszawa
30001001317389